Amin Maalouf

Periplul lui Baldassare

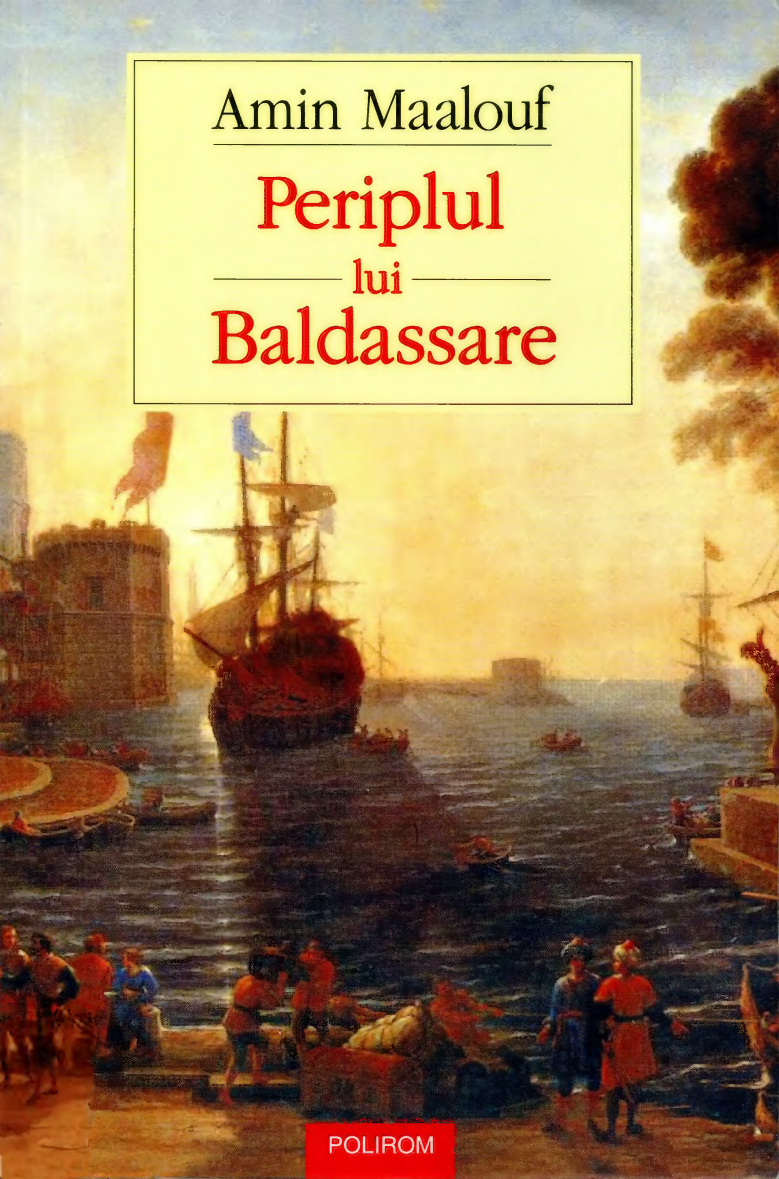

POLIROM

Seria de autor

Amin Maalouf

Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM
este coordonată de Denisa Comănescu.

Amin Maalouf, *Le Périple de Baldassare*

© Éditions Grasset & Fasquelle, 2000
© 2004 by Editura POLIROM pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4, P.O. Box 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, P.O. Box 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

MAALOUF, AMIN

Periplul lui Baldassare / Amin Maalouf; trad. din lb. franceză de Ileana Cantuniari; – Iaşi: Polirom, 2004

472 p., 20 cm – (Biblioteca Polirom)

ISBN: 973-681-490-4

I. Cantuniari, Ileana (trad.)

821.133.1-31-135.1

Printed in ROMANIA

Amin Maalouf

Periplul lui Baldassare

Traducere din limba franceză
de Ileana Cantuniari

POLIRC
2004

Domnul Orient, cum este denumit în țara sa de adopție, Franța, **Amin Maalouf** s-a născut în 1949 în Liban. Creștin melkit după mamă, protestant după tată, vorbind curent araba, franceza și engleza, Maalouf s-a format într-un mediu cultivat în care scrisul reprezenta, sub diverse forme, o preocupare de familie. S-a afirmat ca ziarist de anvergură la cotidianul libanez *An-Nahar* în anii '70. În 1976 părăsește Beirutul stabilindu-se la Paris, unde devine redactor-șef al ziarului *Jeune Afrique*. În calitate de ziarist, a călătorit mult, acoperind cu reportajele sale numeroase evenimente: asediul Saigonului, Etiopia revoluționară, războaiele arabo-israeliene, revoluția din Iran. Se dedică în cele din urmă definitiv scrisului. Romancier prolific, tradus în peste douăzeci de limbi, Amin Maalouf debutează în 1983 cu eseul *Cruciadele văzute de arabi*, urmat de *Leon Africanul* (1986), *Samarcand* (1988, pentru care i se decernează Prix des Maisons de la presse), *Grădinile luminii* (1991), *Primul secol de după Béatrice* (1992), *Stînca lui Tanios* (1993, distins cu prestigiosul Premiu Goncourt), *Scările Levantului* (1996), *Identitățile ucigașe* (1998), *Periplul lui Baldassare* (2000, încununat cu Premiul Jacques Audiberti-Ville d'Antibes). În anul 1666, an care poartă în sine Numărul Fiarei și care prevestește sosirea Apocalipsei, Baldassare Embriacco, negustor genovez de curiozități, pornește în căutarea unei cărți rare, *Al o sutălea nume*, care ar putea să aducă izbăvirea. *Periplul lui Baldassare* poate fi citit în mai multe chei: ca un jurnal de călătorie, înfățișînd în chip fermecător lumea Levantului și Europa din preajma anului 1666; ca o carte a căutării mistice, dar și a îndoielii carteziene într-o lume marcată de fanatisme și de bigotism și, nu în ultimul rînd, ca o călătorie către sine însuși, în căutarea unui sens al propriei existențe.

În seria de autor „Amin Maalouf" urmează să apară *Stînca lui Tanios* și *Primul secol după Béatrice*.

Pentru Andrée

Caietul I

Al o sutălea nume

Patru luni întregi ne despart încă de anul Fiarei şi ea este deja aici. Umbra ei ne acoperă piepturile şi ferestrele caselor.

În jurul meu, oamenii nu mai ştiu să vorbească şi despre altceva. Anul care se apropie, semnele premergătoare, prezicerile... Uneori îmi spun: să vină odată! să-şi golească traista cu minuni şi calamităţi! Apoi mă răzgîndesc, îmi readuc în minte toţi acei ani obişnuiţi şi cumsecade în care fiecare zi se scurgea în aşteptarea bucuriilor serii. Şi atunci îi blestem din toată inima pe închinătorii la apocalipsă.

Cum a început nebunia asta? În ce minte a încolţit ea mai întîi? Sub care cer? N-aş putea spune cu exactitate, şi totuşi, într-un anume fel, o ştiu. De aici de unde mă aflu, am văzut spaima, spaima monstruoasă, născîndu-se şi crescînd şi răspîndindu-se, am văzut-o strecurîndu-se în minte, pînă în cea a rudelor mele, pînă într-a mea, am văzut-o tulburînd raţiunea, călcînd-o în picioare, umilind-o, apoi mistuind-o.

Am văzut zilele fericite îndepărtîndu-se.

Pînă acum trăisem netulburat. Prosperam, şi la trup, şi la avere, un pic mai mult în fiecare anotimp; nu rîvneam nimic din ce n-ar fi fost la îndemîna mea; vecinii mă linguşeau mult mai mult decît mă pizmuiau.

Şi dintr-o dată, totul se precipită în jurul meu.

Cartea aceea stranie care apare, apoi dispare din vina mea...

Moartea bătrînului Idriss, de care nimeni nu mă învinuieşte, e adevărat... în afară de mine însumi.

Şi călătoria asta pe care trebuie s-o încep încă de luni, în ciuda reticenţelor mele. O călătorie din care mi se pare astăzi că nu mă voi reîntoarce.

Aşadar nu fără teamă scriu aceste prime rînduri în caietul ăsta nou. Nu ştiu încă în ce fel voi înfăţişa evenimentele care s-au produs, nici cele ce se anunţă. O simplă povestire a faptelor? Un jurnal intim? Un carnet de drum? Un testament?

Poate că ar trebui mai întîi să vorbesc despre cel care, cel dintîi, mi-a trezit neliniştea în legătură cu anul Fiarei. Se numea Evdokim. Un pelerin de la Moscovia, venit să-mi bată la uşă cam acum vreo şaptesprezece ani. De ce spun cam? am data exactă în registrul meu de negustor. Era a douăzecea zi din decembrie 1648.

Mi-am notat întotdeauna totul, şi mai întîi detaliile mărunte, cele pe care aş fi sfîrşit prin a le uita.

Înainte de a-mi trece pragul, omul îşi făcuse semnul crucii cu două degete întinse, apoi se aplecase pentru a nu se lovi de pragul arcuit din piatră al uşii. Avea o manta neagră şi groasă, mîini de tăietor de lemne, degete groase, o barbă blondă şi deasă, ochii îi erau însă foarte mici şi avea o frunte îngustă.

În drum spre Ţara Sfîntă, nu se oprise la mine din întîmplare. Îi fusese dată adresa mea la Constantinopol, spunîndu-i-se că aici, doar aici, avea şanse să găsească ceea ce căuta.

— Aş vrea să vorbesc cu signor Tommaso.

— Era tatăl meu, zic. A murit în iulie.

— Domnul să-l primească întru Împărăţia Sa.

— Şi să-i primească de asemenea pe sfinţii morţi ce v-au fost neamuri!

Schimbul de cuvinte se petrecuse în greceşte, unica noastră limbă comună, deşi, evident, nici el şi nici eu nu o practicam în mod curent. Schimb şovăielnic, nesigur, dat fiind doliul, pentru mine încă dureros, pentru el neaşteptat; şi de asemenea din cauză că, el vorbindu-i unui „papistaş apostat", iar eu unui „schismatic rătăcit", ţineam foarte tare să nu rostim nici o vorbă ce ar fi putut jigni credinţa celuilalt.

După o scurtă tăcere comună, reluă:

— Regret mult că tatăl dumitale ne-a părăsit.

Zicînd aceste cuvinte, îşi plimba privirea prin prăvălie, încercînd să sondeze acel talmeş-balmeş de cărţi, statuete antice, obiecte din sticlă, vase pictate, şoimi împăiaţi; şi întrebîndu-se – în sinea sa, deşi ar fi putut la fel de bine să se exprime cu voce tare – dacă, tatăl meu nemaifiind aici, eu îi puteam fi totuşi de vreun ajutor. Aveam deja douăzeci şi trei de ani, însă obrazul meu, rotofei şi ras, mai păstra probabil o strălucire copilărească.

Îmi îndreptasem ţinuta, scoţînd bărbia înainte.

— Numele meu este Baldassare, eu am preluat succesiunea.

Vizitatorul meu nu arătă prin nici un gest că mă auzise. Încă îşi mai plimba privirea peste miile de minunăţii ce-l înconjurau, cu un amestec de încîntare şi de nelinişte. Dintre toate prăvăliile de lucruri rare, a noastră era, de o sută de ani, cea mai bine aprovizionată şi cea mai renumită din întregul Orient. Veneau să ne vadă oameni de pretutindeni, de la Marsilia, Londra, Köln, Ancona, ca şi de la Smirna, Cairo şi Ispahan.

După ce mă mai măsurase încă o dată, rusul meu a fost nevoit să se resemneze.

— Sînt Evdokim Nicolaievici. Vin de la Voronej. Am auzit multe vorbe de laudă la adresa casei dumitale.

Am adoptat pe dată tonul confidenţei, era modul meu de a fi cordial.

— Ne ocupăm cu negoţul ăsta de patru generaţii. Familia mea provine din Genova, dar s-a instalat de vreme îndelungată în Levant...

Dădu de mai multe ori din cap, vrînd să spună că nu ignora nimic din toate astea. În realitate, dacă i se vorbise de noi la Constantinopol, acesta era neîndoielnic primul lucru ce îi fusese pomenit. „Ultimii genovezi din această parte a lumii..." Însoţit de vreun epitet, de vreun gest evocînd nebunia sau extrema originalitate transmisă dintotdeauna din tată-n fiu. Am zîmbit şi am tăcut. Se întoarse pe dată spre uşă, zbierînd un nume şi o poruncă. Dădu fuga o slugă, un omuleţ trupeş într-o haină neagră bufantă, cu o tichie plată pe cap, cu ochii plecaţi. Ducea un sipeţel căruia îi săltă capacul pentru a scoate o carte, pe care i-o întinse apoi stăpînului.

Am crezut că avea de gînd să mi-o vîndă şi am intrat în alertă. În negoţul de curiozităţi, înveţi foarte devreme să nu te încrezi în acele personaje care vin pline de importanţă, îşi declină genealogia şi relaţiile nobile, împart porunci în dreapta şi-n stînga şi care, la sfîrşit, vor doar să-ţi vîndă vreun fleac venerabil. Unic pentru ei şi, ca atare, unic pe lume, nu-i aşa? Dacă le propui vreun preţ ce nu corespunde celui pe care şi-l fixaseră în minte, se simt ofuscaţi, spun că au fost nu numai traşi pe sfoară, ci chiar insultaţi. Şi sfîrşesc prin a se îndepărta proferînd ameninţări.

Vizitatorul meu avea să mă liniştească foarte curînd: nu se afla la mine nici pentru a vinde, nici pentru a se tocmi.

— Lucrarea asta a fost tipărită la Moscova acum cîteva luni. Şi deja toţi cei ce ştiu să citească au citit-o.

Îmi arătă cu degetul titlul în litere chirilice şi începu să recite cu fervoare: „kniga o vere...", înainte de a-şi da seama că trebuia să-mi traducă: „Cartea Credinţei una, adevărată şi ortodoxă". Mă privi cu coada ochiului pentru a vedea dacă nu cumva această formulare îmi punea în mişcare sîngele de papistaş. Eram impasibil. Pe dinafară ca şi pe dinăuntru.

Pe dinafară zîmbetul politicos al negustorului. Pe dinăuntru zîmbetul batjocoritor al scepticului.

— Cartea asta vestește că apocalipsa bate la ușă!

Îmi indică o pagină, cam pe la sfîrșit.

— Este scris aici cît se poate de limpede că antihristul va apărea, conform Scripturii, în anul papal 1666.

Repetă această cifră de patru-cinci ori, înghițind de fiecare dată un pic mai mult pe acel „o mie" de la început. Apoi se uită atent la mine, pîndindu-mi reacțiile.

Citisem, ca mai toată lumea, Apocalipsa lui Ioan, și mă oprisem un moment asupra acelor fraze misterioase din capitolul treisprezece: „Cine are pricepere să socotească numărul Fiarei; căci este număr de om. Și numărul ei este șase sute șaizeci și șase".

— Este spus 666 și nu 1666, sugerai eu timid.

— Trebuie să fii orb ca să nu vezi un semn atît de evident!

Un semn. De cîte ori am auzit acest cuvînt, ca și pe acela de „prezicere"! Totul devine semn sau prezicere pentru cel ce stă la pîndă, gata să se minuneze, gata să interpreteze, gata să închipuie concordanțe și apropieri. E plină lumea de astfel de neobosiți vînători de semne – cîți nu am cunoscut și eu în prăvălia asta! dintre cei mai fermecători, ca și dintre cei mai siniștri!

Numitul Evdokim părea iritat de relativa mea lipsă de entuziasm, care trăda, în ochii săi, ignoranța și totodată impietatea mea. Nedorind să-l jignesc, am fost nevoit să mă forțez pentru a zice:

— Toate astea sînt, într-adevăr, stranii și neliniștitoare...

Sau o frază în genul ăsta. Liniștit, omul reluă:

— Din cauza acestei cărți am venit pînă aici. Caut texte ce m-ar putea lămuri.

Acum, da, pricepeam. Aveam să-l pot ajuta.

Se cuvine să spun că averea casei noastre din cursul ultimelor decenii s-a clădit pe entuziasmul creștinătății

pentru vechile cărți orientale – mai cu seamă grecești, copte, ebraice și siriace – care păreau să cuprindă cele mai vechi adevăruri ale Credinței, și pe care curțile regale, în special cea a Franței și cea a Angliei, se străduiau să le dobîndească spre a-și sprijini punctul de vedere în disputele dintre catolici și apărătorii Reformei. Familia mea a scotocit vreme de un secol și mai bine prin mînăstirile din Orient în căutare de asemenea manuscrise, care se găsesc astăzi cu sutele în Biblioteca regală din Paris sau la Bodleian Library din Oxford, pentru a nu le cita decît pe cele mai importante.

— Nu am multe cărți care să vorbească în mod special despre Apocalipsă, și nici vreun pasaj care să menționeze numărul Fiarei. Iată, totuși...

Și am trecut în revistă cîteva lucrări, zece sau douăsprezece, în diverse limbi, detaliindu-le conținutul, enumerînd uneori începuturile de capitol. Nu-mi displace acest aspect al meseriei mele. Cred că posed tonul și maniera potrivite. Însă vizitatorul meu nu arăta interesul pe care speram să-l trezesc. De fiecare dată cînd menționam o carte, își manifesta prin mici gesturi ale degetelor, printr-o licărire a privirii, decepția, nerăbdarea.

În cele din urmă am priceput.

— Vi s-a vorbit despre o carte anume, nu-i așa?

Rosti un nume, încurcîndu-se în sonoritățile arabe, dar nu mi-a fost greu să înțeleg. Abu-Maher al-Mazandarani. La drept vorbind, mă așteptam la asta de cîteva clipe.

Cei ce au pasiunea cărților vechi cunosc cartea lui Mazandarani. Din auzite, căci foarte puțini oameni au avut-o în mînă. Nici nu știu, de altfel, dacă ea există cu adevărat sau dacă a existat vreodată.

Voi încerca să mă explic, pentru că în curînd o să am aerul că scriu despre lucruri contradictorii: atunci cînd te cufunzi în lucrările anumitor autori celebri și recunoscuți, îi vezi adesea menționînd această carte; pentru a spune că unul dintre prietenii lor, unul dintre dascălii lor, o avusese

cîndva în bibliotecă... În schimb, n-am descoperit niciodată, sub o semnătură respectată, o confirmare lipsită de ambiguitate a prezenței acestei cărți. Nimeni care să spună limpede: „o am", „am răsfoit-o", „am citit-o", nimeni care să citeze pasaje din carte. Astfel că negustorii cei mai serioși, cît și majoritatea cărturarilor, sînt convinși că această lucrare n-a existat niciodată, iar rarele cópii ce apar din cînd în cînd sînt opera unor falsificatori și a unor mistificatori.

Această carte legendară se intitulează *Dezvăluirea numelui ascuns*, dar este îndeobște numită *Al o sutălea nume*. Cînd voi preciza despre ce nume este vorba, se va înțelege de ce a fost dintotdeauna atît de rîvnită.

Nimeni nu ignoră faptul că în Coran sînt menționate nouăzeci și nouă de nume ale lui Dumnezeu, unii preferă să le spună „epitete". Cel Milostiv, Cel Răzbunător, Cel Pătrunzător, Cel Aparent, Cel Atotștiutor, Arbitrul, Moștenitorul... Iar această cifră, confirmată de Tradiție, a indus întotdeauna minților curioase o întrebare ce pare să vină de la sine: să nu existe oare, pentru a completa acest număr, un nume ascuns, al o sutălea? Niște citate atribuite Profetului, pe care anumiți doctori ai legii le contestă, dar pe care alții le recunosc drept autentice, afirmă că există într-adevăr un nume suprem pe care este de ajuns să-l rostești pentru a îndepărta orice primejdie, pentru a obține din partea Cerului orice favoare. Noe îl cunoștea, zice-se, și astfel s-a putut salva împreună cu ai săi la Potop.

Ne putem lesne închipui atracția extraordinară a unei lucrări care pretinde că poate destăinui un asemenea secret în aceste vremuri în care oamenii se tem de un nou Potop. Am văzut perindîndu-se prin magazinul meu tot soiul de personaje, un călugăr carmelit desculț, un alchimist din Tabriz, un general otoman, un cabalist din Tiberiada, toți în căutarea acelei cărți. Am socotit întotdeauna că este de datoria mea să explic acestor oameni pentru ce nu era, după părerea mea, decît o nălucire.

De obicei, după ce vizitatorii îmi ascultă argumentaţia pînă la capăt, se resemnează. Unii, dezamăgiţi. Alţii, liniştiţi; dacă nu pot avea acea carte, preferă să creadă că nimeni altcineva din lumea asta n-o va avea...

Reacţia moscovitului n-a fost nici una, nici cealaltă. La început a părut amuzat, ca pentru a mă face să înţeleg că nu credea o iotă din vorbele mele meşteşugite de negustor. Cînd m-am hotărît să mă opresc, agasat de mimica sa, şopti, dintr-o dată grav şi chiar implorator:

— Vinde-mi-o, şi-ţi voi da pe loc tot aurul pe care îl am!

„Prietene, îmi venea să-i spun, ai noroc că ai dat peste un negustor cinstit. N-ai să duci lipsă de escroci care să te uşureze pe dată de aur!"

Cu multă răbdare am reînceput să-i explic pentru ce, după ştiinţa mea, cartea asta nu exista; şi că doar nişte autori naivi şi creduli, sau poate nişte şarlatani, pretind contrariul.

Pe măsură ce argumentam, chipul i se congestiona. La fel ca acela al unui bolnav incurabil căruia ai fi dorit să-i explici, cu calm, cu zîmbetul pe buze, că leacul de la care îşi aşteaptă vindecarea n-a fost niciodată născocit. Vedeam în ochii săi nu decepţia sau resemnarea, şi nici incredulitatea, ci ura, fiică a spaimei. Mi-am scurtat explicaţiile, spre a mă opri la o concluzie prudentă:

— Doar Dumnezeu ştie adevărul!

Omul nu mă mai asculta. Făcuse cîţiva paşi înainte. Cu mîinile sale puternice mă înşfăcase de veşminte, mă trăsese spre el, strivindu-mi bărbia de pieptul lui de uriaş. Am crezut că avea să mă strîngă de gît sau să-mi zdrobească ţeasta de zid. Din fericire, se apropie servitorul lui, îi atinse braţul şi-i şopti ceva la ureche. Vorbe liniştitoare, presupun, căci stăpînul său îmi dădu drumul pe dată, respingîndu-mă cu un gest dispreţuitor. Apoi ieşi din prăvălie mormăind o vorbă de ocară pe limba lui.

Nu l-am mai revăzut niciodată. Şi aş fi sfîrşit desigur prin a-i uita pînă şi numele, dacă trecerea sa n-ar fi marcat începutul unei ciudate perindări de vizitatori. Mi-a trebuit ceva timp pînă să-mi dau seama, astăzi însă sînt sigur: după acel Evdokim, oamenii care veneau la prăvălie nu mai erau aceiaşi, nu se mai purtau deloc la fel. Pelerinul de la Moscovia nu avea el în ochi acea groază pe care unii ar numi-o „sfîntă"? O dibuiam acum în toate privirile. Şi o dată cu ea, acea atitudine de nerăbdare, de urgenţă, acea insistenţă neliniştită.

Acestea nu sînt doar impresii. De data asta cel care vorbeşte este negustorul, cu mîna pe registru: după vizita acelui om, n-a trecut zi fără să nu vină cineva să-mi vorbească de apocalipsă, de antihrist, de Fiară şi de numărul ei.

De ce n-aş spune-o pe şleau, apocalipsa mi-a asigurat grosul încasărilor din cursul ultimilor ani. Da, Fiara e cea care mă îmbracă, Fiara e cea care mă hrăneşte. De îndată ce umbra ei se profilează într-o carte, cumpărătorii dau buzna de pretutindeni, gata să plătească oricît. Totul se vinde foarte scump. Cărţile cele mai erudite, cît şi cele mai fanteziste. Am avut chiar pe rafturile mele o anume *Descriere minuţioasă a Fiarei şi a numeroşilor monştri din Apocalipsă*, în latineşte, însoţită de patruzeci de desene justificative...

Dar, dacă acest interes exagerat şi morbid îmi asigură prosperitatea, mă şi nelinişteşte totodată.

Nu sînt dintre cei ce urmează smintelile vremii, ştiu să-mi păstrez mintea limpede atunci cînd lumea se agită în jurul meu. Acestea fiind zise, nu fac parte nici dintre acele fiinţe obtuze şi arogante care îşi formează opiniile aşa cum stridiile îşi formează perlele, apoi se închid asupra lor. Am ideile mele, convingerile mele, dar nu sînt surd la suflul lumii. Această spaimă care se răspîndeşte nu o pot ignora. Şi chiar de-aş fi convins că lumea se sminteşte, nici această sminteală nu aş putea-o ignora. Degeaba zîmbesc, dau din umeri, bombăn împotriva prostiei şi frivolităţii, acest lucru mă tulbură.

În lupta care se dă în mine între raţiune şi sminteală, cea din urmă este în avantaj. Raţiunea protestează, ricanează, se îndărătniceşte, rezistă, şi mai am încă suficientă luciditate pentru a observa această înfruntare de la o oarecare distanţă. Însă tocmai acest rest de luciditate mă sileşte să recunosc că sminteala pune stăpînire pe mine. Într-o bună zi, dacă lucrurile vor continua tot aşa, nu voi mai fi în stare să scriu astfel de fraze. Poate că mă voi întoarce să cercetez aceste pagini pentru a şterge ce-am scris adineaori... Căci ceea ce eu numesc astăzi sminteală, va fi devenit atunci credinţa mea. Pe acest personaj, pe acest Baldassare, dacă va ajunge, ferească Dumnezeu! să existe în realitate, îl detest şi-l disprețuiesc şi-l blestem cu toată rămăşiţa mea de inteligenţă şi de onoare.

Cuvintele mele, o ştiu, nu poartă cîtuşi de puţin semnul seninătăţii. Asta e din pricină că zvonurile care năpădesc lumea cu vacarmul lor mi s-au strecurat în minte. Cuvinte precum cele ale lui Evdokim, le aud de acum în propria-mi casă.

Din vina mea, de altfel.

Cu un an şi jumătate în urmă, negoţul meu continuînd să prospere, m-am hotărît să fac apel la cei doi fii ai surorii mele Plaisance ca să vină să mă ajute, să se iniţieze în contactul cu obiectele de preţ şi să se pregătească pentru a prelua într-o bună zi succesiunea. Mai cu seamă de la cel mare, Jaber, aşteptam multe. Era un tînăr silitor, minuţios, studios, aproape erudit înainte chiar să fi atins vîrsta adultă. Contrariul fratelui său, Habib, puţin aplecat către studiu, mereu vagabondînd pe uliţe. De la acesta nu mă aşteptam la mare lucru. Nădăjduiam măcar să-l cumineşesc încredinţîndu-i primele responsabilităţi.

Degeaba. Habib a devenit, crescînd, un incorigibil seducător. Mereu aşezat lîngă fereastra prăvăliei, cu ochii la pîndă, împarte complimente şi zîmbete şi o şterge oricînd la

întîlniri de taină al căror conținut îl bănuiesc lesne. Cîtor tinere din cartier, cînd se duc să-și umple urciorul la izvor, nu li se pare mai scurt drumul ce trece pe dinaintea acestei ferestre... Habib, „iubitul", numele sînt rareori nevinovate.

Cît îl privește pe Jaber, acesta stă în fundul prăvăliei. Chipul i se face tot mai palid, de cît stă la adăpost de lumina soarelui. Citește, copiază, face însemnări, orînduiește, consultă, compară. Dacă uneori i se luminează trăsăturile feței, nu e din pricina fetei cizmarului care tocmai și-a făcut apariția în capul străzii, și care înaintează agale; ci pentru că tocmai a descoperit, la pagina două sute treizeci și șapte din *Comentariul comentariilor*, confirmarea a ceea ce crezuse că ghicise, în ajun, citind *Ultima Exegeză*... Lucrările absconse, rebarbative, eu mă mulțumesc să le cercetez mai superficial, din obligație, și nu fără nenumărate pauze de oftat. El nu. Pare să se delecteze cu ele, de parcă ar fi vorba de cele mai suculente zaharicale.

Cu atît mai bine, îmi ziceam la început. Nu-mi displăcea să-l văd atît de sîrguincios, îl dădeam exemplu fratelui său și începeam chiar să las anumite sarcini pe umerii lui. Nu șovăiam să-i încredințez clienții cei mai chițibușari. Petrecea ore întregi discutînd cu ei și, cu toate că negoțul nu era preocuparea sa de căpetenie, sfîrșea prin a-i face să cumpere munți întregi de cărți.

Aș fi avut doar motive de bucurie dacă n-ar fi început și el să-mi țină, și cu toată fervoarea vîrstei pe deasupra, discursuri enervante despre sfîrșitul timpurilor, care ar fi iminent, și despre toate prezicerile care-l anunțau. Să fi fost influența lecturilor? Sau a anumitor clienți? La început, am crezut că-mi era de ajuns să-l bat ușor pe umeri cerîndu-i să nu-și mai plece urechea la asemenea baliverne; băiatul părea docil și am crezut că-mi va da ascultare în chestiunea asta ca și în atîtea altele. Asta însemna că nu-l cunoșteam bine, și mai cu seamă că nu cunoșteam bine epoca noastră, cu pasiunile și cu obsesiile ei.

Dacă stau să-i dau crezare nepotului meu, întîlnirea cu sfîrşitul veacurilor ar fi fost stabilită dintotdeauna. Cei ce trăiesc astăzi pe pămînt vor avea îndoielnicul privilegiu de a asista la această macabră încununare a Istoriei. Cît despre el, nu simte, după cum mi se pare, nici tristeţe, nici descurajare. Mai curînd un soi de mîndrie, fără îndoială amestecată cu teamă, dar şi cu o anume jubilare. Zilnic descoperă în cîte o nouă sursă, latinească, grecească sau arabă, confirmarea previziunilor sale. Totul tinde, zice el, spre o dată unică, chiar aceea pe care o cita – cît am greşit vorbindu-i despre ea! – cartea rusească a Credinţei. 1666. Anul care vine. „Anul Fiarei", cum îi place să-l numească. În sprijinul convingerii sale, pune cap la cap o sumedenie de argumente, de citate, de calcule calendaristice, de socoteli savante, cît şi o interminabilă litanie de „semne".

Atunci cînd te apuci să cauţi semne, le şi găseşti, asta e convingerea mea, şi ţin să o consemnez încă o dată aici cu cerneală, pentru cazul în care, prins în vîrtejul de nebunie care pune stăpînire pe lume, aş sfîrşi într-o bună zi prin a o uita. Semne evidente, semne elocvente, semne tulburătoare, tot ceea ce încearcă cineva să demonstreze sfîrşeşte prin a se verifica, şi s-ar putea găsi la fel de multe dacă s-ar încerca să se demonstreze contrariul.

O scriu şi o gîndesc. Nu sînt însă din acest motiv mai puţin zdruncinat de apropierea „anului" cu pricina.

Am încă în minte o scenă care s-a desfăşurat acum două-trei luni. Trebuise să stăm să lucrăm destul de tîrziu, nepoţii mei şi cu mine, pentru inventarul de dinaintea verii, eram tustrei istoviţi. Mă prăvălisem pe un scaun, cu braţele arcuite în jurul registrului meu deschis, avînd alături o lampă cu ulei a cărei lumină începea să scadă. Cînd, deodată, Jaber veni să se aplece de cealaltă parte a mesei, cu capul atingîndu-l pe al meu, cu mîinile apăsîndu-mi dureros coatele. Chipul lui întreg se învăpăiase, iar umbra-i gigantică acoperea mobilele şi pereţii. Şuşoti cu o voce care venea parcă de dincolo de mormînt:

— Lumea este precum lampa asta, a consumat uleiul ce i-a fost dat, mai rămîne doar o picătură. Privește! Flacăra tremură! În curînd, lumea se va stinge!

Dată fiind epuizarea, dar și tot ce se spunea în jurul meu în legătură cu prezicerile Apocalipsei, m-am simțit dintr-o dată ca strivit sub plumbul cuvintelor sale. Am crezut că nici măcar nu voi mai avea puterea să mă ridic. Și că voi fi nevoit să aștept, abătut, ca flacăra să se stingă sub ochii mei, iar tenebrele să mă învăluie...

Cînd iată că glasul lui Habib se auzi îndărătul meu, vesel, batjocoritor, însorit, salvator:

— Bumeh! N-ai de gînd să încetezi odată să-l mai chinui pe unchiul?

„Bumeh", „bufniță", „piază-rea", așa-l poreclește mezinul pe frate-său încă de cînd erau copii. Și, ridicîndu-mă de pe scaun în seara aceea, spetit de o neașteptată oboseală, mi-am jurat să nu-i mai spun niciodată altfel.

Cu toate astea, degeaba strig „Bumeh!", degeaba tun și fulger, degeaba bombăn, nu mă pot împiedica să nu-i ascult vorbele, care se cuibăresc în mintea mea. Astfel încît, la rîndu-mi, încep să văd semne acolo unde pînă mai ieri n-aș fi văzut decît niște coincidențe; coincidențe tragice sau edificatoare sau amuzante, numai că aș fi mormăit doar cîteva silabe de uimire, pe cînd astăzi tresar, mă agit, tremur. Și chiar mă pregătesc să deviez cursul pașnic al existenței mele.

Este adevărat că evenimentele din ultima vreme nu mă puteau lăsa indiferent.

Dacă n-ar fi vorba decît despre povestea aceea cu bătrînul Idriss!

Să mă mulțumesc să dau din umeri ca și cum toate astea nu m-ar privi n-ar fi fost o dovadă de înțelepciune, ci de inconștiență și de orbire a inimii.

Idriss venise să-și afle refugiul în tîrgușorul nostru Gibelet cu șapte-opt ani în urmă. În zdrențe, aproape fără nimic

asupra lui, părea pe cît de bătrîn, pe atît de sărac. Nu s-a ştiut niciodată cu precizie cine era, de unde plecase, nici de ce anume fugise. O prigoană? O datorie? O răzbunare între familii? După cîte ştiu, nu-şi destăinuise taina nimănui. Locuia singur, într-o cocioabă pe care o putuse lua cu chirie pentru o sumă neînsemnată.

Aşadar, bătrînul ăsta, pe care nu-l întîlnisem prea des şi cu care nu schimbasem mai mult de două vorbe la rînd, se înfăţişă luna trecută la prăvălie strîngînd la piept o carte groasă pe care îmi propuse cu stîngăcie să i-o cumpăr. Am frunzărit-o. O banală culegere a unor versificatori fără renume, scrisă cu o caligrafie tremurătoare şi neregulată, prost legată, prost păstrată.

— E o neasemuită comoară, spuse totuşi bătrînul. O am de la bunicul meu. Nu m-aş fi despărţit în veci de ea dacă mizeria în care mă aflu...

Neasemuită? Probabil că se găsea în jumătate din casele din ţinut. Iată o carte de care n-am să scap, îmi spusei, pînă cînd o să-mi dau duhul! Dar cum l-aş fi putut respinge pe un biet amărît care-şi dăduse mîndria şi pudoarea deoparte pentru a obţine cele necesare subzistenţei?

— Lasă-mi-o, hajj Idriss, o s-o arăt cîtorva clienţi ce ar putea fi interesaţi.

Ştiam cum aveam să procedez.. Întocmai cum ar fi făcut tatăl meu, Dumnezeu să-l odihnească, dacă ar mai fi fost în locul meu. Ca să fiu cu conştiinţa împăcată, mi-am impus să citesc vreo cîteva poeme. Aşa cum văzusem de la prima ochire, opere minore, ici-colo cîteva versuri bine şlefuite, dar în ansamblu lucrarea cea mai comună, cea mai obişnuită, cea mai de nevîndut din cîte ar fi putut exista. În cel mai bun caz, dacă aş avea un client pasionat de poezie arabă, aş putea obţine şase maidini, mai probabil trei sau patru... Nu, pentru cartea asta aveam o întrebuinţare mai bună. La cîteva zile de la vizita lui Idriss, un demnitar otoman aflat în trecere veni să cumpere de la mine diverse

obiecte; şi cum insista să-i acord o reducere de curtoazie, i-am oferit cartea ca supliment, ceea ce l-a mulţumit.

Am aşteptat o săptămînă, apoi l-am căutat pe bătrîn. Doamne, cît de întunecoasă îi era casa! Şi, Doamne, cît era de goală! Am împins uşiţa de lemn crăpat, pomenindu-mă într-o încăpere cu podeaua goală, cu pereţii goi. Idriss stătea aşezat pe jos, pe o rogojină de culoarea noroiului. M-am aşezat turceşte alături de el.

— Un înalt personaj a trecut pe la prăvălia mea şi s-a arătat fericit cînd i-am propus cartea. Iată suma ce ţi se cuvine.

Nu îi spusesem nimic fals, reţineţi, vă rog, acest lucru! Nu suport să mint, chiar dacă, prin ceea ce treceam sub tăcere, trişam un pic. Dar, în fine, nu căutam decît să cruţ demnitatea acestui biet om, tratîndu-l mai curînd ca pe un furnizor decît ca pe un milog! Am scos aşadar din pungă trei monede de un maidin, apoi trei monede de cinci, făcîndu-mă că socotesc să fie cît mai corect.

Făcu ochii mari.

— Nu mă aşteptam la atît de mult, fiule. Nici măcar la jumătate...

Am făcut un semn ca de dojană cu degetul.

— Nu trebuie să spui niciodată asta unui negustor, hajj Idriss. Ar putea fi ispitit să te jecmănească.

— Cu dumneata nu risc nimic, Baldassare efendi! Eşti binefăcătorul meu.

Dădeam să mă scol, dar mă reţinu.

— Mai am ceva pentru dumneata.

Dispăru cîteva clipe îndărătul unei perdele, apoi se întoarse ducînd în mînă o altă carte.

Iar, mi-am zis? Poate că are o întreagă bibliotecă în cealaltă încăpere. În ce dracu' m-am vîrît?

De parcă mi-ar fi auzit protestul mut, se grăbi să mă liniştească:

— E ultima carte pe care o mai am şi ţin să ţi-o dăruiesc, dumitale şi nimănui altcuiva!

Mi-o aşează pe palme, ca pe un pupitru, deschisă la prima pagină.

Sfinte Dumnezeule!

Al o sutălea nume!

Cartea lui Mazandarani!

Nu mă aşteptam să dau de ea într-o asemenea cocioabă!

— Hajj Idriss, aceasta e o carte rară! N-ar trebui să te desparţi de ea în felul ăsta!

— Nu mai e a mea, e a dumitale acum. Păstreaz-o! Citeşte-o! Eu n-am putut niciodată s-o citesc.

Am întors paginile cu lăcomie, dar era prea întuneric şi n-am putut descifra nimic în afară de titlu.

Al o sutălea nume!

Dumnezeule mare!

Plecînd de la el, cu preţioasa lucrare sub braţ, eram ca într-o stare de beţie. Era oare cu putinţă ca acea carte, rîvnită de toată lumea, să fie acum în posesia mea? Cîţi oameni nu veniseră de la capătul pămîntului în căutarea ei, şi cărora eu le răspunsesem că ea nu există, cînd ea se găsea la doi paşi de mine, în cea mai mizeră dintre cocioabe! Şi iată că acest om pe care abia îl cunosc mi-o face cadou! Toate astea sînt atît de tulburătoare, de greu de închipuit! M-am pomenit rîzînd de unul singur, pe uliţă, ca un sărman cu duhul.

Aşa eram, ameţit, dar tot incredul, cînd mă interpelă un trecător:

— Baldassare efendi!

Am recunoscut pe dată vocea şeicului Abdel-Bassit, imamul moscheii din Gibelet. Nu pot să ştiu cum izbutise să-şi dea seama cine sînt, de vreme ce era orb din naştere, iar eu nu rostisem o vorbă...

M-am îndreptat spre el şi ne-am salutat cu formulele uzuale.

— De unde vii așa, în pas de dans?

— De la Idriss.

— Ți-a vîndut vreo carte?

— De unde știți?

— Pentru ce alt motiv te-ai fi dus la acel om sărman? zise el rîzînd.

— E adevărat, am recunoscut rîzînd la fel.

— O carte nelegiuită?

— De ce ar fi nelegiuită?

— Dacă n-ar fi, mi-ar fi propus-o mie!

— La drept vorbind, nu știu mare lucru despre ce ar putea conține cartea asta. La Idriss acasă era prea întuneric, așa că aștept să ajung la mine acasă s-o citesc.

Șeicul întinse mîna.

— Arată-mi-o!

Are permanent pe buzele întredeschise un soi de zîmbet ce stă să izbucnească. Nu știu niciodată cînd zîmbește cu adevărat. Luă oricum cartea, o răsfoi cîteva clipe în fața ochilor închiși, apoi mi-o înapoie zicînd:

— E prea întuneric aici, nu văd nimic!

De data asta rîse fără reținere, privind spre cer. Nu știam dacă politețea îmi poruncea să mă alătur jovialității lui. Cuprins de îndoială, m-am mulțumit să tușesc ușor, de parcă îmi stăpîneam rîsul sau îmi dregeam glasul.

— Și ce carte e asta? întrebă el.

Unui om care vede îi poți ascunde adevărul; a minți e uneori o iscusință necesară. Însă a-l minți pe cel ai cărui ochi sînt stinși e ceva jalnic, o josnicie, un lucru nedemn. Dintr-un anumit simț al onoarei, și poate că și din superstiție, trebuia să-i spun adevărul; pe care l-am învăluit pe dată într-un prudent condițional:

— S-ar putea ca această carte să fie aceea atribuită lui Abu-Maher al-Mazandarani, *Al o sutălea nume*. Dar aștept să fiu la mine acasă pentru a-i verifica autenticitatea.

Izbi de trei-patru ori cu bastonul în pămînt, respirînd zgomotos.

— De ce ar fi nevoie de un al o sutălea nume? Pe mine m-au învățat de copil toate numele de care aveam nevoie ca să mă rog, de ce aș mai avea nevoie de un al o sutălea? Spune-mi-o dumneata, care ai citit atîtea cărți în toate limbile!

Scoase din buzunar niște mătănii pentru rugăciune și începu să le prefire nervos printre degete așteptîndu-mi răspunsul. Nu aveam mai multe motive decît el pentru a pleda pentru numele ascuns. M-am simțit totuși obligat să-i explic:

— După cum știți, unii pretind că numele suprem permite înfăptuirea de minuni...

— Ce minuni? Idriss are cartea asta de ani de zile, ce minune a înfăptuit ea în favoarea lui? L-a făcut oare mai puțin nevoiaș? Mai puțin ramolit? De ce nenorocire l-a ferit oare?

Apoi, fără să-mi mai aștepte răspunsul, se îndepărtă măturînd aerul și praful cu bastonu-i oțărît.

Cînd m-am întors acasă, prima mea grijă a fost să ascund cartea de nepoții mei; mai ales de Bumeh, atît eram de convins că dacă o vedea, dacă o pipăia, ar fi intrat pe dată în transă. Am strecurat așadar obiectul sub cămașă și, ajuns înăuntru, l-am strecurat iarăși, la adăpost de ochii tuturor, sub o veche statuetă extrem de fragilă la care țin în mod deosebit și pe care nimeni din casă nu avea voie s-o miște din loc, sau chiar s-o șteargă de praf.

Era sîmbăta trecută, 15 august. Îmi făgăduiam să dedic ziua de duminică unei cercetări minuțioase a cărții lui Mazandarani.

De îndată ce am fost pe picioare – destul de tîrziu, ca în fiecare duminică, la ceasul necredincioșilor – am trecut prin micul coridor ce face legătura între camera mea și prăvălie, am luat cartea și m-am instalat la masă cu o nerăbdare de copil. Închisesem ușa pe dinăuntru ca să nu vină nepoții să

mă surprindă, şi coborîsem perdelele pentru a-i descuraja pe vizitatori. Eram aşadar liniştit într-o încăpere răcoroasă, dar, deschizînd cartea, mi-am dat seama că nu aveam destulă lumină. M-am hotărît deci să-mi trag scaunul mai aproape de fereastra cea mare.

În timp ce îmi mutam scaunul, cineva bătu la uşă. Am lăsat să-mi scape o înjurătură şi am ciulit urechea, cu speranţa că nepoftitul va renunţa şi-şi va vedea de drum. Vai, nu, căci bătu din nou. Nu cu un deget timid, ci cu pumnul, cu autoritate şi cu insistenţă.

— Vin acuşi, am strigat. M-am grăbit să vîr cartea sub statueta antică înainte de a mă duce să deschid.

Insistenţa aceea îmi dăduse de bănuit că ar fi putut fi vorba de un personaj de rang înalt, şi aşa şi era. Cavalerul Hugues de Marmontel, emisar de la curtea Franţei. Un bărbat cu o vastă cultură, fin cunoscător al lumii Orientului şi care venise deja de nenumărate ori la mine în cursul ultimilor ani, pentru a face achiziţii importante.

Se ducea, spunea el, de la Seyda la Tripoli, de unde urma să se îmbarce spre Constantinopol, şi nu putea concepe să treacă prin Gibelet fără să bată la uşa nobilei locuinţe a familiei Embriaco. I-am mulţumit pentru cuvintele şi solicitudinea sa, şi l-am poftit bineînţeles să intre. Am dat la o parte perdelele şi l-am lăsat să umble în voie printre curiozităţi, aşa cum îi plăcea s-o facă. Îl urmam doar de la distanţă pentru a răspunde unor eventuale întrebări, dar ferindu-mă să-l deranjez cu explicaţii pe care nu le-ar fi cerut.

Frunzări mai întîi un exemplar din *Geographia sacra*, a lui Samuel Bochart.

— Am achiziţionat-o încă de la publicare, şi neîncetat mă cufund în lectura ei. În sfîrşit o carte care vorbeşte despre fenicieni, strămoşii dumneavoastră... voiam să zic strămoşii oamenilor din această ţară.

Făcu doi paşi, apoi se opri brusc.

— Statuetele astea sînt feniciene, nu-i așa? De unde vin?

Am fost mîndru să spun că eu fusesem cel care le găsise și le dezgropase, într-un cîmp de lîngă plajă.

— Am o mare afecțiune pentru acest obiect, am mărturisit.

Cavalerul spuse doar: „Ah!", uimit că un negustor putea vorbi în acești termeni despre un obiect propus spre vînzare. Un pic jignit, am tăcut. Și am așteptat să se întoarcă spre mine ca să mă întrebe de unde și pînă unde afecțiunea asta. Cînd a făcut-o, i-am explicat că statuetele fuseseră cîndva îngropate una lîngă cealaltă, și că, în timp, metalul ruginise în asemenea fel încît cele două mîini sînt acum ca sudate una de alta. Îmi place să cred că e vorba de doi iubiți pe care moartea îi despărțise, dar pe care pămîntul, timpul și rugina i-au reunit unul cu celălalt, indestructibil. Toți cei care îi văd vorbesc de două statuete; în ce mă privește, prefer să vorbesc ca de una singură – statueta celor doi iubiți.

Întinse mîna ca s-o apuce și l-am implorat să fie cu băgare de seamă, căci cel mai mic șoc i-ar putea despărți. Socotind, fără îndoială, că nu-i vorbisem cu suficientă considerație, îmi ordonă să manevrez eu însumi statueta. Am adus-o așadar, cu infinite precauțiuni, pentru a o apropia de fereastră. Credeam că, firește, cavalerul o să vină după mine, dar, cînd m-am întors, el stătea în același loc. În mîinile sale era *Al o sutălea nume.*

Era livid, și m-am făcut și eu la fel.

— De cînd o ai?

— De ieri.

— Nu mi-ai spus cîndva că, după părerea dumitale, cartea asta nu există?

— Așa am crezut întotdeauna. Dar cred, de asemenea, că v-am și prevenit că circulau falsuri din cînd în cînd.

— Să fie și ăsta un fals?

— Neîndoielnic, n-am avut însă răgazul să-mi dau seama.

— Ce preț propui?

Am fost pe punctul să răspund: „Nu e de vînzare!", dar m-am răzgîndit. Niciodată nu e bine să spui așa ceva unui personaj sus-pus. Pentru că ți-o întoarce imediat: „Dacă așa stau lucrurile, ți-o iau cu împrumut". Și atunci, ca să nu-l jignești, trebuie să-i acorzi încredere. Bineînțeles, e foarte cu putință să nu mai revezi în vecii vecilor cartea, dar nici pe client. Am învățat din plin lecția pe pielea mea.

— De fapt, am bîiguit eu, cartea îi aparține unui bătrîn țicnit care trăiește în cea mai prăpădită cocioabă din Gibelet. E convins că valorează o avere.

— Cît?

— O avere, v-am spus. E un dement!

În clipa aceea, am băgat de seamă că nepotul meu Bumeh era în spatele nostru și că observa scena, mut, tulburat. Nu-l auzisem intrînd. I-am cerut să se apropie pentru a-l prezenta distinsului nostru oaspete. Nădăjduiam astfel să deviez conversația pentru a încerca să scap din capcana care se închidea. Cavalerul se mulțumi însă să dea scurt din cap înainte de a repeta:

— Cît face cartea asta, signor Baldassare? Te ascult!

Ce cifră să lansez? Lucrările cele mai prețioase le vindeam cu șase sute de maidini. Uneori, în mod cu totul excepțional, prețul urca pînă la o mie, care fac tot atîția *soli* regali...

— Vrea pentru ea o mie cinci sute! Doar n-o să vă vînd falsul ăsta la un asemenea preț!

Fără să spună nimic, oaspetele meu își dezlegă punga și îmi numără suma în monede franțuzești sunătoare. Apoi îi întinse cartea unuia dintre oamenii săi, care se duse s-o îndese printre bagaje.

— Aș mai fi vrut să iau și aceste două statuete cu tichii aurite. Presupun însă că puținii bani ce-mi rămîn nu vor fi de ajuns!

— Dacă e vorba de cei doi iubiți, nu sînt de vînzare, vi-i ofer. Să aveți grijă de ei!

I-am propus apoi lui Marmontel să-l reţin la prînz, dar a declinat invitaţia mea pe un ton sec. Unul dintre oamenii din escorta sa mi-a explicat că, în cel mai scurt timp, cavalerul trebuia să-şi reia drumul dacă voia să ajungă la Tripoli înainte de căderea nopţii. Vasul său avea să ridice ancora încă de a doua zi, cu destinaţia Constantinopol.

I-am însoţit pînă la poarta din Gibelet, fără a obţine de la emisar nici o vorbă în plus, nici o privire de rămas-bun.

La înapoiere, l-am văzut pe Bumeh care plîngea, strîngînd pumnii de furie.

— De ce i-ai dat cartea asta? Nu pricep!

Nici eu nu pricepeam de ce acţionasem în felul ăsta. Într-o clipă de slăbiciune, pierdusem în acelaşi timp *Al o sutălea nume*, statueta la care ţineam şi stima emisarului. Aş fi avut mai multe motive să mă lamentez decît nepotul meu. Dar trebuia de bine de rău să mă justific.

— Ce vrei? Aşa s-au petrecut lucrurile! N-am putut proceda altfel! Omul ăsta e totuşi emisarul regelui Franţei!

Bietul meu nepot plîngea ca un copil. L-am luat atunci pe după umeri.

— Linişteşte-te, cartea asta era un fals, tu şi cu mine o ştim doar.

Se desprinse brutal.

— Dacă ar fi un fals, am comis o escrocherie vînzîndu-i-o cu un asemenea preţ. Iar dacă, printr-un miracol, n-ar fi un fals, atunci nu trebuia să ne despărţim de ea nici pentru tot aurul din lume! Cine ţi-a vîndut-o?

— Bătrînul Idriss.

— Idriss? Şi la ce preţ?

— Mi-a dăruit-o.

— Atunci cu siguranţă că nu voia s-o vinzi.

— Nici pentru o mie cinci sute de maidini? Cu banii ăştia şi-ar putea cumpăra o casă, haine noi, şi-ar putea lua o servitoare, s-ar putea chiar căsători...

Dar Bumeh nu avea chef de rîs. Rareori are el chef de rîs.

— Dacă înţeleg bine, ai de gînd să-i dai toţi banii ăştia lui Idriss.

— Da, toţi, şi încă mai înainte de a-i trece în registru.

M-am ridicat pe dată, am strecurat monedele într-o pungă de piele şi am ieşit.

Oare cum avea să reacţioneze bătrînul?

Avea să-mi reproşeze că vîndusem ceea ce trebuia să fie un dar?

Avea dimpotrivă să vadă în incredibila sumă pe care i-o aduceam un dar al Cerului?

Dînd în lături uşiţa cocioabei sale, am văzut, aşezată pe prag, o femeie din vecini, cu fruntea în mîini. Am întrebat-o din politeţe, înainte de a intra, dacă hajj Idriss era acolo. Înălţă capul şi spuse doar:

— *Twaffa*. A murit.

Sînt convins că inima lui a încetat să bată chiar în clipa cînd i-am cedat cartea cavalerului de Marmontel. Nu izbutesc să-mi alung din minte ideea asta!

Nu mă întrebasem eu oare cum avea să reacţioneze bătrînul la cele ce făcusem? Acum aflasem.

Să fie conştiinţa vinovată cea care mă face să mă pierd? Din păcate, astea sînt faptele, coincidenţa este cum nu se poate mai evidentă. Am comis o gravă şi împovărătoare greşeală, şi va trebui s-o repar!

Ideea că ar trebui să urmăresc această carte pînă la Constantinopol nu mi-a venit chiar imediat. De altfel, tot nu sînt încredinţat de utilitatea acestei expediţii. Dar m-am lăsat în cele din urmă convins că nu era altceva mai bun de făcut.

Mai întîi, au fost văicărelile lui Bumeh, dar mă aşteptam prea bine la aşa ceva, eram dinainte sîcîit şi ele n-au cîntărit

prea mult în luarea deciziei mele. Cu atît mai mult cu cît nechibzuitul voia să plece pe nepusă masă! Dacă stăteai să-l asculți, tot ce se întîmplase erau semne pe care Cerul mi le trimitea. Astfel, Providența, deznădăjduită să mă vadă nesimțitor față de manifestările ei, ar fi jertfit viața acelui biet om cu singurul scop să-mi deschidă în sfîrșit ochii.

— Să-mi deschidă ochii asupra a ce? Ce anume ar trebui să pricep?

— Că timpul ne grăbește! Că anul blestemat bate la ușă! Că moartea ne dă tîrcoale! Ai avut mîntuirea ta și a noastră în mîinile tale, ai avut *Al o sutălea nume* și n-ai știut să-l păstrezi!

— Oricum nu mai pot face nimic. Cavalerul e deja departe. Și asta e tot opera Providenței.

— Trebuie să-l ajungi din urmă! Trebuie să te așterni la drum imediat!

Am dat din umeri. Nu voiam nici măcar să răspund. Nu se punea problema să dau curs unor astfel de copilării. Să plec acum? Să călăresc toată noaptea? Ca să ne taie beregata cei ce ațin calea drumeților?

— Cît despre moarte, prefer să mor anul viitor împreună cu tot restul semenilor mei decît s-o iau astfel înaintea sfîrșitului vremurilor!

Dar pușlamaua o ținea una și bună.

— Dacă nu-l mai putem ajunge din urmă la Tripoli, îl vom putea totuși prinde la Constantinopol.

Deodată, în spatele nostru, se auzi o voce veselă.

— La Constantinopol! Bumeh n-a avut în toată viața lui o idee mai grozavă!

Habib! Iaca acum, intra și el în horă!

— Iată-te întors din hoinăreli! Știam eu bine că în ziua în care frate-tău și cu tine o să vă înțelegeți în sfîrșit, o să fie spre ghinionul meu!

— Mie puțin îmi pasă de poveștile voastre cu sfîrșitul lumii, iar blestemata aia de carte nu mă interesează. Dar

visez de multă vreme la Orașul cel Mare. Nu mi-ai spus tu că atunci cînd erai de vîrsta mea, tatăl tău, bunicul nostru Tommasso, dorise ca tu să cunoști Constantinopolul?

Argumentul nu ținea deloc, era cu totul în afara discuției. Dar a știut să-mi atingă punctul sensibil, veneraţia pe care o am pentru tatăl meu de la moartea sa, pentru tot ce spunea, pentru tot ce făcea. Ascultîndu-l pe Habib, mi s-a pus un nod în gît, ochii mi-au rămas ficși și m-am pomenit murmurînd:

— Ce spui tu e adevărat. Poate că ar trebui să ne ducem acolo.

A doua zi a avut loc la cimitirul musulman înhumarea lui Idriss. Nu eram prea mulți – nepoții mei și cu mine, trei-patru vecini, și de asemenea șeicul Abdel-Bassit, care conducea rugăciunea și care veni să mă ia de braț la sfîrșitul ceremoniei, rugîndu-mă să-l conduc pînă acasă.

— Ai făcut bine că ai venit, îmi zise el în timp ce-l ajutam să pășească peste micul zid ce împrejmuia cimitirul. În dimineața asta mă întrebam dacă aveam să-l îngrop de unul singur. Nefericitul ăsta nu avea pe nimeni. Nu tu fiu sau fiică, nu tu nepot sau nepoată. Nici un moștenitor – e adevărat însă că dacă ar fi avut vreunul, n-ar fi putut să-i lase nimic. Unica sa moștenire ți-a lăsat-o dumitale. Cartea aia blestemată...

Remarca asta mă cufundă într-un abis de meditație. Văzusem cartea aceea ca pe un cadou de mulțumire, nicidecum ca pe o moștenire; dar, într-un anume sens, asta era – sau, în orice caz, asta devenise. Iar eu îmi permisesem s-o vînd! Mă va ierta oare bătrînul Idriss, acolo, în sălașul lui cel nou?

Ne continuarăm drumul o bună bucată de timp în tăcere, pe un drum ce suia, pietros și lipsit de umbră. Abdel-Bassit cufundat în gîndurile sale, eu într-ale mele – în remușcările mele, mai degrabă. Apoi îmi zise, potrivindu-și turbanul pe cap:

— Am aflat că ai să ne părăsești în curînd. Unde te duci?

— La Constantinopol, cu voia lui Dumnezeu.

Se opri, întinse capul într-o parte ca pentru a prinde zarva cetății îndepărtate.

— Stambul! Stambul! Celor ce au ochi, e greu să le spui că nu-i nimic de văzut pe lume. Și totuși, ăsta e adevărul, crede-mă. Ca să cunoști lumea, e de ajuns s-o asculți. Ceea ce vezi în călătorii nu e decît o aparență înșelătoare. Umbre care urmăresc alte umbre. Drumurile și țările nu ne învață nimic mai mult decît știm, nimic ce n-am putea asculta în noi înșine în liniștea nopții.

Omul religiei poate că nu greșește, hotărîrea mea e însă luată, așa că voi pleca! În pofida rațiunii, chiar fără tragere de inimă – voi pleca! Nu mă pot decide să-mi petrec următoarele patru luni, apoi pe celelalte douăsprezece ale anului fatidic, așezat în prăvălia mea de negustor, stînd să ascult preziceri, să notez semne, să îndur reproșuri și să-mi cercetez la nesfîrșit temerile și remușcările!

Convingerile mele nu s-au schimbat; blestem în continuare prostia și superstiția, rămîn convins că lampa lumii mai are destul pînă să se stingă...

Acestea fiind zise, eu, care mă îndoiesc de toate, cum aș putea să nu mă îndoiesc și de îndoielile mele?

Azi e duminică. Înhumarea lui Idriss a avut loc lunea trecută. Iar mîine, în zori, o pornim la drum.

Vom fi patru, eu, nepoții mei, cît și Hatem, slujbașul meu, care se va ocupa de animale și de provizii. Vom avea zece catîri, nici unul mai puțin. Pe patru vom merge călare, ceilalți urmînd să care bagajele. Astfel, nici un animal nu va fi prea încărcat, iar noi vom merge, cu voia lui Dumnezeu, repede.

Celălalt ajutor al meu, Khalil, cinstit, dar puțin descurcăreț, va rămîne aici pentru a se ocupa de prăvălie alături de Plaisance, draga mea soră Plaisance, care nu vede cu ochi buni călătoria asta neprevăzută. E întristată și neliniștită să se despartă astfel de cei doi fii și de fratele ei, însă știe că n-are rost să se opună. Cu toate astea, azi-dimineață, în timp ce eram cu toții prinși în febra ultimelor pregătiri, veni să mă întrebe dacă n-ar fi mai bine să ne amînăm plecarea cu cîteva săptămîni. Mi-a adus aminte că trebuia neapărat să străbatem Anatolia înaintea anotimpului rece. N-a mai stăruit. A murmurat doar o rugăciune și s-a pus în tăcere pe plîns. Habib a început atunci s-o tachineze, pe cînd celălalt fiu, mai curînd îngrozit decît înduioșat, o soma să se ducă iute să se spele pe ochi cu apă de trandafiri, căci lacrimile vărsate în ajun, zicea el, sînt de rău augur pentru călătorie.

Cînd i-am spus lui Plaisance că îi voi lua cu mine pe fiii ei, nu s-a opus. Numai că scrupulele materne trebuia să fie pînă la urmă exprimate cu voce tare. Doar Bumeh putea gîndi că lacrimile unei mame pot atrage nenorocirea...

Pagini scrise
în casa mea din Gibelet
în ajunul plecării

Îmi rînduisem caietul, cerneala, penele de scris și nisipul de uscat cerneala, pentru a le lua cu mine în călătorie, dar sînt nevoit să le folosesc încă din duminica asta, seara, pe același birou. Și asta, pentru că un incident neplăcut s-a produs spre sfîrșitul după-amiezei, fiind gata-gata să ne facă să ne răzgîndim în privința plecării. E vorba de o chestiune care mă exasperează în cel mai înalt grad, care mă umilește chiar, și pe care tare aș fi dorit s-o trec sub tăcere. Dar mi-am promis să încredințez absolut totul acestor pagini și îmi voi ține făgăduiala.

La originea întregii zarve a fost o femeie, Marta, pe care oamenii o numesc pe aici, făcînd discret cu ochiul, „văduva". Se măritase, acum cîțiva ani, cu un individ pe care toată lumea îl știa ca fiind o lichea; provenind, de altfel, dintr-o familie de lichele, toți escroci, pungași, borfași, tîlhari, pirați, toți fără excepție, mari și mici, oricît de departe m-ar purta amintirile! Iar frumoasa Marta, care era pe atunci o fată vioaie, zburdalnică, greu de îmblînzit, șireată, dar deloc soi rău, se îndrăgostise de unul dintre ei, un anume Sayyaf.

Ar fi putut avea orice partidă din oraș, eu însumi – de ce s-o neg? – aș fi vrut-o! Tatăl ei era chiar bărbierul meu, și era un tip pe care-l apreciam. Cînd mă duceam la el, dimineața, ca să mă radă, și o vedeam, plecam înapoi fredonînd. Avea în voce, în mers, în genele pe care și le pleca peste privire, acel vino-ncoace care dă ghes oricărui bărbat. Înclinația mea nu-i scăpase tatălui ei și-mi dăduse de înțeles că ar fi încîntat și măgulit de o asemenea alianță. Însă strengărița se amorezase de celălalt; într-o dimineață s-a aflat că se lăsase răpită și că un preot fără nici un dumnezeu îi căsătorise. Bărbierul muri de supărare cîteva luni mai tîrziu, lăsîndu-i moștenire unicei sale fiice o casă, o livadă și peste două sute de sultanini de aur.

Soţul Martei, care nu muncise în viaţa lui, avu atunci ideea de a se lansa în comerţul cu ridicata şi de a închiria o navă. Îşi convinse nevasta să-i încredinţeze economiile de la tatăl ei, pînă la ultimul bănuţ, şi plecă în portul Tripoli. Nu avea să mai fie văzut vreodată.

La început, se povestea că făcuse avere cu o încărcătură de mirodenii, că pusese să i se construiască o întreagă flotă şi că avea de gînd să vină să se fudulească în faţa oraşului Gibelet. Se pare că Marta îşi petrecea pe atunci toate zilele împreună cu prietenele ei pe malul mării, aşteptîndu-l mîndră. În zadar, – nu tu flotă, nu tu avere, nu tu bărbat. După cîtva timp, alte zvonuri, mult mai puţin elogioase, începură să circule. Cum că ar fi pierit într-un naufragiu. Sau că, devenit pirat, ar fi fost prins de turci şi spînzurat. Dar se mai pretindea şi că îşi făcuse un bîrlog pe coasta mării în apropiere de Smirna, şi că avea acum acolo şi nevastă şi progenituri – ceea ce o umilea pe soţia sa, care nu rămăsese niciodată însărcinată în cursul scurtei lor vieţi comune şi despre care se zicea că ar fi stearpă.

Pentru nefericita de Marta, singură de şase ani, nici măritată, nici liberă, fără resurse, fără fraţi sau surori, fără copii, supravegheată de întreaga familie de şnapani a bărbatului ei ca nu cumva să se gîndească să păteze onoarea soţului vagabond, lucrul ăsta era un calvar zilnic. Atunci începuse să strige în gura mare, cu o insistenţă ce friza nebunia, că aflase din sursă sigură că Sayyaf murise şi că aşadar era văduvă, cu adevărat văduvă; dar cînd se îmbrăcase în negru, familia aşa-zisului defunct se înverşunase împotriva ei, acuzînd-o că îi purta ghinion celui absent. După ce căpătase cîteva lovituri ale căror urme oricine i le putuse vedea pe chip şi pe mîini, „văduva" se resemnase să-şi pună iarăşi haine colorate.

Însă nu se dădu bătută atît de uşor. În cursul ultimelor săptămîni, le spusese, zice-se, cîtorva dintre prietenele ei că avea de gînd să se ducă la Constantinopol spre a verifica pe

lîngă autorităţi dacă bărbatul ei pierise cu adevărat, şi că nu intenţiona să se întoarcă de acolo decît înarmată cu firman de la sultan, dovedind că era văduvă şi liberă să-şi refacă viaţa.

Şi pare-se că şi-a pus ameninţarea în aplicare. Duminică dimineaţa nu era la liturghie; zice-se că ar fi părăsit Gibelet în cursul nopţii, luînd cu ea haine şi bijuterii. Pe dată au şi înflorit anumite şuşoteli, care mă pun făţiş în cauză. E supărător, e jignitor, şi mai ales – trebuie oare să jur cu mîna pe Evanghelie? – e pur şi simplu fals, fals, fals. N-am schimbat nici un cuvîntel cu Marta de ani de zile; de la înmormîntarea tatălui ei, mi se pare. Cel mult am salutat-o uneori pe stradă, ducînd pe furiş degetul la pălărie. Nimic altceva. În ce mă priveşte, din ziua în care am aflat de căsătoria ei cu acel pungaş, am închis acest capitol.

Cu toate astea, dacă stătea cineva să dea crezare zvonurilor, eu m-aş fi înţeles, pare-se, în taină cu ea pentru a o însoţi pînă la Constantinopol; şi cum îmi era cu neputinţă s-o iau cu mine în văzul întregului tîrg, aş fi sfătuit-o să plece înaintea mea şi să mă aştepte într-un loc stabilit, de unde aş fi putut s-o recuperez. Se merge pînă acolo încît unii pretind că din pricina ei nu m-am recăsătorit, ceea ce nu are nimic comun cu adevărul, după cum voi avea într-o zi prilejul să explic...

Oricît de falsă ar fi, povestea asta are şi un iz de adevăr, iar eu am impresia că majoritatea oamenilor o cred. Începînd cu fraţii soţului Martei, care zic că sînt convinşi de vinovăţia mea, insultaţi de pretinsele mele uneltiri şi hotărîţi să-şi răzbune onoarea. În după-amiaza asta, cel mai turbulent dintre ei, numitul Rasmi, a dat năvală peste mine agitînd o puşcă şi jurîndu-se că va comite ireparabilul. A fost nevoie de sînge rece, din partea mea şi a lui Hatem, ajutorul meu, pentru a-l îmblînzi. Pretindea să-mi amîn plecarea pentru a-mi demonstra buna-credinţă. Este adevărat că în felul ăsta aş fi măturat orice zvonuri şi bănuieli. Dar de ce ar

trebui să dau dovezi de onestitate unui clan de secături? Și apoi, pînă cînd ar fi trebuit să-mi amîn călătoria? Pînă ce Marta ar fi reapărut? Și dacă ea plecase de-a binelea?

Habib și Jaber se arătară ostili oricărei amînări și cred că le-aș fi pierdut stima dacă m-aș fi dovedit slab. De altfel, n-am fost înclinat să cedez nici măcar o clipă. Am cîntărit doar avantajele și dezavantajele, așa cum era nimerit s-o fac, înainte de a răspunde ferm nu. Atunci, omul ne anunță că va pleca cu noi mîine. Ținea, spunea el, să se asigure că fugara nu ne aștepta în vreunul din cătunele din împrejurimi. Nepoții și ajutorul meu erau indignați, iar soră-mea încă și mai mult, dar i-am făcut să se supună rațiunii. „Drumul e al tuturor! Dacă omul ăsta s-a hotărît să urmeze aceeași direcție ca noi, nu-l putem împiedica." Am rostit cuvintele cu voce tare, accentuînd fiecare cuvînt, astfel ca nepoftitul să priceapă că dacă face drumul în același timp cu noi, nu-l face în compania noastră.

Supraestimez desigur subtilitatea personajului și, cu siguranță, nu va fi nevoie să contăm pe bunele sale maniere. Numai că noi sîntem patru, iar el e unul singur. Prezența lui pe urmele noastre mai mult mă agasează decît mă neliniștește. Să dea Domnul să nu avem de înfruntat de-a lungul călătoriei creaturi mai de temut decît acest fanfaron mustăcios!

În satul Anfe, la 24 august 1665

Împrejurimile orășelului Gibelet nefiind prea sigure în amurg, așteptarăm să se lumineze de ziuă pentru a trece dincolo de poartă. Numitul Rasmi se afla deja acolo, gata s-o ia pe urmele noastre, trăgînd de hățuri pentru a-și domoli animalul. Părea să-și fi ales, pentru a merge călare în

călătoria asta, un animal prea nărăvaș pe care, trag eu nădejde, ritmul nostru îl va face să obosească foarte repede.

De îndată ce ne găsirăm pe drumul ce merge de-a lungul coastei, omul se îndepărtă de noi pentru a urca pe un promontoriu, de unde mătură cu privirea spațiul jur-împrejur, netezindu-și mustața cu amîndouă mîinile.

Trăgînd cu coada ochiului spre el, m-am întrebat pentru întîia oară ce se întîmplase cu nefericita de Marta. Și m-am simțit brusc rușinat că nu mă gîndisem pînă acum la ea decît pentru a evoca neplăcerea pe care mi-o pricinuia dispariția ei. Ar fi trebuit să mă intereseze doar soarta ei. Nu cumva făcuse vreun gest necugetat? Poate că marea îi va azvîrli într-o zi trupul pe plajă. Atunci șușotelile vor lua sfîrșit. Vor fi vărsate cîteva lacrimi. Apoi se va așterne uitarea.

O voi plînge oare pe femeia asta care fusese cît pe ce să fie a mea? Îmi plăcea, o voiam, îi pîndeam odinioară rîsul, legănatul din șolduri, șuvițele de păr, zornăitul brățărilor, aș fi putut s-o iubesc cu tandrețe, s-o strîng lîngă mine în fiecare noapte. M-aș fi atașat de ea, de vocea ei, de pasul ei, de mîinile ei. Ar fi fost lîngă mine în dimineața asta, la ceasul plecării. Și ar fi plîns și ea, precum soră-mea Plaisance, și ar fi încercat să mă facă să renunț la călătorie.

Ametită de scuturăturile catîrului, mintea mea rătăcea tot mai departe. Revedeam acum silueta acestei femei pe care, de ani de zile, n-o mai contemplasem. Își regăsise ocheadele strengărești din vremea binecuvîntată cînd nu era decît fata bărbierului. Mi-era ciudă pe mine însumi că n-o dorisem destul de mult pentru a o iubi. Că o lăsasem să se mărite cu nefericirea ei...

Strașnicul ei cumnat s-a suit iarăși de cîteva ori pe dealurile ce se întind de-a lungul drumului. S-a răsucit uitîndu-se jur-împrejur și o dată chiar a strigat: „Marta! Ieși din

ascunzătoare, te-am văzut!" Nu s-a clintit nimic. Omul ăsta are mustața mai mare decît creierul!

Noi patru ne continuam drumul în același ritm, fără să dăm atenție galopadelor sale, țopăielilor sale, bătăilor din picior. La amiază însă, cînd Hatem ne pregăti de mîncare – nimic altceva decît lipie țărănească cu brînză la mijloc, măghiran și untdelemn – i-am propus intrusului să împartă cu noi masa. Nici nepoții, nici ajutorul meu n-au fost de acord cu această generozitate; și, dată fiind purtarea acestui bădăran, sînt silit să le dau dreptate. Căci a înșfăcat ce i-am întins, ducîndu-se să înfulece de unul singur, precum un animal, pe partea cealaltă a drumului, întorcîndu-ne spatele. Prea sălbatic pentru a mînca alături de noi, dar nu îndeajuns de mîndru pentru a refuza să se lase hrănit. Jalnic personaj!

Ne vom petrece această primă noapte la Anfe, un sat la malul mării. Un pescar ne-a oferit găzduire și de mîncare. Cînd mi-am dezlegat punga pentru a-i face un dar în chip de mulțumire, refuză, apoi mă luă de-o parte pentru a-mi cere mai curînd să-i destăinui ceea ce știam despre zvonurile privitoare la anul viitor. Am adoptat tonul meu cel mai doct pentru a-l liniști. Nu sînt, i-am zis, decît vorbe mincinoase, care se răspîndesc astfel, din cînd în cînd, atunci cînd oamenii își pierd curajul. Nu trebuie să te lași păcălit! Nu se spune în Scripturi: „Nu veți ști nici ziua, nici ceasul"?

Gazda fu atît de ușurată la auzul acestor cuvinte, încît îmi luă mîna spre a o săruta, de parcă nu-i era de ajuns că ne oferise ospitalitatea. Obrajii mei se îmbujorară de rușine. Ah, dacă acel om cumsecade ar fi știut pentru ce motiv absurd o pornisem la drum! Ce înțelept de doi bani sînt!

Înainte de culcare, mi-am impus să scriu aceste cîteva paragrafe, la lumina unei lumînări ce scotea un fum rînced. Nu sînt sigur că am redat ceea ce este important. Și nu-mi

va fi ușor să deosebesc în fiecare zi lucrurile neînsemnate de cele esențiale, cele anecdotice de cele exemplare, fundăturile de adevăratele drumuri. Voi înainta însă cu ochii deschiși.

La Tripoli, 25 august

Fără îndoială că am scăpat astăzi de nedoritul tovarăș de drum. Dar pentru a da peste alte neplăceri.

Azi-dimineață, în fața casei unde dormisem, Rasmi, cu mustața-i falnică, ne aștepta, gata de plecare. Presupun că-și petrecuse noaptea într-o altă casă din sat, la vreun tîlhar pe care-l cunoștea. Cînd am pornit-o la drum, ne urmă preț de cîteva minute. Se sui pe un promontoriu, la fel ca ieri, pentru a inspecta împrejurimile. Apoi făcu stînga-mprejur pentru a se întoarce la Gibelet. Însoțitorii mei încă se mai întreabă dacă nu e vorba de un șiretlic și dacă nu cumva omul va încerca să ne urmărească mai departe. Eu cred că nu. Cred că nu-l vom mai vedea.

La amiază am ajuns la Tripoli. E probabil a douăzecea oară cînd vin aici în vizită, nu i-am trecut însă niciodată porțile fără să nu fiu cuprins de emoție. Aici au pus strămoșii mei pentru întîia oară piciorul pe pămîntul Levantului, acum mai bine de jumătate de mileniu. Pe vremea aceea, cruciații asediau orașul, fără a izbuti să-l cucerească. Unul dintre strămoșii mei, Ansaldo Embriaco, îi ajutase atunci să construiască o citadelă în stare să înfrîngă rezistența asediaților, și oferise sprijinul navelor sale pentru a interzice accesul în port; ca răsplată, obținuse domeniul seniorial de la Gibelet.

Acesta rămase vreme de două veacuri bune apanajul familiei mele. Și chiar și atunci cînd ultimul stat al francilor din Levant a fost distrus, cei din familia Embriaco au fost

în stare să obţină de la mamelucii victorioşi dreptul de a-şi păstra feuda încă pentru cîţiva ani. Fuseserăm printre primii cruciaţi care sosiseră, am fost ultimii care au plecat. Şi încă n-am plecat chiar de tot. Nu sînt eu dovada în carne şi oase?

Atunci cînd răgazul luă sfîrşit şi am fost nevoiţi să le lăsăm musulmanilor domeniul nostru de la Gibelet, cei care mai rămăseseră din familie luară hotărîrea să se întoarcă la Genova. „Să se întoarcă" nu e cuvîntul potrivit, erau cu toţii născuţi în Levant, iar majoritatea nu puseseră vreodată piciorul în oraşul lor de baştină. Strămoşul meu de atunci, Bartolomeo, căzu iute pradă apatiei şi tristeţii. Căci dacă Embriacii fuseseră pe vremea primelor cruciade una dintre familiile cele mai bine văzute, dacă îşi avuseseră odinioară la Genova cartierul, palatul, clanul de datornici, un turn cu numele lor şi cea mai mare avere din oraş, le luaseră acum locul alte case devenite mai ilustre, Doria, Spinola, Grimaldi, Fieschi. Strămoşul meu se socoti scăpătat. Se simţea chiar exilat. Voia să fie genovez şi era genovez prin limbă, veşminte, obiceiuri; atît doar că genovez din Orient!

Aşadar, ai mei luară iarăşi drumul mării, aruncară ancora în diverse porturi, cum ar fi Caffa sau Kassandreia sau Chios, mai înainte ca unuia dintre ei, Ugo, străbunicul meu, să-i vină ideea de a se retrage la Gibelet unde – în schimbul cîtorva servicii aduse – obţinu de la autorităţi să-i fie restituită o parcelă din vechea sa feudă. Casa noastră fu nevoită să pună cruce pretenţiilor senioriale pentru a-şi regăsi vocaţia originară, negoţul; însă amintirea epocii de glorie a rămas. Potrivit documentelor pe care încă le mai am eu sînt, în linie dreaptă, cel de-al optsprezecelea descendent al omului care a cucerit Tripoli.

Atunci cînd mă duc în cartierul librarilor, cum aş putea să nu mîngîi cu privirea Citadela peste care a fluturat flamura familiei Embriaco? Neguţătorii se amuză de altfel pe seama mea şi încep să strige cînd mă văd sosind:

„Atenție, genovezul vine să-și recapete Citadela, țineți-i calea!" Ies din dughenele lor și-mi țin într-adevăr calea, dar pentru îmbrățișări sonore și pentru a-mi oferi la tot pasul cafea și sirop rece. Sînt oameni primitori din fire, trebuie să adaug însă că sînt pentru ei și un coleg înțelegător și cel mai bun dintre clienți. Cînd nu vin ca să mă aprovizionez aici, ei sînt cei care îmi expediază, din proprie inițiativă, piesele ce m-ar putea interesa și care nu sînt de resortul lor, adică, în principal, relicvele, icoanele și vechile cărți ale Credinței creștine. Ei înșiși sînt în majoritate musulmani sau evrei, iar clientela fiecăruia provine, în mare, dintre coreligionari, care caută mai întîi ceea ce privește propria lor Credință.

Chiar așa, sosind la amiază în oraș, m-am dus drept la un prieten de-al meu musulman, Abdessamad. Stătea așezat în pragul dughenei, înconjurat de frații săi și de alți cîțiva librari de pe stradă. Atunci cînd, după tot șirul de salam-alecuri și după ce mi-am prezentat nepoții celor care nu-i cunoșteau, am fost poftit să spun ce mă aducea acolo, mi s-a înnodat limba. O voce îmi spunea că aș face mai bine să nu dezvălui nimic, era vocea rațiunii și ar fi trebuit s-o ascult. Înconjurat de aceste persoane respectabile, care aveau toate o părere grozavă despre mine, care mă considerau oarecum decanul lor, dacă nu prin vîrstă și erudiție, măcar prin notorietate și avere, simțeam cu adevărat că n-ar fi înțelept să mărturisesc veritabilul motiv al vizitei mele. Numai că îmi răsuna în ureche și o altă voce, mai puțin înțeleaptă, care îmi bîzîia: La urma urmei, dacă bătrînul Idriss avea în cocioaba sa o copie a lucrării atît de rîvnite, pentru ce librarii din Tripoli n-ar avea și ei una? La fel de falsă, poate, dar care m-ar scuti să fac drumul pînă la Constantinopol!

După cîteva clipe lungi în cursul cărora toate privirile se îngrămădiseră apăsătoare pe fruntea mea, am sfîrșit prin a spune:

— Ar putea cumva vreunul din voi să aibă printre cărţile sale acel tratat al lui Mazandarani despre care se vorbeşte mult în ultima vreme, *Al o sutălea nume*?

Pusesem întrebarea pe tonul cel mai uşor, cel mai detaşat, cel mai ironic cu putinţă. Chiar în clipa aceea, liniştea căzu peste mica mulţime ce mă înconjura; şi tot astfel, mi se păru mie, peste stradă, peste oraşul întreg. Toate privirile fugiră în aceeaşi clipă, îndreptîndu-se către prietenul meu Abdessamad. Care, nici el, nu se mai uita la mine.

Îşi drese vocea de parcă s-ar fi pregătit să vorbească, dădu însă drumul unui rîs, un rîs gîlgîit, un rîs silit, pe care-l întrerupse brusc pentru a bea o înghiţitură de apă. Înainte de a mi se adresa:

— Vizitele tale ne fac întotdeauna plăcere!

Ceea ce voia să însemne că vizita se încheiase. M-am ridicat, plouat, am salutat scurt pe cei ce se găseau cel mai aproape de mine; ceilalţi se risipiseră deja.

Îndreptîndu-mă spre hanul unde aveam să ne petrecem noaptea, eram ca lovit cu leuca-n cap. Hatem veni să-mi spună că se duce să facă niscaiva provizii, Habib îmi şuşoti că se duce să se plimbe înspre port, i-am lăsat să plece unul după altul fără o vorbă. Doar Jaber rămase lîngă mine, dar nici cu el n-am schimbat nici o vorbă. Ce i-aş fi putut spune? „Naiba să te ia, Bumeh, din vina ta am fost umilit!?" Din vina lui, din vina lui Evdokim, a lui Idriss, a lui Marmontel, a atîtor altora, dar mai înainte de toate din vina mea, mie îmi revenea sarcina de a-mi apăra raţiunea, reputaţia şi demnitatea.

Mă întreb totuşi de ce aceşti librari au reacţionat aşa? O atitudine prea seacă, prea brutală faţă de cineva care îi ştia întotdeauna binevoitori şi diplomaţi. Mă aşteptam cel mult la zîmbete amuzate. Nu la o asemenea ostilitate. Întrebarea mea fusese formulată cu delicateţe, totuşi! Nu pricep! Nu pricep!

După ce am scris aceste rînduri, mi-am regăsit calmul. Însă incidentul ăsta m-a indispus pentru tot restul zilei. M-am luat de Hatem pentru că nu făcuse cumpărăturile pe care le doream; apoi de Habib, care s-a întors de la plimbare după căderea nopții.

Lui Bumeh, sursa principală a nenorocirii mele, n-am găsit nimic să-i spun.

Pe drum, 26 august

Cum am putut fi atît de naiv?

Lucrul se găsea sub ochii mei, iar eu nu l-am văzut!

În clipa cînd m-am trezit, azi-dimineață, Habib nu mai era acolo. Se sculase devreme și-i șoptise lui Hatem la ureche că trebuia să cumpere ceva la piața din Citadelă, după care urma să se întîlnească cu noi lîngă poarta Bassatinilor, în nord-estul orașului. „Îi urez să fie acolo înaintea noastră, am strigat eu, pentru că nu-l voi aștepta nici măcar un minut." Și am dat pe dată semnalul de plecare.

Poarta nu era departe de han, am ajuns acolo foarte repede. Mi-am plimbat privirea în cele patru direcții, nici pomeneală de Habib. „Să-i dăm timp să ajungă", mă imploră ajutorul meu, care a avut întotdeauna o slăbiciune pentru băiatul ăsta. „N-am să-l aștept multă vreme!" am răspuns, bătînd din picior. Numai că, vrînd-nevrînd, aveam să-l aștept. Ce altceva aș fi putut face? Porneam într-o călătorie lungă, doar nu aveam să-mi părăsesc nepotul pe drum!

După un ceas, cînd soarele urcase deja pe cer, Hatem îmi strigă, cu un entuziasm exagerat: „Uite-l pe Habib, aleargă, ne face semne, e pînă la urmă băiat de treabă, să-l păzească Dumnezeu, mereu afectuos, mereu zîmbitor, ce e important, stăpîne, e să nu i se fi întîmplat vreo nenorocire..." Toată

sporovăiala asta, evident, era menită să-l scape de dojană! Am refuzat însă să mă las înduioşat. Îl aşteptam de un ceas! Nici nu se punea problema să-l salut sau să-i zîmbesc, n-am vrut nici măcar să mă uit în direcţia din care venea. Am avut răbdare încă un minut, nu mai mult, pînă ce ajunse lîngă noi, apoi am purces cu demnitate spre poarta cetăţii.

Habib se găsea acum îndărătul meu, îi simţeam prezenţa, îl auzeam respirînd lîngă urechea mea. Continuam totuşi să-i întorc spatele. Voi reîncepe să-i vorbesc, îmi spuneam, după ce îmi va săruta respectuos mîna şi îmi va făgădui că nu va mai lipsi astfel fără îngăduinţa mea! Dacă trebuie să ne continuăm călătoria împreună, vreau să ştiu în fiecare clipă unde se află nepoţii mei!

Ajuns în faţa ofiţerului paznic al porţii, l-am salutat cu o formulă politicoasă, mi-am declinat identitatea şi am strecurat în mîna lui moneda de argint cuvenită.

— E fiul dumitale? întrebă omul arătînd spre persoana ce mă urma.

— Nu, sînt nepotul său.

— Şi femeia aceasta?

— E soţia sa, zise Habib.

— Puteţi trece!

Soţia mea?

Pe moment n-am spus nimic şi n-am riscat nici măcar o privire în urmă, spre a nu-mi trăda surpriza. Cea mai mică bîlbîială în faţa ofiţerului otoman, cea mai măruntă şovăială ne-ar fi trimis pe toţi direct la închisoare.

Soţia mea?

Am preferat să trec mai întîi de poartă, să mă îndepărtez de vamă şi de soldaţi, continuînd să privesc drept în faţa mea. Apoi m-am întors.

Era Marta.

Era „văduva".

Îmbrăcată în negru şi cu chip vesel.

Nu, recunosc, n-am priceput nimic pînă aici, n-am bănuit nimic. Habib a ştiut ce să facă, trebuie s-o spun. El care se foloseşte adesea de şăgălnicia lui pentru a fermeca şi femeile, şi bărbaţii, nu lăsase să-i scape în cursul ultimelor zile nici un zîmbet complice, nici o vorbă cu dublu înţeles. Părea la fel de jignit ca şi mine de acuzaţiile proferate de Rasmi. Care nu erau pînă la urmă atît de neîntemeiate cum crezusem.

Mai tîrziu, nepotul meu îmi va spune, presupun, cum s-au legat lucrurile. La ce bun, de altfel? În mare, ghicesc. Ghicesc pentru ce a luat, surprinzător, partea fratelui său şi m-a incitat să fac această călătorie la Constantinopol. Îmi închipui că s-a grăbit atunci s-o avertizeze pe „văduvă", care a simţit desigur că era un bun prilej să fugă. Ea părăsise aşadar Gibelet, apoi îşi petrecuse probabil noaptea la Tripoli, la verişoara ei, sau poate la vreo mînăstire. Totul pare atît de limpede, încît nu e nici măcar nevoie să mi se facă mărturisiri. Dar mai înainte să am sub ochi tot tabloul ăsta, eu nu văzusem nimic.

Ce-i de făcut acum? Pînă la sfîrşitul zilei am mers drept înainte, cu faţa posomorîtă, fără să scot o vorbă. Îmbufnarea nu rezolvă nimic, o ştiu. Dar, dacă nu vreau să renunţ la orice autoritate asupra alor mei, precum şi la orice demnitate, nu pot proceda de parcă n-aş fi fost tras pe sfoară.

Partea proastă e că sînt uituc din fire şi cumsecade, mereu înclinat să iert. Toată ziua am fost nevoit să fac eforturi ca să nu renunţ la atitudinea pe care mi-o propusesem. Trebuie s-o mai ţin aşa o zi-două, chiar de-ar fi să sufăr mai mult decît cei pe care încerc să-i pedepsesc.

Iar ei patru, îndărătul meu, nu îndrăznesc să-şi vorbească decît pe şoptite, şi e cu atît mai bine aşa.

În satul croitorului, 27 august

Astăzi ni s-a alăturat încă un tovarăş de drum neaşteptat. De data asta, însă, un om de calitate.

Petrecuserăm o noapte execrabilă. Cunoşteam un han pe drum, dar nu mai fusesem pe acolo de multă vreme. Poate că-l vizitasem într-un anotimp mai potrivit, căci nu păstrasem amintirea norilor de ţînţari, a zidurilor mucede şi crăpate, a efluviilor de ape stătute... Pînă la urmă mi-am petrecut întreaga noapte gesticulînd, bătînd din palme de fiecare dată cînd un ţiuit ameninţător răsuna pe la urechile mele.

Dimineaţa, cînd a trebuit să ne reluăm drumul, eram tare nedormit. Mai tîrziu, în cursul zilei, am aţipit în mai multe rînduri călare pe catîr şi am fost pe punctul să cad; din fericire, Hatem veni în preajma mea ca să mă susţină din cînd în cînd. Ce om de treabă, la urma urmei! Dacă stau să mă gîndesc, pe el sînt cel mai puţin supărat.

Pe la amiază, pe cînd mergeam deja de vreo cinci ceasuri bune, iar eu căutam din ochi un colţ umbros unde să luăm masa, drumul nostru a fost din senin stăvilit de o creangă groasă şi plină de frunze. Ar fi fost lesne s-o dăm la o parte sau s-o ocolim, dar m-am oprit perplex. Felul în care era aşezată, drept în mijlocul drumului, trăda ceva neobişnuit.

Îmi plimbam privirea jur-împrejur, căutînd să pricep, cînd Bumeh veni să-mi şoptească la ureche că era mai bine s-o luăm pe poteca ce cobora în dreapta noastră şi ieşea la drumul mare ceva mai încolo.

— Dacă vîntul a desprins creanga asta din copac, apoi a împins-o pînă acolo în acea poziţie, asta nu poate fi decît un avertisment al Cerului, iar noi am fi nebuni dacă n-am ţine seamă de el.

Am bodogănit împotriva superstiției, dar i-am urmat sfatul. E adevărat că, în timp ce-mi vorbea, ochisem în dreapta noastră, în prelungirea potecii pe care voia să mă facă să merg, un zăvoi pe gustul meu. La vederea acelui desiș de verdeață, mi se părea deja că aud susurul unui izvor răcoros. Și mi-era foame.

Pornind-o pe drumul ăsta, văzurăm oameni care se îndepărtau călare, să fi fost trei sau patru. Fără îndoială că avuseseră aceeași idee ca și noi, mi-am spus – să părăsească drumul, să-și ia prînzul la umbră; numai că ei călăreau repede, dînd bice animalelor, de parcă fugeau de noi. Cînd ajunserăm în zăvoi, dispăruseră deja în zare.

Hatem urlă cel dintîi:

— Tîlhari! Erau tîlhari, hoți de drumul mare!

La umbra nucului, zăcea un om. Fără veșminte, ca mort. L-am strigat de departe, de îndată ce l-am zărit; dar nu se mișcă. Pe fruntea și pe barba lui se puteau vedea urme de sînge. Am făcut semnul crucii. Dar cînd Marta strigă: „Doamne! E mort!" și începu să bocească, omul se ridică, liniștit că aude un glas de femeie, și își ascunse repede goliciunea cu mîinile. Se temuse pînă atunci, ne-a spus, să nu i se fi întors agresorii, cuprinși de remușcare, dacă se poate vorbi de așa ceva, ca să-l dea gata.

— Pentru că așezaseră o creangă pe drum, am preferat s-o iau pe poteca asta, spunîndu-mi că era probabil vreo primejdie acolo. Numai că ei stăteau la pîndă aici. Mă întorceam de la Tripoli, unde mă dusesem să cumpăr țesături; sînt de meserie croitor. Numele meu este Abbas. Mi-au luat absolut tot, doi măgari cu încărcătura lor, și banii, și încălțămintea, și pînă și veșmintele! Blestema-i-ar Dumnezeu! Să le stea în gît tot ce mi-au furat, precum un os de pește!

M-am întors spre Bumeh.

— Un avertisment al Cerului, creanga aia, parcă așa spuneai? Ei bine, deschide ochii! era un șiretlic al tîlharilor!

Însă el refuză să se dezică:

— Dacă n-am fi trecut pe poteca aia, Dumnezeu ştie ce s-ar fi întîmplat cu acest nefericit! Dacă răufăcătorii au şters-o atît de iute, e pentru că ne-au văzut venind!

Omul, căruia Hatem îi întinsese una dintre cămăşile mele şi care tocmai o îmbrăca, încuviinţă:

— Numai Cerul a putut să vă îndrepte paşii încoace, spre norocul meu! Sînteţi oameni cum se cuvine, se vede pe chipurile voastre. Doar oamenii cinstiţi călătoresc cu nevastă şi copii. Sînt fiii voştri, tinerii ăştia frumoşi? Fie ca Atotputernicul să-i aibă în paza sa!

I se adresa Martei. Ea se apropiase pentru a-i şterge faţa cu o batistă muiată în apă.

— Sînt nepoţii noştri, răspunse ea, nu fără o uşoară ezitare şi o scurtă privire în direcţia mea, voind parcă să se scuze.

— Domnul să vă binecuvînteze, repetă omul, Domnul să vă binecuvînteze pe toţi, n-o să vă las să plecaţi înainte de a vă oferi cîte o haină fiecăruia, să nu ziceţi nu, e o nimica toată, mi-aţi salvat viaţa, Domnul să vă binecuvînteze! Iar noaptea următoare o veţi petrece la mine acasă, nu în altă parte!

Nu puteam refuza, cu atît mai mult cu cît am ajuns în satul lui la căderea nopţii; ne îndepărtaserăm de drum pentru a-l conduce acasă; după tot ce suferise, nu-l puteam lăsa să facă drumul de unul singur.

Se dovedi foarte recunoscător şi insistă să dea, în pofida orei tîrzii, un adevărat ospăţ în cinstea noastră. Din toate casele satului ni se aduseră mîncărurile cele mai plăcute, unele cu carne, altele fără. Croitorul este un om iubit şi respectat de toţi, iar el ne-a înfăţişat, pe nepoţii mei, pe ajutorul meu, pe „soţia mea" şi pe mine, ca pe salvatorii săi, nobilele instrumente ale Providenţei cărora le va rămîne dator toată viaţa.

Nici nu puteam visa etapă mai reconfortantă. A şters neplăcerile începutului călătoriei şi a domolit tensiunile dintre însoţitorii mei şi mine.

Cînd se făcu ora de mers la culcare, gazda noastră se jură cu voce tare că „soţia mea" şi cu mine vom dormi în camera sa, în timp ce nevasta lui şi cu el îşi vor petrece noaptea în încăperea cea mare, cu fiul lor, nepoţii mei, ajutorul meu, precum şi cu bătrîna lor servitoare. Am vrut să refuz, dar omul se supără, jurase, spunea el, iar eu nu-l puteam face să-şi încalce jurămîntul. Bineînţeles, era prea tîrziu pentru a putea dezvălui că acea persoană care călătorea cu mine nu era soţia mea. M-aş fi discreditat, aş fi pierdut stima acelor oameni care mă ridicau în slăvi. Nu, nu puteam face una ca asta, mai bine mă mai prefăceam, pînă a doua zi.

Ne-am pomenit, „văduva" şi cu mine, în această cameră, despărţiţi de ceilalţi printr-o simplă draperie, dar singuri, şi pentru o noapte întreagă. La lumina lumînării ce ne fusese lăsată, vedeam ochii Martei rîzînd. Ai mei nu rîdeau. M-aş fi aşteptat să fie şi mai jenată decît mine. Nu era. Puţin lipsea s-o aud pufnind în rîs. Era indecent. Aveam impresia că eram stînjenit cît pentru amîndoi.

După cîteva gesturi de şovăială, sfîrşirăm prin a ne întinde în acelaşi culcuş, sub aceeaşi pătură, dar îmbrăcaţi şi despărţiţi unul de celălalt.

Se scurseră astfel minute lungi de întuneric tăcut şi de respiraţie încrucişată; apoi vecina mea îşi înclină obrazul spre mine.

— Nu trebuie să fii supărat pe Habib. Dacă ţi-a ascuns adevărul, e din vina mea, eu l-am pus să jure că nu-ţi va spune nimic, mi-era teamă că planurile mele de fugă vor fi descoperite, cumnatul meu mi-ar fi tăiat beregata.

— Ce s-a făcut e bun făcut.

Răspunsesem sec. N-aveam nici un chef să încep o conversaţie. Însă, după o scurtă tăcere, ea reluă:

— Desigur, Habib a greşit spunînd ofiţerului că eram soţia dumitale. Asta, pentru că a fost luat pe nepregătite, bietul băiat. Eşti un om respectat, iar astea toate îţi

provoacă încurcături, nu-i aşa? Eu, soţia dumitale? Să te ferească Dumnezeu!

— Ce s-a spus e bun spus!

Aruncasem fraza fără să mă gîndesc. Şi doar apoi, cînd cuvintele Martei şi ale mele au răsunat împreună în capul meu, mi-am dat seama de sensul pe care l-a putut căpăta fraza mea. În situaţia hazlie în care fuseserăm puşi, fiecare vorbă se transforma într-o lespede alunecoasă. „— Eu, soţia dumitale? — Ce s-a spus e bun spus!" Am fost pe punctul să mă corectez, să lămuresc, să rectific... La ce bun? N-aş fi făcut decît să mă împotmolesc. Atunci am privit înspre vecina mea ca să încerc să ghicesc ce anume înţelesese; aveam impresia că arbora înfăţişarea şăgalnică din vremea tinereţii ei. La rîndu-mi, am zîmbit. Şi am schiţat în beznă un gest de resemnare.

Poate că avusesem nevoie de acest schimb de cuvinte pentru a putea adormi senini unul lîngă celălalt, nici prea apropiaţi, nici prea îndepărtaţi.

28 august

Cînd m-am trezit, eram foarte bine dispus, iar „soţia mea" aşijderea. Nepoţii ne-au hărţuit cu privirile toată ziulica, intrigaţi, suspicioşi; ajutorul meu părea însă amuzat. Prevăzusem să ne reluăm călătoria în zori, am fost nevoiţi să renunţăm; în cursul nopţii ploaia începuse să cadă, iar de dimineaţă încă mai ploua cu găleata. Ziua dinainte fusese înnorată, una dintre cele mai plăcute pentru drumeţi, dar se simţea că norii nu se vor mulţumi să ne facă doar umbră. N-aveam de ales decît să mai rămînem alături de gazdele noastre încă o zi şi o noapte; Domnul să-i binecuvînteze, ne fac să simţim în fiecare clipă cît de plăcută şi de uşoară le este prezenţa noastră.

La ora culcării, croitorul cel cumsecade se jură iarăși că, atîta timp cît ne vom afla sub acoperișul lui, „ocrotita mea soție" și cu mine nu vom dormi altundeva decît în camera sa. Am cedat pentru a doua oară. Poate prea ușor... Ne-am întins, Marta și cu mine, unul lîngă celălalt, cu toată bunăvoința. Tot îmbrăcați, tot despărțiți. Simpli vecini de pat, ca și ieri. Cu diferența că, de acum, sporovăiam fără oprire despre tot soiul de fleacuri, despre primirea pe care ne-o făcuseră gazdele, despre cum va fi poate vremea a doua zi. „Văduva" își dăduse cu un parfum pe care nu-l simțisem în ajun.

Începusem să-i vorbesc un pic despre motivele ce mă împinseseră să fac voiajul ăsta, cînd Habib dădu năvală în camera noastră. Se apropie fără zgomot, de parcă spera să ne surprindă.

— Vin să dorm aici, zise el cînd i-am remarcat prezența. Sînt prea mulți țînțari în încăperea cealaltă, te mănîncă de viu.

Am oftat.

— Ai făcut bine că ai venit. Aici țînțarii nu pot intra, ușa e prea strîmtă...

Lăsasem oare să mi se simtă toată enervarea? Vecina mea își lipi capul de al meu spre a-mi șușoti, cît mai încet cu putință:

— E doar un copil!

Căuta încă o dată să-l scuze. Poate că voia să mă facă să înțeleg că gelozia de care da dovadă Habib nu era justificată. Căci puteam presupune că, dacă el complotase cu ea ca s-o scape de familia bărbatului ei și să-i îngăduie să ni se alăture, nu o făcuse doar din spirit cavaleresc, ci pentru că simțea ceva pentru ea, iar ea nu l-ar fi descurajat deloc, deși avea șapte-opt ani mai mult decît el.

Cred că este gelos. Se întinsese mai întîi lîngă perete, învelit în pătură. Chiar dacă nu spunea nimic, îi auzeam

respirația neregulată – nu dormea. Prezența lui mă irita. Pe de-o parte, îmi spuneam că ar trebui încă de a doua zi să-i explic limpede că nopțile petrecute de mine în vecinătatea „văduvei" nu erau decît fructul împrejurărilor știute și că nu trebuia să se gîndească la ceva rău. Pe de altă parte, nu vedeam și nu văd nici acum pentru ce ar trebui să mă justific față de puștiul ăsta. Nu eu am dorit să mă pun în această situație jenantă! Sînt un om blajin: însă nu trebuie să vină cineva să mă tragă de urechi! Dacă o să am chef să-i fac curte Martei, nu nepoților mei le voi cere voie, și nici altcuiva!

M-am întors spre ea, cu hotărîre, și i-am șoptit, nu foarte încet:

— Dacă e cu adevărat un copil, îl voi admonesta ca pe un copil!

Apropiindu-mă, i-am simțit și mai tare parfumul și îmi veni poftă să mă apropii și mai mult. Dar Habib mă auzise; dacă nu putuse înțelege ce spuneam, măcar deslușise un șușotit. Atunci se împinse înainte, tîrîndu-se cu pătură cu tot, pentru a veni să se culce la picioarele noastre, da, pentru a se lipi cu tot corpul de picioarele noastre, interzicîndu-ne și cea mai mică mișcare.

Eram ispitit să-i expediez o lovitură zdravănă de picior, „din neatenție", în cursul somnului. Dar am preferat să mă răzbun altfel: am luat mîna Martei într-a mea, și am ținut-o, sub pătură, pînă dimineața.

Lîngă Oronte, 29 august

În dimineața asta nu mai plouă, așa că ne-am putut relua drumul. Dormisem foarte puțin, într-atît eram de iritat de purtarea necuviincioasă a nepotului meu.

Poate că era mai bine că noaptea s-a terminat astfel. Da, dacă stau să mă gîndesc, e mai bine să simţi la trezire cleştii dorinţei decît pe cei ai remuşcării.

Ne-am luat rămas-bun de la gazdele noastre, care ne-au îndatorat şi mai mult încărcîndu-ne catîrii cu provizii, cît să ajungă pentru mai multe zile de călătorie. Fie ca Cerul să ne dea prilejul de a le dovedi, la rîndu-ne, ospitalitatea noastră!

Drumul e plăcut după ploaie, nici soare, nici căldură excesivă, nici praf care se ridică. Noroi, fără doar şi poate; numai că nu murdăreşte decît copitele animalelor. Nu ne-am oprit decît atunci cînd a început să se întunece.

Am ocolit oraşul Homs ca să înnoptăm la o mînăstire construită pe malurile Orontelui; cîndva mai poposisem acolo de două ori cu tatăl meu, cu ocazia unei vizite la Alep, la dus, apoi la întors, dar nimeni de acolo nu-şi mai amintea.

Pe cînd mă plimbam seara pe malurile fluviului, în grădinile mînăstirii, un călugăr tînăr cu ochii gata-gata să iasă din orbite veni să mă întrebe, cu glas înfierbîntat, despre zvonurile care circulau în legătură cu anul ce avea să vină. Degeaba blestema „zvonurile mincinoase" şi „superstiţiile", că părea totuşi descumpănit. Evocă semnele neliniştitoare care se pare că fuseseră povestite de ţăranii din vecinătate, naşterea unui viţel cu două capete şi secarea bruscă a unei fîntîni vechi. Îmi mai vorbi şi despre femeile care s-ar fi purtat într-un mod nemaiauzit, rămase însă foarte aluziv, iar eu mărturisesc sincer că n-am prea înţeles ce încerca să-mi descrie.

M-am străduit să-l liniştesc, cît puteam eu mai bine, evocînd şi de data asta Scripturile şi neputinţa oamenilor de a prezice viitorul. Nu ştiu dacă argumentele mele l-au îmbărbătat. Cu siguranţă i-am transmis, părăsindu-l, ceva din aparenta mea seninătate; dar am adunat în schimb cu mine, sub pleoape, ceva din spaima lui.

Pe drum, 30 august

Tocmai am recitit paginile pe care le-am scris în aceste ultime zile şi sînt îngrozit.

Începusem această călătorie din motivele cele mai nobile, preocupat de supravieţuirea universului, de reacţia semenilor mei la dramele ce sînt prezise. Şi iată că din pricina acelei femei, mă pomenesc afundat în cotloanele noroioase în care se complac fiinţele josnice. Gelozii, intrigi, meschinării – cînd lumea întreagă ar putea fi nimicită mîine!

Şeicul Abdel-Bassit avea dreptate. La ce bun să străbat lumea dacă e pentru a vedea ceea ce se află deja în mine?

Ar trebui să-mi vin în fire! Să-mi regăsesc inspiraţia de la început, să nu-mi înmoi pana decît în cerneala cea mai venerabilă, fie ea şi cea mai amară!

2 septembrie

Se vorbeşte adesea de răul de mare, şi rareori de răul de călărie, ca şi cum ar fi mai puţin degradant să suferi pe puntea unei corăbii decît pe spatele mişcător al unei catîrce, al unei cămile sau al unei mîrţoage.

Şi totuşi de asta sufăr eu de trei zile, fără a mă hotărî totuşi să întrerup călătoria. Am scris însă foarte puţin.

Am ajuns ieri seară în modestul oraş Maarra, şi abia la adăpostul zidurilor sale pe jumătate năruite am simţit că trăiesc iarăşi şi am regăsit gustul pîinii.

Azi-dimineaţă, plecasem să hoinăresc pe străduţele comerciale, cînd se produse un incident dintre cele mai

ciudate. Librarii de aici nu mă mai văzuseră niciodată pînă acum, de aceea le-am putut pune întrebări fără ocolişuri în legătură cu *Al o sutălea nume*. N-am căpătat decît strîmbături de ignoranţă – sinceră sau prefăcută, nu ştiu. Însă în faţa ultimei dughene, cea mai apropiată de marea moschee, cînd mă pregăteam să fac cale-ntoarsă, un foarte bătrîn anticar, căruia nu-i adresasem încă nici o întrebare, se apropie de mine, cu capul descoperit, pentru a-mi pune o carte în mîini. Am deschis-o la întîmplare şi – dintr-un impuls pe care tot nu mi-l explic – am început să citesc cu voce tare aceste rînduri peste care ochii îmi căzuseră de la început:

Ei spun că Pămîntul va muri în curînd
Că zilele s-au istovit
Au minţit.

Este vorba despre o lucrare a lui Abu-l-Ala, poetul orb din Maarra. De ce omul acela a pus-o astfel în mîinile mele? De ce cartea s-a deschis tocmai la această pagină? Şi ce anume m-a împins să o citesc în mijlocul unei străzi circulate?

Un semn? Dar ce semn e ăsta care vine să dezmintă toate semnele?

I-am cumpărat bătrînului librar cartea; o să fie cu siguranţă, de-a lungul acestei călătorii, cel mai puţin nechibzuit dintre însoţitorii mei.

La Alep, 6 septembrie

Sosiţi ieri-seară, am fost nevoiţi să ne petrecem ziua întreagă tîrguindu-ne cu conducătorul unei caravane, lacom şi viclean. Pretindea – între alte o mie de pungăşii – că prezenţa unui bogat neguţător genovez şi a soţiei sale îi

impunea să întărească escorta angajînd încă trei vlăjgani. I-am răspuns că noi eram patru bărbaţi alături de o singură femeie şi că vom şti să ne apărăm dacă ne vor ataca bandiţii. Atunci şi-a plimbat privirea pe deasupra noastră, peste nepoţii mei cu picioare sfrijite, peste ajutorul meu cu aerul lui politicos, şi a zăbovit mai mult decît era nevoie peste burdihanul meu de negustor prosper, înainte de a izbucni într-un hohot de rîs nepoliticos. Am încercat să-i întorc spatele o dată pentru totdeauna şi să mă adresez altcuiva, dar m-am abţinut. Nu prea am de ales. Ar fi trebuit să aştept una sau chiar două săptămîni, să-mi asum riscul de a îndura primele mari geruri din Anatolia, fără a fi sigur că voi nimeri peste un conducător de convoi mai amabil. Atunci, înghiţindu-mi mîndria, m-am făcut că rîd o dată cu el, bătîndu-mă uşor cu palma peste pîntece, şi i-am dat în avans suma pe care o pretindea, treizeci şi doi de piaştri – care nu fac mai puţin de două mii cinci sute de maidini!

Cîntărindu-şi monedele în mînă, încercă să mă facă să făgăduiesc că, dacă vom ajunge toţi la destinaţie teferi şi nevătămaţi împreună cu marfa, îl voi răsplăti cu încă vreo cîteva monede în plus. I-am amintit că nu aveam nici o marfă, nimic altceva decît hainele şi proviziile noastre, dar am fost nevoit să-i promit că mă voi arăta recunoscător dacă această călătorie se va desfăşura cît se poate de bine de la început şi pînă la sfîrşit.

Vom pleca poimîine, marţi, în zori. Pentru a ajunge la Constantinopol, cu voia lui Dumnezeu, peste vreo patruzeci de zile.

Luni, 7 septembrie

Speram, după neplăcerile călătoriei şi înaintea celor ce vor urma, o zi ca o oază, făcută doar din odihnă, răcoare, hoinărit şi seninătate. Însă acea zi de luni îmi rezerva cu totul altceva. Gîfîială, o spaimă urmată de o alta, precum şi un mister pe care nu l-am lămurit încă.

Trezindu-mă foarte devreme, părăsisem hanul pentru a mă duce în cartierul vechii tăbăcării, în căutarea unui armean, negustor de vin, a cărui adresă o păstrasem. Nu mi-a fost deloc greu să dau iarăşi de el şi am cumpărat două urcioare cu vin grecesc dulce pentru drum. Ieşind de acolo, m-am pomenit deodată cuprins de un sentiment straniu. În faţa unei case vecine se afla un grup de bărbaţi care stăteau de vorbă, uitîndu-se pe furiş în direcţia mea. Ceva lucise în ochii unuia dintre ei şi a fost ca şi cum aş fi văzut sclipind o lamă.

Cu cît înaintam pe ulicioare, cu atît mă simţeam mai pîndit, urmărit, împresurat. Era oare o simplă impresie? Îmi părea rău acum că mă aventurasem acolo de unul singur, fără ajutorul meu, fără nepoţi. Îmi părea de asemenea rău că nu mă întorsesem la dugheana armeanului de îndată ce simţisem primejdia. Era însă prea tîrziu, doi din oamenii aceia mergeau în faţa mea, iar cînd am întors capul, am mai văzut încă doi care îmi tăiau retragerea. În jurul meu, uliţa se golise ca prin farmec. Mi se păruse, cu cîteva secunde mai devreme, că mă aflam pe o stradă umblată, nu chiar mişunînd de lume, dar nici complet goală. Iar acum nu mai era nimeni. Pustiu. Mă vedeam deja străpuns de vreun cuţit, înainte de a fi jefuit. Aici se termină călătoria mea, mi-am spus tremurînd. Aş fi vrut să strig după ajutor, dar nici un sunet nu-mi ieşea din gîtlej.

Căutînd disperat din ochi în jur vreo cale de ieşire, am observat în dreapta mea uşa unei case. Cu o ultimă tresărire am apăsat mînerul, uşa s-a deschis. Nu se vedea decît un coridor întunecos. Să mă ascund acolo n-ar fi servit la nimic, era ca şi cum aş fi ales eu însumi locul unde avea să mi se taie beregata. Am străbătut aşadar coridorul, în vreme ce urmăritorii mei pătrundeau la rîndul lor înăuntru. Am dat la capăt peste o altă uşă, întredeschisă. N-am avut timp să bat, am împins-o cu umărul şi m-am aruncat cu toată puterea înăuntru.

Atunci se desfăşură o scenă pe care nu ştiu prin ce cuvinte aş putea s-o descriu, de care acum zîmbesc, dar care, pe moment, m-a făcut să tremur aproape cît şişurile tîlharilor.

Se aflau în casa aceea vreo doisprezece bărbaţi, desculţi, prosternaţi, recitînd o rugăciune. Iar eu, nu doar că le-am întrerupt astfel ceremonia şi am călcat peste covoarele lor de rugăciune, dar, în elanul meu, m-am şi împiedicat de piciorul unuia dintre ei, am trîntit o înjurătură ce-şi avea obîrşia într-o îndepărtată mahala genoveză, şi m-am întins pe jos cît eram de lung. Cele două urcioare s-au ciocnit în cădere, unul s-a spart, iar lichidul nelegiuit se revărsă gîlgîind peste covoarele din mica moschee.

Dumnezeule mare! Mai înainte chiar să mi se facă frică, mi s-a făcut ruşine. Nu era puţin lucru să aduni în doar cîteva secunde atîta profanare, sacrilegiu, grosolănie, blasfemie! Ce să le spun acelor oameni? Prin ce cuvinte să-mi exprim căinţa, remuşcarea? Nu mai aveam nici măcar puterea de a mă ridica în picioare. Atunci, cel mai în vîrstă, care se afla în primul rînd şi conducea rugăciunea, veni să mă ia de braţ pentru a mă ajuta să mă ridic spunîndu-mi aceste cuvinte surprinzătoare:

— Iartă-ne, Stăpîne, dacă nu ne ocupăm de tine înainte de a ne isprăvi rugăciunea. Dar fii bun şi intră acolo, îndărătul draperiei, şi aşteaptă-ne!

Oare visam? Înțelesesem anapoda? Tonul ăsta amabil poate că m-ar fi liniștit dacă n-aș fi știut în ce mod erau de obicei pedepsite asemenea încălcări. Dar ce puteam face? Nu puteam ieși iarăși în stradă și nici nu voiam să-mi agravez situația perturbîndu-le și mai mult rugăciunile prin scuze sau văicăreli. Nu aveam de ales decît să mă duc ascultător îndărătul draperiei. Acolo era o încăpere goală, luminată de o ferestruică rotundă ce dădea spre o grădină. M-am rezemat de perete, cu capul pe spate, și m-am încrucișat brațele.

N-a trebuit să aștept mult. Rugăciunea odată încheiată, intrară toți împreună în celula mea și se așezară în semilună în jurul meu. Stătură o bucată de timp să mă privească, fără a scoate o vorbă, și consultîndu-se din priviri. Apoi decanul lor de vîrstă vorbi iarăși, cu aceeași intonație prevenitoare ca și prima dată:

— Dacă Stăpînul ni s-a înfățișat în felul ăsta pentru a ne pune la încercare, el știe acum că sîntem gata să-l întîmpinăm. Iar dacă ești un simplu trecător, fie ca Dumnezeu să te judece după gîndurile tale.

Neștiind ce să spun, am tăcut. De altfel, omul nu-mi pusese nici o întrebare, chiar dacă în ochii lui, ca și în aceia ai însoțitorilor lui, se citea un abis de așteptare. M-am îndreptat spre ușă cu o mutră enigmatică, iar ei se dădură în lături pentru a mă lăsa să plec. Afară, urmăritorii mei se făcuseră nevăzuți, astfel că m-am putut întoarce la han fără vreo altă neplăcere.

Mi-ar plăcea atît de mult să mă lămurească cineva în legătură cu cele întîmplate. Am preferat să nu povestesc însă nimic din pățanie alor mei. Am impresia că dacă nepoții ar afla cît am fost de imprudent, autoritatea mea asupra lor ar fi zdruncinată. Și s-ar socoti de acum îndreptățiți să comită toate nebuniile fără ca eu să le pot reproșa ceva.

Mai tîrziu le voi povesti. Pînă atunci, mi-e de ajuns că mi-am ferecat secretul în aceste pagini. Nu e, de altfel, ăsta rostul acestui jurnal?

Căci mi se întîmplă uneori să-mi pun întrebări: de ce să-l ţin, cu scrisul ăsta tainic, cînd ştiu bine că nu-l va citi nimeni niciodată? cînd, de altfel, eu doresc să nu-l citească nimeni? Pentru că mă ajută tocmai să-mi limpezesc gîndurile şi amintirile, fără să fiu nevoit să mă trădez încredinţîndu-le tovarăşilor mei de drum.

Alţii scriu aşa cum vorbesc, eu scriu aşa cum tac.

Pe drum, 8 septembrie

Hatem m-a trezit mult prea devreme şi am încă senzaţia că nu mi-am isprăvit visul. Nu eram sătul de somn, însă a trebuit să alergăm să ne alăturăm caravanei lîngă poarta Antiohiei.

În somn mă urmăreau nişte oameni şi, de fiecare dată cînd credeam că le-am scăpat, mă pomeneam cu ei dinaintea mea tăindu-mi calea şi arătînd spre mine dinţi de fiară.

După cele trăite ieri, un astfel de vis n-ar mai putea să mă surprindă. În schimb, ce mă surprinde şi mă tulbură e faptul că la trezire m-am simţit în continuare pîndit. De cine? De tîlharii care voiau să mă prade? Sau de acea stranie congregaţie a cărei rugăciune am întrerupt-o? Neîndoielnic nu sînt urmărit nici de unii, nici de ceilalţi, dar nu mă pot împiedica să nu întorc mereu capul.

Numai de s-ar îndepărta această rămăşiţă a nopţii ce se leagă încă de zi, pe măsură ce mă voi îndepărta şi eu de Alep!

9 septembrie

Azi-dimineață, după o noapte petrecută în corturi, pe un cîmp plin de vestigii antice, de capiteluri sparte îngropate sub nisip și sub iarbă, conducătorul caravanei veni la mine să mă întrebe pe nepusă masă dacă femeia ce mă însoțea e nevasta mea. Am răspuns că da, străduindu-mă să par jignit. Atunci își ceru iertare, jurîndu-se că nu se gîndea la nimic rău, dar că nu-și mai amintea dacă îi spusesem acest lucru.

Am fost, pe tot restul zilei, prost dispus, tot întorcînd situația pe toate fețele. Să fi bănuit el ceva? O fi recunoscut-o vreunul dintre cei o sută și mai bine de călători pe „văduvă"? Nu e cu neputință.

Dar se poate la fel de bine ca omul care conducea caravana să fi surprins vreo conversație, vreo ocheadă complice între Marta și Habib, asupra căreia ar fi dorit să mă prevină prin întrebarea sa.

Pe măsură ce aștern aceste rînduri, îndoielile mele cresc, de parcă, zmîngălind hîrtia, îmi zgîndăream cu pana rănile amorului-propriu...

Pentru ziua de azi, n-am să mai aștern nici un cuvînt.

11 septembrie

Astăzi s-a produs un incident, unul dintre acele incidente neplăcute pe care îmi făgăduisem să nu le mai menționez. Dar, din moment ce mă preocupă și nu-mi pot deschide nimănui inima, mai bine să-l amintesc în cîteva cuvinte...

Caravana se oprise pentru ca fiecare să se poată hrăni, făcînd apoi o mică siestă, mai înainte de a ne relua drumul

pe răcoare. Ne împărțisem la întîmplare, cîțiva călători sub fiecare copac, așezați sau întinși pe jos, cînd Habib se plecă la urechea Martei, îi șopti ceva, iar ea începu să rîdă zgomotos. Toți cei din jur o auziră, se întoarseră spre ea, apoi spre mine cu priviri compătimitoare. Cîțiva schimbară cu vecinii observații cu voce scăzută, care îi făceau să zîmbească sau să tușească ușor, cu subînțeles, și pe care eu nu le puteam auzi.

Mai e nevoie să spun cît de mult m-au stingherit privirile astea, și m-au rănit, și m-au umilit? Pe moment, îmi făgăduisem să am o explicație cu nepotul meu, pentru a-i porunci să fie mai cuviincios. Dar ce-i puteam spune? Ce făcuse așa de reprobabil? Nu eu sînt cel care se comportă de parcă minciuna ce mă leagă de Marta mi-ar da niște drepturi?

Într-un anume sens, chiar îmi dă. Din moment ce oamenii din caravană o consideră soția mea, n-o pot lăsa să se comporte cu neseriozitate fără ca onoarea mea să nu sufere.

Am procedat bine destăinuindu-mă astfel jurnalului meu. Acum știu că sentimentele care mă tulbură nu sînt nejustificate. Nu e deloc vorba de gelozie, ci de onoare și de respectabilitate: nu pot admite ca nepotul meu să-i șușotească în public la ureche aceleia pe care toți o consideră soția mea, și s-o facă să pufnească în rîs!

Mă întreb dacă a scrie toate astea mă irită sau mă calmează. Poate că scrisul nu trezește pasiunile decît pentru a le stinge mai bine, așa cum la vînătoare hăitașii stîrnesc vînatul pentru a-l aduce în bătaia săgeților.

12 septembrie

Sînt fericit că n-am cedat dorinței de a-i muștrului pe Habib și pe Marta. Tot ce le-aș fi putut spune ar fi părut dictat de gelozie. Cu toate astea, Dumnezeu mi-e martor, nu de gelozie e vorba! M-aș fi făcut ridicol, iar pe ei i-aș fi făcut să șușotească și să rîdă pe socoteala mea. Dorind să-mi apăr respectabilitatea, n-aș fi făcut decît s-o calc în picioare.

Am preferat să reacționez în cu totul alt mod. În după-amiaza asta am invitat-o pe Marta să vină să călărească lîngă mine, și am pus-o la curent cu motivele ce m-au făcut să pornesc în această călătorie. E posibil ca Habib să-i fi spus deja cîte ceva, dar ea nu dădu impresia că știe, arătîndu-se, dimpotrivă, atentă la explicația mea, deși nu era prea îngrijată, pare-se, în legătură cu anul ce urma să vină.

Am dorit să dau convorbirii noastre o anume solemnitate; pînă acum, considerasem prezența Martei un lucru impus, uneori agasant sau jenant, alteori caraghios, amuzant și aproape reconfortant; prin încrederea pe care i-am arătat-o astăzi, am primit-o oarecum în mijlocul alor mei.

Nu știu dacă am procedat bine, însă discuția noastră mi-a produs o senzație de bine și de ușurare. La urma urmei, eram singurul care suferea din pricina tensiunilor ce domneau în micul nostru grup de la oprirea la Tripoli. Nu fac parte dintre cei ce se hrănesc cu nenorocirea, aspir la o călătorie în compania unor nepoți afectuoși, a unui slujbaș devotat... Cît despre Marta, încă nu știu ce anume doresc în fundul sufletului. Să-mi fie o vecină grijulie? Mai mult decît atît? Nu-mi pot pleca urechea doar la dorințele mele de bărbat singuratic, dar fiecare zi petrecută pe drumuri mă va face să le ascult tot mai mult. Știu că ar trebui să fac eforturi pentru a n-o copleși cu solicitudinea mea, ale cărei implicații în sufletul ca și în trupul meu le cunosc prea bine.

De cînd am părăsit casa croitorului, n-am mai petrecut nici o noapte singur alături de ea. Am dormit uneori în cort, alteori în cîte un han, dar am stat mereu toţi cinci laolaltă, sau alături de alţi călători. Chiar dacă n-am făcut nimic pentru ca lucrurile să se aranjeze altfel, mi se întîmplă totuşi să doresc ca o nouă împrejurare să ne silească să fim din nou singuri.

La drept vorbind, doresc acest lucru neîncetat.

13 septembrie

Mîine este sărbătoarea Crucii, iar în legătură cu acest subiect am avut aseară o gravă dispută cu conducătorul caravanei.

Ne opriserăm să înnoptăm într-un han din împrejurimile Alexandrettei şi mă plimbam un pic prin curte, pentru a-mi dezmorţi picioarele, cînd am surprins o conversaţie. Unul dintre călători, un om foarte bătrîn ce părea să fie din Alep, judecînd după accentul său, şi foarte sărman, judecînd după straiele peticite, tocmai îl întreba pe conducătorul caravanei la ce oră vom pleca a doua zi, pentru că ar fi dorit să treacă, fie şi numai un moment, pe la biserica Crucii, unde se află, după spusele lui, un fragment din Adevărata Cruce. Omul vorbise cu timiditate, bîlbîindu-se un pic. Ceea ce aţîţă, pare-se, trufia conducătorului caravanei noastre, care îi răspunse pe tonul cel mai disprețuitor cu putinţă că urma s-o pornim la drum încă de la primele licăriri ale zilei, că n-aveam vreme de pierdut prin biserici, şi că, dacă ţinea să vadă o bucată de lemn, n-avea decît s-o ia pe aceea – şi-i arătă pe jos un rest de trunchi putred.

Atunci m-am apropiat şi-am spus cu voce tare că ţineam să mai rămînem la Alexandretta cîteva ore în plus, ca să pot asista la liturghia pentru sărbătoarea Crucii.

Conducătorul caravanei tresărise auzindu-mă, pentru că se credea singur cu bătrînul. Firește că s-ar fi ferit atunci să vorbească de față cu martori. Însă, după o scurtă ezitare, își recăpătă siguranța și-mi răspunse – mai politicos totuși decît celuilalt nefericit – că era cu neputință să amîne plecarea și că se vor plînge călătorii. Adăugă chiar că acest lucru ar provoca o pagubă caravanei și dădu de înțeles că ar trebui să plătesc o despăgubire. Am ridicat atunci tonul, pretinzînd să fiu așteptat pînă la încheierea serviciului divin, și amenințînd că mă voi plînge la Constantinopol trimisului genovez și chiar Sublimei Porți.

Spunînd aceste lucruri, îmi asumam niște riscuri. Nu am acces la Poartă. Iar trimisul nu are brațul prea lung în ultima vreme; a suferit el însuși jigniri anul trecut și ar fi cu adevărat incapabil să ne protejeze sau să obțină satisfacție. Domnul fie binecuvîntat, conducătorul caravanei nu avea habar de toate astea. Nu îndrăzni să-mi ia amenințările în derîdere și l-am simțit șovăielnic. Dacă am fi fost singuri, ar fi încercat cu siguranță să atenueze neînțelegerea. Numai că acum se afla în jurul nostru un întreg cerc de călători atîțați de tonul ridicat al discuției noastre și în fața cărora nu putea da înapoi fără să-și piardă prestigiul.

Deodată, un călător se apropie de el. Avea o eșarfă verde înfășurată în jurul capului, de parcă ne-am fi aflat în toiul unei furtuni de nisip. Își puse mîna pe umărul conducătorului caravanei și stătu astfel cîteva clipe, privindu-l fără să scoată o vorbă – sau poate că a spus ceva încet și eu n-am auzit. Apoi se îndepărtă cu pași înceți.

Atunci, adversarul meu, luînd un aer oarecum ofensat, mîhnit, scuipă pe jos, după care anunță:

— Din vina acestui om, nu vom pleca mîine!

„Acest om" eram eu. Arătînd cu degetul spre mine, conducătorul caravanei credea că-l indică pe vinovat, însă toți cei de față pricepuseră că îl arăta pe cel care învinsese.

Sînt oare mulţumit de victoria mea? Da, sînt mulţumit, sînt încîntat şi copleşit, şi mîndru. Bătrînul creştin din Alep a venit să-mi mulţumească, lăudîndu-mi evlavia.

N-am voit să-l înşel, dar evlavia nu joacă nici un rol în ceea ce am făcut. Nu de evlavie este vorba, ci de înţelepciune profană. În mod obişnuit, merg rareori la liturghie, nu sărbătoresc ziua Crucii şi nu acord moaştelor decît valoarea lor în piaştri; însă oamenii ar fi încetat să mă respecte dacă aş fi lăsat să fie astfel insultate simbolurile religiei şi naţiunii mele.

La fel stau lucrurile în privinţa Martei. Fie că este soţia mea în realitate sau doar în aparenţă, onoarea mea este legată de ea şi se cuvine s-o apăr.

14 septembrie, sărbătoarea Crucii

Mă gîndesc întruna la incidentul de ieri. Se întîmplă rar să reacţionez cu atîta vehemenţă, şi simt o contracţie prin pîntece, dar nu-mi regret temeritatea.

Recitind istorisirea pe care am făcut-o ieri seară, mi se pare că n-am spus îndeajuns cît de tare îmi bătea inima. Au fost cîteva secunde lungi de încordare tăcută în cursul cărora conducătorul caravanei se întreba dacă chiar mă bucuram de atîta protecţie pe cît ziceam, iar eu mă întrebam la rîndu-mi prin ce mijloc m-aş fi putut sustrage de la înfruntare fără să-mi ştirbesc demnitatea. Bineînţeles, trebuia să-l privesc în ochi, făcîndu-l să simtă că eram sigur de ce spuneam şi ferindu-mă să-mi deslușească slăbiciunea.

Acestea fiind zise, a existat şi un moment în care nu mi-a mai fost frică. Un moment în care îmi abandonasem sufletul de negustor pentru a-l adopta pe cel al unui îmblînzitor. Şi de clipa aceea, fie ea şi dintre cele mai fugare, sînt mîndru.

Să fie oare voința mea cea care a precumpănit în luarea deciziei? Să fie oare intervenția arabului cu capul înfășurat? Poate că ar trebui să-i mulțumesc... Ieri, n-am vrut să mă duc la el, ca să nu se creadă că fusesem în încurcătură și că intervenția lui mă salvase. Astăzi, însă, l-am căutat din ochi și n-am dat de el.

Mă gîndesc întruna la el și, deoarece nu mai sînt angajat în nici o înfruntare, caietul ăsta nu e o arenă, iar eu nu mai am în jur mulțimea spectatorilor, pot scrie că am simțit o imensă ușurare cînd a intervenit acest om, că victoria mea este cumva victoria sa, și că-i sînt oarecum îndatorat.

Oare ce a putut spune pentru a-l face pe conducătorul caravanei să cedeze astfel?

A fost cît pe ce să uit să scriu că m-am dus cu nepoții, ajutorul meu, „văduva", și încă vreo doisprezece alți călători la biserica Crucii. Marta își pusese pentru prima oară o rochie colorată, chiar aceea albastră cu gulerul tivit cu roșu cu care o văzusem îmbrăcată cînd era tînără, cînd se ducea la biserica din Gibelet, în zilele de sărbătoare, împreună cu tatăl ei, bărbierul. De cînd ni se alăturase în această călătorie, nu se îmbrăcase decît în negru; din bravadă, deoarece era culoarea pe care familia bărbatului ei i-o interzicea. Probabil că a socotit că sfidarea nu mai avea acum nici un rost.

În timpul liturghiei, oamenii se uitau la ea, unii pe furiș, alții în mod insistent, ceea ce n-a trezit în mine – Dumnezeu mi-e martor! – nici neplăcere și nici gelozie.

16 septembrie

Un bijutier evreu din Alep, pe numele lui Maimun Toleitli, a venit să mă caute azi-dimineață. Auzise vorbindu-se, zise

el, despre marea mea erudiție și ardea de nerăbdare să mă cunoască. L-am întrebat de ce nu mă abordase pînă acum? Se lăsă o tăcere jenată. Am înțeles pe dată că preferase să lase să treacă sărbătoarea Crucii; e adevărat că unii dintre coreligionarii mei, atunci cînd întîlnesc un evreu în cursul acestei zile, se cred obligați să se arate dușmănoși față de el, de parcă ar fi fost vorba de un act de dreaptă răzbunare și de mare pietate.

L-am făcut să priceapă, folosind cuvinte potrivite, că eu nu eram așa. Și i-am explicat că cerusem să ne oprim pentru o zi la Alexandretta, nu ca să pun mai presus religia mea de religia celorlalți, ci pur și simplu pentru a mă face respectat.

— Ai procedat bine, îmi zise el. Așa e lumea...

— Așa e lumea, am repetat eu. Dacă ar fi fost altfel, mi-aș fi rostit mai degrabă îndoielile decît convingerile.

Zîmbi și coborî vocea pentru a spune:

— Atunci cînd credința devine dușmănoasă, binecuvîntați fie cei ce se îndoiesc!

La rîndu-mi, am zîmbit și am coborît vocea:

— Sîntem cu toții niște rătăciți.

Nu ne vorbeam decît de cinci minute și eram deja frați. Era în șușotelile noastre acea armonie spirituală pe care nici o religie n-o poate face să se nască și pe care nici una n-o poate distruge.

17 septembrie

Conducătorul caravanei noastre a decis astăzi să ne pună să părăsim drumul obișnuit pentru a ne duce pe malul golfului de la Alexandretta. Pretinde că o prezicătoare i-a interzis cu strășnicie să treacă printr-un anume loc miercurea, sub amenințarea de a se pomeni cu beregata tăiată, și că

întîrzierea pe care am pricinuit-o eu l-a silit să-şi schimbe itinerarul. Călătorii n-au protestat – de altfel, ce-ar fi putut spune? Un argument se discută, o superstiţie nu se discută.

M-am abţinut să intervin, ca să nu provoc vreun nou incident. Îl bănuiesc însă pe şmecherul ăsta că a schimbat ruta caravanei spre a se deda la un trafic oarecare. Cu atît mai mult cu cît locuitorii satului unde ne-a condus au o reputaţie execrabilă. Piraţi şi contrabandişti! Hatem şi nepoţii mei îmi aduc tot soiul de zvonuri. Eu le predic prudenţa...

Ajutorul meu a înălţat cortul, dar nu mă grăbesc să mă culc. Marta se duce să se întindă singură în fundul cortului, de-a curmezişul, iar noi, cei patru bărbaţi, unul lîngă altul, întorcînd spre ea creştetul capului. Îi voi simţi parfumul şi-i voi auzi respiraţia toată noaptea fără s-o văd. Prezenţa unei femei poate fi uneori un mare chin!

Aşteptînd să mi se facă somn, mă dusesem să mă aşez pe o piatră pentru a scrie cîteva rînduri la lumina unui foc din tabără, cînd l-am zărit pe Maimun. Nici el nu era grăbit să se culce şi ne-am dus atunci să ne plimbăm pe plajă. Clipocitul valurilor e propice confidenţelor, aşa că i-am povestit în amănunt ciudata mea aventură de la Alep. El, care locuieşte în acest oraş, trebuia să aibă vreo explicaţie. De fapt, mi-a şi furnizat una, care, pe moment, m-a satisfăcut.

— Oamenii aceia se temeau de tine mai mult decît te temeai tu de ei, începu el să-mi spună. Cultul şi-l practică fără ştirea autorităţilor, care îi prigonesc. Sînt bănuiţi de răzvrătire şi de nesupunere.

Cu toate astea, toată lumea din Alep ştie de existenţa lor. Adversarii îi numiseră în bătaie de joc „Nerăbdătorii", dar numele ăsta le-a plăcut şi astăzi îl revendică. Potrivit lor, imamul ascuns, ultimul reprezentant al lui Dumnezeu pe pămînt, se află deja printre noi, gata să se arate cînd ceasul propice va fi venit în sfîrşit, pentru a pune capăt suferinţelor

credincioşilor. Alte grupuri situează venirea imamului într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat, mai mult sau mai puţin nedeterminat, în vreme ce Nerăbdătorii sînt convinşi că lucrul acesta este iminent, că mîntuitorul este aici, undeva, la Alep, sau la Constantinopol, sau aiurea, străbătînd lumea, observînd-o şi pregătindu-se să sfîşie vălul tainei.

Dar, se întreabă aceşti oameni, cum să-l recunoască dacă îl vor întîlni? Discută mereu între ei, despre acest lucru, mi s-a spus. Din moment ce imamul se ascunde şi nu trebuie să fie aflat de vrăjmaşii săi, trebuie ca ei să fie gata să-l găsească sub deghizările cele mai neaşteptate. El, care va moşteni într-o bună zi toate bogăţiile lumii, ar putea veni îmbrăcat în zdrenţe; el, care este înţelept printre înţelepţi, s-ar putea arăta sub înfăţişarea unui nebun; el care este evlavie şi cucernicie, ar putea comite actele cele mai nesăbuite. De aceea, ei îşi impun să-i venereze pe cerşetori, pe nebuni şi pe dezmăţaţi. Astfel, atunci cînd ai intrat la ei la ceasul rugăciunii, ai proferat o înjurătură, iar apoi ai vărsat vin pe covorul lor de rugăciune, ei credeau că îi pui la încercare. Bineînţeles, nu erau siguri de acest lucru, dar, dacă ai fi fost cumva Cel Aşteptat, nu doreau să rişte să-ţi facă o primire urîtă.

Credinţa lor le dictează să se arate îndatoritori faţă de oricine, chiar dacă este evreu sau creştin, pentru că imamul ar putea adopta, prin deghizare, o Credinţă diferită. Şi chiar faţă de cel care îi prigoneşte trebuie să se arate îndatoritori, pentru că şi acest lucru ar putea fi un camuflaj posibil...

— Dar dacă sînt atît de prevenitori cu toţi, de ce sînt prigoniţi?

— Pentru că îl aşteaptă pe cel care va doborî toate tronurile şi care va aboli toate legile.

Nu auzisem niciodată pînă acum vorbindu-se de aceşti ciudaţi sectanţi...

— Cu toate astea, îmi spuse Maimun, ei există de mult timp. E adevărat că devin tot mai numeroşi şi mai zeloşi;

dar și mai imprudenți. Pentru că s-au lățit zvonurile legate de sfîrșitul vremurilor, iar mințile slabe se lasă păcălite...

Aceste ultime cuvinte mi-au făcut rău. Să fi devenit eu însumi una dintre acele „minți slabe" pe care noul meu prieten le înfierează? Uneori îmi revin, blestem superstiția și credulitatea, schițez un zîmbet disprețuitor sau compătimitor... cînd de fapt mă aflu eu însumi pe urmele cărții despre *Al o sutălea nume*!

Dar cum mi-aș putea păstra mintea întreagă atunci cînd semnele se întețesc pe drumul meu? Recenta mea aventură la Alep nu este ea, oare, în această privință, dintre cele mai descumpănitoare? Nu s-ar spune totuși că Cerul, sau vreo altă forță nevăzută, caută să mă-ntărească în rătăcirea mea?

18 septembrie

Maimun mi-a destăinuit azi că visează să se ducă să trăiască la Amsterdam, în Provinciile-Unite.

Am crezut la început că vorbea în calitate de bijutier și că nădăjduia să găsească în acel ținut îndepărtat pietre mai frumoase de cizelat și clienți mai prosperi. Numai că el vorbea în calitate de înțelept, de om liber și, de asemenea, de om rănit.

— Am aflat că este singurul oraș din lume în care un om poate spune „sînt evreu", așa cum alții spun în țara lor „sînt creștin", „sînt musulman", fără să se teamă pentru viața sa, pentru bunurile sale sau pentru demnitatea sa.

Mi-ar fi plăcut să-l mai întreb cîte ceva, dar părea atît de emoționat că-mi spusese acele cuvinte, încît avea un nod în gît, iar ochii i se umpluseră de lacrimi. Atunci n-am mai zis nimic și am mers în tăcere unul alături de celălalt.

Mai tîrziu, pe drum, cînd am văzut că se liniştise, i-am spus, punîndu-i mîna pe braţ:

— Într-o bună zi, cu voia lui Dumnezeu, întreg pămîntul va deveni Amsterdam.

Avu un zîmbet amar.

— Inima ta curată e cea care îţi şopteşte aceste cuvinte. Vuietul lumii spune altceva, cu totul altceva...

La Tars, în zorii zilei de 21 septembrie

Îi vorbesc şi-i tot vorbesc lui Maimun în fiecare zi, i-am făcut confidenţe în legătură cu averea mea, cu familia mea; există însă două subiecte pe care îmi repugnă încă să le abordez direct.

Primul se referă la adevăratele motive care m-au împins să fac această călătorie; în legătură cu acest lucru am zis doar că trebuia să fac nişte achiziţii de cărţi la Constantinopol, iar el a avut delicateţea să nu mă întrebe care anume. Încă de la prima noastră conversaţie, ceea ce ne-a apropiat au fost îndoielile noastre, cît şi o anume dragoste de înţelepciune şi de raţiune; dacă i-aş mărturisi acum că am cedat în faţa credinţelor vulgare şi temerilor comune, aş pierde orice credit în ochii lui. Voi păstra oare secretul pînă la capătul călătoriei? Poate că nu. Poate că va veni o clipă cînd îi voi putea face toate mărturisirile fără să pun în pericol prietenia noastră.

Celălalt subiect se referă la Marta. Ceva m-a reţinut să-i destăinui prietenului meu adevărul în ceea ce o priveşte.

Fidel obiceiului meu, n-am spus nimic fals, nici măcar o singură dată buzele mele n-au rostit cuvintele „nevasta mea" sau „soţia mea"; mă mulţumesc să nu vorbesc despre ea, iar

atunci cînd, la răstimpuri, sînt nevoit s-o amintesc, păstrez un ton vag, preferînd să zic „ai mei" sau „familia mea", așa cum procedează ades, din extremă pudoare, bărbații din această țară.

Ieri însă, am trecut, mi se pare, de acea linie invizibilă ce desparte pe „a lăsa să se creadă" de „a face să se creadă". Și am oarecare remușcări.

Cum ne apropiam de Tars, patria Sfîntului Pavel, Maimun veni să-mi spună că avea în oraș un văr foarte drag la care socotea să doarmă, mai degrabă decît la caravanserai laolaltă cu tot restul călătorilor, și că ar fi onorat dacă ne-am putea petrece noaptea sub același acoperiș, „soția mea" și cu mine, dimpreună cu nepoții și cu ajutorul meu.

Ar fi trebuit să declin invitația, sau cel puțin să-l las să insiste. Gura mea răspunse însă chiar în aceeași clipă că nimic nu mi-ar face mai mare plăcere. Dacă Maimun a fost surprins de graba asta, n-a arătat-o, spunînd, dimpotrivă, că este încîntat de o astfel de dovadă de prietenie.

Așadar, seara, încă de la sosirea caravanei, ne-am dus cu toții acasă la acest văr, pe nume Eleazar, un bărbat mai în vîrstă și foarte prosper. Mărturie era casa lui, înălțată pe două etaje într-o grădină de duzi și de măslini. Parcă am înțeles că făcea negoț cu ulei și săpun, dar n-am vorbit de afaceri, ci doar de nostalgiile noastre. Omul nu obosea să ne recite poeme închinate gloriei orașului său natal, Mosul; își amintea cu lacrimi în ochi de ulicioarele, fîntînile, personajele pitorești, dar și de propriile sale năzbîtii de ștrengar; nu se împăcase, în mod evident, cu faptul că-l părăsise pentru a se instala aici, la Tars, unde fusese nevoit să preia o afacere înfloritoare întemeiată de bunicul soției sale.

În vreme ce ni se pregătea masa, își chemă fiica și o rugă să ne arate camera noastră, a Martei și a mea. Se petrecu atunci o scenă oarecum trivială, dar pe care mă simt dator s-o consemnez.

Remarcasem că nepoții mei, îndeosebi Habib, stăteau la pîndă de cînd le vorbisem de invitația lui Maimun. Și încă și mai mult de cînd intrasem în casă. Căci era evident, încă de la prima ochire, că nu era un loc unde să fim îngrămădiți pentru dormit cîte cinci-șase în aceeași încăpere. Cînd Eleazar îi ceru fiicei sale să-i „conducă pe oaspetele nostru și pe soția sa" în camera lor, Habib începu să se agite și am avut impresia că se pregătea să spună ceva necuviincios. Ar fi făcut-o? Nu știu. Dar am avut această impresie pe moment și atunci, pentru a pune capăt scandalului, am luat-o înainte, întrebînd-o pe gazdă dacă îi puteam spune două vorbe între patru ochi. Habib zîmbi atunci mai liniștit, prevăzînd desigur că unchiul său Baldassare, adus în fine la căință, avea să găsească vreun pretext pentru a nu mai petrece încă o noapte „jenantă". Să mă ierte Dumnezeu, nu asta era intenția mea.

O dată ieșit cu gazda noastră în grădină, i-am spus:

— Maimun a devenit un adevărat frate pentru mine, iar pe dumneata, vărul său pe care-l iubește atît demult, te consider deja un prieten. Numai că sînt stingherit să vin astfel, pe nepusă masă, cu încă patru persoane...

— Să știi că vizita dumitale îmi merge la inimă, iar cel mai bun mod de a-mi arăta prietenia este să te simți la largul dumitale sub acoperișul meu, ca și cum ai fi în propria-ți casă.

Rostind aceste cuvinte generoase, mă cîntărea din ochi, oarecum intrigat, întrebîndu-se, cu siguranță, de ce oare socotisem eu util să-l scol și să-l iau de-o parte pentru a-i spune un lucru atît de banal, care nu se îndepărtează deloc de la politeturile obișnuite; poate s-a gîndit că aveam un alt motiv, de nemărturisit – legat desigur de religia sa – pentru a nu dormi în casa lui, și s-a așteptat ca eu să insist să plec. Numai că eu m-am grăbit să cedez, mulțumindu-i pentru găzduire. Și ne întoarserăm în încăperea cea mare braț la braț, avînd pe chip, și unul, și celălalt, un zîmbet grav.

Fiica gazdei noastre plecase îndărăt la bucătărie; între timp, una dintre slugi venise să aducă băuturi răcoritoare și fructe uscate. Eleazar îi spuse să lase totul locului pentru a le arăta nepoților mei camera de la etaj. Apoi fata se întoarse singură după cîteva minute și-i ceru din nou să ne conducă, pe „soția mea" și pe mine, în camera noastră.

Așa s-au petrecut lucrurile. Apoi am cinat. După care, fiecare s-a dus să se culce. În afară de mine. Am pretins că simțeam nevoia să fac cîțiva pași afară, altfel nu-mi puteam găsi somnul, iar Maimun mă însoți, împreună cu vărul său. Nu voiam ca nepoții mei să ne vadă, pe Marta și pe mine, ducîndu-ne împreună spre aceeași cameră.

Totuși, de abia așteptam să mă văd iarăși alături de ea, astfel că peste cîteva minute am ajuns-o din urmă.

— Cînd te-ai retras cu gazda noastră, am crezut că ai să-i mărturisești în legătură cu noi doi...

M-am uitat atent la ea în timp ce vorbea, pentru a încerca să aflu dacă voia să exprime un reproș sau pur și simplu ușurare.

— Cred că l-am fi jignit dacă i-am fi refuzat invitația, am răspuns. Nu ești prea supărată, sper...

— Încep să mă obișnuiesc, zise ea.

Și nimic din vocea sau din trăsăturile ei nu trăda nici cea mai mică supărare. Nici cea mai mică stinghereală.

— Atunci, hai la culcare!

Rostind aceste cuvinte, i-am înconjurat umerii cu brațul, ca pentru a merge la plimbare.

Cam așa arată nopțile mele lîngă ea, ca o plimbare pe sub copaci cu o fată tînără, cînd atingerea mîinilor te înfioară. Faptul că stăm așa întinși unul lîngă celălalt ne face timizi, prevenitori, moderați. Nu e oare mai delicat să furi o sărutare în această situație?

Ciudată curte îi mai fac! Nu i-am luat mîna decît la a doua întîlnire și am roșit în întuneric. La această a treia întîlnire, mi-am pus brațul pe după umerii ei. Și iarăși am roșit.

Ea își înalță capul, își desfăcu părul și-l împrăștie, șuvițe negre, peste brațul meu deschis. Apoi adormi fără să scoată o vorbă.

Am poftă să gust iarăși și iarăși din această plăcere abia schițată. Nu că aș ține s-o păstrez mereu la fel de castă. Dar nu m-am săturat încă de această vecinătate ambiguă, de această complicitate care crește, de această dorință plăcut zbuciumată, într-un cuvînt, de acest drum pe care înaintăm alături, bucuroși în adîncul sufletului și pretinzînd de fiecare dată că doar Providența ne împinge unul către celălalt. Jocul ăsta mă încîntă, nu sînt sigur că vreau să trec de cealaltă parte a colinelor.

Un joc primejdios, o știu. În orice clipă focul ne poate cuprinde. Dar cît de departe e sfîrșitul lumii în noaptea asta!

22 septembrie

Oare ce am putut comite atît de vrednic de dojană? Ce s-a întîmplat noaptea trecută la Tars în plus față de cele două nopți petrecute în satul croitorului? Ai mei se poartă însă cu mine de parcă aș fi comis ceva ce nu se face! Toți se feresc de privirea mea. Cei doi nepoți ai mei nu-și vorbesc în prezența mea decît cu voce scăzută, de parcă nici n-aș mai exista. Chiar și Hatem, care e prevenitor, desigur, așa cum orice ajutor se arată prevenitor cu stăpînul său, numai că în mersul lui, în expresia lui, în felul lui de a se purta există ceva afectat, slugarnic, în care citesc un reproș surd. Pînă și Marta pare să-mi evite prezența, de parcă s-ar teme să nu apară drept complice.

Complice la ce, Dumnezeule mare? Ce am făcut altceva decît să-mi joc rolul în această comedie scrisă chiar de aceia

care mă acuză? Ce ar fi trebuit să fac? Să dezvălui tuturor tovarăşilor noştri de drum, şi mai întîi conducătorului caravanei, că femeia asta nu e nevasta mea, ca să fie alungată şi insultată? Sau poate că trebuia să-i spun lui Abbas croitorul, apoi lui Maimun şi vărului său, că Marta este într-adevăr soţia mea, dar că nu vreau să mă culc alături de ea, pentru ca fiecare să-şi pună mii de întrebări perfide? Am făcut ceea ce un om de onoare se cuvine să facă, s-o protejeze pe „văduvă" fără să profite de ea. Este oare o crimă dacă găsesc în această poziţie hazlie o oarecare alinare şi o anume plăcere ascunsă? Asta le-aş spune dacă aş dori să mă justific, însă nu le voi spune absolut nimic. Sîngele Embriacilor care curge în vinele mele îmi dictează să tac. Îmi e de ajuns că mă ştiu nevinovat şi că mîna mea iubitoare a rămas nepătată.

Nevinovat poate că nu e chiar cuvîntul potrivit. Fără să vreau să le dau dreptate acelor mucoşi care mă acuză, sînt nevoit să recunosc, în aceste pagini secrete, că oarecum am căutat necazurile care dau acum peste mine. M-am folosit de aparenţe, iar acum aparenţele se folosesc de mine. Acesta-i adevărul. În loc să am, în prezenţa nepoţilor mei, o purtare exemplară, am intrat într-un joc, împins de dorinţă, de plictiseală, de hurducăturile drumului, de vanitate – ce ştiu eu? Împins, pare-mi-se, şi de spiritul vremii, de spiritul anului Fiarei. Atunci cînd simţi că lumea e pe punctul să se scufunde, ceva se strică, oamenii cad fie în extrema evlavie, fie în extremul dezmăţ. Cît despre mine, n-am ajuns încă, mulţumesc lui Dumnezeu, la asemenea excese, dar am impresia că îmi pierd încetul cu încetul simţul bunei-cuviinţe şi al respectabilităţii. Nu există oare în purtarea mea faţă de Marta o nuanţă de nechibzuinţă, care nu face decît să sporească la fiecare etapă şi care mă împinge să iau drept ceva obişnuit faptul că mă culc în acelaşi pat lîngă o persoană despre care pretind că este soţia mea, abuzînd de generozitatea gazdei noastre şi de cea a vărului ei, cînd sub

același acoperiș dorm alte patru persoane care știu bine că mint? Cît timp voi mai putea continua pe acest drum al pierzaniei? Și cum îmi voi putea relua viața la Gibelet, atunci cînd acest lucru va fi divulgat?

Așa sînt eu! Am început să scriu de un sfert de oră și deja mă pregătesc să le dau dreptate acelora care mă critică. Însă astea nu-s decît rînduri scrise, pete de cerneală înlănțuite, pe care nu le va citi nimeni.

Am lîngă mine o lumînare groasă; îmi place mirosul de ceară, îl găsesc propice meditației, dar și confidențelor. Stau pe jos, cu spatele la perete, cu caietul pe genunchi. Dindărătul meu, prin fereastra acoperită de o perdea pe care o umflă vîntul, îmi ajung la urechi nechezatul cailor în curte și, uneori, rîsetele soldaților beți. Ne aflăm în primul han de pe versanții ce sprijină ca niște contraforturi munții Taurus, pe drumul spre Konya, unde ar trebui să ajungem peste vreo opt zile, dacă totul merge bine. În fața mea, ai mei dorm, sau încearcă să doarmă, răsfirați în toate direcțiile. Sorbindu-i astfel din ochi, nu reușesc să le mai port pică; nici fiilor surorii mele, care sînt pentru mine ca niște adevărați fii, nici ajutorului meu care mă slujește cu devotament, chiar dacă i se întîmplă să mă judece în felul său, nici acestei străine care este tot mai puțin străină.

În dimineața acelei zile de luni, eram într-o cu totul altă dispoziție. Bodogănind împotriva nepoților, neglijînd-o pe „văduvă", punîndu-l pe Hatem să facă douăzeci de alergături inutile, mă îndepărtasem de ei pentru a călări liniștit alături de Maimun. Care nu mă privea altfel decît în ajun – cel puțin asta era impresia pe care o aveam atunci cînd caravana s-a pus în mișcare.

Cînd să ieșim din Tars, un călător ce mergea în fața noastră ne arătă cu degetul o cocioabă ruinată de lîngă un vechi puț, afirmînd că acolo se născuse Sfîntul Pavel.

Maimun veni să-mi şoptească la ureche că tare se mai îndoia, dat fiind că apostolul lui Iisus provenea dintr-o familie bogată, din tribul lui Veniamin, care avea ţesătorii pentru corturi din păr de capră.

— Casa părinţilor lui era probabil la fel de mare ca aceea a vărului meu Eleazar.

Cum mă minunam de întinderea cunoştinţelor lui despre o religie care nu este a sa, deveni modest.

— Am citit doar cîteva cărţi, pentru a-mi limita neştiinţa.

Şi eu, datorită profesiei mele, dar şi dintr-o curiozitate firească, citisem cîteva cărţi despre religiile actuale, cît şi despre vechile credinţe ale romanilor şi grecilor. Şi ajunserăm astfel să le comparăm meritele respective, fără ca, bineînţeles, vreunul din noi să critice religia celuilalt.

Numai că, atunci cînd am spus în cursul schimbului de păreri că, după mine, unul dintre cele mai frumoase precepte ale creştinismului era „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi", am observat la Maimun o strîmbătură de ezitare. Cum îl încurajam, în numele prieteniei noastre şi, de asemenea, în numele îndoielilor noastre comune, să-mi spună ce gîndea, mi-a mărturisit:

— Această recomandare pare, la prima vedere, ireproşabilă, şi, de altfel, mai înainte chiar de a fi reluată de Iisus, ea se găsea deja în termeni asemănători în capitolul al nouăsprezecelea din Levitic, versetul optsprezece. Cu toate astea, ea trezeşte în mine anumite reticenţe...

— Ce îi reproşezi?

— Văzînd ce fac majoritatea oamenilor cu viaţa lor, văzînd ce fac cu inteligenţa lor, nu am chef să mă iubească deloc ca pe ei înşişi.

Voiam să-i răspund, ridică însă mîna.

— Aşteaptă, există altceva mai neliniştitor, după părerea mea. Nu vom putea niciodată împiedica anumite persoane să interpreteze acest precept mai mult cu aroganţă decît cu generozitate: ceea ce e bun pentru tine e bun şi pentru

ceilalți; dacă tu deții adevărul, trebuie să aduci pe drumul cel drept oile rătăcite, și încă prin toate mijloacele... De unde botezurile cu de-a sila pe care strămoșii mei au fost nevoiți să le suporte la Toledo, odinioară. Această frază, vezi tu, am auzit-o mai des în gura lupilor decît în aceea a oilor, așa că n-am încredere, iartă-mă...

— Cuvintele tale mă surprind... Nu știu încă dacă trebuie să-ți dau sau nu dreptate, trebuie să chibzuiesc... Am crezut întotdeauna că aceste cuvinte erau cele mai frumoase...

— Dacă ai să cauți cele mai frumoase cuvinte din toate religiile, cele mai frumoase cuvinte care au ieșit vreodată din gura unui om, nu acestea sînt. Sînt altele, dar tot Iisus este cel care le-a rostit. Nu le-a luat din Scripturi, ci și-a ascultat inima.

Care? Așteptam. Maimun își opri o clipă catîrul pentru a da solemnitate citatului:

— „Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintîi piatra asupra ei!"

23 septembrie

Era oare în fraza citată ieri de Maimun vreo aluzie la Marta? Toată noaptea mi-am pus această întrebare. În privirea lui nu era nici un reproș, poate doar o subtilă invitație la dialog. De ce aș fi continuat de altfel să tac, din moment ce cuvintele lui Hristos mă absolveau, în ochii prietenului meu, de puținul pe care l-aș fi putut înfăptui, cît și de mincinoasele mele omisiuni?

Am decis așadar să-i spun totul, absolut totul, încă din dimineața asta: cine este Marta, de ce se află printre noi, ce relații am avut împreună și ce relații n-am avut. După episodul cam grotesc ce s-a desfășurat în casa lui Eleazar,

era tot mai urgent să nu mai ascund nimic, altfel prietenia noastră ar fi suferit. Și apoi, în treaba asta care se complica și mai mult cu fiecare etapă, puteam să am nevoie de sfaturile unui prieten moderat și înțelegător.

Sfaturi nu prea mi-a dat astăzi, în ciuda insistenței mele, în afară de acela de a nu schimba nimic din ceea ce fac și spun de la începutul călătoriei; mi-a făgăduit însă că va cugeta mai adînc la acest lucru și că-mi va vorbi dacă va avea vreo idee personală în stare să mă scutească de șocurile ce se anunță.

Lucrul care mă bucură e că nu s-a supărat pe mine pentru atîta disimulare, pentru jumătățile mele de minciuni. Ba se pare că treaba asta chiar îl amuză. O salută pe Marta cu și mai multă politețe, pare-mi-se, și cu un soi de tainică admirație.

E adevărat că ea dă dovadă de curaj purtîndu-se așa cum o face. Eu mă gîndesc neîncetat la mine, la stingherealа mea, la amorul meu propriu, eu care nu risc nimic altceva decît cîteva bîrfe răuvoitoare sau invidioase. Ea însă ar putea pierde totul în acest joc, chiar și viața. Nu mă îndoiesc nici o clipă că dacă ar fi dat peste ea cumnatul ei, la începutul călătoriei, i-ar fi tăiat gîtul fără scrupul, apoi s-ar fi întors printre ai săi fălindu-se. În ziua în care Marta va trebui să se reîntoarcă la Gibelet, chiar și avînd asupra ei hîrtia pe care o așteaptă, se va regăsi în fața aceloraşi primejdii.

Voi avea oare atunci curajul să-i iau apărarea?

*

25 septembrie 1665

Azi-dimineață, văzînd-o pe Marta stînd deoparte de grup, singuratică, gînditoare, melancolică, așezată sus pe catîr, m-am hotărît să revin în dreptul ei pentru a merge alături,

așa cum mai făcusem cu cîteva zile mai înainte. Numai că, de data asta, voiam mai puțin să-i povestesc temerile și speranțele mele, cît mai degrabă s-o întreb și s-o aud pe ea. La început se fofilă și îmi întoarse întrebările. Am insistat; să-mi spună mai curînd ea însăși cum a fost viața ei, în ultimii ani, și ce anume a împins-o pe acest drum!

Mă așteptam la un pomelnic de lamentații, însă nu prevedeam că interesul pentru nefericirile ei avea să doboare în această femeie un dig, lăsînd să izbucnească atîta furie. O furie pe care, sub blîndețea surîsurilor ei, n-o puteam deloc bănui.

— Mi se vorbește necontenit de sfîrșitul lumii, zise ea, și oamenii cred că mă sperie. Pentru mine lumea s-a sfîrșit în ziua în care omul pe care-l iubeam m-a trădat. Și asta după ce m-a făcut să-l trădez pe propriul meu tată. De atunci, soarele nu mai strălucește pentru mine și puțin îmi pasă dacă s-ar stinge. Și nici Potopul ăsta care este prezis nu mă sperie, i-ar face egali în nefericire pe toți bărbații și pe toate femeile. Egalii mei în nefericire. Să vină iute Potopul, de apă sau de foc! N-o să mai trebuiască să alerg pe drumuri cerșind o hîrtie care să-mi dea voie să trăiesc, un blestemat de firman de sus care să arate că pot să iubesc iarăși și să mă unesc cu un bărbat! N-o să mai trebuiască să alerg, sau poate că atunci întreaga lume o să înceapă să alerge în toate direcțiile! Da, întreaga lume! Judecătorii, ienicerii, episcopii și pînă și sultanul! Or să alerge toți precum pisicile pe care le surprinde focul în ierburile uscate! Ah, de mi-ar îngădui Cerul să văd una ca asta!

Oamenii se tem că vor vedea ivindu-se Fiara. Mie nu mi-e frică. Fiara? Ea a fost întotdeauna aici, lîngă mine, în fiecare zi i-am întîlnit privirea disprețuitoare, în casa mea, pe stradă, și chiar și sub acoperișul bisericii. În fiecare zi i-am simțit mușcătura! Mi-a mîncat necontenit viața.

Și Marta continuă pe tonul ăsta minute în șir. I-am reprodus cuvintele întocmai cum le-am reținut, desigur nu

cuvînt cu cuvînt, dar foarte aproape. Îmi spuneam mie însumi: Doamne, cît a trebuit să suferi, măi femeie, din acele timpuri îndepărtate cînd erai încă şăgalnica şi nepăsătoarea fiică a bărbierului meu!

La un moment dat, m-am apropiat de ea şi mi-am aşezat cu tandreţe mîna peste mîna ei. Atunci a tăcut, mi-a adresat o scurtă privire recunoscătoare, apoi, plîngînd, şi-a acoperit obrazul.

În tot restul zilei n-am făcut altceva decît să mă gîndesc la vorbele ei şi s-o urmăresc din ochi. Am pentru ea astăzi, mai mult ca înainte, o imensă afecţiune paternă. Doresc s-o simt fericită, dar nu m-aş încumeta să-i făgăduiesc fericirea. I-aş putea cel mult jura să n-o fac niciodată să sufere.

Rămîne de văzut dacă, pentru a o scuti de suferinţă, ar trebui să mă apropii mai mult de ea sau, mai curînd, să mă îndepărtez...

26 septembrie

I-am povestit în cele din urmă azi lui Maimun ce m-a făcut să întreprind această călătorie, rugîndu-l să-mi destăinuie, cu sinceritatea unui prieten, sentimentele pe care i le inspirau cuvintele mele. N-am lăsat nimic nelămurit, nici povestea cu pelerinul de la Moscovia, nici pe cea cu cartea lui Mazandarani, nici numărul Fiarei, nici extravaganţele lui Bumeh, nici moartea bătrînului Idriss. Aveam nevoie de ochiul unui bijutier, deprins cu falsele străluciri şi în stare să distingă autenticul. El însă a răspuns întrebărilor mele prin alte întrebări şi mi-a împovărat spaimele cu propriile sale spaime. Sau măcar cu cele ale apropiaţilor săi...

Începuse prin a mă asculta în tăcere. Dacă nimic din ce-i spuneam eu nu părea să-l surprindă, cu fiecare frază a mea se făcea însă tot mai gînditor, părînd oarecum covîrşit. Cînd am terminat, mi-a cuprins mîinile într-ale sale:

— Mi-ai vorbit ca unui frate. Acum îmi voi deschide şi eu inima în faţa ta. Motivele călătoriei mele nu sînt atît de diferite de cele pe care mi le-ai expus. Şi eu am pornit pe drumuri din pricina acestor afurisite de zvonuri. În silă, blestemînd credulitatea, superstiţia, calculele calendaristice şi pretinsele „semne", dar am plecat, n-am putut proceda altfel, în caz contrar tatăl meu ar fi murit. Sîntem, tu şi cu mine, victimele smintelii familiilor noastre...

Cititor asiduu al textelor sacre, tatăl lui Maimun este convins de ani buni că sfîrşitul lumii este iminent. După el, este scris limpede în Zohar, cartea cabaliştilor, că în anul 5408 cei ce odihnesc în ţărînă se vor ridica. Or, acel an din calendarul ebraic corespunde anului 1648 al erei noastre.

— Era acum şaptesprezece ani, iar Învierea n-a avut loc. În ciuda tuturor rugăciunilor noastre, tuturor pósturilor, tuturor privaţiunilor pe care tatăl meu ni le-a impus, mamei mele, surorilor mele şi mie însumi, şi pe care la vremea aceea le acceptam cu osîrdie, nu s-a întîmplat nimic. De atunci, mi-am pierdut toate iluziile. Mă duc la sinagogă atunci cînd trebuie să mă duc, pentru a mă simţi aproape de ai mei, rîd cu ei atunci cînd trebuie să rîd, plîng atunci cînd trebuie să plîng, pentru a nu mă arăta nesimţitor la bucuriile sau la necazurile lor. Însă nu mai aştept pe nimeni şi nimic. Spre deosebire de tatăl meu, care n-a vrut să se cumînţească. Nici vorbă să admită că anul prezis de Zohar n-a fost decît un an obişnuit. E convins că s-a întîmplat ceva în anul acela, de care noi n-am auzit vorbindu-se, dar care ni se va dezvălui în curînd, atît nouă cît şi lumii întregi.

De atunci, tatăl lui Maimun nu face decît să pîndească semnele, mai ales pe cele care privesc anul aşteptării dezamăgite, 1648. De fapt, anumite evenimente grave s-au

petrecut în anul acela – dar a existat oare vreodată un an fără evenimente grave? Războiul din Germania s-a sfîrşit; după treizeci de ani de masacre, s-a făcut pace. Nu trebuia oare văzut aici începutul unei ere noi? În acelaşi an, au început persecuţii sîngeroase împotriva evreilor din Polonia şi Ucraina, conduse de o căpetenie cazacă, şi nici pînă în ziua de azi nu s-au oprit.

— Odinioară, zicea taică-meu, între o calamitate şi alta exista întotdeauna un răgaz; de la blestematul ăla de an, calamităţile se succedă într-un şir neîntrerupt, n-am mai cunoscut încă o asemenea înşiruire de nenorociri. Nu e şi ăsta un semn?

I-am spus într-o zi, plictisit: „Tată, am crezut mereu că anul acela trebuia să fie anul Învierii, că avea să pună capăt suferinţelor noastre şi că trebuia să-l aşteptăm cu bucurie şi speranţă!" El îmi răspunde: „Durerile astea sînt cele ale naşterii, iar sîngele ăsta e cel ce însoţeşte naşterea!"

De atunci, de şaptesprezece ani, tatăl meu a pîndit neîncetat semnele. Dar nu întotdeauna cu aceeaşi fervoare. Uneori, treceau luni întregi fără să vorbească despre ele nici măcar o singură dată, apoi se întîmpla un eveniment, o nenorocire într-o familie sau ciumă, sau foamete, sau vizita cuiva, şi pe dată o luam de la capăt. În anii din urmă, deşi a avut grave probleme de sănătate, nu mai evoca Învierea decît ca pe o speranţă îndepărtată. De cîteva luni însă nu mai are răbdare. Zvonurile astea care circulă printre creştini despre apropierea sfîrşitului timpurilor l-au întors pe dos. În sînul comunităţii noastre se desfăşoară discuţii interminabile despre ceea ce va veni sau nu va veni, despre lucrurile de care trebuie să te temi sau pe care trebuie să le doreşti. De fiecare dată cînd un rabin din Damasc, Ierusalim, Tiberiada, Egipt, Gaza sau Smirna trece prin Alep, ne îngrămădim în jurul lui pentru a-i pune întrebări arzătoare despre ce ştie sau prevede că va fi.

În ultima vreme, de vreo cîteva săptămîni, tatăl meu, sătul să tot audă păreri contradictorii, şi-a pus în cap să se ducă la Constantinopol pentru a-i cere părerea unui foarte bătrîn rabin, originar, ca şi noi, din Toledo. Doar el, după părerea tatălui meu, deţine adevărul. „Să-mi spună dacă a sosit ceasul, şi atunci am să părăsesc totul pentru a mă consacra evlaviei; să-mi spună că n-a sosit ceasul, şi atunci am să-mi reiau viaţa de zi cu zi."

Cum nu-l puteam lăsa s-o pornească pe drumuri în starea în care era la mai bine de şaptezeci de ani şi abia ţinîndu-se pe picioare, am hotărît că voi pleca eu să-l văd pe rabin la Constantinopol, înarmat cu toate întrebările pe care tatăl meu ar dori să i le pună, şi că mă voi întoarce cu răspunsurile.

Iată de ce mă aflu în caravana asta, ca şi tine, din pricina acelor zvonuri smintite, în vreme ce în sinea noastră nu putem decît să rîdem şi unul şi celălalt de naivitatea oamenilor.

Maimun e foarte amabil să compare astfel atitudinea lui cu a mea. Ele nu seamănă decît în aparenţă. El a pornit-o la drum din pietate filială şi fără să schimbe nimic din convingerile sale; eu în schimb m-am lăsat copleşit de sminteala care mă înconjoară. Nu i-am spus însă nimic din toate astea, ce rost avea să mă cobor singur în ochii unui om pe care-l stimez? Şi de ce să insist asupra a ceea ce ne deosebeşte, cînd el însuşi nu contenește să scoată în evidenţă lucrurile care ne apropie?

27 septembrie

Etapa de astăzi a fost mai puţin anevoioasă decît cele care au precedat-o. După patru zile pe drumurile suitoare ale munţilor Taurus, cu trecători adesea înguste, primejdioase, am ajuns pe platoul Anatoliei; şi după hanuri prost

rînduite, infestate de soldăţoi ieniceri, ce trebuia, chipurile, să ne apere de banditii de drumul mare, dar a căror prezenţă, în loc să ne liniştească, ne silea să ne închidem în încăperile noastre, am avut norocul să nimerim într-un han convenabil, frecventat doar de negustori în trecere.

Bucuria ne-a fost însă întunecată cînd hangiul ne-a adus la cunoştinţă nişte zvonuri dinspre Konya, cum că oraşul ar fi căzut pradă ciumei, iar porţile sale ar fi închise călătorilor. Oricît de neliniştitoare, aceste zvonuri au avut meritul de a mă apropia de ai mei, care au venit să mă înconjoare, aşteptîndu-mi părerea în legătură cu ce se cuvenea să facem. Cîţiva călători aleseseră, se pare, să facă deja cale întoarsă încă din zori, fără să mai aştepte; e adevărat că ni se alăturaseră abia la Tars, sau, cel mult, la Alexandretta; dar noi, care venim de la Gibelet şi am străbătut deja mai mult de jumătate din drum, nu putem renunţa astfel, la prima spaimă.

Conducătorul caravanei îşi propune să meargă mai departe, chiar de ar fi să modifice ruta mai tîrziu, dacă împrejurările ar cere acest lucru. Personajul îmi displace şi acum la fel de mult ca în prima zi, însă atitudinea lui mi se pare de bun-simţ. Aşadar, cu Dumnezeu înainte!

28 septembrie

I-am destăinuit azi lui Maimun cîteva lucruri ce i s-au părut potrivite, ceea ce mă determină să le consemnez în scris.

Tocmai îmi spusese că oamenii se împart astăzi în cei ce sînt convinşi că sfîrşitul lumii este aproape, şi cei ce rămîn sceptici – el şi cu mine aflîndu-ne printre cei din urmă. I-am răspuns că, după părerea mea, oamenii se mai împart şi între cei ce se tem de sfîrşitul lumii şi cei ce-l doresc, primii

legînd acest lucru de potop şi de cataclisme, ceilalţi de Înviere şi de eliberare.

Spunînd acestea, mă gîndeam nu doar la tatăl prietenului meu şi la Nerăbdătorii din Alep, ci şi la Marta.

Apoi Maimun şi-a pus întrebarea dacă, pe vremea lui Noe, oamenii se împărţiseră tot astfel în cei ce erau de acord cu Potopul şi cei ce îi erau ostili.

Şi atunci am început să rîdem atît de tare, încît catîrii noştri s-au speriat.

29 septembrie

Culeg din cînd în cînd cîte un vers la întîmplare din cartea lui Abu-l-Ala pe care un bătrîn librar din Maarra mi-a pus-o în mîini cu trei-patru săptămîni mai înainte. Astăzi le-am descoperit pe acestea:

Oamenii ar dori ca un imam să se ridice
Şi să vorbească unei mulţimi mute.
Înşelătoare iluzie; nu există alt imam decît raţiunea.
Doar ea ne conduce zi şi noapte.

M-am grăbit să i le citesc lui Maimun şi am schimbat, pe tăcute, zîmbete complice.

Un creştin şi un evreu conduşi pe drumul îndoielii de un poet musulman orb? Există însă mai multă lumină în ochii lui stinşi decît pe cerul Anatoliei.

Aproape de Konya, 30 septembrie

Zvonurile legate de ciumă nu au fost, vai, dezmințite. Caravana noastră a fost nevoită să ocolească orașul pentru a-și înălța corturile spre apus, în grădinile de la Merâm. Aici e mulțime mare, căci numeroase familii din Konya au fugit de epidemie și s-au refugiat în acest loc cu aer sănătos, printre fîntîni.

Am ajuns spre amiază, și, în pofida împrejurărilor, am văzut că acolo domnește un aer... era să zic „de sărbătoare"... nu, nu de sărbătoare, ci de plimbare nepăsătoare și resemnată. Pretutindeni, vînzători de sirop și de suc de caise scot clinchete din paharele pe care le clătesc în apa fîntînilor; pretutindeni, tejghele aburinde care îmbie, ispitesc și atrag pe cei mari și pe cei mici deopotrivă. Eu însă nu-mi pot desprinde privirea de la orașul aflat foarte aproape, căruia îi văd turnurile de strajă, căruia îi ghicesc cupolele și minaretele. Acolo urcă un alt fum, care învăluie totul, care întunecă totul. Slavă Domnului, mirosul acela nu ajunge pînă la noi, dar îl simțim toți cu nările sufletului și ne îngheață sîngele în vine. Ciuma, fumul morții. Pun pana de-o parte ca să-mi fac semnul crucii. Înainte de a-mi relua istorisirea.

Maimun, care ni s-a alăturat pentru cină, le-a vorbit îndelung nepoților mei și un pic și Martei. În atmosfera ce domnea în jurul nostru, n-am putut face altceva decît să vorbim despre sfîrșitul timpurilor și am avut ocazia să constat că Bumeh nu ignora nimic din prevestirile Zoharului în legătură cu anul ebraic 5408, care corespunde anului nostru 1648.

— Și în anul 408 al celui de al șaselea mileniu, recită el din memorie, cei ce odihnesc în țărînă se vor ridica. Sînt numiți fiii lui Heth.

— Cine sînt fiii lui Heth? întrebă Habib, care se amuza întotdeauna să-şi etaleze, în faţa erudiţiei fratelui său, propria-i ignoranţă.

— În Biblie, acesta-i numele care se dă în mod obişnuit hitiţilor. Dar ceea ce are aici importanţă nu este semnificaţia numelui de Heth, ci valoarea sa numerică. În ebraică, aceasta este tocmai 408.

Valoarea numerică! Cît mă irită noţiunea asta de fiecare dată cînd o aud! În loc să înţeleagă sensul cuvintelor, contemporanii noştri se pun să calculeze valoarea literelor; le potrivesc aşa cum le convine, adaugă, suprimă, împart şi înmulţesc, şi sfîrşesc mereu prin a ajunge la cifra care îi va uimi, îi va linişti sau îi va umple de spaimă. Astfel se destramă gîndirea oamenilor, astfel le slăbeşte raţiunea şi se topeşte în superstiţii!

Nu cred că Maimun dă atenţie unor asemenea baliverne, însă majoritatea coreligionarilor săi cred în ele, ca şi majoritatea alor mei, sau ca majoritatea musulmanilor cu care am avut ocazia să stau de vorbă. Chiar şi oameni instruiţi, înţelepţi, aparent rezonabili, se laudă că posedă această ştiinţă sărăcăcioasă, această ştiinţă a celor săraci cu duhul.

Cuvintele mele sînt cu atît mai virulente în aceste pagini cu cît, în cursul zilei, în timpul discuţiei, nu spusesem nimic. Nu făcusem decît o strîmbătură de neîncredere cînd am auzit cuvintele „valoare numerică". M-am ferit însă să întrerup discuţia. Aşa sînt eu făcut. Aşa am fost întotdeauna, încă din copilărie. Atunci cînd se poartă o discuţie lîngă mine, sînt curios să văd unde va ajunge, cine îşi va recunoaşte greşeala, cum va răspunde fiecare – sau va evita să răspundă – la argumentele celuilalt. Observ, mă desfăt cu lucrurile pe care le aflu, notez în sinea mea reacţiile unora şi ale altora, fără să simt dorinţa greu de curmat de a-mi exprima cu voce tare părerea.

Iar în după-amiaza asta, chiar dacă anumite remarce trezeau în mine proteste mute, lucrurile care mă interesau sau mă surprindeau erau altele. Ca de pildă atunci cînd

Bumeh îmi atrase atenția că tocmai în 1648 a fost publicată la Moscovia *Cartea Credinței una, adevărată și ortodoxă*, unde era menționat, fără nici o ambiguitate, anul Fiarei. Oare nu din pricina acestei cărți o pornise la drum pelerinul Evdokim și trecuse prin Gibelet, vizita lui fiind apoi urmată de toată acea perindare a unor clienți speriați? Așadar, acela era anul în care Fiara a intrat, dacă pot spune astfel, în viața mea. Tatăl lui Maimun îi spunea acestuia că ceva se întîmplase în 1648, un lucru de o importanță incalculabilă. Da, sînt de acord, ceva s-a pornit în anul acela. Pentru evrei, pentru moscoviți. Dar și pentru mine și pentru ai mei.

— Dar de ce trebuia să fie anunțat tocmai în 1648 un eveniment care e așteptat să se producă în 1666? E aici un mister care îmi scapă!

— Nici eu nu înțeleg, mă aprobă Maimun.

— Pentru mine nu e nici un mister, zise Bumeh cu un calm enervant.

Toate privirile rămaseră evident agățate de buzele sale. Nu se grăbi să dea explicații, adoptînd un ton trufaș.

— De la 1648 pînă la 1666 sînt optsprezece ani.

Tăcu.

— Ei și? spuse Habib, cu gura plină de pastă de caise și mestecînd ostentativ.

— Optsprezece, pricepi? Șase plus șase plus șase. Ultimele trei trepte spre Apocalipsă.

Se lăsă o tăcere grea, grea, grea de tot. Aveam deodată impresia că fumul pestilențial se apropia de noi, că ne învăluia. Cel mai gînditor era Maimun, era ca și cum Bumeh tocmai îi rezolvase o enigmă foarte veche. Hatem se agita în jurul nostru, întrebîndu-se ce păţisem cu toţii, căci nu prinsese decît frînturi de conversație

Eu am fost cel care a rupt tăcerea:

— Așteaptă, Bumeh! Ne povestești baliverne. Nu pe tine am să te învăț că pe vremea lui Hristos și a evangheliștilor

nu se scria şase şase şase aşa cum o faci tu astăzi în arabă, se scria în cifre romane. Şi cei trei de şase ai tăi nu înseamnă nimic.

— Şi ai putea să-mi spui cum se scria şase sute şaizeci şi şase pe vremea romanilor?

— O ştii foarte bine. Uite aşa.

Am luat o aşchie de lemn ce se afla prin preajmă şi am desenat pe jos: DCLXVI.

Maimun şi Habib se aplecară deasupra cifrei pe care o scrisesem. Bumeh nu se clinti de la locul lui şi nici măcar nu se uită, mulţumindu-se să mă întrebe dacă nu remarcasem nimic deosebit în numărul pe care-l scrisesem. Nu, nu vedeam nimic.

— Nu bagi de seamă că toate cifrele romane sînt acolo, în ordine, şi fiecare o singură dată?

— Deloc, răspunsei eu cam repede. Mai lipseşte...

— Dă-i drumul, continuă, eşti pe calea cea bună. Lipseşte o cifră la început. Lipseşte M, scrie-l! Vom avea atunci MDCLXVI. O mie şase sute şaizeci şi şase. Numerele sînt acum complete. Anii sînt toţi. Nu se va mai adăuga nici unul.

Apoi întinse mîna şi şterse cifrele pînă la cea din urmă, murmurînd nu ştiu ce formulă învăţată.

Blestemate! Blestemate fie numerele şi cei ce li se dedică!

3 octombrie

De cînd am lăsat în urmă împrejurimile Konyei, călătorii nu mai vorbesc despre ciumă, ci despre o ciudată istorie, răspîndită chiar de conducătorul caravanei, şi pe care pînă acum nu socotisem util s-o povestesc. Dacă o amintesc acum, este pentru că a avut un deznodămînt pilduitor.

Omul pretindea că o caravană se rătăcise, acum cîțiva ani, mergînd spre Constantinopol și că de atunci bîntuie în suferință pe drumurile Anatoliei, victimă a unui blestem. Cînd și cînd se încrucișează cu cîte o altă caravană, iar călătorii dezorientați întreabă care este drumul sau pun alte întrebări, dintre cele mai neașteptate; cel care le răspunde, fie și printr-un singur cuvînt, atrage asupra lui același blestem și va trebui să rătăcească astfel împreună cu ei pînă la sfîrșitul veacurilor.

Pentru ce a fost blestemată caravana aceea? Se spune că drumeții declaraseră în fața rudelor lor că se duceau în pelerinaj la Mecca, plănuind de fapt să se ducă la Constantinopol. Cerul i-a condamnat atunci să rătăcească fără a ajunge vreodată la destinație.

Omul nostru a afirmat că întîlnise deja în două rînduri caravana fantomă, dar că nu se lăsase înșelat. Călătorii rătăciți se înghesuiau zadarnic în jurul lui, îi zîmbeau, îl trăgeau de mînecă, încercau să-l îmbuneze, el se făcuse că nu-i vede, izbutind astfel să se ferească de vrajă și să-și continue călătoria.

„După ce se putea recunoaște caravana fantomă?" întrebară cei mai neliniștiți dintre tovarășii noștri de drumeție? „Nu există nici un mijloc", răspunse el. „Ea seamănă întru totul cu caravanele obișnuite, călătorii ei sînt aidoma tuturor călătorilor, și tocmai din acest motiv atîția oameni se lasă înșelați și vrăjiți."

La auzul istorisirii făcute de conducătorul caravanei, unii dintre ai noștri dădeau din umeri, alții păreau speriați și se uitau mereu în zare pentru a verifica dacă se vede la orizont vreo caravană suspectă.

Fac parte, bineînțeles, dintre cei care n-au crezut o iotă din basmele astea; dovada e că de trei zile de cînd poveștile astea se propagă din capul caravanei pînă la coadă și apoi o iau în sens invers de la coadă la cap, n-am socotit util să consemnez în paginile mele această vulgară istorisire.

Astăzi însă, la ceasul amiezei, ne-am încrucişat cu o caravană.

Tocmai ne opriserăm la malul unei ape pentru a prînzi. Slujbaşi şi argaţi se agitau adunînd vreascuri şi pregătind focurile, cînd se ivi o caravană pe un deal din apropiere. În cîteva clipe aveau să ajungă lîngă noi. O şoaptă se răspîndi prin grupul nostru: „Ei sînt, caravana fantomă". Eram toţi ca paralizaţi, aveam parcă pe frunte o umbră stranie şi nu ne vorbeam decît cu glas scăzut, cu ochii fixaţi pe cei sosiţi.

Aceştia se apropiau, foarte repede după cum ni se părea nouă, într-un nor de praf şi de ceaţă.

Cînd ajunseră lîngă noi, descălecară cu toţii şi se repeziră spre noi, încîntaţi, pare-se, să dea peste nişte semeni şi peste un colţ de verdeaţă. Se apropiară cu zîmbete largi şi începură să ne salute cu formule în arabă, turcă, persană, armeană. Ai noştri erau stingheriţi, dar nu se clinti unul măcar, nici unul nu se ridică în picioare, nici unul nu răspunse la salutul ce i se adresa. „De ce nu ne vorbiţi? sfîrşiră ei prin a întreba. V-am ofensat cu ceva fără să vrem?" Nici unul dintre ai noştri nu se clinti.

Ceilalţi dădeau deja să plece, jigniţi, cînd, deodată, conducătorul caravanei noastre izbucni într-un uriaş hohot de rîs, căruia îi răspunse un alt hohot încă şi mai sonor al celuilalt conducător de caravană.

— Naiba să te ia, zise acesta din urmă, înaintînd cu braţele deschise. Iar le-ai servit basmul tău cu caravana fantomă. Şi s-au lăsat duşi de nas!

Peste tot, oamenii se ridicau, se îmbrăţişau, îşi făceau invitaţii unii altora pentru a-şi cere astfel iertare.

Astă-seară nu se vorbeşte decît de întîmplarea asta şi fiecare călător pretinde în cercul lui că nu i-a dat nici o clipă crezare. Cu toate astea, cînd călătorii celeilalte caravane se apropiaseră, erau toţi livizi la faţă şi nimeni nu avusese curajul să le adreseze cuvîntul.

4 octombrie

Şi astăzi mi s-a povestit o născocire, numai că asta nu mă face să zîmbesc.

Un om a venit să mă vadă la ora prînzului vociferînd şi gesticulînd. Pretindea că nepotul meu se apropiase cam mult de fiica lui şi ameninţa că se va lăsa cu vărsare de sînge. Hatem şi Maimun au încercat să-l potolească, conducătorul caravanei a intervenit şi el pentru a-l opri, dar era probabil încîntat că mă vede astfel în încurcătură.

L-am căutat din ochi pe Habib, dar se făcuse nevăzut. Pentru mine, fuga asta era deja o dovadă de vinovăţie şi l-am blestemat că mă pusese într-o asemenea situaţie.

În vremea asta, omul nu făcea decît să zbiere şi mai abitir, amenînţînd că-i taie beregata vinovatului şi că-i varsă sîngele în faţa întregii caravane pentru ca fiecare să ştie cum se spală onoarea ştirbită.

În jurul nostru, înghesuiala nu făcea decît să sporească. Contrar disputei din zilele trecute cu conducătorul caravanei, de data asta nu mai ţineam capul sus şi nici n-aveam vreo dorinţă să ies victorios. Voiam doar ca scandalul să se oprească şi să-mi pot continua călătoria pînă la capăt fără a pune în primejdie vieţile alor mei.

Atunci m-am înjosit pînă la mă duce la acel individ, a-l bate pe braţ, a-i zîmbi, a-i făgădui că va obţine satisfacţie şi că onoarea sa va ieşi din această afacere la fel de pură ca un sultanin de aur. Care sultanin nu este, în treacăt fie zis, un model de puritate, dat fiind că e mereu alterat pe măsură ce Vistieria otomană se goleşte... Nu făcusem comparaţia asta din întîmplare, voiam ca omul să audă vorbindu-se de aur şi să priceapă că voi fi gata să plătesc preţul onoarei sale. Mai vociferă cîteva clipe, dar pe un ton mai scăzut, ca un ecou al ultimelor sale lătrături.

L-am apucat atunci de braţ ducîndu-l mai departe de mulţimea îngrămădită. O dată rămaşi între patru ochi, mi-am cerut din nou scuze, spunîndu-i în mod limpede că eram gata să-l despăgubesc.

În timp ce îmi începeam astfel umilitorul tîrg, Hatem veni să mă tragă de mînecă, implorîndu-mă să nu mă las tras pe sfoară. Văzîndu-l, omul îşi reîncepu văicăreala, astfel că am fost nevoit să-i poruncesc lui Hatem să mă lase să aranjez toată afacerea asta în felul meu.

Şi am plătit. Un sultanin, însoţit de făgăduiala solemnă de a-mi pedepsi sever nepotul şi de a-l împiedica să se mai învîrtă pe viitor în jurul aşa-zisei tinere fete.

Abia spre seară s-a înfăţişat Habib înaintea mea. Hatem era alături de el, dimpreună cu un alt călător pe care-l văzusem deja foindu-se în preajma lor. Tustrei m-au asigurat că fusesem victima unei escrocherii. După spusele lor, omul căruia i-am dat moneda de aur nu e un tată nefericit, iar tînăra femeie care-l însoţeşte nu e nicidecum fiica sa, ci o desfrînată, iar acest lucru e de notorietate publică în toată caravana.

Habib a pretins că n-o vizitase niciodată pe femeia aia, şi aici mă minte – mă întreb chiar dacă nu cumva l-o fi însoţit şi Hatem. Însă în ce priveşte restul, cred că spun amîndoi adevărul. Le-am cîrpit totuşi două palme zdravene fiecăruia.

Aşadar, există în caravana asta un lupanar ambulant, pe care propriul meu nepot îl frecventează – iar eu nici măcar nu mi-am dat seama!

După toţi anii ăştia petrecuţi cu negoţul, tot n-am ajuns să deosebesc un proxenet de un tată înlăcrimat!

La ce-mi serveşte să cercetez universul dacă nu mă pricep să văd ce se află sub nasul meu?

Cît sufăr că sînt făcut dintr-un lut atît de fragil!

5 octombrie

Cele petrecute ieri m-au zdruncinat mai mult decît mi-aş fi putut închipui.

Mă simt slăbit, mă simt epuizat, năuc, mi-s ochii permanent împăienjeniţi şi membrele dureroase. Poate că reîncepe răul provocat de călăritul îndelungat... Sufăr la fiecare pas, iar călătoria asta mă apasă. Regret că am început-o.

Toţi ai mei se străduiesc să mă consoleze, să-mi dea sfaturi, dar vorbele şi gesturile lor se pierd într-o ceaţă care se face tot mai deasă. Pînă şi rîndurile astea se încurcă între ele, iar degetele mi se înmoaie.

Dumnezeule!

La Scutari, vineri, 30 octombrie 1665

Timp de douăzeci şi patru de zile n-am scris un rînd. E adevărat că am fost la doi paşi de moarte. Astăzi îmi reiau scrisul într-un han din Scutari, în ajunul traversării Bosforului pentru a ajunge în sfîrşit la Constantinopol.

Am simţit primele simptome ale răului la puţin timp după etapa Konya. O ameţeală pe care am pus-o mai întîi pe seama oboselii iscate de călătorie, apoi pe seama neplăcerii pe care mi-o pricinuise purtarea necuviincioasă a nepotului meu, dar şi propria-mi credulitate. Necazurile rămîneau totuşi suportabile şi n-am vorbit despre ele nici tovarăşilor mei de drum, nici măcar în aceste pagini. Pînă cînd m-am simţit brusc incapabil să mai ţin pana în mînă şi am fost nevoit să mă îndepărtez de grup de două ori la rînd pentru a voma.

Rudele mele şi alţi cîţiva călători se adunaseră, şoptind nu ştiu ce sfaturi înţelepte inspirate de starea mea, cînd veni spre mine conducătorul caravanei dimpreună cu trei dintre zbirii săi. Decretă că eram lovit de ciumă, nici mai mult, nici mai puţin; că o contractasem cu siguranţă în împrejurimile Konyei; şi că trebuia de urgenţă să mă despart de caravană. Trebuia să merg de acum foarte în urmă şi la mai mult de şase sute de paşi de călătorul cel mai apropiat. Dacă mă vindecam, m-ar fi primit din nou printre ei; dacă eram silit să mă opresc, m-ar fi lăsat în seama lui Dumnezeu şi nu m-ar fi aşteptat.

Marta protestă, la fel ca şi nepoţii mei, ajutorul meu şi de asemenea, Maimun şi alţi cîţiva călători strînşi în jurul nostru. Dar am fost nevoiţi să ne supunem. Eu însumi, de-a lungul discuţiei care dură o jumătate de ceas şi mai bine, n-am scos o vorbă. Simţeam că dacă deschideam gura, aş fi căzut pe dată iarăşi bolnav. M-am învăluit atunci în haina demnităţii rănite, în timp ce înlăuntrul meu înşiram toate insultele genoveze şi-i doream acelui om să piară tras în ţeapă!

Această carantină a ţinut patru zile încheiate, pînă la sosirea noastră la Afyonkarahisar, Citadela neagră a Opiumului, tîrg cu nume neliniştitor şi pe care efectiv îl domină silueta întunecată a unei fortăreţe foarte vechi. De îndată ce am fost instalaţi la hanul călătorilor, conducătorul caravanei veni să mă vadă. Pentru a spune că se înşelase, că, evident, nu eram atins de ciumă, că observase că mă întremasem şi că voi putea încă de a doua zi să mă reintegrez convoiului. Nepoţii mei începură să-i caute gîlceavă, dar i-am făcut să tacă. Nu suport să se lege cineva de cel care se îndreaptă. Tot ce meritase să audă, trebuia să-i fi fost spus mai înainte. I-am răspuns aşadar curtenitor omului, acceptîndu-i invitaţia de a mă reîntoarce.

Ceea ce nu i-am spus, după cum nu le-am spus nici alor mei, este că, în ciuda aparenţelor, nu eram deloc vindecat.

Simţeam în străfundul corpului o febră nelămurită, care răspîndea căldură ca un vas cu jăratec iarna, şi eram uimit că nimeni din jur nu băga de seamă roşeaţa care mi se reflecta pe chip.

Noaptea următoare a fost una de iad. Tremuram şi mă agitam, şi gîfîiam, veşmintele mele şi aşternuturile erau numai o apă. În starea de confuzie a glasurilor şi ecourilor care-mi chinuiau capul slăbit, am auzit-o pe „văduvă" şoptind la căpătîiul meu:

— Nu va pleca mîine. Dacă pleacă la drum în halul ăsta, va muri înainte să ajungă la Listana.

Listana era, în graiul oamenilor din Gibelet, unul din multiplele nume sub care este desemnat Stambulul sau Istambulul, Bizanţul, Poarta, Constantinye...

Într-adevăr, dimineaţa, n-am făcut nici o încercare de a mă scula. Fără îndoială că îmi epuizasem forţele în cursul zilelor precedente, trebuia să las corpului răgazul de a se înzdrăveni.

Însă nu eram convalescent încă, departe de asta. Despre ce am cunoscut în timpul celor trei zile ce au urmat, nu păstrez decît imagini de umbră. Am impresia că am trecut atît de aproape de moarte încît anumite articulaţii mi-au rămas pînă azi înţepenite, aşa cum au fost desigur odinioară cele ale lui Lazăr cel înviat din morţi. Am pierdut în lupta asta cu boala cîteva kilograme de carne, de parcă le-aş fi aruncat unei fiare ca s-o domolesc. Încă nu vorbesc despre această stare fără să mă bîlbîi, cred că şi sufletul îmi este înţepenit. Cuvintele îmi vin greu.

Cu toate astea, ceea ce îmi va rămîne în memorie din acea pauză nedorită de la Afyonkarahisar nu e nici suferinţa, nici disperarea. Desigur, eram părăsit de caravană şi pîndit de moarte. Dar, de fiecare dată cînd întredeschideam ochii, o vedeam pe Marta aşezată lîngă mine cu picioarele îndoite, fixîndu-mă cu un surîs de îngrijorare potolită. Iar cînd reînchideam ochii, mîna mea stîngă rămînea prinsă

între mîinile ei, una dedesubt, palmă lipită de palmă, strîns; cealaltă deasupra, alunecînd uneori încet peste spatele degetelor mele într-o mîngîiere de reconfortare şi de nesfîrşită răbdare.

N-a chemat nici vraci, nici spiţer: m-ar fi dat gata mai sigur decît fierbinţeala. Marta m-a îngrijit doar prin prezenţa ei, prin cîteva sorbituri de apă proaspătă şi prin cele două mîini care mă împiedicau să plec. N-am plecat. Timp de trei zile, după cum am spus, moartea dăduse tîrcoale, părea că eram o pradă sigură. Apoi, în cea de a patra zi, plictisită, sau poate înduioşată, s-a îndepărtat.

N-aş vrea să dau impresia că nepoţii sau ajutorul meu mă părăsiseră. Hatem nu era niciodată prea departe, iar cei doi tineri, între două plimbări în oraş, se întorceau să se intereseze de starea mea, preocupaţi, mîhniţi – un devotament mai constant n-ar fi fost ceva potrivit vîrstei lor. Dumnezeu să-i aibă în pază, nu le reproşez nimic, în afară de faptul că m-au atras în expediţia asta. Însă Martei i se cuvine mai înainte de toate recunoştinţa mea. Nu, recunoştinţă nu e cuvîntul nimerit. Ar fi din partea mea chiar culmea nerecunoştinţei să mă mulţumesc să spun recunoştinţă. Ce a fost plătit cu lacrimi nu se înapoiază sub formă de apă sărată.

Încă nu pot măsura pe de-a întregul cît de mult m-a zdruncinat călătoria asta. Pentru orice fiinţă, sfîrşitul lumii înseamnă în primul rînd propriul său sfîrşit, iar al meu îmi apăruse brusc iminent. Fără a aştepta anul fatidic, eram pe punctul să alunec în afara lumii, cînd m-au reţinut două mîini. Două mîini, un chip, o inimă, o inimă pe care o ştiam în stare de toane din dragoste şi de îndărătnicie răzvrătită, dar poate nu de o tandreţe atît de puternică, atît de învăluitoare. Încă de cînd ne pomeniserăm dintr-o încurcătură în acelaşi pat, aparent soţ şi soţie, îmi spuneam că, într-o noapte, prin ineluctabila logică a simţurilor, voi ajunge să dau dorinţei chipul pasiunii pentru a duce lucrurile pînă la

capăt, chiar dacă în zori aș fi regretat acest lucru. Acum îmi spun că Marta este mai degrabă nevasta mea în realitate decît în aparență și că în ziua în care mă voi uni cu ea, nu va fi nici din joacă, nici din beție, nici din pornirea simțurilor, ci va fi actul cel mai călduros și mai legitim. Fie că va fi sau nu eliberată în ziua aceea de jurămîntul care a legat-o odinioară de netrebnicul ei de bărbat.

Zic „în ziua aceea" pentru că ea n-a sosit încă. Sînt convins că și ea o așteaptă tot așa de mult cît o aștept și eu, însă nu s-a înfățișat încă prilejul. Dacă am fi fost pe drumul spre Tars, iar noaptea următoare ar trebui să fie petrecută în casa vărului lui Maimun, ne-am fi unit în trup așa cum sîntem de acum uniți în suflet. Dar la ce bun să privim în urmă, mă aflu aici, la porțile Constantinopolului, sînt viu, iar Marta nu e departe. Dragostea se hrănește cu răbdare tot atît cît se hrănește cu dorință, oare nu e asta lecția pe care am învățat-o de la ea la Afyonkarahisar?

Abia după opt zile ne-am reluat drumul, alăturîndu-ne unei caravane ce venea dinspre Damasc, și în care se aflau, stranie întîmplare, două persoane pe care le cunoșteam, un negustor de parfumuri și un preot. Ne-am oprit o zi la Kutahya, o altă zi la Izmir, pentru a ajunge la Scutari astăzi, la începutul după-amiezei. Unii dintre tovarășii noștri de drum s-au hotărît să dea fuga la corabie fără să mai aștepte; în ce mă privește, am preferat să-mi cruț eforturile, să-mi acord răgazul unei sieste reparatorii, astfel încît să trec cu bine mîine, sîmbătă, de ultima etapă a călătoriei. Am petrecut, de la Alep, cincizeci și patru de zile pe drum, în locul celor patruzeci prevăzute, și șaizeci și nouă de la Gibelet. Numai de n-ar fi plecat deja Marmontel înapoi spre Franța, luînd cu sine *Al o sutălea nume*!

La Constantinopol, 31 octombrie 1665

Astăzi Marta a încetat de a mai fi „soţia mea". Aparenţele se conformează de acum realităţii, aşteptînd ca realitatea să se conformeze într-o zi aparenţelor.

Nu că aş fi hotărît eu, după o amară reflecţie, să pun capăt unei confuzii ce dura de două luni şi care-mi devenise la fiecare etapă un pic şi mai familiară, însă lucrurile s-au petrecut astăzi în aşa fel încît ar fi trebuit să înşelăm cu nerușinare pe toată lumea pentru ca ficţiunea să persiste.

O dată ce am străbătut strîmtoarea, într-o asemenea gloată de oameni şi de animale că am crezut că ambarcaţiunea avea să se ducă la fund, am pornit-o în căutarea unui han ţinut de un genovez pe nume Barinelli, la care trăseserăm tatăl meu şi cu mine cu ocazia vizitei noastre la Constantinopol cu douăzeci şi patru de ani în urmă. Omul a răposat, iar casa nu mai este han, dar aparţine aceleiaşi familii, iar unul dintre nepoţii fostului hangiu trăieşte încă aici, cu o singură slujnică pe care am zărit-o în fugă de departe.

Cînd m-am înfăţişat tînărului Barinelli şi i-am spus numele meu, făcu un elogiu emoţionant glorioşilor mei străbuni Embriaco şi stărui să locuim la el. Apoi mă întrebă cine erau nobilele persoane ce mă însoţeau. I-am răspuns fără prea multă şovăială că se aflau cu mine cei doi nepoţi ai mei; ajutorul meu, afară, ocupîndu-se de animale; precum şi o respectabilă doamnă din Gibelet, o văduvă, venită la Constantinopol pentru anumite formalităţi administrative şi care făcuse drumul sub protecţia noastră.

Nu neg faptul că am încercat o strîngere de inimă. Dar nu puteam răspunde altfel. Călătoria se face uneori mai plăcută cu istorisiri, aşa cum somnul devine mai plăcut prin vise, trebuie să ştii doar să deschizi ochii la sosire.

Pentru mine trezirea se numeşte Constantinopol. De mîine, duminică, mă voi înfăţişa în haine de gală la ambasada regelui Franţei, sau mai exact la biserica ambasadei, în căutarea cavalerului de Marmontel. Nădăjduiesc să nu-mi poarte prea tare pică pentru că l-am pus să plătească atît de scump cartea lui Mazandarani. Dacă va fi nevoie, îi voi da un substanţial profit în schimbul permisiunii de a o recopia. Fără îndoială că voi fi nevoit să-mi desfăşor, pentru a-l convinge, întreaga îndemînare de genovez, de neguţător de curiozităţi şi de levantin.

Mă voi duce singur să-l întîlnesc, nu am suficientă încredere în nepoţii mei. O vorbă impetuoasă sau, dimpotrivă, prea servilă, un gest de nerăbdare, şi acest personaj atît de mîndru s-ar împotrivi iremediabil.

Întîi noiembrie

Doamne, cu ce să-mi încep istorisirea de astăzi?

Cu începutul? M-am trezit brusc, ca să mă duc în cartierul Pera spre a asista la liturghia de la ambasadă...

Sau cu sfîrşitul? Am făcut toată această călătorie de la Gibelet la Constantinopol degeaba...

La biserică era o mulţime întunecată. Femei în negru şi şuşoteli deznădăjduite. În zadar l-am căutat din ochi, în asistenţă, pe cavalerul de Marmontel sau vreun alt chip cunoscut. Ajuns în goană la începutul slujbei, abia de avusesem timp să-mi descopăr creştetul, să-mi fac semnul crucii şi să iau loc la capătul unei bănci, în spate.

Dîndu-mi atunci seama de tristeţea extremă ce domnea, am aruncat două-trei priviri întrebătoare înspre cel mai apropiat vecin, dar acesta, cucernic, se încăpăţînă să nu mă

bage în seamă. Nu era doar Sărbătoarea Tuturor Sfinților, în mod evident avusese loc de curînd un doliu, moartea unui personaj de vază, astfel că am început să-mi dau cu părerea. Știam că fostul ambasador, Monsieur de la Haye, era de ani buni foarte bolnav; întemnițat vreme de cinci luni la castelul Celor Șapte Turnuri din porunca sultanului, ieșise de acolo atins de boala pietrei și atît de slăbit încît zvonul morții sale se răspîndise în cîteva rînduri. Despre el e vorba, mi-am zis; și cum noul ambasador nu e altul decît fiul lui, consternarea pe care o observam nu era nicidecum surprinzătoare.

Cînd oficiantul, un capucin, își începu elogiul funebru lăudînd meritele personajului de neam mare, servitor devotat al marelui rege, om de încredere deprins cu misiunile delicate, și evocînd în cuvinte învăluite primejdiile prin care trec cei ce-și îndeplinesc nobilele îndatoriri într-o țară păgînă, n-am mai avut nici o îndoială. Relațiile dintre Franța și Sublima Poartă n-au fost niciodată mai încordate, astfel că noul ambasador, numit deja de acum patru ani, nu s-a încumetat încă să-și ia în primire funcțiile, de teamă să nu sufere aceleași vexațiuni ca și tatăl său.

Fiecare cuvînt al predicii mă întărea încă și mai mult în ideea mea. Pînă în clipa cînd, după o lungă frază, a fost în sfîrșit rostit numele celui dispărut.

Am tresărit atunci atît de tare că toate fețele se întoarseră spre mine, un murmur străbătu adunarea credincioșilor, iar predicatorul se întrerupse cîteva secunde, își drese glasul și întinse gîtul, încercînd să vadă dacă persoana atît de disperată nu era cumva vreo rudă apropiată a defunctului cavaler.

Marmontel!

Venisem tocmai la această biserică pentru a-i vorbi după liturghie, ca să aflu că murise!

Petrecusem două luni încheiate pe drumuri, prin Siria, Cilicia, Taurus și platoul Anatoliei, și fusesem cît pe ce să-mi pierd viața, cu unica speranță de a-l regăsi și de a-i cere cu împrumut, pentru cîteva zile, *Al o sutălea nume.* Ca

să aflu că au pierit amîndoi, – da, omul şi cartea, dispăruţi, dispăruţi în mare!

Odată slujba terminată, m-am dus să-l văd pe capucin, care-mi spuse că se numeşte Thomas de Paris, şi care se afla în compania unui negustor francez foarte cunoscut, domnul Roboly. Le-am explicat motivele zăpăcelii mele şi le-am povestit că în mai multe rînduri cavalerul venise în modestul meu magazin spre a face cîteva achiziţii pentru Majestatea Sa. Îmi arătară, mi s-a părut, o măgulitoare stimă şi îmi puseră cu oarecare îngrijorare întrebări despre vizita cavalerului la Gibelet, în luna august, despre ce îmi spusese în legătură cu ultima traversare şi despre neliniştile premonitorii pe care le-ar fi putut avea.

Părintele Thomas se arăta nesfîrşit de prudent, contrar domnului Roboly, care îmi destăinui curînd că, după părerea sa, naufragiul cavalerului nu se datorase intemperiilor, aşa cum pretind autorităţile, ci unui atac al piraţilor, dat fiind că marea era liniştită în largul Smirnei atunci cînd se întîmplase drama. Începuse chiar să-mi spună că el nu credea că aşa-zişii piraţi acţionaseră de capul lor, cînd clericul îl făcu să tacă printr-o simplă încruntare. „Nu ştim nimic din toate astea! decretă el. Facă-se voia Domnului şi fiecare să capete din partea Cerului ceea ce merită!"

E adevărat că nu mai servea la nimic să faci speculaţii asupra adevăratelor cauze ale dramei, şi încă şi mai puţin asupra uneltirilor autorităţilor sultanului. Pentru mine, toate astea nu mai aveau oricum nici o importanţă. Omul pe care venisem să-l văd, cît şi cartea pe care nădăjduiam s-o iau înapoi de la el sau s-o împrumut, odihneau de acum în împărăţia lui Neptun, în măruntaiele mării Egee, sau poate deja în măruntaiele peştilor ei.

Trebuie să mărturisesc că, după ce m-am lăsat cuprins de înduioşare pentru soarta mea şi m-am jelit că trecusem degeaba prin atîtea necazuri, am început să-mi pun întrebări în legătură cu sensul acestui eveniment şi cu învăţămintele

pe care era bine să le trag de aici. După moartea bătrînului Idriss, dispariţia lui Marmontel şi a cărţii *Al o sutălea nume*, nu trebuia oare să renunţ la această carte şi să mă întorc cuminte la Gibelet?

Numai că nu asta e şi părerea celui ce interpretează semnele. Potrivit nepotului meu Bumeh, Cerul a dorit cu siguranţă să ne dea o lecţie – l-a înecat pe emisarul regelui Franţei pentru a-l trage de urechi pe un neguţător genovez, frumoasă logică! dar treacă de la mine... – Cerul a vrut, aşadar, să ne pedepsească, pe mine mai cu seamă, pentru că am lăsat să-mi scape printre degete acea lucrare atunci cînd fusese a mea. Numai că nu se pune problema să mă facă să renunţ, ci dimpotrivă. Ar trebui să ne dublăm eforturile, să fim gata şi de alte suferinţe, de alte dezamăgiri, spre a merita iarăşi răsplata supremă, cartea salvatoare.

Ce-i de făcut, după părerea lui? Să mai căutăm. Nu se află oare la Constantinopol cei mai mari şi mai vechi librari din lumea întreagă? Ar trebui să-i luăm la întrebări unul după altul, să scotocim prin rafturile lor, prin depozitele lor, şi vom sfîrşi prin a găsi.

În această privinţă – şi doar în această privinţă! – sînt de acord cu el. Dacă există vreun loc unde am putea găsi vreo copie, autentică sau falsă, a *Celui de-al o sutălea nume*, acela nu poate fi decît Constantinopol.

Acest adevăr n-a atîrnat totuşi prea mult în decizia pe care am adoptat-o de a nu pleca imediat înapoi spre Gibelet. Odată trecut primul şoc al neaşteptatei veşti, m-am convins că nu va servi la nimic să mă las doborît şi nici, mai cu seamă, să înfrunt iarăşi – şi încă în plin anotimp rece! – neplăcerile drumului cînd nu sînt încă pe deplin restabilit. Să mai aşteptăm oleacă, chibzuiam de unul singur, să cercetăm pe rînd prăvăliile anticarilor şi ale confraţilor negustori de lucruri rare, să-i lăsăm şi Martei răgazul pentru cercetările ei, apoi vom mai vedea.

Poate că, prelungind cu cîteva săptămîni această călătorie, voi izbuti să-i dau iarăşi un sens. Iată ce-mi spun înainte de a da pagina şi ştiu bine că ăsta e un şiretlic pentru a-mi ţine în frîu neliniştea şi a-mi înşela descumpănirea.

3 noiembrie

Mă gîndesc necontenit la nefericitul de Marmontel, iar noaptea asta, pentru a doua oară la rînd, l-am văzut în vis! Cît regret că, la ultima sa vizită, nu ne-am luat rămas-bun în termeni mai afectuoşi. Atunci cînd i-am pretins o mie cinci sute de maidini ca preţ pentru cartea lui Mazandarani, cu siguranţă că a blestemat în sine însuşi lăcomia genovezului. Cum ar fi putut ghici scrupulele despărţirii de o lucrare pe care mi-o dăruise un om sărman? Intenţiile mele erau dintre cele mai nobile, însă nu le-a putut ghici. Iar eu nu mă voi mai putea nicicînd reabilita în ochii săi.

Fie ca timpul să-mi potolească remuşcările!

După-amiază, am primit în camera mea vizita amabilei mele gazde, jupîn Barinelli. Verificase mai întîi, întredeschizînd uşor uşa, dacă-mi terminasem siesta; la semnul meu, intră timid, făcîndu-mă să înţeleg că venea să afle cum mă simt, dat fiind ceea ce aflase despre mine. Apoi se aşează, cu spatele drept, cu ochii plecaţi, ca pentru a-şi prezenta condoleanţele. Intră apoi slujnica sa, care rămase în picioare pînă ce o rugai eu cu insistenţă să se aşeze. El îmi rostea vorbe de sănătoasă consolare, după moda genoveză, în vreme ce ea nu zicea nimic, nu pricepea nimic, mulţumindu-se să-şi asculte stăpînul, întoarsă cu totul spre el, de parcă vocea lui era cea mai frumoasă muzică. Iar eu, prefăcîndu-mă că apreciez ce-mi spunea despre poruncile Providenţei, îmi aflam mai degrabă consolarea observîndu-i cînd pe unul, cînd pe celălalt.

Ăştia doi mă înduioşează. N-am vorbit încă despre ei în paginile astea, avînd prea multe de spus despre Marmontel, dar, de cînd sîntem aici, vorbesc adesea în şoaptă cu ai mei despre situaţia lor, mai ales cu Marta, şi glumim fără răutate pe seama lor.

Povestea lor este stranie. O să mă străduiesc s-o înfăţişez aşa cum am aflat-o, poate că mă va elibera măcar pentru cîteva clipe de grijile care nu-mi dau pace.

Primăvara trecută, jupîn Barinelli, ducîndu-se cu treburi la tîrgul aurarilor, trecuse prin tîrgul de sclavi, numit aici Esir-pazari. Fu oprit de un negustor ce ţinea de mînă o femeie tînără, căreia începu să-i laude calităţile. Genovezul îi spuse că nu avea de gînd să cumpere o sclavă, dar celălalt insistă, spunîndu-i:

— N-o cumpăra, dacă nu vrei, dar măcar uită-te la ea!

Ca să scape mai iute, Barinelli aruncă o privire fetei, hotărît să-şi urmeze mai apoi drumul. Dar cînd ochii lor se întîlniră, avu, zicea el, „sentimentul de a-şi fi regăsit o soră captivă". Vru s-o întrebe de unde venea, însă ea nu pricepu ce-i spunea el nici în turcă, nici în italiană. Negustorul explică pe dată că ea vorbea o limbă pe care n-o pricepea nimeni. Mai adăugă şi că avea un mic defect, un uşor şchiopătat ce se datora unei răni la coapsă. Îi ridică rochia pentru a arăta cicatricea, dar Barinelli i-o coborî imediat cu o mînă hotărîtă, zicînd că o ia aşa cum era, fără a avea nevoie să vadă mai mult.

Se întoarse aşadar acasă dimpreună cu sclava, care nu-i putu spune decît că o cheamă Liva. În mod ciudat, prenumele lui Barinelli este Livio.

De atunci, trăiesc cea mai emoţionantă poveste de dragoste. Se ţin mereu de mînă, se sorb din priviri. Livio o priveşte de parcă ea ar fi nu sclava, ci prinţesa şi soţia sa adorată. De cîte ori nu l-am văzut ducîndu-i mîna la buze pentru a i-o săruta, trăgînd un scaun mai aproape ca s-o aşeze, sau trecîndu-i cu drag mîna prin păr, peste frunte, uitînd de

ochii noştri care îi priveau. Toţi soţii din lume şi toţi îndrăgostiţii ar avea de ce să fie geloşi.

Liva are ochii oblici şi pometii proeminenţi, dar totodată părul deschis la culoare, aproape blond. Ar putea proveni dintr-o populaţie a stepelor. O cred descinsă din mongoli, dar dintr-un mongol care a răpit vreo sabină din Moscovia; n-a ştiut niciodată să explice de unde era şi nici cum se pomenise captivă. Iubitul ei mă asigură că acum ea pricepe tot ce îi spune; văzînd felul în care îi vorbeşte, nu mă mai mir că ea pricepe. O să sfîrşească prin a înţelege italiana, dacă nu cumva Barinelli o să fie cel ce o să înveţe limba stepei.

Am spus oare că ea este însărcinată? Livio al ei îi interzice acum să mai urce sau să mai coboare scara fără ca el să-i fie alături ţinînd-o de braţ.

Recitind cele scrise, descopăr că am numit-o pe Liva „slujnica sa". Mi-am făgăduit să nu şterg niciodată ceea ce am scris, dar trebuie să rectific. Nu voiam s-o numesc „sclavă", şi ezitam să-i spun concubină sau amantă. După cele povestite, mi se pare evident că ar trebui să fie numită pur şi simplu „nevasta lui". Barinelli o consideră soţia sa, o tratează mult mai bine decît sînt tratate soţiile, iar mîine ea va fi mama copiilor lui.

4 noiembrie

Ai mei s-au împrăştiat încă din zori prin oraş, fiecare pe urmele umbrelor care-l bîntuie.

Bumeh s-a dus să scotocească prin prăvăliile anticarilor, unde i s-a vorbit în chip vag de un mare colecţionar de cărţi care ar avea în posesia sa, zice-se, un exemplar din *Al o sutălea nume*; mai mult n-a putut afla.

Habib plecase împreună cu fratele lui, traversaseră Cornul de Aur în aceeași barcă, dar fiecare s-a întors la altă oră, mă îndoiesc că au mers prea mult împreună.

Marta s-a dus la palatul sultanului pentru a încerca să afle dacă un bărbat purtînd numele soțului ei nu fusese cumva spînzurat cu doi ani în urmă ca pirat; a însoțit-o Hatem, care vorbește bine turcește și care se descurcă mai bine ca noi toți în acest hățiș de secrete; dacă n-au izbutit să afle nimic pînă acum, au căpătat totuși cîteva informații utile despre modul de procedură în asemenea împrejurări și vor încerca din nou încă de mîine.

Cît despre mine, m-am dus să-l mai văd o dată pe părintele Thomas la biserica sa din Pera. La prima noastră întîlnire, duminică, nu am avut ocazia – și, de altfel, nici dorința – de a-i mărturisi deschis pentru ce mă afecta atît de tare dispariția lui Marmontel. Amintisem în termeni vagi despre niște obiecte de preț pe care cavalerul le-ar fi cumpărat de la mine și despre care urma să vorbim din nou la Constantinopol. De data asta i-am explicat, ca unui duhovnic, adevăratele motive pentru care eram atît de descumpănit. Mă apucă de încheietura mîinii, preț de cîteva secunde lungi, pentru a mă face să nu mai rostesc nici o vorbă, în vreme ce el medita sau se ruga în tăcere. Apoi îmi spuse:

— Pentru un creștin, singura cale de a se adresa Creatorului este rugăciunea. Ne arătăm modești și supuși, dăm glas unor doleanțe și așteptări și terminăm prin *amen*, facă-se voia Sa. La polul opus, trufașul caută în cărțile magicienilor formulele care îi vor permite, crede el, să influențeze voința Domnului sau să o schimbe, acest soi de oameni își închipuie Providența ca pe o corabie a cărei cîrmă ar putea s-o devieze, ei, bieți muritori, după bunul lor plac. Dumnezeu nu este o corabie, El este Stăpînul corăbiilor și al mărilor, al cerului liniștit și al furtunilor, El nu se lasă condus de formulele magicienilor, El nu se lasă prins nici în cuvinte, nici în cifre, El este Cel Necuprins, Cel Nebănuit. Vai de cel ce pretinde să-L îmblînzească! Îmi spui că acea

carte pe care Marmontel a cumpărat-o de la dumneata are virtuți extraordinare...

— Nu, părinte, am corectat eu, n-am făcut altceva decît să vă aduc la cunoștință prostiile care se povestesc; dacă aș crede eu însumi în virtuțile acestei cărți, nu m-aș fi despărțit de ea.

— Ei bine, fiule, ai făcut bine că te-ai despărțit de ea, căci iată-te ajuns la Constantinopol, dumneata, care ai călătorit cu sprijinul Providenței, în vreme ce cavalerul, care luase cu sine în bagaje acea carte pretins salvatoare, n-a mai ajuns niciodată! Dumnezeu să aibă milă de el!

Dacă am vrut să aflu de la părintele Thomas amănuntele naufragiului, n-am aflat nimic nou; dar, dacă am dorit să găsesc la el mîngîiere, mi-a dat din plin, astfel că, plecînd din biserică, aveam pasul mai vioi, iar melancolia din ultimele zile se risipise.

Mai cu seamă ultima sa reflecție în legătură cu călătoria mi-a dat – de ce să mint? – un sentiment de îmbărbătare. Astfel că seara, de îndată ce Bumeh s-a înapoiat acasă și după ce-i lăsasem răgazul să speculeze asupra șanselor de a pune mîna pe vreo nouă copie după *Al o sutălea nume*, am spus, oftînd, și atribuindu-mi fără rușine paternitatea acestei judicioase observații:

— Nu știu dacă vom pleca înapoi cu această carte, dar e mare noroc că n-am venit cu ea.

— Și pentru ce motiv?

— Pentru că, tocmai, cavalerul care călătorea cu această carte...

Marta zîmbi, ochii lui Hatem clipiră, iar Habib nu se jenă să rîdă, punîndu-și mîna pe umărul fratelui său, care se dădu dispreţuitor la o parte și răspunse, jignit, fără să se uite la mine:

— Unchiul nostru își închipuie că *Al o sutălea nume* e o sfîntă relicvă făcătoare de minuni. Nu i-am putut niciodată explica faptul că nu obiectul însuși își poate salva posesorul,

ci cuvîntul care e ascuns înăuntru. Cartea pe care o avea Idriss nu era decît copia unei copii. Iar noi, de ce veniserăm în acest oraş? Veniserăm să-i cerem cavalerului cartea cu împrumut, dacă ar fi fost de acord, pentru a o recopia! Aşadar nu obiectul îl căutăm noi, ci cuvîntul ascuns.

— Ce cuvînt? întrebă Marta cu nevinovăţie.

— Numele lui Dumnezeu.

— Vrei să spui: Allah?

Bumeh îşi luă, pentru a-i răspunde, tonul cel mai doct, cel mai pedant.

— Allah nu e decît contracţia lui „al-ilah", care înseamnă simplu „dumnezeul". Aşadar nu e un nume, ci doar o denumire. Aşa cum ai spune „sultanul". Numai că sultanul are şi el un nume, se numeşte Muhammad sau Murad, Ibrahim sau Osman. Ca şi Papa, căruia i se spune Sfîntul Părinte, dar care are şi un nume propriu.

— Pentru că papii şi sultanii mor, am spus eu, şi sînt înlocuiţi. Dacă n-ar muri, dacă ar rămîne mereu aceiaşi, n-ar mai fi nevoie să-i desemnezi printr-un nume şi o cifră, ar fi de ajuns să zici „Papa", „Sultanul"...

— Nu greşeşti. Din moment ce Dumnezeu nu moare şi nu este niciodată înlocuit cu un altul, nu avem nevoie să-l numim altfel. Ceea ce nu înseamnă că nu are un alt nume, un nume intim. Nu-l destăinuie muritorilor de rînd, ci doar acelora care merită să-l cunoască. Aceia sînt adevăraţii Aleşi, iar lor le este de ajuns să rostească numele divin pentru a scăpa din toate primejdiile şi a înlătura toate calamităţile. O să-mi răspunzi că, dacă Dumnezeu nu-şi dezvăluie numele decît acelora pe care El i-a ales, asta înseamnă că nu e suficient să posezi cartea lui Mazandarani pentru a avea un asemenea privilegiu. Neîndoielnic. Nefericitul de Idriss a fost toată viaţa în posesia acestei cărţi şi n-a învăţat probabil nimic din ea. Pentru a merita să cunoşti numele suprem, trebuie să dai dovadă de o smerenie ieşită din comun sau de o ştiinţă fără seamăn, sau să dai la

iveală vreo altă calitate pe care n-o împărtășește restul muritorilor. Se întîmplă însă ca Dumnezeu să prindă drag de cineva pe care nimic nu pare să-l deosebească de ceilalți. Îi trimite semne, îi încredințează misiuni, îi dezvăluie taine și-i transformă viața cenușie într-o epopee memorabilă. Nu trebuie să te întrebi de ce a fost aleasă o astfel de persoană și nu alta, Cel ce cuprinde în aceeași privire trecutul și viitorul nu ține seamă de considerațiile noastre de azi.

Oare nepotul meu se crede cu adevărat ales de Cer? Ăsta a fost sentimentul pe care l-am avut în timp ce vorbea. Există pe chipul ăsta copilăros încă, sub puful ăsta deschis la culoare, un soi de tremur care mă neliniștește. La momentul potrivit voi ști oare să-l readuc pe băiatul ăsta înapoi la maică-sa? Sau el va fi cel care mă va tîrî pe toate drumurile, așa cum ne-a tras pe toți după el pînă aici?

Nu, nu pe toți! Ceea ce am scris nu e adevărat! Marta a venit pentru propriile ei motive; Habib din spirit cavaleresc sau din galanterie; iar Hatem n-a făcut altceva decît să-și urmeze stăpînul la Constantinopol, așa cum m-ar fi urmat oriunde. Doar eu am cedat somațiilor lui Bumeh, așa că mie îmi revine sarcina să-l țin în frîu. Cu toate astea, eu nu fac nimic. Îl ascult cu îngăduință, chiar dacă știu bine că rațiunea lui este nesăbuință, iar credința lui impietate.

Poate că ar fi bine să mă port altfel cu el. Să-l contrazic, să-l întrerup, să-l iau peste picior, într-un cuvînt să-l tratez așa cum un unchi își tratează mai tînărul nepot, în loc să dau dovadă de atîta stimă pentru persoana lui, pentru erudiția lui. Adevărul este că încerc față de el o anume teamă, și chiar o anumită teroare, pe care trebuie neapărat să le depășesc.

Fie el un trimis al Cerului sau un mesager al Tenebrelor, e încă nepotul meu și-l voi constrînge să se poarte ca atare!

5 noiembrie

M-am dus la palatul sultanului împreună cu Marta, la cererea ei. Am plecat pe dată de acolo la rugămintea ajutorului meu, care găsea că prezența mea îi făcea sarcina și mai complicată. Mă înveșmîntasem cu cele mai frumoase haine pentru a mă face respectat, dar n-am reușit decît să ațîț în jurul nostru invidia și pizma.

Pătrunsesem în cea dintîi curte a palatului, o dată cu sute de alți reclamanți, ce păstrau tăcerea ca într-un loc de rugăciune. De fapt, nu era decît groaza pe care o inspiră apropierea de cel ce are asupra oricui drept de viață și de moarte. Nicicînd nu mai intrasem într-un loc asemănător și de abia așteptam să mă îndepărtez de acea mulțime care uneltea cu voce scăzută, care se mișca tîrșindu-și picioarele pe nisip și care asuda tristețe și teamă.

Hatem voia să-l întîlnească la Armurerie pe un grefier care-i făgăduise anumite informații, în schimbul unei mici sume de bani. Ajunși la poarta clădirii, care fusese odinioară biserica Sfînta Irina, ajutorul meu mă rugă să aștept afară, de teamă că funcționarul, văzîndu-mă, își va spori pretențiile. Era însă prea tîrziu. Ghinionul nostru, omul tocmai ieșea în clipa aceea cu vreo treabă, și nu scăpă prilejul de a mă măsura din cap pînă-n picioare. Cînd se întoarse la post, cîteva minute mai tîrziu, pretențiile sale fuseseră înmulțite cu cincisprezece. Nu i se cere unui genovez prosper ceea ce i se cere unui țăran sirian care însoțește o biată văduvă. Cei zece aspri au devenit o sută cincizeci, iar pe deasupra informațiile au fost incomplete, căci omul, în loc să spună tot ce știa, n-a spus esențialul, în speranța de a căpăta un ban în plus. Astfel, ne spuse că, potrivit registrului pe care-l consultase, numele lui Sayyaf, bărbatul

Martei, nu figura printre cei condamnați, dar că exista un al doilea registru la care nu putuse avea încă acces. A trebuit să plătim și să mai și mulțumim, rămînînd totuși nelămuriți.

Hatem mai voia să se ducă să vadă și pe altcineva, „de sub cupolă", dincolo de poarta Salvării. Mă imploră să nu-i însoțesc mai departe, așa că am dispărut pe furiș, mai degrabă amuzat decît jignit, pentru a-i aștepta afară, la un vînzător de cafea pe care-l remarcasem la venire. Demersurile astea mă aduc la exasperare și n-aș fi mers niciodată acolo dacă Marta n-ar fi stăruit. De acum înainte mă voi sustrage de la această corvoadă și le urez să izbutească, dacă se poate cît mai curînd și cu cît mai puțină cheltuială.

Au ieșit după un ceas. Personajul pe care Hatem voia să-l vadă i-a cerut să revină în joia următoare. Și el e grefier, dar în turnul Justiției, unde primește nenumărate jalbe pe care le transmite mai sus. Ca preț al întîlnirii fixate, a luat o monedă de argint. Dacă m-aș fi arătat și eu, ar fi cerut o monedă de aur.

6 noiembrie, vineri

S-a întîmplat azi ceea ce trebuia să se întîmple. Nu noaptea, în patul încurcăturii, printr-o îmbrățișare furișă, ci în plină dimineață, cînd afară lumea mișuna pe uliță. Stăteam acolo, ea și cu mine, în casa jupînului Barinelli la etaj, aplecați îndărătul jaluzelelor, contemplînd acel du-te-vino al oamenilor din Galata precum două femei trîndave. Aici vinerea este zi de rugăciune, iar pentru unii, zi de plimbare, de ospăț sau de odihnă. Ai noștri plecaseră, fiecare după treburile sale, iar proprietarul casei, la rîndu-i, ieșise. Auzisem poarta trîntindu-se, apoi îl văzusem înaintînd cu precauții pe străduța de sub noi, ocolind la fiecare pas

grămezi de moloz, el şi cu frumoasa lui, însărcinată şi şchiopătînd uşor, agăţată de braţul lui, poticnindu-se brusc şi gata să cadă pentru că se uita la bărbatul ei mai mult decît se uita pe unde calcă. O prinse la timp, o certă blînd trecîndu-i o mînă protectoare peste frunte şi desenă cu degetul o linie imaginară mergînd de la ochi pînă la picioare. Ea făcu semn din cap că pricepuse şi îşi continuară mersul, mai încet.

Observîndu-le necazurile, Marta şi cu mine ne-am pomenit rîzînd de invidie. Mîinile ni se atinseră, apoi se închiseră una peste cealaltă la fel ca mîinile lor. Ochii ni se întîlniră şi, ca într-un joc în care nici unul din noi nu voia să-şi întoarcă primul privirea, rămaserăm astfel un lung moment, fiecare în oglinda celuilalt. Scena ar fi putut deveni ridicolă, sau copilărească, dacă, după cîtva timp, nu s-ar fi scurs o lacrimă pe obrazul stîng al Martei. O lacrimă cu atît mai surprinzătoare cu cît pe chipul ei zîmbetul nu se ştersese încă. Ridicîndu-mă atunci, am dat ocol mesei joase pe care aveam ceştile de cafea fierbinţi încă, şi am venit în spatele ei, cuprinzîndu-i uşor cu braţele umerii şi pieptul.

Îşi dădu atunci capul pe spate, întredeschise buzele şi închise ochii. Avu, totodată, un suspin de încuviinţare. Am sărutat-o pe frunte, apoi blînd pe pleoape, apoi în colţul buzelor de-o parte şi de cealaltă, apropiindu-mă timid de gura ei. Gura ei pe care n-am cuprins-o totuşi întreagă, mîngîind-o mai întîi cu buzele-mi tremurătoare, ce nu conteneau să rostească „Marta", precum şi toate cuvintele italieneşti şi arabe care spun „inimioara mea", „dragostea mea", „iubita mea", „fata mea", iar apoi „te doresc".

Şi ne pomenirăm unul în braţele celuilalt. Casa era încă tăcută, iar lumea de afară tot mai îndepărtată.

Dormiserăm în trei rînduri unul lîngă celălalt, dar nu-i descoperisem trupul, după cum nici ea nu-l simţise pe al meu. În satul croitorului Abbas o ţinusem sfidător de mînă o noapte întreagă, iar la Tars ea îşi răspîndise părul negru

peste brațul meu. Două luni încheiate de timidități și de încercări, avînd de-o parte și de alta teama și speranța de a ajunge la această clipă. Am scris oare cît era de frumoasă fata bărbierului? Tot așa e și acum și, dacă a cîștigat în tandrețe, nu și-a pierdut din prospețime. Mai bine spus, a cîștigat în tandrețe și în patimă. Nici o îmbrățișare nu seamănă cu cea care va urma. Strînsoarea ei, cîndva, era probabil lacomă și fugară, lipsită de pudoare, nepăsătoare. N-am cunoscut-o, dar poți ghici cum e strînsoarea doar uitîndu-te bine la o femeie și la brațele ei. Astăzi, ea este, da, pe cît de pătimașă, pe atît de tandră, brațele ei te înlănțuie așa cum o face cineva care înoată spre a se salva, respiră de parcă ar fi stat pînă acum cu capul sub apă, și orice nepăsare e doar prefăcută.

— La ce te gîndești? am întrebat-o atunci cînd ne-am regăsit un pic suflul și seninătatea.

— La cel ce ne găzduiește și la slujnica sa, totul ar trebui să-i separe, și cu toate astea îmi dau impresia că sînt cei mai fericiți dintre oameni.

— Și noi am putea fi cei mai fericiți dintre oameni. Ea spuse „Poate!", oftînd și uitîndu-se în altă parte.

— De ce spui doar „poate"?

Se aplecă deasupra mea, scrutîndu-mi ochii și gîndurile cît mai aproape. Apoi zîmbi, punîndu-mi o sărutare între sprîncene.

— Nu mai spune nimic. Vino mai aproape!

Se întinse din nou pe spate și mă atrase cu putere spre ea. M-a făcut, pe mine care sînt mare cît un bivol, să mă simt ușor ca un fulg, stînd aplecat peste sînul ei aidoma unui nou-născut.

— Apropie-te!

Trupul ei devenise pentru mine un ținut familiar, coline și strîmtori, poteci de umbră și pășuni, pămînt atît de vast și generos, și deodată atît de strîmt, o strîng în brațe, ea mă strînge la rîndu-i, unghiile ei mi se înfig în spinare, se înfig însemnîndu-mi pielea cu cifre rotunjite.

Cu respirația tăiată, am șoptit iarăși pe limba mea: „Te doresc!", ea-mi răspunse pe limba ei: „Dragostea mea!", apoi repetă, aproape plîngînd: „Dragoste!" Iar eu am numit-o atunci: „Nevasta mea!"

Numai că ea este încă nevasta altuia, blestemat fie el!

8 noiembrie 65

Îmi jurasem să nu mă mai duc la palat și să-l las pe Hatem să tragă sforile după cum dorea. Azi însă am ales să-i însoțesc, pe Marta și pe el, pînă la Poarta de Sus, așteptîndu-i toată dimineața la același cafegiu. Dacă prezența mea n-are nici o consecință asupra demersurilor întreprinse, a dobîndit de acum înainte o semnificație nouă. Obținerea hîrtiei care ar face din ea o femeie liberă nu mai poate fi pentru mine o preocupare secundară venită să se adauge adevăratelor preocupări ale călătoriei, și anume mersul pe urmele lui Marmontel și ale cărții *Al o sutălea nume.* Cavalerul nu mai este, cartea lui Mazandarani îmi apare azi ca o fata morgana după care n-ar fi trebuit să alerg niciodată. Cînd Marta e aici, nu ca o intrusă, ci ca persoana cea mai apropiată dintre ai mei, cum aș putea s-o las în voia sorții printre meandrele otomane? Nu pot concepe să mă întorc liniștit acasă fără ea. Și nici ea nu va putea reveni vreodată la Gibelet pentru a înfrunta familia de lichele a bărbatului ei fără o hîrtie de la sultan, care s-o facă iarăși femeie liberă. A doua zi după ce s-ar întoarce, s-ar pomeni cu beregata tăiată. Soarta ei e de acum legată de a mea. ‚Și cum sînt un om de onoare, și soarta mea e legată de a ei.

Iată că vorbesc deja de parcă ar fi o obligație. Nu e o simplă obligație, ci o obligație pe care ar fi iluzoriu s-o neg.

Nu m-am unit cu Marta din întîmplare sau dintr-un impuls neașteptat. Dorința mea s-a copt îndelung, am lăsat să acționeze înțelepciunea timpului, apoi, într-o bună zi, în acea binecuvîntată vineri, m-am ridicat de la locul meu, am cuprins-o în brațe arătîndu-i că o doream cu toată ființa mea, iar ea s-a dăruit. Ce fel de individ aș fi dacă, după asta, aș părăsi-o? La ce bun să port un nume atît de venerabil dacă las pe un fiu de hangiu ca Barinelli să se dovedească mai nobil ca mine?

Din moment ce sînt atît de sigur de atitudinea pe care trebuie s-o adopt, de ce să mai discut atunci, de ce să-mi aduc argumente, de parcă aș încerca să mă conving pe mine însumi? Fapt este că alegerea pe care tocmai o fac mă va duce mult mai departe decît credeam. Dacă Marta nu va obține lucrul pentru care a venit, dacă nu-i vor consemna în scris că bărbatul ei a murit, nu se va mai putea întoarce acasă, și nici eu. Ce voi face atunci? Mă voi resemna oare, pentru a nu o părăsi pe această femeie, să renunț la tot ce am, la tot ce au construit strămoșii mei, ca să rătăcesc prin lume?

Toate astea îmi dau amețeală și ar fi mai înțelept lucru, pare-se, să aștept să văd ceea ce îmi va oferi fiecare zi.

Hatem și Marta au ieșit din palat la ora prînzului, epuizați și disperați. Fuseseră nevoiți să scoată din pungă pînă la ultimul aspru pe care-l avuseseră și să mai făgăduiască și alții, fără să fi căpătat nimic în schimb.

Grefierul de la Armurerie le spusese din capul locului că ar fi consultat și cel de-al doilea registru al condamnaților așa că reușiseră să scoată de la ei alte cîteva monede mai înainte de a le dezvălui ce găsise. O dată banii plătiți, îi anunță că numele lui Sayyaf nu figura acolo. Dar adăugă pe loc, cu voce scăzută, că aflase de existența unui al treilea registru, rezervat celor mai grave crime, și că era cu neputință să-l consulte fără să mituiască două-trei înalte personaje. Pretinse în vederea acestui lucru o arvună de o sută șaizeci de aspri,

dar se mulțumi, mărinimos, cu cei o sută patruzeci și opt pe care-i mai aveau vizitatorii asupra lor, amenințînd că nu-i va mai primi dacă se vor mai arăta vreodată în fața lui atît de puțin prevăzători.

9 noiembrie 65

Cele ce s-au petrecut astăzi mă fac să doresc să părăsesc orașul ăsta cît mai repede, iar Marta la rîndul ei mă imploră s-o fac. Unde să plecăm? Fără blestematul ăsta de firman, ea nu se va mai putea întoarce la Gibelet, și numai aici, la Constantinopol, poate nădăjdui să-l capete.

Ne duseserăm, la fel ca ieri, la palatul sultanului pentru continuarea cercetărilor și, tot ca ieri, eu luasem loc în cafenea, în vreme ce ajutorul meu și cu „văduva", înveșmîntată toată în negru, pătrundeau în prima curte, numită „curtea ienicerilor", în mijlocul unei mulțimi de reclamanți. Eram resemnat să aștept ca și ieri vreme de trei-patru ceasuri, perspectivă care nu mă necăjea deloc, dat fiind că acum cafegiul îmi face primirea cea mai călduroasă. E grec, originar din Candia, și nu contenește să-mi repete că e fericit să primească un genovez pentru ca să putem deșerta împreună tot ce gîndim de rău despre veneții. Mie nu mi-au făcut niciodată nimic, însă tatăl meu mi-a spus întotdeauna că trebuie să-i faci de rușine, iar datoria mea față de memoria lui e să nu-mi schimb părerea. Cafegiului însă i-au dat cele mai grave motive de supărare; n-a spus el lucrurile prea limpede, dar mi s-a părut că ghicesc, din diverse aluzii, că unul dintre ei i-a sedus mama, părăsind-o apoi, că ea a murit de inimă rea și de rușine, și că el însuși a fost crescut în ura pentru propriul său sînge. Vorbește

greceşte amestecînd vorbe italieneşti şi turceşti, şi izbutim să avem conversaţii lungi, întrerupte doar de comenzile clienţilor, adesea foarte tineri ieniceri care-şi sorb cafeaua fără să mai coboare de pe cal, aruncînd apoi în aer ceaşca goală, pe care omul nostru se chinuie s-o prindă din zbor în mijlocul rîsetelor; în faţa lor se face că se amuză, dar, de îndată ce ei se îndepărtează, îşi încrucişează degetele şi murmură o înjurătură în greceşte.

Astăzi, n-am stat mult de vorbă. După o jumătate de ceas, Hatem şi cu Marta s-au întors livizi şi tremurînd. I-am pus să stea jos şi să bea cîteva înghiţituri bune de apă rece, înainte să fie în stare să-mi povestească păţania.

Străbătuseră prima curte şi se îndreptau spre cea de a doua, pentru a se duce iarăşi „sub cupolă", cînd văzură, lîngă poarta Salvării care desparte cele două curţi, lume îngrămădită într-un mod neobişnuit. Pe o piatră, un cap tăiat. Marta îşi feri privirea, dar Hatem nu şovăi să se apropie.

— Uită-te, îi spuse el, îl recunoşti?

Ea se sili să privească. Era grefierul din turnul Justiţiei, chiar acela pe care se duseseră să-l vadă joia trecută „sub cupolă" şi care le fixase întîlnire pentru joia următoare! Ar fi dorit tare mult să ştie de ce fusese pedepsit astfel, dar nu cutezară să întrebe nimic şi-şi croiră drum spre ieşire sprijinindu-se unul pe celălalt şi ascunzîndu-şi feţele de teamă ca nu cumva supărarea lor să fie interpretată ca un semn de complicitate cu cel dat morţii!

— N-am să mai pun piciorul în palatul ăla, îmi spuse Marta pe cînd ne găseam în barca ce ne aducea înapoi la Galata.

M-am ferit s-o contrazic pentru a n-o mîhni şi mai mult, numai că va trebui să obţină blestemata aia de hîrtie!

10 noiembrie

Pentru a alunga din mintea Martei imaginile cu capul tăiat, am luat-o cu mine prin oraș. Maimun, plecînd din Afyonkarahisar cu caravana, îmi lăsase adresa unuia dintre verii săi la care se gîndea să tragă. Mi-am spus că acum era poate momentul să mă duc după veşti. Mi-a fost cam greu să dau de casă, care se află totuşi chiar la Galata, la doar cîteva străzi de cea pe care locuim noi. Am bătut la uşă. După cîtva timp, veni un om s-o întredeschidă şi ne puse patru-cinci întrebări înainte de a ne pofti să intrăm. Cînd, în sfîrşit, se hotărî să se dea la o parte şi să rostească vreo cîteva cuvinte reci de politeţe, eu îmi jurasem deja că nu voi pune piciorul în locuinţa lui. Stărui un pic, dar pentru mine hotărîrea era luată. Am aflat de la el doar că Maimun nu rămăsese decît cîteva zile la Constantinopol, reluîndu-şi imediat călătoria fără a spune unde se duce – sau cel puţin vărul lui nu m-a judecat demn să ştiu acest lucru. Pentru orice eventualitate, mi-am lăsat adresa, vreau să spun pe aceea a lui Barinelli, în cazul în care prietenul meu avea să se întoarcă înainte ca noi să plecăm, şi ca să nu mai fiu eu nevoit să mă întorc după veşti la acest om puţin primitor.

Traversarăm apoi Cornul de Aur pentru a merge în oraş, unde Marta şi-a cumpărat, la insistenţa mea, două ţesături frumoase, una neagră cu fir argintiu, cealaltă din mătase cenuşiu deschis presărată cu steluţe albastre de culoarea cerului. „Mi-ai oferit noaptea şi zorile", îmi spuse ea. De n-am fi fost în mijlocul oamenilor, aş fi strîns-o în braţe.

În noul tîrg de mirodenii, am dat peste un genovez care tocmai s-a instalat acolo de cîteva luni şi care posedă deja una dintre cele mai frumoase parfumerii din Constantinopol. Chiar dacă n-am pus niciodată piciorul în oraşul strămoşilor mei, nu mă pot împiedica să nu încerc un sentiment de

mîndrie cînd mi se întîmplă să întîlnesc un compatriot respectat, cutezător şi prosper. L-am rugat să compună pentru Marta parfumul cel mai rafinat pe care l-a avut vreodată o doamnă. Am dat de înţeles că este soţia sau logodnica mea, fără să i-o spun prea limpede. Omul se închise în odăiţa din fundul prăvăliei şi se întoarse apoi cu un superb flacon verde închis, pîntecos ca un paşă înaintea siestei. Mirosea a aloe, violete, opium şi două feluri de mosc.

Cînd l-am întrebat pe genovez ce-i datoram, s-a prefăcut că nu vrea să ia nimic, dar ăsta nu era decît un vicleşug de negustor. Nu zăbovi prea mult în a-mi spune preţul, pe care l-aş fi considerat nesăbuit dacă nu aş fi văzut ochii Martei minunîndu-se în faţa cadoului pe care i-l făceam.

Nu sînt oare vanitos făcînd pe logodnicul plin de generozitate, dezlegîndu-mi necontenit punga cu un gest de cuceritor şi făcînd comenzi înainte de a întreba de preţ? Ce-are a face, sînt fericit, ea este fericită şi nu mi-e ruşine de semeţia mea!

Pe drumul spre casă, ne-am oprit la o croitoreasă din Galata ca să-i ia măsura. Şi tot astfel la un pantofar care expunea la intrarea în prăvălie conduri eleganţi. Marta protesta de fiecare dată, iar apoi ceda, ştiind că sînt încăpăţînat. Desigur, nu sînt soţul ei legitim, dar sînt deja soţul ei mai mult decît celălalt şi îmi asum toate datoriile sarcinii mele ca pe tot atîtea privilegii. Bărbatului îi revine sarcina de a o îmbrăca pe femeia pe care o dezbracă, şi de a o parfuma pe aceea pe care o îmbrăţişează. Aşa cum îi revine sarcina de a apăra, cu preţul vieţii sale, pasul fragil care îl urmează.

Iată că încep să vorbesc precum un paj îndrăgostit. Astă-seară e timpul să pun pana jos şi să suflu peste cerneala zglobie care scînteiază...

14 noiembrie

De patru zile tot insist pe lîngă Marta să-şi potolească spaimele şi să se ducă din nou la palat, şi abia astăzi a sfîrşit prin a accepta. Aşadar am pornit, luîndu-l cu noi şi pe Hatem, am traversat braţul de mare, am mers apărîndu-ne sub o umbrelă de o ploaie interminabilă. Ca s-o înveselesc, îi vorbeam de una, de alta, pe un ton voios, arătîndu-i locuinţele frumoase din jurul nostru şi straiele ciudate ale trecătorilor, şi schimbam ocheade ca să nu ne pufnească rîsul. Şi tot aşa pînă ce ajunserăm la incinta palatului. Atunci chipul i se întunecă şi n-am mai izbutit să i-l descreţesc.

M-am oprit, după obicei, la cafegiul meu din Candia, iar „văduva" porni spre Poarta de Sus, întorcîndu-se la fiecare pas pentru a-mi arunca priviri de adio, de parcă ar fi urmat să nu ne mai vedem niciodată. Priviri care-mi smulgeau inima din piept, numai că e musai să capete afurisitul ăla de firman, ca să fim liberi şi să ne iubim! M-am arătat aşadar mai hotărît decît de obicei şi i-am făcut cu curaj semn să plece, să treacă de poartă. N-a fost în stare. La fiecare pas tremura tot mai tare şi încetinea mersul. Degeaba o susţinea Hatem cel prea-cumsecade, degeaba o îndemna el cu glas scăzut, picioarele n-o mai duceau. Se văzu nevoit să se resemneze s-o aducă înapoi, aproape tîrînd-o. Înlăcrimată, prăbuşită, scuzîndu-se între două suspine că se dovedise atît de slabă.

— De îndată ce mă apropii de poartă, mi se pare că văd capul tăiat. Şi nu mai izbutesc nici măcar să-mi înghit saliva.

Am liniştit-o cum m-am priceput. Hatem mă întrebă dacă să se ducă el totuşi. Chibzuind bine, i-am spus să se ducă doar după grefierul de la Armurerie, pentru a-l întreba ce găsise în cel de-al treilea registru, şi să se întoarcă numaidecît.

Ceea ce și făcu. Iar răspunsul funcționarului fu exact cel de care mă temeam: „Nu există nimic în cel de-al treilea registru. Dar am aflat că există un al patrulea registru..." Pentru osteneala lui mai ceru încă doi piaștri. Nefericirea noastră a devenit pentru acest josnic personaj o rentă.

Plecarăm de acolo atît de descurajați, atît de copleșiți, că nu furăm în stare nici măcar să schimbăm trei vorbe pe toată durata drumului de întoarcere.

Ce era acum de făcut? Mai bine să lăsăm ca noaptea să-mi potolească neliniștile. Dacă voi izbuti totuși să închid ochii...

15 noiembrie

Noaptea neaducînd nici o soluție problemei mele, am vrut să-mi găsesc liniștea în religie. Dar deja regret un pic lucrul ăsta. Nu poți deveni deodată credincios așa cum nu poți să ajungi pe nepregătite necredincios. Pînă și Cel de Sus cred că s-a săturat de toanele mele.

Mergînd duminică de dimineață la biserica din Pera, l-am întrebat pe părintele Thomas, după liturghie, dacă era de acord să mă spovedească. Socotind că era desigur vreo urgență, se scuză pe lîngă numeroșii credincioși ce-l înconjurau, și mă trase spre confesional ca să mă asculte vorbind – cu atîta stîngăcie! – despre Marta și despre mine. Înainte de a-mi da dezlegarea, mă puse să făgăduiesc că nu mă mai apropii de „acea persoană" atîta timp cît nu va deveni soția mea. Îmi mai adresă, printre dojeni, și cîteva cuvinte de îmbărbătare. Îmi voi aminti cuvintele sale de îmbărbătare, dar nu sînt sigur că-mi voi ține făgăduiala.

La începutul serviciului divin, n-aveam deloc intenția de a mă spovedi. Stăteam îngenuncheat în penumbră, într-un

nor de tămîie, sub bolți impozante, vînturîndu-mi mereu în minte neliniștile, cînd am simțit nevoia să merg la spovedanie. Cred că motivul a fost mai puțin un acces de pietate cît mai curînd unul de nefericire. Nepoții, ajutorul meu și Marta, care mă însoțiseră cu toții la biserică, fură nevoiți să mă aștepte o bună bucată de timp. Dacă m-aș fi gîndit, mi-aș fi amînat spovedania, ducîndu-mă singur. Mă spovedesc rar, și toată lumea știe acest lucru la Gibelet; pentru a cîștiga încrederea parohului, îi ofer din cînd în cînd cîte o carte veche de rugăciuni, iar el se preface că e convins că păcătuiesc puțin. De aceea, gestul meu de astăzi face cît o spovedanie publică, am văzut bine după atitudinea alor mei cînd am ieșit. Ochii lui Hatem care chicoteau; cei ai nepoților, care cînd mă mustrau, cînd mă evitau; și mai ales cei ai Martei, care strigau: „Trădătorule!" După știrea mea, ea nu s-a spovedit.

Ajungînd acasă, am socotit că este indispensabil să-i adun solemn în jurul meu pentru a-i anunța că aveam de gînd s-o iau pe Marta de nevastă de îndată ce ea va fi obținut dezlegarea de prima ei căsătorie, iar eu voi fi vorbit cu capucinul. Adăugînd, dar fără s-o cred prea tare că, dacă starea ei de văduvă ar fi din fericire constatată în zilele următoare, ne-am căsători chiar aici la Constantinopol.

— Sînteți ca și copiii mei și vreau s-o iubiți pe Marta și s-o respectați ca pe propria voastră mamă.

Hatem se aplecă peste mîna mea, apoi peste cea a viitoarei mele soții. Habib ne îmbrățișă și pe unul și pe celălalt cu o veselie care îmi făcu bine; Marta îl strînse îndelung în brațe, și de data asta n-am simțit, mă jur, nici un pic de gelozie; sînt convins că niciodată pînă acum nu s-au mai strîns astfel în brațe. Cît despre Bumeh, a venit și el să ne îmbrățișeze, în felul lui, mai furiș, enigmatic. Părea cufundat în gînduri despre care nu vom ști niciodată nimic. Poate că-și spunea că acea răsturnare neprevăzută era încă un semn, una din acele nenumărate tulburări sufletești care precedă sfîrșitul vremurilor.

Seara asta, cînd scriu aceste rînduri, singur în cameră fiind, simt o înţepătură de remuşcare. Dacă aş mai putea retrăi această zi, aş vrea s-o retrăiesc altfel. Fără spovedanie, fără anunţ solemn. Dar n-are importanţă! Ce-a fost a fost! Nu îţi poţi niciodată contempla propria viaţă de la înălţimea unui promontoriu!

16 noiembrie

Cînd m-am deşteptat, remuşcările nu mă părăsiseră. Ca să le ostoiesc, mi-am spus că spovedania m-a eliberat de o povară apăsătoare. Ceea ce nu este exact. Păcatul trupesc n-a apăsat peste umerii mei decît atunci cînd am îngenuncheat în biserică, nu înainte. Înainte, nu numeam păcat ceea ce s-a întîmplat vineri. Iar în clipa asta mi-e ciudă că l-am numit astfel. Credeam că mă voi elibera de o greutate în confesional, dar dimpotrivă, pot spune că m-am împovărat.

În plus, întrebările care nu-mi dădeau pace persistă: Unde să ne ducem acum? Unde să-i duc pe ai mei? Ce să-i sugerez Martei? Da, ce-i de făcut?

Hatem a venit să-mi spună că, după părerea lui, soluţia cea mai proastă ar fi să căpătăm de la vreun funcţionar, contra unei retribuţii consistente, un certificat fals care să ateste că bărbatul Martei a fost cu adevărat executat. N-am respins propunerea cu un aer înspăimîntat aşa cum probabil ar fi făcut-o un om de treabă, am prea multe fire de păr alb pentru a mai crede în puritate, justiţie sau inocenţă, şi chiar înclin să respect, la drept vorbind, mai mult un certificat fals care eliberează, decît unul autentic care aserveşte. Totuşi, după matură chibzuinţă, am spus nu, soluţia nepărîndu-mi rezonabilă. Să mă întorc adică la Gibelet şi să mă însor la biserică în temeiul unei hîrtii pe care o ştiu ca fiind falsă?

Să-mi petrec tot restul zilelor cu teama că văd cum mi se deschide brusc uşa şi intră omul pe care eu l-am îngropat înainte de vreme pentru a trăi cu nevastă-sa? La aşa ceva nu mă pot nicicum hotărî, nici în ruptul capului!

17 noiembrie

În această zi de marţi, pentru a mai ieşi din nelinişte, m-am consacrat uneia dintre plăcerile mele favorite: să plec de unul singur pe străzile oraşului şi să uit de mine o zi întreagă la tîrgul librarilor. Dar cînd, în preajma moscheii Solimaniah, am menţionat candid numele lui Mazandarani unui negustor care mă întreba ce căutam, omul s-a încruntat, mi-a făcut iute semn să cobor glasul, a verificat dacă nimeni altcineva în afară de el nu mă auzise, apoi m-a poftit să intru şi i-a poruncit fiului său să iasă pentru a putea vorbi fără martori.

Chiar şi cînd am fost singuri, n-a vorbit decît cu voce scăzută, astfel că am fost nevoit să fac un efort constant pentru a-l înţelege. După spusele lui, celor mai înalte autorităţi le-ar fi trecut de curînd pe la urechi zvonul anumitor preziceri privitoare la ziua judecăţii, care ar fi foarte aproape; un astrolog i-ar fi spus marelui vizir că foarte curînd toate mesele vor fi răsturnate şi strînse, că turbanele cele mai înalte se vor rostogoli pe jos dimpreună cu capetele care le purtau şi că toate palatele se vor nărui peste cei ce locuiesc în ele. De teamă că aceste zvonuri vor trezi panica sau răzvrătirea, s-ar fi dat poruncă să fie confiscate şi distruse toate cărţile care vesteau iminenţa sfîrşitului timpurilor; cei ce le copiază, le vînd, le difuzează sau le comentează sînt pasibili de cele mai severe pedepse. Toate astea se petrec în mare taină, mă asigură negustorul cel de treabă, care-mi

arătă prăvălia închisă a unui vecin, care se pare că fusese prins şi supus la chinuri fără ca fraţii lui să cuteze măcar să se intereseze de soarta lui.

Îi sînt nespus de recunoscător acestui coleg că şi-a dat osteneala să mă prevină asupra primejdiei şi că mi-a arătat astfel încredere, în pofida originii mele. Dar poate că tocmai din pricina acestei origini s-a simţit el încrezător. Dacă autorităţile ar fi dorit să-l pună la încercare sau să-l spioneze, nu i-ar fi trimis un genovez, nu-i aşa?

Ceea ce am aflat astăzi pune într-o lumină nouă cele ce mi s-au întîmplat la Alep, şi mă face să pricep mai bine reacţia neobişnuită a librarilor din Tripoli atunci cînd le-am pomenit de *Al o sutălea nume.*

Va trebui să mă arăt mai discret, mai circumspect, şi mai cu seamă să evit de acum înainte să mai alerg prin librării cu titlul cărţii ăsteia pe buze. Va trebui, da, e ceea ce îmi tot spun astăzi, dar nu sînt sigur că voi păstra multă vreme atitudinea asta înţeleaptă. Căci dacă vorbele acestui om de bine mă îndeamnă la prudenţă, ele au de asemenea şi darul de a-mi aţîţa curiozitatea pentru blestemata aia de carte care îmi dă în continuare cu tifla.

18 noiembrie

Şi azi m-am dus să fac vizite librarilor, pînă la căderea nopţii. Am privit, am observat, am scotocit, fără să mă interesez totuşi de *Al o sutălea nume.*

Am făcut cîteva achiziţii, îndeosebi cea a unei lucrări rare pe care o căutam de multă vreme, *Cunoaşterea alfabetelor oculte*, atribuită lui Ibn-Wahchiya. Conţine zeci de scrieri diferite, cu neputinţă de descifrat de către neiniţiaţi; dacă

aș fi putut s-o achiziționez mai curînd, m-aș fi inspirat poate din ea pentru acest jurnal. Acum însă este prea tîrziu, am deja tabieturile mele, am propria mea formă de deghizare a scrisului și n-am de gînd să mai schimb ceva.

Scris vineri, 27 noiembrie 1665

Am trecut, fără nici un motiv, printr-o săptămînă de coșmar și teama încă îmi mai sălășluiește în oase. Refuz însă să plec. Refuz să plec învins, jecmănit și umilit.

Nu voi rămîne la Constantinopol mai mult decît este necesar, dar nu voi pleca mai înainte de a fi obținut satisfacție pentru ceea ce am suferit.

Încercarea mea a început joi, 19, cînd Bumeh a venit să-mi anunțe, cuprins de exaltare, că reușise în sfîrșit să afle identitatea colecționarului care posedă o copie după *Al o sutălea nume*. Îi interzisesem totuși nepotului meu să caute această carte, numai că o făcusem poate fără autoritate. Și dacă i-am făcut încă reproșuri în ziua aceea, nu m-am putut împiedica să nu-l întreb imediat ce aflase.

Colecționarul cu pricina nu mi-era necunoscut, era un nobil din Valahia, un voievod pe nume Mircea, care adunase în palatul său una dintre cele mai frumoase biblioteci din toată Împărăția, și care, cu foarte mult timp în urmă, chiar trimisese la tatăl meu un emisar cu sarcina de a cumpăra o carte de psalmi pe pergament, minunat împodobită cu miniaturi și ilustrată cu icoane. Îmi spun că, dacă m-aș înfățișa la el acasă, și-ar aminti de acea achiziție și mi-ar spune poate dacă posedă vreo copie a cărții lui Mazandarani.

Ne-am dus acasă la voievod spre sfîrșitul după-amiezei, la ceasul la care oamenii își isprăvesc siesta. Doar Bumeh

şi cu mine, îmbrăcaţi amîndoi în costum genovez, şi nu înainte de a-l fi pus pe nepotul meu să-mi promită că mă va lăsa să conduc eu conversaţia. Nu voiam să-mi înspăimînt gazda, punîndu-i din capul locului întrebări despre o lucrare cu autenticitate îndoielnică şi conţinut la fel de îndoielnic. Trebuia aşadar să abordăm acest lucru pe ocolite.

Somptuoasă în mijlocul caselor turceşti care o împrejmuiesc, reşedinţa voievodului Valahiei uzurpă întrucîtva denumirea de palat; nici o îndoială că o datorează mai curînd calităţii proprietarului decît arhitecturii ei; s-ar fi putut spune că era locuinţa unui pantofar, de douăsprezece ori mai mare, sau douăsprezece locuinţe de pantofari luate de acelaşi cumpărător şi reunite între ele, avînd în partea de jos zidul orb sau aproape, iar la etaj consolele din lemn şi jaluzelele lor brune. Însă toţi îi zic palat, astfel că pînă şi hăţişul de ulicioare care o înconjoară îi poartă numele. Am vorbit de pantofari tocmai pentru că este un cartier de pantofari, de marochineri, dar şi de vestiţi legători de cărţi, al căror client foarte fidel este, presupun, colecţionarul nostru.

Am fost întîmpinaţi la poartă de un oştean valah, îmbrăcat într-o haină lungă din mătase verde care lăsa să se vadă o sabie şi un pistol, şi, de îndată ce ne-am spus numele şi calitatea, fără să fi fost nevoie să mai precizăm motivul vizitei noastre, am fost conduşi într-un cabinet micuţ, cu pereţii acoperiţi de cărţi pînă şi în partea de sus a unicei uşi. Spusesem: „Baldassare Embriaco, neguţător de raritaţi şi cărţi vechi, şi nepotul meu Jaber". Bănuiam că profesia îmi va fi aici de un infailibil ajutor, deschizîndu-mi toate uşile.

Voievodul veni după noi foarte curînd, urmat de un alt om de casă, îmbrăcat la fel ca şi primul, cu mîna pe mînerul săbiei. Văzînd cam ce fel de oameni eram, stăpînul îi făcu semn să se ducă liniştit şi se aşeză pe un divan în faţa noastră. O slujnică aduse numaidecît pentru fiecare cafea şi sirop, puse totul pe o masă joasă şi ieşi închizînd uşa în urma ei.

Gazda noastră începu în chip curtenitor să ne pună întrebări legate de ostenelile călătoriei, apoi spuse că era onorat de vizita noastră, fără să ne întrebe care erau motivele. Este un om bătrîn, părînd să aibă cam şaptezeci de ani, zvelt, cu chipul supt şi împodobit cu o barbă albă. Era înveşmîntat mai puţin bogat decît oamenii săi, avînd doar o cămaşă lungă albă, brodată, fluturînd pe deasupra unui pantalon de aceeaşi culoare. Vorbea italieneşte şi ne-a explicat că, în cursul nenumăraţilor săi ani de exil, petrecuse ceva timp la Florenţa, la curtea marelui duce Ferdinand, pe care fusese nevoit s-o părăsească pentru că voiau să-l silească să treacă la catolicism. Lăudă îndelung rafinamentul familiei Medici, cît şi generozitatea membrilor ei, înainte de a le deplînge slăbiciunea actuală. În preajma lor se deprinsese să aprecieze lucrurile frumoase şi hotărîse să-şi consacre averea mai curînd achiziţiei de cărţi vechi decît uneltirilor princiare.

— Însă mulţi oameni, în Valahia, dar şi la Viena, încă mai cred că mă ţin de comploturi şi-şi închipuie că toate aceste cărţi ale mele nu sînt decît o diversiune. În realitate, aceste fiinţe de pergament îmi ocupă gîndurile zi şi noapte. Să descopăr existenţa unei cărţi, s-o urmăresc dintr-o ţară într-alta, în fine s-o împresur, s-o dobîndesc, s-o posed, să mă izolez cu ea pentru a o face să-şi dezvăluie tainele, să-i găsesc apoi în casă un loc demn de ea, iată singurele mele bătălii, singurele mele cuceriri, şi nimic nu-mi este mai plăcut decît să stau la taclale în acest cabinet împreună cu nişte cunoscători.

După acest preambul atît de îmbietor, mă simţeam în măsură să-i spun, în cuvinte potrivite, ce mă aducea în casa lui.

— Am aceeaşi pasiune ca şi Domnia Voastră, dar cu mai puţin merit, deoarece eu fac pentru nevoile negoţului ceea ce Domnia Voastră împlineşte din dragoste pentru lucruri. Cel mai adesea, umblu după o carte pentru a o revinde

cuiva care mi-a comandat-o. Doar această călătorie la Constantinopol are un alt motiv. Un motiv care pentru mine nu este unul obişnuit şi pe care ezit să-l dezvălui celor ce mă întreabă. Dar cu dumneavoastră, care mi-aţi făcut o primire demnă mai degrabă de rangul vostru decît de al meu, cu dumneavoastră care sînteţi un colecţionar autentic şi un cărturar, nu o voi lua pe căi ocolite.

Şi am început efectiv să vorbesc aşa cum nu prevăzusem s-o fac, fără viclenii şi ocolişuri, despre profeţiile referitoare la apariţia Fiarei în anul 1666, despre cartea lui Mazandarani, despre împrejurările în care mi-o încredinţase bătrînul Idriss, cum i-o cedasem lui Marmontel şi ce i se întîmplase cavalerului pe mare.

Auzind acest ultim punct, voievodul dădu din cap, arătînd astfel că aflase vestea. În ce priveşte restul nu avu nici o reacţie, dar cînd începu să cuvînteze după mine, îmi spuse că auzise diversele preziceri asupra anului care urma să vină, şi aminti de cartea rusească a Credinţei, pe care omisesem s-o amintesc eu însumi, din grija de a fi concis.

— Am un exemplar din această carte, trimis de patriarhul Nikon în persoană, pe care l-am cunoscut odinioară, în tinereţe, la Nijni-Novgorod. O lucrare tulburătoare, recunosc. Cît despre *Al o sutălea nume*, e adevărat că mi-a fost vîndută o copie, acum şapte-opt ani, dar nu i-am dat prea mare importanţă. Cel ce o vindea mi-a mărturisit el însuşi că era foarte probabil vorba de un fals. Am achiziţionat-o doar din curiozitate, pentru că este una dintre acele cărţi despre care colecţionarilor le place să vorbească atunci cînd se întîlnesc. Ca acele animale fabuloase despre care vorbesc vînătorii la agapele lor. Am păstrat-o doar din vanitate, recunosc, fără să fi încercat vreodată să mă cufund în lectura ei. De altfel, cunoscînd foarte prost araba, aş fi fost cu adevărat incapabil s-o citesc fără ajutorul unui tîlmaci.

— Şi v-aţi despărţit de ea? l-am întrebat, încercînd să evit ca bătăile inimii să facă să-mi tremure limba în gură.

— Nu, nu mă despart niciodată de nici o carte. E multă vreme de cînd nu mi-a mai căzut privirea asupra ei, dar trebuie să fie pe undeva pe aici, poate la etajul doi, împreună cu alte cărţi arabe...

Îmi trecu o idee prin minte. Tocmai o răsuceam în cap pentru a o înfăţişa convenabil, cînd nepotul meu, încălcîndu-mi recomandările, mă luă pe nepregătite.

— Dacă doriţi, pot să vă traduc această carte în italieneşte sau în greceşte.

I-am azvîrlit pe dată o privire dezaprobatoare. Nu că propunerea lui ar fi fost absurdă, aveam de gînd să sugerez eu însumi ceva de genul ăsta, dar intervenţia asta avea un ton abrupt care contrasta cu conversaţia noastră de pînă atunci. Mă temeam că gazda noastră se va împotrivi şi am văzut în ochii săi că şovăia să-mi dea un răspuns. Tropoteam de nerăbdare. Eu aş fi condus altfel lucrurile.

Voievodul avu pentru Bumeh un zîmbet condescendent.

— Îţi mulţumesc pentru propunerea dumitale. Cunosc totuşi un călugăr grec care citeşte perfect araba şi care va avea suficientă răbdare pentru a tălmăci această carte şi a o scrie cu o caligrafie îngrijită. E un om de vîrsta mea; tinerii nu au suficientă răbdare cu asemenea lucruri. Dar dacă doriţi şi unul şi celălalt să parcurgeţi cartea despre *Al o sutălea nume* şi să vă copiaţi cîteva rînduri, pot să vi-o aduc. Cu condiţia să nu iasă din cabinetul ăsta.

— V-am fi recunoscători.

Se ridică şi ieşi, închizînd uşa în urma lui.

— Ai fi făcut mai bine să taci, după cum mi-ai făgăduit, i-am spus nepotului meu. De îndată ce ai deschis gura, a scurtat conversaţia. Iar acum îşi permite să ne spună „cu condiţia ca...“

— Dar ne va aduce cartea, şi doar asta contează. Pentru asta am făcut călătoria.

— Cît vom avea timp să citim?

— Vom putea verifica dacă seamănă cu aceea care se afla în posesia noastră. Şi apoi ştiu foarte bine ce voi căuta mai întîi de toate.

Eram pe punctul să ne certăm cînd de-afară ne ajunseră la urechi nişte strigăte, o dată cu zgomotul paşilor unor oameni care alergau. Bumeh se ridică să vadă ce se întîmplă, dar l-am bruftuit.

— Stai locului! Şi adu-ţi aminte că te afli în locuinţa unui prinţ!

Strigătele se îndepărtară de cabinet, dar, după un minut, se apropiară din nou, însoţite de lovituri violente, care făceau să se cutremure pereţii încăperii, şi de un miros neliniştitor. Nemaiputînd sta locului, am întredeschis uşa şi am început la rîndu-mi să strig. Pereţii şi covoarele erau în flăcări, un fum gros umplea casa. Bărbaţi şi femei alergau cărînd găleţi cu apă şi ţipînd în toate direcţiile. Cînd să dau să ies, m-am întors către Bumeh şi l-am văzut stînd neclintit.

— Să stăm locului, mă luă el peste picior, doar ne aflăm în locuinţa unui prinţ.

Obrăznicătura! I-am ars o palmă zdravănă pentru ce spusese şi pentru atîtea alte lucruri pe care le ţinusem pînă atunci pentru mine. Fumul năpădea deja încăperea şi ne făcea să tuşim. Alergarăm spre ieşire, trecînd de trei ori prin flăcări.

Cînd ne pomenirăm în stradă, teferi, dar cu nenumărate arsuri uşoare pe faţă şi pe mîini, nu avurăm nici măcar vreme să ne tragem sufletul, că un pericol încă şi mai grav se năpusti asupra noastră. Din pricina unei neînţelegeri care a fost cît pe ce să ne coste viaţa.

Sute de oameni din cartier se îngrămădiseră să privească focul, cînd paznicul care ne deschisese uşa arătă cu mîna înspre noi. Gestul voia să arate stăpînului sau unui alt paznic că nu ne mai aflam în casă şi că ne salvaserăm pielea. Însă numeroşii gură-cască interpretară gestul anapoda. Închipuindu-şi că noi eram pricina dezastrului şi că paznicul

voise să arate vinovaţii, oamenii începură să azvîrle cu pietre în noi. Am fost nevoiţi s-o luăm la sănătoasa spre a scăpa de proiectile, lucru care părea să confirme că noi eram incendiatorii şi că încercam să ne punem pielea la adăpost după ce săvîrşisem nelegiuirea. Se năpustiră pe urmele noastre, înarmaţi cu bîte, cuţite şi foarfece de cizmărie, aşa că nici vorbă să ne încetinim goana pentru a încerca să-i aducem la sentimente mai bune. Dar, cu cît alergam, cu atît păream mai speriaţi şi cu atît mai mult oamenii se întărîtau, devenind tot mai numeroşi. Acum ne hăituia tot cartierul. Nu puteam ajunge prea departe. Era cît pe ce să cădem în mîinile lor. Mi se părea deja că le simt în ceafă suflarea.

Deodată se iviră în faţa noastră doi ieniceri. În vremuri normale, doar văzîndu-le bonetele cu pene lungi atîrnîndu-le pe spate, m-aş fi azvîrlit în prima ulicioară din stînga sau din dreapta spre a evita să ne încrucişăm paşii. De data asta însă, Cerul ni-i trimitea. Se aflau în faţa prăvăliei unui cizmar şi se întorseseră, uluiţi, să vadă ce anume pricinuise vacarmul, punîndu-şi amîndoi mîna pe mînerul săbiei. Am strigat: „Aman! Aman!", ceea ce înseamnă „Îndurare!" şi m-am aruncat în braţele unuia din ei ca un copil în braţele maică-sii. Am verificat cu coada ochiului dacă nepotul meu a făcut acelaşi gest. Militarii se sfătuiră din priviri, apoi ne traseră cu putere îndărătul lor strigînd şi ei spre gloată: „Aman!"

Urmăritorii noştri se opriră brusc, de parcă s-ar fi izbit de un zid din sticlă. Cu excepţia unui singur individ, un tînăr care zbiera ca un diavol, şi care, după părerea mea, era un dezechilibrat. În loc să rămînă ca şi ceilalţi nemişcat, îşi continuă goana şi îşi repezi braţele înainte, încercînd să-l apuce pe Bumeh de cămaşă. Se auzi o şuierătură. Nici măcar nu l-am zărit pe ienicerul care mă ţinea scoţîndu-şi sabia din teacă, apoi izbind. L-am văzut doar ştergîndu-şi sabia pe spatele nefericitului care-i zăcea la picioare. Fusese atins

la baza gîtului, iar tăietura era atît de adîncă încît umărul i se desprinsese de trup ca o cracă tăiată. Nici n-avusese răgaz să suspine. Nu se auzise decît zgomotul stins al trupului căzînd. Am rămas cu ochii fixaţi îndelung asupra rănii din care curgea sîngele negru la culoare, spumegînd dintr-un izvor lăuntric căruia îi luă ceva timp ca să sece. Cînd am fost în sfîrşit în stare să-mi desprind privirea, mulţimea dispăruse. Nu rămăseseră decît trei oameni, tremurînd în mijlocul drumului. Ienicerii le porunciseră să nu fugă precum ceilalţi şi să le explice păţania. Ei arătară îndărătul lor flăcările incendiului, apoi arătară spre nepotul meu şi spre mine. Am spus imediat că noi n-aveam nici un amestec, că sîntem nişte negustori de cărţi, oameni cumsecade veniţi cu treburi la voievodul Valahiei, şi că puteam dovedi acest lucru.

— Sînteţi siguri că ei sînt criminalii? întrebă cel mai în vîrstă dintre ieniceri.

Cei trei localnici se codiră, de teamă că-şi vor pune în pericol propriul cap. În cele din urmă, unul din ei vorbi pentru toţi:

— Se spune că aceşti străini au dat foc palatului. Cînd am vrut să-i luăm la întrebări, au luat-o la fugă, de parcă se simţeau vinovaţi.

Mi-ar fi plăcut să răspund, dar ienicerii ne făcură semn să tăcem şi ne porunciră, lui Bumeh şi mie, să mergem înaintea lor.

Cînd şi cînd, mă uitam peste umăr. Mulţimea se strînsese la loc şi ne urma, dar la o distanţă apreciabilă. Încă şi mai departe, se ghicea vîlvătaia flăcărilor şi vacarmul celor veniţi în ajutor. Nepotul meu mergea liniştit, fără să-mi arunce nici măcar o privire îngrijorată sau complice. Sînt convins că acest spirit superior era preocupat de cu totul altceva decît de vulgarele mele temeri de muritor bănuit pe nedrept de o crimă şi dus de doi ieniceri pe uliţele Constantinopolului, spre o soartă necunoscută.

Escorta ne conduse spre locuinţa unui personaj aparent important, Morşed Aga. Nu mai auzisem pînă atunci de numele lui, dar îmi dădură de înţeles că fusese odinioară comandant de ieniceri şi că ocupase în această calitate funcţii înalte la Damasc. Ni se adresă de altfel în arabă, o arabă în mod vizibil învăţată tîrziu şi cu un puternic accent turcesc.

Ceea ce mi-a atras de la bun început atenţia la el au fost dinţii. Erau atît de subţiri şi de tociţi că păreau un şir de ace negre la culoare. Aspectul mi s-a părut respingător, însă el nu se simţea în mod evident nici ruşinat, nici încurcat. Îi dezvelea larg la fiecare zîmbet, şi zîmbea necontenit. Drept e că, în rest, înfăţişarea sa era cea a unui om respectabil, cu burtică la fel ca mine, cu păr cărunt sub o tichie albă cu ceapraz argintiu şi fără nici o pată, cu barbă îngrijită, cu maniere de om primitor.

De îndată ce am fost aduşi în faţa lui, ne ură bun venit şi ne spuse că avuseserăm noroc că ienicerii ne aduseseră la el şi nu la judecător sau în turnul prizonierilor.

— Aceşti tineri sînt ca şi copiii mei, au încredere în mine, ştiu că sînt un om drept şi milos. Am prieteni sus de tot, foarte sus, dacă înţelegeţi ce vreau să spun, şi nu m-am folosit niciodată de relaţiile mele pentru a condamna un nevinovat. Uneori, în schimb, am obţinut graţierea cîte unui vinovat care a izbutit să mă înduioşeze.

— Vă pot jura că sîntem nevinovaţi, este o simplă neînţelegere. Am să vă explic.

Mă ascultă atent, dînd din cap de mai multe ori pentru a-mi arăta compasiune. Apoi mă asigură:

— Pari un om respectabil, să ştii că îţi voi fi prieten şi ocrotitor.

Ne aflam într-o sală mare mobilată doar cu covoare, draperii şi perne. În jurul nostru, în afară de Morşed Aga şi cei doi ieniceri, mai erau jumătate de duzină de oameni înarmaţi, ce mi se părură din capul locului a fi militari daţi afară din armată. Se auzi zarvă în exterior, un paznic ieşi

să vadă, apoi se întoarse ca să şoptească ceva la urechea gazdei noastre, brusc îngrijate.

— Se pare că incendiul se lăţeşte. Nu se mai poate socoti numărul victimelor.

Se întoarse spre unul din ieniceri.

— Oamenii din cartier au văzut că i-aţi adus pe prietenii noştri aici?

— Da, cîţiva oameni ne-au urmat de departe.

Morşed Aga se arăta tot mai îngrijorat.

— Vom fi nevoiţi să facem de pază toată noaptea. Nici unul dintre voi nu trebuie să doarmă. Iar dacă vă întreabă unde sînt prietenii noştri, veţi spune că i-am dus la închisoare ca să fie judecaţi.

Ne făcu complice cu ochiul, îşi dezveli dinţii negri ca nişte ace şi ne spuse pe un ton liniştitor:

— Nu vă temeţi de nimic, calicii ăştia nu mai pun ei mîna pe voi.

Făcu apoi semn unuia din oameni să ne aducă nişte boabe de fistic de ronţăit. Cei doi ieniceri găsiră de cuviinţă să se retragă, chiar în acel moment.

Sînt nevoit să-mi întrerup aici relatarea pentru această noapte. Ziua a fost epuizantă, iar condeiul meu începe să atîrne greu. O voi relua în zori.

Scris sîmbătă, 28

Mai tîrziu ni s-a adus cina, apoi ni se arătă o încăpere din casă unde ne puteam culca, nepotul meu şi cu mine, singuri. Somnul nu mi se lipi de gene toată noaptea, iar în zori tot nu dormeam cînd Morşed Aga se aplecă deasupra mea, zgîlţîindu-mă.

— Trebuie să te scoli repede.

M-am ridicat în şezut.

— Ce se petrece?

— Mulţimea s-a adunat afară. Se pare că jumătate din cartier a ars şi că sînt sute de morţi. Le-am jurat pe mormîntul tatălui meu că nu sînteţi aici. Dacă mai stăruie, voi fi nevoit să-i las pe cîţiva dintre ei să intre ca să verifice singuri. Va trebui să vă ascundeţi. Veniţi cu mine!

Ne conduse, pe nepotul meu şi pe mine, printr-un culoar, spre un dulap în perete a cărui uşă o deschise cu o cheie.

— Aveţi de coborît cîteva trepte. Fiţi atenţi, nu există lumină. Coborîţi încetişor, rezemîndu-vă de perete. Jos, e o săliţă. Vin şi eu acolo de îndată ce voi putea.

L-am auzit închizînd la loc uşa dulapului şi răsucind de două ori cheia în broască.

Ajunşi jos, căutarăm pe dibuite un loc de stat, dar podeaua era noroioasă şi nu existau acolo nici scaun, nici taburet. N-am putut face altceva decît să mă sprijin de perete, rugîndu-mă ca gazda noastră să nu ne lase prea multă vreme în gaura aia.

— Dacă omul ăsta nu ne-ar fi luat sub protecţia sa, am fi acum în fundul unei temniţe, zise deodată Bumeh, care nu mai deschisese gura de ceasuri întregi.

În beznă nu puteam vedea dacă zîmbeşte.

— Ţi-ai găsit momentul să-ţi baţi joc, i-am spus. Ai vrea poate ca Morşed Aga să ne dea pe mîna gloatei turbate de afară? Sau să ne lase pe seama unui judecător care se va grăbi să ne condamne spre a linişti opinia publică? Nu te arăta atît de nerecunoscător! Şi nu mai da dovadă de atîta trufie! Nu uita că tu m-ai tîrît ieri la voievodul ăsta. Şi că tot tu m-ai împins să fac această călătorie!! N-ar fi trebuit să părăsim vreodată Gibelet!

Îi vorbisem nu în arabă, ci în dialect genovez, aşa cum o fac spontan de fiecare dată cînd mă simt expus adversităţilor Orientului.

Trebuie să recunosc faptul că, o dată cu trecerea orelor, apoi a zilelor, am început să-mi vorbesc mie însumi nu foarte diferit de felul în care vorbea Bumeh, pe care-l bănuisem zeflemitor și-l acuzasem de ingratitudine. În anumite momente, măcar; pentru că, în alte momente, binecuvîntam steaua mea norocoasă care mi-l scosese în cale pe Morșed Aga. Șovăiam constant între două impresii. Uneori, nu vedeam în acest om decît pe notabilul înțelept cu păr cărunt, preocupat de soarta noastră, de bunăstarea noastră, și care se scuza de fiecare dată că ne pricinuia fără voia lui neplăceri; iar alteori, nu îi mai vedeam decît gura aceea neagră de pește rapace. Cînd mi se părea timpul prea lung, iar pericolele care ne amenințau păreau îndepărtate, ajungeam să mă întreb dacă nu cumva era absurd că ne aflăm astfel închiși în casa unui necunoscut, care nu era nici funcționar însărcinat cu menținerea ordinii, nici prieten. De ce făcea asta pentru noi? De ce se punea rău cu oamenii cartierului, și chiar cu autoritățile, pe mîna cărora ar fi trebuit să ne dea încă din prima zi? Apoi punea să se deschidă ușa temniței, ne chema, ne aducea sus în casă, în general noaptea, și împărțea cu noi cina sa și a oamenilor săi, instalîndu-ne la locul de onoare, oferindu-ne cele mai bune bucăți de pui sau de miel, înainte de ne explica pe îndelete cum mai stăteau lucrurile.

— Vai, vai, ne spunea el, primejdia de moarte se apropie. Localnicii îmi supraveghează necontenit ușa, convinși că sînteți tot ascunși la mine. În tot orașul sînt căutați cei răspunzători de incendiu. Autoritățile au promis o pedeapsă exemplară...

Dacă am fi prinși, nici măcar nu ne-am putea aștepta la o adevărată judecată. Am fi în aceeași zi trași în țeapă și expuși în piețele publice. Atîta timp cît eram ascunși acasă la binefăcătorul nostru, nu riscam nimic. Numai că nu puteam rămîne prea multă vreme aici. Toate secretele sfîrșesc prin a fi date de gol. De altfel, judecătorul își trimisese grefierul într-o inspecție. Bănuia el poate ceva.

Acum, scriu aceste fraze cu o mînă care nu mai tremură. Dar, vreme de nouă zile şi nouă nopţi, am trăit un coşmar, fără ca prezenţa sinistrului meu nepot să-mi îndulcească cu ceva nenorocirea.

Deznodămîntul nu s-a produs decît ieri. După ce m-a lăsat să cred că judecătorul ar putea face oricînd o percheziţie în toată regula şi că era tot mai primejdios să mă adăpostească astfel, gazda mea veni să-mi anunţe în sfîrşit o veste bună.

— M-a convocat judecătorul azi-dimineaţă. M-am dus la el şoptindu-mi deja ultima rugăciune. Şi cînd a început să-mi spună că ştie că sînteţi ascunşi la mine, m-am aruncat la picioarele lui implorîndu-l să-mi cruţe viaţa. Atunci mi-a spus să mă scol şi a zis că aprobă atitudinea mea nobilă, deoarece luasem apărarea a doi nevinovaţi. Căci şi el este convins de nevinovăţia voastră. Dacă spiritele n-ar fi fost atît de încinse, v-ar fi spus să ieşiţi imediat cu capul sus. Dar e mai bine să ne arătăm prudenţi. Înainte de a ieşi, va trebui să facem rost de un permis de liberă trecere. Doar Înălţimea Voastră, i-am spus, le-ar putea elibera un astfel de document. A spus că are nevoie să chibzuiască şi mi-a cerut să revin să-l văd în după-amiaza asta. Ce părere ai?

I-am răspuns că eram încîntat, că asta era vestea cea mai încurajatoare cu putinţă.

— Va trebui să-i facem judecătorului un cadou demn de o astfel de favoare.

— Evident. Ce sumă ar trebui să-i oferim?

— Va trebui să te gîndeşti la acest lucru cu mare grijă, cadiul ăsta e un personaj de vază. E un om mîndru şi nu va voi să se tocmească. Se va uita doar la plocon. Dacă i se va părea suficient, îl va lua şi ne va înmîna permisul de liberă trecere. Dacă i se va părea insuficient, mi-l va arunca în faţă, şi atunci o vom porni, tu, nepotul tău şi cu mine, spre cele veşnice!

Îşi trecu încet mîna peste gît de-o parte, apoi de partea cealaltă, iar eu am făcut instinctiv acelaşi gest.

Oare cîți bani ar trebui să ofer pentru a scăpa cu viață? Cum aș putea răspunde la această întrebare? Există vreo cifră mai importantă decît viețile noastre?

— Nu am la mine decît patru piaștri și șaizeci de aspri. Știu că e neîndestulător...

— Patru piaștri și jumătate e ceea ce va trebui să li se împartă oamenilor mei pentru a le mulțumi că ne-au apărat pe toți și ne-au slujit vreme de zece zile.

— Asta și intenționam să fac. Voiam, de asemenea, să-ți trimit ție, gazda noastră, binefăcătorul nostru, de îndată ce mă voi întoarce acasă, cel mai somptuos dintre daruri.

— Uită de mine, eu nu vreau nimic. Ești aici, în casa mea, iar eu nu te-am lăsat să-ți dezlegi punga. Nu-mi risc viața așa cum am făcut-o pentru a căpăta daruri. V-am primit aici pe tine și pe nepotul tău pentru că am fost convins de la bun început că sînteți nevinovați. Nu pentru alt motiv. Și nu voi dormi liniștit mai înainte de a vă ști în siguranță. Dar judecătorului chiar va trebui să-i găsim cadoul care se cuvine, și vai de noi dacă vom comite cea mai mică eroare de apreciere.

— Prin ce fel de mijloc va trebui să plătim?

— Are un frate, negustor prosper și respectat. Vei scrie pentru el un act de recunoaștere a datoriei, spunînd că ți-a livrat marfă, contra unei anumite sume, și că te angajezi să plătești ce datorezi peste o săptămînă. Dacă n-ai suma acasă, vei putea s-o împrumuți.

— Cu condiția să vrea cineva să-mi împrumute...

— Ascultă, prietene! Ascultă sfatul unui om cu părul alb! Începe prin a ieși din această situație proastă, păstrîndu-ți capul pe umeri. Mai tîrziu, te vei gîndi cui să ceri să te împrumute. Să nu mai pierdem vremea, o să încep să întocmesc actul. Să mi se aducă ceva de scris!

Se informă asupra numelui meu complet, reședinței obișnuite, adresei din acest oraș, religiei, originilor mele, profesiei

mele exacte, şi se strădui să caligrafieze totul cu o mînă sigură. Lăsînd totuşi o linie în alb.

— Cît scriu?

Şovăiam.

— Dă-mi un sfat!

— Nu te pot ajuta. Nu ştiu la cît se ridică averea ta.

La cît se ridică aşadar averea mea? Poate că, dacă pun la socoteală tot ce trebuie să fie socotit, la două sute cincizeci de mii de maidini, ceea ce face cam trei mii de piaştri... Dar este oare asta întrebarea care trebuie pusă? N-ar trebui să ştiu mai curînd ce sume are judecătorul obiceiul să perceapă atunci cînd face asemenea servicii?

De fiecare dată cînd îmi vine o cifră în minte, mi se pune un nod în gît. Şi dacă magistratul ar spune nu? N-aş mai putea adăuga încă un piastru? Sau trei? Sau doisprezece?

— Cît?

— Cincizeci de piaştri!

Omul se arătă nemulţumit.

— Am să scriu o sută cincizeci!

Începu să scrie, iar eu n-am protestat. Apoi îi puse pe doi dintre oamenii lui să semneze în chip de martori, la fel ca şi pe mine şi pe nepotul meu.

— Iar acum, rugaţi-vă lui Dumnezeu ca totul să meargă bine. Dacă nu, o să murim cu toţii.

Am părăsit locuinţa lui Morşed Aga ieri-dimineaţă la prima oră, cînd străzile erau încă prea puţin animate, după ce oamenii lui verificaseră că nu ne pîndea nimeni. Aveam asupra noastră un permis de liberă trecere cam sumar, în virtutea căruia ne era îngăduit să călătorim peste tot în împărăţie fără a fi stingheriţi. În partea de jos a documentului era o semnătură, în care nu se putea citi decît un singur cuvînt, „cadi".

Ne întoarserăm strecurîndu-ne pe lîngă ziduri spre casa noastră din Galata, murdari, despuiaţi, dacă nu ca nişte

cerşetori, cel puţin ca nişte călători extenuaţi de mai multe etape succesive, şi care s-ar fi încrucişat pe drum de mai multe ori cu moartea. Cu tot permisul nostru de liberă trecere, ne temeam să nu fim controlaţi de vreo patrulă şi, încă şi mai mult, să nu nimerim nas în nas cu oamenii din cartierul sinistrat.

Abia după ce am ajuns acasă am aflat adevărul: încă de a doua zi după incendiu, fuseserăm scoşi de sub învinuire. Deşi suferind şi distrus de pierderea atît a casei, cît şi a cărţilor sale, nobilul voievod îşi adunase vecinii din cartier pentru a le spune că ne acuzaseră pe nedrept; focul fusese pricinuit de jarul unei narghilele pe care o slujnică o lăsase să cadă peste un covor din lînă. Mai multe persoane din suita sa suferiseră arsuri mai mult sau mai puţin superficiale, dar nu pierise nimeni. Cu excepţia tînărului smintit, doborît în faţa noastră de ieniceri.

Îngrijaţi de dispariţia noastră, Marta, Habib şi Hatem veniseră încă de a doua zi după veşti şi fuseseră în mod firesc îndreptaţi spre casa lui Morşed Aga. Care le afirmase că ne găzduise o noapte pentru a ne salva de mulţime, şi că plecaserăm de acolo imediat apoi. Poate că, sugerase el perfid, preferaserăm să părăsim pentru cîtva timp oraşul de teamă să nu fim prinşi. Binefăcătorul nostru primi calde mulţumiri de la ai mei, pe care îi puse să făgăduiască să-l ţină la curent de îndată ce ar fi avut veşti, căci, zicea el, se înfiripase între noi o mare prietenie. În vreme ce aveau această curtenitoare conversaţie, noi zăceam, Bumeh şi cu mine, în ascunzătoarea de sub picioarele lor, închipuindu-ne că temnicerul se zbătea să ne scape din ghearele mulţimii.

— Am să-l fac să plătească pentru toate astea, am spus, pe cît e de adevărat că mă cheamă Embriaco! O să-mi înapoieze banii şi el o să fie cel care o să putrezească în temniţă, dacă n-o să fie cumva chiar tras în ţeapă.

Nici unul dintre ai mei nu se gîndi să mă contrazică, dar, cînd am rămas singur cu ajutorul meu, veni să mă implore:

— Stăpîne, e mai bine să renunţi să-l mai urmăreşti pe acest om!

— Nici gînd. Chiar de-ar trebui să ajung pînă la marele vizir!

— Dacă un şef de bandă de mahala v-a luat punga şi v-a sustras o recunoaştere de datorie de o sută cincizeci de piaştri pentru a vă da drumul, cît credeţi că va mai trebui să scoateţi din pungă în anticamera marelui vizir pentru a căpăta satisfacţie?

Am răspuns:

— Voi plăti ce trebuie plătit, dar vreau să-l văd pe omul ăsta în ţeapă!

Hatem se feri să mă contrazică iarăşi. Şterse masa dinaintea mea, luă o ceaşcă goală, apoi ieşi, ţinîndu-şi ochii plecaţi. Ştie că nu trebuie să-mi rănească amorul-propriu. Dar mai ştie, de asemenea, că fiecare cuvînt care mi-este spus îşi croieşte drum în mintea mea, oricare mi-ar fi răspunsul pe moment.

De fapt, în dimineaţa asta, nu mai sînt în aceeaşi dispoziţie ca ieri. Nu mă mai gîndesc la răzbunare înainte de a părăsi acest oraş. Vreau să plec, luîndu-i cu mine pe toţi ai mei. Şi nu mai vreau nici blestemata aia de carte, am impresia că de fiecare dată cînd mă apropii de ea, se va produce o nenorocire. Mai întîi bătrînul Idriss, apoi Marmontel. Acum incendiul. Nu salvare ne aduce cartea asta, ci calamitate. Moartea, naufragiul, incendiul. M-am săturat, plec.

Marta mă imploră şi ea să părăsim neîntîrziat oraşul. Nu mai vrea să pună piciorul la palat. E convinsă că orice demers nu va sluji la nimic. Ar dori să meargă acum la Smirna – nu i s-a spus într-o zi că bărbatul ei se stabilise acolo? Îşi închipuie că acolo poate căpăta înscrisul care îi va

reda libertatea. Fie, o voi conduce la Smirna. Dacă află acolo ceea ce caută, ne vom întoarce împreună la Gibelet. Unde o voi lua în căsătorie și o voi aduce să trăiască în casa mea. N-am chef să i-o promit încă de pe acum, prea multe piedici ne despart de o asemenea zi. Dar îmi place să nutresc ideea că anul ce vine, despre care se zice că va fi cel al Fiarei și a mii de calamități prevestite, va fi pentru mine un an de nuntă. Nu sfîrșitul timpurilor, ci un alt început.

Caietul II

Vocea lui Sabbatai

În port, duminică, 29 noiembrie 1665

Mai erau în caietul meu destule pagini albe, dar, prin aceste rînduri, inaugurez un alt caiet, pe care tocmai l-am cumpărat în port. Primul nu se mai află în posesia mea. Dacă ar fi să nu-l mai revăd, după toate cîte le-am însemnat acolo începînd din luna august, cred că mi-aş pierde gustul pentru scris, şi chiar şi un pic din pofta de viaţă. Numai că nu e rătăcit, ci pur şi simplu am fost silit să-l las în casa lui Barinelli, unde l-am părăsit azi-dimineaţă în pripă, şi trag nădejde să-l recuperez, încă din noaptea asta, cu voia Celui de Sus. Hatem s-a dus să-l ia înapoi, dimpreună cu alte cîteva lucruri. Am încredere în iscusinţa lui...

Deocamdată, mă întorc la peripeţiile acelei zile nesfîrşite, în cursul căreia am avut de suferit destule ocări. Unele pe care le aşteptam, altele nu.

Azi-dimineaţă, aşadar, pe cînd mă pregăteam să mă duc la biserica din Pera cu toţi ai mei, sosi cu mare pompă un demnitar turc. Fără să descalece, trimise pe unul dintre oamenii săi după mine. Locuitorii cartierului îl salutau toţi cu deferenţă, iar unii dintre ei se descopereau, după care se făceau nevăzuţi pe prima ulicioară.

Cînd m-am înfăţişat, mă salută în arabă de la înălţimea calului împopoţonat, iar eu i-am întors salutul. Îmi vorbi de parcă ne cunoşteam de o viaţă şi mă numi prietenul şi

fratele său. Însă ochii lui încruntaţi glăsuiau cu totul altceva. Mă pofti să vin într-o zi să-i fac cinstea unei vizite acasă, iar eu i-am răspuns politicos că onoarea ar fi pentru mine, tot întrebîndu-mă cine putea fi acest personaj şi ce voia de la mine. Îmi indică atunci pe unul din oamenii lui, spunînd că mi-l va trimite joia următoare să mă escorteze pînă la el acasă. Bănuitor, după tot ce se întîmplase în cursul ultimelor zile, n-aveam nici un chef să mă duc aşa în casa unui necunoscut, şi i-am răspuns că trebuia, vai, să părăsesc oraşul mai devreme de joi pentru o treabă urgentă, dar că acceptam cu plăcere generoasa lui invitaţie pentru o viitoare şedere în această binecuvîntată capitală. În sinea mea îmi şopteam: n-o să fie prea curînd!

Deodată, omul scoase din buzunar actul pe care temnicerul meu mă pusese să-l semnez prin înşelăciune şi presiune. Îl desfăşură, pretinse că numele său figura acolo şi spuse că era consternat că aveam de gînd să plec înainte de a-mi fi achitat datoria. Este, aşadar, fratele judecătorului, îmi spusei în sinea mea. Dar ar putea la fel de bine să fie orice alt puternic personaj în cîrdăşie cu temnicerul meu. Acesta îi strămutase recunoaşterea datoriei mele, sub pretextul că scrie numele fratelui judecătorului. Care judecător nu există desigur decît în scornelile lui Morşed Aga. „A, sînteţi fratele cadiului", am spus totuşi pentru a cîştiga timp de reflecţie şi pentru a-i înştiinţa pe cei de faţă că nu ştiam prea bine cine era acel om.

Tonul i se înăspri atunci:

— Sînt fratele cui vreau! Dar nu al unui cîine de genovez! Cînd ai să-mi plăteşti datoria?

Amabilităţile erau aparent terminate.

— Îmi îngăduiţi să văd acest act?

— Ştii foarte bine ce scrie acolo! răspunse el, prefăcîndu-se nerăbdător.

Dar totuşi mi-l întinse, fără să-i dea drumul din mînă, iar eu m-am apropiat ca să-l citesc.

— Banii ăştia trebuie plătiţi peste cinci zile.

— Joi, joia viitoare. O să aduci toată suma, nici un aspru mai puţin. Iar dacă încerci s-o ştergi pînă atunci, am să te fac să-ţi petreci tot restul zilelor în temniţă. Oamenii mei te vor supraveghea de acum zi şi noapte. Unde te duceai acum?

— E duminică şi mă duceam la biserică.

— Foarte bine, du-te la biserică! Roagă-te pentru viaţa ta! Roagă-te pentru sufletul tău! Şi mai ales grăbeşte-te să-ţi găseşti pe cineva să te împrumute!

Porunci la doi dintre oamenii lui să rămînă de pază la poarta casei şi plecă împreună cu restul escortei, salutîndu-mă mult mai puţin politicos decît la venire.

— Ce-o să facem acum? întrebă Marta.

N-am stat prea mult pe gînduri.

— Ceea ce ne pregăteam să facem înainte de venirea acestui om. Ne ducem la liturghie.

La biserică nu mă rog prea des. Mă duc acolo ca să mă las legănat de vocile care cîntă, de tămîie, icoane, statui, bolţi, vitralii, strălucirea aurului şi ca să mă las în voia unor interminabile meditaţii, sau mai degrabă reverii, visări profane, uneori chiar libertine.

Am încetat să mă rog, îmi amintesc foarte bine, la vîrsta de treisprezece ani. Fervoarea mea a scăzut în ziua în care am încetat să mai cred în minuni. Ar trebui să povestesc în ce împrejurări s-a produs acest lucru – o voi face, dar mai tîrziu. S-au întîmplat astăzi prea multe lucruri care mă preocupă şi nu-mi stă mintea la ocoluri prea lungi. Voiam doar să spun că astăzi m-am rugat şi i-am cerut Cerului un miracol. Îl aşteptam cu încredere şi aveam chiar – să mă ierte Dumnezeu! – sentimentul că-l meritam. Am fost întotdeauna un comerciant cinstit şi, mai mult decît atît, un om de bine. De cîte ori am întins mîna unor biete persoane pe care El însuşi – să mă ierte iarăşi! – le abandonase. Nu

mi-am însușit niciodată bunurile celor mai slabi, și nici nu i-am umilit pe cei a căror subzistență depindea de mine. De ce ar îngădui El să se înverșuneze astfel cineva împotriva mea, să mă ruineze, să-mi amenințe libertatea și viața?

Stînd în picioare în biserica din Pera, am țintit fără rușine imaginea Creatorului de deasupra altarului, tronînd precum Zeus cel din vechime printre razele de aur, și I-am cerut un miracol. La ceasul cînd scriu aceste rînduri, nu știu încă dacă miracolul s-a produs. N-am s-o știu înaintea zilei de mîine, nu înaintea zorilor. Însă a fost, mi se pare, un prim semn.

Ascultasem absent predica părintelui Thomas, consacrată perioadei Adventului și jertfelor la care se cuvine să consimțim pentru a-I mulțumi Cerului de a ni-L fi trimis pe Mesia. Pînă în momentul în care, chiar în ultimele fraze, el le ceru credincioșilor să ridice o rugăciune fierbinte pentru aceia dintre noi care urmau să plece pe mare a doua zi, astfel încît călătoria lor să fie scutită de primejdii și, prin grija Atotputernicului, elementele să nu se dezlănțuie. Cîțiva ochi se întoarseră către un gentilom din rîndul întîi care ținea sub braț o pălărie de căpitan și care îi adresă oficiantului o ușoară plecăciune de recunoștință.

Chiar în clipa aceea, soluția pe care o căutam mi se impuse în minte: să plecăm imediat, fără măcar să mai trecem pe la casa jupînului Barinelli. Să mergem drept la corabie, să ne îmbarcăm, să ne petrecem acolo noaptea, pentru a ne îndepărta cît mai repede de cei care ne urmăresc. Tristă epocă aceea în care nevinovatul nu are altă cale decît fuga. Hatem are însă dreptate, dacă voi face greșeala de a mă adresa autorităților, risc să-mi las acolo averea și viața. Acești răufăcători atît de siguri pe ei nu s-ar făli astfel dacă n-ar avea complici în sferele cele mai înalte. Eu, străinul, „necredinciosul", „cîinele genovez", nu voi avea nicicînd parte de dreptate împotriva lor. Dacă m-aș încăpățîna, aș pune în pericol propria-mi viață, dar și pe cea a familiei mele.

Ieşind de la biserică, m-am dus să-l văd pe căpitanul corăbiei, care se numeşte Beauvoisin, şi l-am întrebat dacă, din întîmplare, nu are cumva de gînd să facă escală la Smirna. La drept vorbind, în starea de spirit în care m-a lăsat azi-dimineaţă vizita prigonitorului meu, eram gata să merg oriunde. Dar mi-aş fi înspăimîntat interlocutorul dacă i-aş fi dat a înţelege că încercam să fug. Am fost fericit să aud că vasul avea într-adevăr să facă escală la Smirna, pentru un schimb de mărfuri şi pentru a-l lăsa acolo pe domnul Roboly, negustorul francez pe care-l întîlnisem în compania părintelui Thomas, şi care deţine funcţia de ambasador interimar. Căzurăm de acord asupra unui preţ, atît pentru traversare, cît şi pentru hrană, zece scuzi francezi, care fac trei sute cincizeci de maidini, plătibili jumătate la îmbarcare, cealaltă jumătate la sosire. Căpitanul îmi recomandă cu tărie să nu ajung cu întîrziere, pentru că vasul va pleca la prima licărire a zorilor, iar eu i-am răspuns că, spre a nu risca nimic, ne vom îmbarca încă din seara aceasta.

Ceea ce am şi făcut. Am vîndut catîrii care îmi rămăseseră şi l-am trimis pe Hatem la Barinelli ca să-i explice plecarea noastră precipitată şi să-mi aducă de acolo caietul şi cîteva lucruri personale. Apoi am urcat cu Marta şi nepoţii mei la bordul vasului. Unde ne aflăm în clipa de faţă. Ajutorul meu încă nu s-a întors. Îl aştept dintr-o clipă într-alta. S-a gîndit să se strecoare la hangiu printr-o uşiţă ascunsă, din spate, spre a înşela vigilenţa persecutorilor noştri. Am încredere în dibăcia lui, dar sînt totuşi îngrijat. Am mîncat foarte uşor, pîine, curmale, fructe uscate. Se pare că e cea mai bună metodă de a evita răul de mare.

Cu toate astea, nu răul de mare e ceea ce mă sperie acum. Am făcut fără îndoială bine că ne-am îmbarcat atît de repede şi că n-am mai trecut pe la casa lui Barinelli, dar nu mă pot împiedica să nu mă gîndesc că, de cîteva ore deja, anumite persoane din oraş au pornit în căutarea noastră. Dacă au braţul lung şi se apucă să cerceteze în zona portului,

am putea fi culeşi ca nişte răufăcători. Poate că ar fi trebuit să-i mărturisesc căpitanului motivele grabei mele, fie şi numai ca să se arate discret în privinţa prezenţei noastre la bord, şi ca să ştie ce să răspundă dacă vreun personaj dubios ar veni să se intereseze de noi. Dar n-am cutezat să-l pun la curent cu nefericirile mele, de teamă ca nu cumva să renunţe să ne mai transporte.

Noaptea asta va fi lungă. Pînă ce vom părăsi portul, mîine dimineaţă, orice zgomot mă va nelinişti. Doamne, cum am putut decădea atît, fără să fi comis nici cea mai mică nelegiuire, de la starea de neguţător cinstit şi respectat la aceea de proscris?

În legătură cu acest lucru, pe cînd vorbeam în faţa bisericii cu căpitanul Beauvoisin, m-am auzit spunînd că eram în călătorie cu ajutorul meu, nepoţii şi cu „soţia mea". Da, deşi încă de la sosirea la Constantinopol pusesem capăt acestei înşelăciuni, iată că în ajunul plecării repun moneda falsă în circulaţie, dacă mă pot exprima astfel. Şi încă în felul cel mai nechibzuit cu putinţă: oamenii aceştia în compania cărora mă pregătesc să călătoresc nu sînt anonimii din caravana de la Alep, există printre ei gentilomi care-mi cunosc numele şi cu care voi avea poate într-o bună zi de-a face.

Căpitanul i-o fi spus deja părintelui Thomas că a acceptat să mă transporte împreună cu soţia mea. Îmi închipui mutra acestuia. Sub taina spovedaniei, nu l-a putut contrazice, dar îmi imaginez ce-o fi gîndit.

Oare ce mă împinge să mă port astfel? Minţile mai puţin complicate vor spune că dragostea e cea care, pare-se, te face nechibzuit. Neîndoielnic, dar nu e doar dragostea. Mai e şi apropierea anului fatidic, sentimentul că faptele noastre nu vor avea nici o urmare, că firul evenimentelor se va rupe, că timpul pedepsei nu va mai veni, că binele şi răul, acceptabilul şi inacceptabilul se vor confunda în curînd sub un acelaşi potop şi că vînătorii vor pieri în acelaşi timp cu prada lor.

E timpul să închid acest caiet... Aşteptarea şi neliniştea m-au făcut să scriu în această seară ceea ce am scris. Mîine voi scrie poate cu totul altceva.

Luni, 30 noiembrie 1665

Dacă totuşi credeam că zorii zilei îmi vor aduce salvarea, sînt acum foarte dezamăgit şi-mi vine greu să-mi ascund neliniştea faţă de însoţitorii mei.

Ziua întreagă s-a scurs în aşteptare şi îmi este greu să le dau explicaţii celor care mă întreabă de ce rămîn la bord cînd toţi ceilalţi pasageri şi membri ai echipajului profită de oprire pentru a se duce la tîrguieli. Singura explicaţie pe care am găsit-o e că am făcut în timpul şederii mai multe cheltuieli decît prevăzusem, că am rămas aşadar lefter şi că n-aş vrea să le dau nepoţilor şi „soţiei mele" prilejul să mă împingă la cheltuieli şi mai mari.

Motivul întîrzierii noastre e că în cursul nopţii căpitanul a aflat că ambasadorul Franţei, Monsieur de la Haye, sosise în sfîrşit la Constantinopol pentru a-şi prelua funcţia, la cinci ani după ce fusese numit succesor al tatălui său. Pentru toţi francezii din această regiune, e un eveniment ieşit din comun, de la care se aşteaptă restabilirea unor mai bune raporturi între coroana Franţei şi aceea a Marelui Stăpîn. Se vorbeşte despre reînnoirea Capitulaţiilor, semnate în secolul trecut de Francisc I şi de marele Soliman. Căpitanul nostru, armatorul, ca şi domnul Roboly au ţinut să-i facă o vizită ambasadorului pentru a-i ura bun venit şi a-şi prezenta omagiile.

Mi s-a părut că am înţeles în seara asta că, în urma anumitor complicaţii, ambasadorul n-a debarcat încă,

negocierile cu autoritățile sultanului n-au ajuns încă la vreun rezultat, iar vasul său, *Marele Împărat*, e ancorat la intrarea în port. Ceea ce ne face să ne temem că vom pleca cel mai curînd mîine seară, sau poate chiar poimîine.

E oare cu putință ca urmăritorii noștri să nu se gîndească pînă atunci să vină după noi în port? Norocul nostru e că ne cred plecați spre Gibelet pe uscat, și că ne caută mai degrabă spre Scutari decît pe drumul spre Izmit.

E, de asemenea, cu putință ca acele jalnice personaje să-și fi dat ifose pentru a mă intimida și a mă constrînge să le plătesc, dar că se tem la fel ca și mine de complicațiile ce s-ar naște dintr-un incident în port, cu cetățeni străini pe care ambasadorii și consulii i-ar proteja cu siguranță.

Hatem s-a întors teafăr și nevătămat, dar cu mîinile goale. Nu s-a putut strecura în casa lui Barinelli căci era supravegheată și în partea din față, și în spate. Tot ce a putut face a fost să-i trimită gazdei noastre un mesaj prin care îi cerea să ne păstreze lucrurile, așteptînd momentul prielnic ca să le luăm înapoi.

Sufăr că nu mai am caietul cu mine, închipuindu-mi că niște ochi de țopîrlani mi-ar putea iscodi rîndurile de taină. Vălul cu care le acopăr le va proteja oare? N-ar trebui să mă gîndesc prea mult la acest lucru, nici să-mi fac sînge rău, nici să-mi sporesc remuşcarea. Mai bine să am încredere în Cer, în steaua mea cea bună și mai cu seamă în Barinelli, față de care am cea mai mare afecțiune și pe care vreau să-l cred incapabil de un gest nedelicat.

Pe mare, 1 decembrie 1665

La trezire, am avut cea mai plăcută surpriză : nu ne mai găseam în port. Petrecusem o noapte de greață și de insomnie și nu putusem adormi decît în zori, pentru a mă trezi la mijlocul dimineții în plină mare a Propontidei.

Motivul acestei plecări e că domnul Roboly a renunțat în cele din urmă la călătorie pentru a mai rămîne o vreme pe lîngă ambasador și a-l pune la curent cu lucrurile întîmplate în absența lui, în timpul interimatului. De asemenea, armatorul a socotit inutil să mai zăbovească, neavînd nici o obligație să se ducă să-l salute pe Monsieur de la Haye și neavînd de gînd la început s-o facă decît în compania domnului Roboly.

De îndată ce mi-am dat seama că ridicasem ancora, răul meu de mare se șterse, deși de obicei nu face decît să se agraveze cînd mă îndepărtez de port.

Dacă vîntul ne este favorabil, iar marea rămîne liniștită, vom fi la Smirna, mi se spune, în mai puțin de o săptămînă. Sîntem însă în decembrie și ar fi de mirare ca marea să rămînă calmă.

Deoarece acum sînt mult mai liniștit, am să consemnez aici, așa cum mi-am făgăduit, incidentul care m-a împins să mă îndepărtez de religie și care m-a făcut, mai cu seamă, să mă îndoiesc de miracole.

Am încetat să mai cred, spuneam, la vîrsta de treisprezece ani. Pînă atunci, eram constant văzut în genunchi, cu un șirag de mătănii în mîini, printre femeile înveșmîntate în negru, și știam pe de rost virtuțile tuturor sfinților. De multe ori m-am dus la capela lui Efrem, umilă chilie săpată în stîncă, unde trăise cîndva unul dintre cei mai cuvioși pustnici, ale cărui nenumărate minuni sînt astăzi slăvite în ținutul Gibelet.

Aşadar într-o bună zi, cam pe la vîrsta de treisprezece ani, la întoarcerea dintr-unul din acele pelerinaje, pe cînd urechile încă îmi zumzăiau de o litanie ce slăvea nişte miracole, nu m-am putut împiedica să nu-i povestesc tatălui meu istoria paraliticului care coborîse de pe munte pe propriile-i picioare, şi pe cea a nebunei din satul Ibrin care îşi regăsise glagoria chiar în clipa în care fruntea ei atinsese stînca rece în care îşi făcuse pustnicul sălaş. Eram mîhnit de nepăsarea tatălui meu faţă de Credinţă, mai ales de cînd o pioasă doamnă din Gibelet îmi dăduse a înţelege că, dacă mama mea murise atît de prematur – nu aveam decît patru ani, iar ea nu avea mai mult de douăzeci – e pentru că la căpătîiul ei nu se făcuseră rugăciuni înflăcărate. Eram aşadar supărat pe tatăl meu şi doream să-l readuc pe calea cea dreaptă.

Mi-a ascultat pilduitoarele întîmplări fără să arate nici scepticism, nici uluire. Avea un chip impasibil şi dădea din cap fără încetare. După ce mi-am golit sacul cu poveşti, s-a ridicat, bătîndu-mă uşurel pe umăr ca să nu mă mişc din loc, şi s-a dus să ia din camera sa o carte pe care i-o văzusem de mai multe ori în mîini.

După ce a pus-o pe masă, lîngă lampă, a început să-mi citească în greceşte diverse istorii care povesteau cu toatele despre vindecări miraculoase. Omise să precizeze care anume sfînt înfăptuise toate aceste minuni, preferînd, a spus el, să mă lase să ghicesc. Jocul ăsta mi-a plăcut. Mă simţeam suficient de vrednic să recunosc stilul făcătorului de minuni. Sfîntul Arsenie, poate? Sau Bartolomeu? Sau Simeon Stîlpnicul? Sau poate Proserpina? Las' pe mine!

Istorisirea cea mai fascinantă şi care mă făcuse să exclam de mai multe ori „aleluia", vorbea despre un om al cărui plămîn fusese străpuns de o săgeată, care rămăsese înfiptă acolo; după ce îşi petrecuse o noapte în preajma sfîntului, omul visase că acesta îl atinsese, iar dimineaţa era vindecat; mîna dreaptă o ţinea strînsă, iar cînd desfăcuse pumnul,

găsise vîrful săgeții. Povestea asta cu săgeata m-a făcut să cred că putea fi Sfîntul Sebastian. Nu, zise tatăl meu. L-am rugat să mă lase să mai ghicesc o dată. Dar n-a mai vrut să continue jocul și m-a anunțat pe un ton neutru că autorul acestor vindecări miraculoase era... Asclepios. Da, Asclepios, zeul grec al medicinei, în sanctuarul său din Epidaur unde s-au dus nenumărați pelerini, veacuri la rînd. Cartea care conținea aceste istorisiri era celebra *Periegezâ* sau *Descriere a Eladei*, scrisă de Pausanias în secolul al doilea al erei noastre.

Cînd tata mi-a dezvăluit cum stăteau lucrurile, evlavia mi-a fost zdruncinată profund.

— Sînt minciuni, nu-i așa?

— Habar n-am. Poate că sînt minciuni. Dar oamenii au crezut destul în ele pentru a se întoarce, an după an, să-și afle vindecarea la templul lui Asclepios.

— Falsele divinități nu pot înfăptui minuni!

— Desigur. Cred că ai dreptate.

— Tu crezi în așa ceva?

— N-am nici cea mai mică idee.

Se sculă și se duse să pună cartea lui Pausanias la loc de unde o luase.

Din ziua aceea, n-am mai fost în pelerinaj la capela lui Efrem. Și nici nu m-am mai rugat. Fără să fi devenit un adevărat necredincios. Astăzi, peste toți cei ce se roagă și îngenunchează și se prosternă aștern aceeași privire ca și tatăl meu, lipsită de iluzii, distantă, nici respectuoasă, nici disprețuitoare, uneori intrigată, dar eliberată de orice certitudine. Și-mi place să cred că și Creatorul preferă, dintre toate făpturile create de El, tocmai pe cele care au știut să devină libere. Oare un părinte nu e mulțumit să-și vadă fiii părăsind copilăria pentru a deveni bărbați, chiar dacă ghearele lor în formare îl zgîrie un pic? Pentru ce ar fi Dumnezeu un părinte mai puțin binevoitor?

Pe mare, miercuri, 2 decembrie

Am trecut de Dardanele şi navigăm drept spre sud. Marea e liniştită, iar eu mă plimb pe punte, cu Marta la braţ, ca o doamnă din Franţa. Oamenii din echipaj o privesc pe furiş, doar atît cît să mă facă să simt ce mult mă pizmuiesc, dar rămîn totuşi cît se poate de respectuoşi, astfel că ajung să fiu mîndru de atitudinea lor, fără urmă de gelozie.

Zi după zi, pe nesimţite, m-am deprins cu prezenţa ei, atît de mult încît n-o mai numesc „văduva", de parcă porecla asta n-ar fi demnă de ea; cu toate astea, ne îndreptăm spre Smirna ca să obţinem acolo dovada acestei văduvii. E convinsă că va obţine satisfacţie; în ce mă priveşte, eu sînt mai sceptic. Mă tem să nu cădem din nou în mîinile unor funcţionari venali care vor smulge de la noi, piastru după piastru, toţi banii pe care îi mai avem. În cazul ăsta, mai bine ar fi să urmăm sfatul lui Hatem şi să obţinem un certificat calp. Soluţia asta continuă să nu-mi placă, dar nu o exclud, ca ultim recurs, dacă toate celelalte căi cinstite s-ar înfunda. Oricum, nu se pune problema să mă întorc la Gibelet părăsind-o pe femeia pe care o iubesc, şi este limpede că nu ne vom putea întoarce acasă împreună fără un act la mînă, autentic sau măsluit, care să ne îngăduie să trăim sub acelaşi acoperiş.

Poate că nu am spus-o încă îndeajuns în aceste pagini, sînt acum îndrăgostit aşa cum nu am fost nici în tinereţe. Nu doresc să redeschid vechile răni, pe care le ştiu adînci şi încă neînchise în pofida anilor care au trecut – aş vrea doar să spun că prima mea căsătorie a fost o căsătorie de convenienţă, pe cîtă vreme cea pe care o pun la cale împreună cu Marta este o căsătorie din pasiune. O căsătorie de convenienţă la nouăsprezece ani, iar la patruzeci o căsătorie din pasiune? Asta va fi fost viaţa mea, nu mă plîng, îl venerez

prea mult pe cel de care ar trebui să mă plîng şi nu îi pot reproşa că a dorit să iau în căsătorie o genoveză. Pentru că s-au însoţit întotdeauna cu genoveze, strămoşii mei şi-au putut păstra limba, obiceiurile şi dragostea pentru ţara de baştină. Aici tatăl meu nu greşea şi oricum, pentru nimic în lume, n-aş fi vrut să-l supăr. Nenorocul nostru a fost să dăm de Elvira.

Era fiica unui negustor genovez din Cipru, avea şaisprezece ani, iar tatăl ei, ca şi al meu, nutrea convingerea că era menită să-mi devină nevastă. Eram întrucîtva unicul tînăr genovez din acea parte a lumii, iar căsătoria noastră părea a fi în ordinea lucrurilor. Însă Elvira se făgăduise cu de la sine putere unui tînăr din Cipru, un grec, pe care-l iubea peste măsură şi de care părinţii voiau s-o îndepărteze cu orice preţ. A văzut din prima zi în mine un persecutor, sau măcar un complice al prigonitorilor ei, deşi eu însumi eram silit la această căsătorie. Mai docil, mai ingenuu, curios să descopăr acele plăceri numite supreme, amuzat şi de ritualul sărbătorilor, dar ascultînd de aceleaşi porunci paterne.

Prea mîndră pentru a se supune, prea îndrăgostită de celălalt pentru a mă asculta, a mă privi sau a-mi surîde, Elvira a fost în viaţa mea un episod trist pe care l-a scurtat doar moartea ei timpurie. Nu cutez a spune că m-am simţit uşurat. Nimic, atunci cînd e vorba de ea, nu evocă pentru mine uşurarea, pacea sau seninătatea. Toată această pătanie nu mi-a lăsat decît o strașnică prejudecată împotriva căsătoriei şi a ceremoniilor ei, dar şi împotriva femeilor. De la vîrsta de douăzeci de ani sînt văduv şi eram resemnat să rămîn astfel. Dacă aş fi fost mai atras de rugăciune, m-aş fi dus să trăiesc într-o mînăstire. Doar împrejurările acestui voiaj m-au determinat să repun în discuţie suspiciunile mele înrădăcinate. Chiar dacă ştiu să mimez gesturile credincioşilor, rămîn, totuşi, un om care se îndoieşte...

Cît îmi e de greu să amintesc povestea asta veche! De fiecare dată cînd mă gîndesc iarăşi la ea, reîncep să sufăr. Timpul n-a vindecat mare lucru, sau atît de puţin...

Duminică, 6 decembrie

De trei zile, doar furtună, ceaţă, bubuit de tunet, vînturi aducătoare de ploi, greaţă, ameţeală. Picioarele nu mă mai ţin de parcă ar fi cele ale unui înecat. Mă rezem de pereţii de lemn, de fantomele care trec. Mă poticnesc de o găleată, două braţe străine mă repun pe picioare, cad în clipa următoare în acelaşi loc. De ce n-am rămas la mine acasă, în calmul senin al prăvăliei, să completez liniştit coloane drepte în registru? Ce nebunie m-a împins la călătoria asta? Ce nebunie, mai ales, m-a făcut s-o pornesc pe mare?

Nu mîncînd din fructul interzis omul şi-a supărat Creatorul, ci pornind-o pe mare! Cîtă semeţie să pleci astfel, cu trupul şi cu bunurile, pe imensitatea învolburată, să brăzdezi drumuri deasupra hăurilor, scărpinînd cu vîrful vîslelor înlănţuite spinarea monştrilor din adîncuri, Behemot, Rahab, Leviatan, Abaddon, şerpi, fiare, balauri! Acolo se află nesfîrşita trufie a oamenilor, păcatul lor veşnic reînnoit în pofida pedepselor.

Într-o zi, spune Apocalipsa, mult după sfîrşitul lumii, cînd Răul va fi fost în cele din urmă doborît, marea va înceta de a mai fi lichidă, ea nu va mai fi decît un continent sticlos pe care se va putea merge ca pe uscat. Nu vor mai fi furtuni, nici înecuri, nici greţuri. Doar un gigantic cristal albastru.

Pînă atunci, marea rămîne mare. În această dimineaţă de duminică, avem parte de un moment de răgaz. Mi-am pus haine curate şi am putut aşterne aste cîteva rînduri. Dar soarele se lasă iarăşi învăluit în neguri, ceasurile se

amestecă între ele, iar pe mîndra noastră corabie marinarii şi pasagerii forfotesc.

Ieri, în toiul furtunii, Marta a venit să se ghemuiască lîngă mine. Cu capul pe pieptul meu şi cu şoldul lipit de al meu. Frica devenise o complice, o prietenă. Iar ceaţa, un hangiu îndatoritor. Ne-am îmbrăţişat, ne-am dorit, buzele ni s-au unit, iar oamenii roiau în jurul nostru fără să ne vadă.

Marţi, 8

După scurta limpezire a cerului de duminică, ne-am pomenit iarăşi în mijlocul intemperiilor. Nu ştiu dacă „intemperii" e chiar cuvîntul potrivit, fenomenul e atît de straniu... Căpitanul îmi spune că, în douăzeci şi şase de ani de navigaţie pe toate mările, n-a mai văzut aşa ceva. Oricum nu în Marea Egee. Acel soi de ceaţă lipicioasă care bălteşte greoi şi pe care vîntul n-o alungă. Aerul e parcă mai dens şi a căpătat o culoare de cenuşă.

Corabia noastră e neîncetat zgîlţîită, izbită, împinsă, dar nu înaintează. De parcă ar fi înfiptă în dinţii unei furci. Am deodată impresia că nu sînt nicăieri şi că nu merg niciunde. În jurul meu, oamenii se închină necontenit, iar buzele lor tremură. N-ar trebui să-mi fie frică, dar mi-e frică la fel ca unui copil, noaptea, într-o casă din lemn cînd ultima lumînare s-a stins, iar podelele scîrţîie. Din ochi, o caut pe Marta. Stă aşezată, cu spatele spre mare, aşteptînd ca eu să isprăvesc de scris. Mă grăbesc să-mi strîng uneltele de scris ca să mă duc s-o iau de mînă şi să i-o ţin astfel îndelung în mîna mea, ca în noaptea aceea din satul croitorului, cînd dormisem în acelaşi pat. Era pe atunci intrusa din călătoria mea, acum

este busola. Dragostea este întotdeauna o intruziune. Întîmplarea se face trup, pasiunea se face raţiune.

Ceaţa se îndeseşte şi mai tare, iar sîngele îmi pulsează în tîmple.

Miercuri, 9

La amiază lumină ca de amurg, însă marea nu ne mai zgîlţîie. Totul e liniştit pe vas, oamenii nu se strigă unii pe alţii, iar cînd vorbesc, o fac cu voce înceată şi temătoare, de parcă s-ar afla în preajma unui rege. Albatroşi zboară jos, pe deasupra capetelor noastre, şi de asemenea şi alte păsări cu penaj negru, al căror nume nu-l cunosc şi care scot nişte ţipete neplăcute.

Am surprins-o pe Marta plîngînd. Nu voia să-mi spună motivul şi pretindea că era din pricina oboselii şi a grijilor călătoriei. Cînd am insistat, a sfîrşit prin a-mi mărturisi:

— De cînd sîntem pe mare, ceva îmi spune că nu vom ajunge niciodată la Smirna.

O premoniţie? Ecoul neliniştii şi al tuturor nefericirilor ei?

Am făcut-o iute să tacă, i-am pus repede mîna peste gură că şi cum i-aş mai fi putut împiedica fraza să plece prin eter spre urechile Cerului. Am implorat-o să nu mai rostească niciodată asemenea cuvinte pe o corabie. N-ar fi trebuit să insist s-o fac să vorbească. Dar – Doamne! – cum aş fi putut oare ghici că era atît de puţin superstiţioasă? Nu ştiu dacă trebuie s-o admir sau să mă sperii

Hatem şi Habib şuşotesc întruna, cînd gravi, cînd amuzaţi, şi îşi pun lacăt la gură de îndată ce trec pe lîngă ei.

Cît despre Bumeh, se plimbă pe punte de dimineaţă şi pînă seara, cufundat în meditaţii de nepătruns. Tăcut,

absorbit, avînd în colţul gurii acel zîmbet distant care nu e zîmbet. Tuleiele i-au rămas rare, în vreme ce fratele lui mai mic se rade de trei ani. Poate că nu se uită îndeajuns după femei. Nu se uită, de altfel, după nimic, nici după bărbaţi, nici după cai, nici după podoabe. Nu cunoaşte decît pielea cărţilor. De mai multe ori a trecut pe lîngă mine fără să mă vadă. Seara, însă, a venit să-mi pună o ghicitoare:

— Cunoşti cele şapte Biserici din Apocalipsă?

— Le-am citit deja numele, Efes, Filadelfia, Pergam, mi se pare, Sardes, şi Tiatira...

— Asta e, Tiatira, asta e cea pe care am uitat-o.

— Aşteaptă, sînt doar cinci!

Dar, fără să mai aştepte, nepotul meu începu să recite, ca pentru sine însuşi:

„Eu Ioan, fratele vostru şi împreună cu voi părtaş la suferinţă şi la împărăţia şi la răbdarea în Iisus, fost-am în insula ce se cheamă Patmos, pentru cuvîntul lui Dumnezeu şi pentru mărturia lui Iisus.

Am fost în duh în zi de duminică şi am auzit, în urma mea, glas mare de trîmbiţă,

Care zicea: Ceea ce vezi scrie în carte şi trimite celor şapte Biserici: la Efes, şi la Smirna, şi la Pergam, şi la Tiatira, şi la Sardes, şi la Filadelfia, şi la Laodiceea".

Doamne! De ce am uitat de Smirna?

Vineri, 11

Presimţirea Martei era falsă, am ajuns la Smirna.

Deoarece sînt acum cu picioarele pe uscat, pot în sfîrşit scrie fără să-mi tremure mîna: am avut şi eu, în tot cursul traversării, aceeaşi impresie ca şi ea. Chiar mai mult decît o impresie, o atroce convingere. Şi parcă mi se strîngeau

măruntaiele, deşi mă străduiam cu mult curaj s-o ascund celorlalţi. Aveam, da, sentimentul că mă îmbarcasem pe ultimul drum. Este, poate, la urma urmei, ultima mea călătorie, dar nu se va fi încheiat înainte de etapa Smirna. Mă întrebam doar cum va veni sfîrşitul. La început, cînd se dezlănţuise furtuna, eram convins că aveam să pierim într-un naufragiu. Apoi, pe măsură ce marea şi cerul se calmau, dar totodată se şi întunecau, temerile mele se făcuseră şi mai ambigui, şi mai puţin demne de a fi mărturisite. Nu mai simţeam frica obişnuită a tuturor celor ce se îmbarcă, nu mai pîndeam piraţii în zare sau furtuna, sau monştrii despre care se vorbeşte, nu mă temeam de foc, de epidemii, de drumurile pe apă sau că voi aluneca peste bord. Nu mai exista zare, şi nici bord. Nimic altceva în afară de amurgul acela neîntrerupt, nimic altceva decît ceaţa aceea lipicioasă, norul acela jos de sfîrşit de lume.

Sînt convins că toţi tovarăşii mei de traversare aveau aceeaşi senzaţie. O ghiceam după privirile lor de condamnaţi increduli, ca şi după murmurele lor. Am mai văzut şi cu ce grabă au debarcat.

Domnul fie binecuvîntat, ne aflăm acum pe pămîntul Smirnei. E tot amurg, e adevărat, dar e amurgul la ora lui. De cînd am intrat în golf, cerul s-a limpezit. Mîine vom vedea soarele.

La Smirna, sîmbătă, 12 decembrie 1665

Am dormit la mînăstirea capucinilor şi am visat că naufragiam. Atîta timp cît am fost pe mare, îmi petreceam zilele cuprins de teamă, dar, cînd adormeam, mă visam pe uscat, în casa mea de la Gibelet.

Călugării ne-au primit cu o politeţe reţinută. Invocasem totuşi sprijinul părintelui Thomas, oarecum abuziv, e adevărat. Dacă i-aş fi cerut o scrisoare de recomandare, mi-ar fi scris-o. Lucrurile s-au petrecut atît de repede, încît nici măcar nu l-am putut preveni în legătură cu iminenta mea plecare. Nu voiam ca urmăritorii mei de la Constantinopol, ducîndu-se la biserică, să afle din gura lui unde plecasem. Aş fi putut desigur să-l rog să nu spună nimic, însă atunci ar fi trebuit să-i explic de ce eram urmărit, şi să-l incit să mintă spre a mă proteja... Pe scurt, am venit fără nici o recomandaţie şi am procedat de parcă aş fi avut-o. L-am numit chiar pe părintele Thomas „duhovnicul meu", descriere deloc mincinoasă, deşi abuzivă şi oarecum lăudăroasă.

Dar nu despre asta aş vrea mai cu seamă să vorbesc astăzi. Am dorit să urmez cronologia notelor mele, să vorbesc mai întîi de noaptea trecută, de visul meu. Înainte de a ajunge la esenţial. La lucrurile stranii ce se petrec în acest oraş şi despre care mi se vorbeşte din toate părţile. Sursele mele sînt numeroase. Prima este un foarte bătrîn capucin, părintele Jean-Baptiste din Douai, care trăieşte de douăzeci de ani în Levant şi care, mai înainte, trăise cincisprezece ani la Genova, oraş a cărui nostalgie a păstrat-o şi pe care îl venerează ca şi cum ar fi fost urbea sa natală. Se consideră măgulit să stea astfel de vorbă cu un descendent al glorioasei familii Embriaco şi îşi deschide inima de parcă m-ar fi cunoscut din copilărie. Eu dau însă crezare, în legătură cu ceea ce am să povestesc, şi altor străini pe care i-am întîlnit astăzi, cît şi oamenilor locului.

Cu toţii afirmă că un om din acest oraş, un evreu pe numele lui Sabbatai, sau Shabtai, sau Shabethai, s-a proclamat Mesia şi anunţă sfîrşitul lumii pentru anul 1666, fixînd o dată precisă, luna iunie, mi se pare. Lucrul cel mai straniu este că majoritatea oamenilor din Smirna, chiar dintre creştini sau turci, şi chiar dintre cei care îşi bat joc de acest personaj, par convinşi că prezicerea lui se va adeveri.

Pînă şi părintele Jean-Baptiste în persoană, care susţine că apariţia falşilor profeţi este tocmai semnalul care confirmă iminenţa sfîrşitului vremurilor.

Mi se spune că evreii nu mai vor să muncească, petrecîndu-şi zilele în rugăciuni şi în post ritualic. Prăvăliile lor sînt închise, iar călătorii au mare bătaie de cap să dea peste un zaraf. Azi n-am putut verifica acest lucru, şi nici ieri-seară, deoarece era zi de sabat, dar o să văd mîine, ziua Domnului pentru noi, dar nu şi pentru evrei sau turci. Mă voi duce în cartierul lor, situat pe coasta colinei, în direcţia vechiului castel, în vreme ce străinii, care aici sînt mai cu seamă englezi şi olandezi, îşi au locuinţele pe malul mării, de ambele părţi ale străzii largi care mărgineşte portul. Voi putea vedea atunci cu ochii mei dacă mi s-a spus adevărul.

13 decembrie '65

Evreii proclamă că e minune, iar pentru mine, care am crescut într-o ţară otomană, chiar este: pretinsul lor mesia e teafăr şi nevătămat, l-am văzut cu ochii mei ieşind liber pe stradă şi cîntînd cît îl ţinea gura! Azi-dimineaţă, totuşi, toţi îl dădeau drept mort.

Fusese convocat la cadiu, care la Smirna taie şi spînzură şi care are obiceiul să aplice pedepse cu cea mai mare asprime de îndată ce ordinea publică e ameninţată. Or, ceea ce se petrece la Smirna este, pentru autorităţi, o sfidare nemaiauzită, pentru a nu spune o insultă. Nimeni nu mai munceşte. Nu doar evreii. În acest oraş, care este unul dintre cele în care se află cei mai mulţi comercianţi străini, nimic nu se mai cumpără, nimic nu se mai vinde. Hamalii din port nu mai vor nici să încarce, nici să descarce mărfurile. Prăvăliile şi atelierele sînt închise, iar oamenii stau adunaţi

în piețe, pălăvrăgind despre sfîrșitul lumii și distrugerea împărățiilor. Se zice că încep să sosească delegații din țările cele mai îndepărtate pentru a se prosterna la picioarele numitului Sabbatai, pe care partizanii săi nu-l numesc doar mesia, ci și regele regilor.

Spun „partizanii săi" și nu „evreii", căci aceștia din urmă sînt foarte divizați. Majoritatea cred că el este Cel Așteptat pe care l-au vestit profeții, anumiți rabini văd însă în el un impostor și un profanator, pentru că-și permite să rostească limpede numele lui Dumnezeu, lucru interzis la evrei. Partizanii lui spun că nimic nu-i poate fi interzis lui Mesia și că această încălcare este cu adevărat semnul că Sabbatai nu e un simplu credincios printre atîția alții. Conflictele între cele două tabere durează, pare-se, de luni întregi, fără ca acest lucru să se fi răspîndit în afara comunității. Dar, de cîteva zile, controversa a căpătat o cu totul altă formă. Au izbucnit incidente pe străzi, niște evrei au acuzat alți evrei că sînt necredincioși, în fața unei mulțimi de creștini și de turci care nu pricepeau nimic.

Și iată că ieri un incident grav s-a produs, la ceasul rugăciunii, într-o mare sinagogă numită aici sinagoga portugheză. Adversarii lui Sabbatai erau adunați acolo și nu voiau ca el să vină la ei. Dar a venit, înconjurat de partizanii săi, și s-a pornit să dărîme cu toporul poarta clădirii. În urma acestui incident, cadiul a decis să-l convoace. Am aflat acest lucru azi-dimineață, foarte devreme, din gura părintelui Jean-Baptiste, care se interesează îndeaproape de aceste evenimente. El este cel care m-a încurajat să merg să mă postez în fața reședinței cadiului, pentru a-l vedea venind pe Sabbatai și a-l informa apoi asupra celor văzute. Nu m-am lăsat rugat, curiozitatea mea e îmboldită pe zi ce trece mai mult și simt ca pe un privilegiu faptul că sînt martor la tulburări atît de grave. Un privilegiu și de asemenea – de ce aș continua să mă tem de acest cuvînt? – un semn. Da, un semn. Cum să numesc altfel ceea ce se întîmplă?

Am plecat din Gibelet din cauza tuturor acelor zvonuri referitoare la anul Fiarei şi m-am pomenit ajuns din urmă pe drum de o femeie căreia i s-a vorbit mereu de Smirna pentru că tocmai acolo ar fi fost zărit pentru ultima oară bărbatul ei! Din dragoste pentru ea am nimerit în acest oraş şi iată că descopăr că tocmai aici şi acum e anunţat sfîrşitul lumii. Ne mai despart doar cîteva zile de anul 1666, iar eu sînt pe cale să-mi pierd îndoielile aşa cum alţii îşi pierd credinţa. Din pricina unui fals mesia, o să mă întrebaţi? Nu, din pricina a ceea ce am văzut astăzi, ceva ce raţiunea mea nu-mi îngăduie să înţeleg.

Reşedinţa cadiului nu prea suferă comparaţie cu palatele din Constantinopol, dar este de departe cea mai impunătoare din Smirna. Trei etaje de arcade fine, un portic prin faţa căruia se trece doar cu capul plecat, şi o grădină vastă unde pasc caii celor din gardă. Asta pentru că aici cadiul nu e doar judecător, el îndeplineşte şi funcţia de cîrmuitor. Iar dacă sultanul e umbra lui Dumnezeu pe pămînt, cadiul este umbra sultanului în oraş. Lui îi revine sarcina de a-i ţine pe supuşi sub teroare, fie ei turci, armeni, evrei sau greci, fie ei chiar şi străini. Nu trece săptămînă în care un om să nu fie supus la tortură, spînzurat, tras în ţeapă, decapitat sau, dacă personajul e de rang înalt şi Poarta a decis astfel, sugrumat cu respect. De aceea oamenii nu zăbovesc niciodată în preajma reşedinţei.

Iar în dimineaţa asta, se strînsese o mulţime de gură-cască în vecinătate, dar erau risipiţi pe ulicioarele cartierului, stînd la pîndă, gata să se împrăştie la cea dintîi alarmă. Printre ei, numeroşi evrei cu tichii roşii, care discutau înfierbîntaţi cu voce scăzută, dar şi mulţi negustori străini, veniţi ca şi mine să vadă ce se-ntîmplă.

Deodată, un strigăt. „Iată-l!" îmi spuse Hatem, arătîndu-mi cu degetul un bărbat cu barbă roşcată, înveşmîntat într-o mantie lungă şi avînd pe cap un fel de pălărie împodobită cu nestemate. Se ţineau foarte aproape de el vreo cincisprezece

dintre oamenii săi, în vreme ce alţi o sută îi urmau de la distanţă. Mergea cu pas lent, dar hotărît, aşa cum îi şade bine unui demnitar, şi dintr-o dată începu să cînte foarte tare, dînd din mîini de parcă ţinea o predică mulţimii. În spatele lui, cîţiva adepţi se prefăceau şi ei că ar cînta, dar vocile nu li se auzeau, ci doar glasul lui. În jurul nostru, alţi evrei zîmbeau mulţumiţi, tot trăgînd cu coada ochiului spre un mic grup de ieniceri care făceau de gardă. Sabbatai trecu pe lîngă ei fără să-i privească, continuînd să-şi intoneze şi mai abitir cîntările. Eram convins că aveau să-l înhaţe, să-l brutalizeze, dar ei se mulţumiră să zîmbească foarte amuzaţi, ca pentru a-i spune: „O să vedem noi cum ai să cînţi după ce cadiul o să rostească sentinţa!"

Aşteptarea se dovedi lungă. Mulţi evrei se rugau mişcîndu-şi busturile înainte şi înapoi, cîţiva plîngeau deja. Cît despre negustorii, din Europa, unii se arătau îngrijaţi, alţii păreau batjocoritori sau dispreţuitori, fiecare după cum îi era sufletul. Chiar şi în sînul micului nostru grup, nu aveam toţi aceeaşi atitudine. Bumeh radia, mîndru să constate că întorsătura evenimentelor îi confirma previziunile referitoare la anul ce avea să vină; ca şi cum, pentru că se dovedise perspicace, putea pretinde un tratament de favoare în momentul apocalipsei! Fratele lui, însă, a uitat deja de falsul mesia şi de apocalipsă, neavînd altă grijă decît să tragă cu coada ochiului la o tînără evreică ce se sprijină agale de un zid, la cîţiva paşi de noi, ţinîndu-şi un picior descălţat şi îndoit; la răstimpuri, îi aruncă o ocheadă nepotului meu şi zîmbeşte, ascunzîndu-şi partea de jos a chipului. În faţa ei, un bărbat, care îi poate fi soţ sau tată, se întoarce uneori, cu sprîncenele încruntate, bănuind parcă ceva, dar nevăzînd nimic. Doar Hatem urmăreşte ca şi mine aceste manevre galante, despre care fiecare ştie dinainte că nu vor avea nici un rezultat, dar trebuie să credem că inima adesea se hrăneşte cu propriile-i dorinţe şi că se goleşte chiar atunci cînd şi le satisface.

Marta arătă multă compasiune pentru omul care avea să fie condamnat, apoi se aplecă spre mine pentru a mă întreba dacă nu cumva în fața aceluiași judecător din Smirna, și în aceeași clădire, fusese adus bărbatul ei cu ani în urmă, înainte de a fi spînzurat. Adăugă, în șoaptă: „Domnul să aibă milă de el!" Cînd, de fapt, gîndea ca și mine: „Numai de-am putea căpăta dovada că a fost așa!"

Dintr-o dată, un nou strigăt: condamnatul a ieșit! Deloc condamnat, a ieșit liber, urmat de ai săi, iar atunci cînd cei ce-l așteptau îl văzură zîmbind și făcîndu-le semn, porniră să strige: „Dreapta Celui Veșnic și-a vădit puterea!" Sabbatai le răspunse printr-o frază asemănătoare, apoi reîncepu să cînte ca la venire, iar de data asta multe alte voci cutezară să se înalțe, fără a izbuti totuși să o acopere pe a sa. Căci striga gata să-și spargă pieptul, iar fața îi era roșie.

Ienicerii de gardă nu știau ce să zică. În vremuri normale, ar fi intervenit deja, cu sabia scoasă. Omul ăsta însă ieșea liber de la judecător, cum puteau ei să-l aresteze? S-ar face ei înșiși vinovați de nesupunere. Atunci se hotărîră să nu intervină. Și deciseră chiar, la o poruncă strigată de comandantul lor, să se întoarcă la adăpost în grădina palatului. Această mișcare de repliere avu un efect imediat asupra mulțimii. Oamenii porniră să strige, în ebraică și în spaniolă: „Trăiască regele Sabbatai!" Apoi plecară în alai, cîntînd tot mai tare, în direcția cartierului evreiesc. De atunci, tot orașul e în fierbere.

O minune, ziceam? Da, o minune, cum aș putea-o numi altfel? În țara asta au fost tăiate capete pentru treizeci de ori mai puțin decît ceea ce am văzut azi! Pînă la căderea nopții, alaiurile defilează în toate direcțiile, chemînd locuitorii de toate credințele cînd la distracție, cînd la penitență și la post! Vestind începutul vremurilor noi, cele ale Învierii. Ei nu numesc anul care vine „anul Fiarei", ci „anul Jubileului". Din ce motiv? N-am habar. Ceea ce pare limpede, în schimb, e că par fericiți că se termină aceste vremuri care nu le-au

adus, zic ei, decît umilințe, prigoniri și suferințe. Dar cum vor fi vremurile viitoare? Cu ce va semăna lumea de după sfîrșitul lumii? Va trebui oare să murim cu toții mai înainte în vreun cataclism, pentru ca Învierea să se întîmple? Sau va fi doar începutul unei ere noi, al unei împărății noi, împărăția lui Dumnezeu stabilită pe pămînt, după ce toate cîrmuirile omenești își vor fi dovedit veac după veac nedreptatea și corupția?

Seara asta, la Smirna, oricine are impresia că Împărăția e foarte aproape și că celelalte, inclusiv împărăția sultanului, vor fi măturate. Oare să fie acesta motivul pentru care cadiul l-a lăsat liber pe Sabbatai? Să încerce el oare să-l menajeze pe suveranul de mîine, așa cum o fac atît de des înalții demnitari cînd simt că începe să bată vîntul din altă direcție? Un neguțător englez mi-a zis astăzi, pe un ton complice, că evreii au plătit o sumă importantă judecătorului ca să-l lase pe „regele lor" să plece teafăr și nevătămat. Mi-e greu să cred acest lucru. Cînd Sublima Poartă va prinde de veste ce s-a petrecut azi la Smirna, capul cadiului va fi cel care va cădea! Nici un om chibzuit nu-și va asuma un astfel de risc! Trebuie atunci să credem ce mi-a spus un comerciant evreu, proaspăt sosit de la Ancona, și anume că judecătorul turc, cînd s-a aflat în prezența lui Sabbatai, a fost ca orbit de o lumină misterioasă și a început să tremure; dacă îl primise fără să se ridice și i se adresase pe un ton umilitor, la plecare îl însoțise pînă la ieșire cu toate onorurile, implorîndu-l să-i ierte purtarea de la început. Îmi vine greu să cred și acest lucru. Nu mai știu ce să cred și nimic din ce aud nu mă mulțumește.

Poate că voi vedea mai limpede mîine.

Luni, 14 decembrie 1665

Şi astăzi sînt ispitit să strig că e un miracol, dar n-aş vrea să degradez acest cuvînt folosindu-l în accepţia lui vulgară. De aceea, voi vorbi mai degrabă de neaşteptat, de subit şi de coincidenţă binecuvîntată: tocmai am nimerit pe o stradă din Smirna peste omul cu care aveam cel mai mult poftă să stau la taifas.

Dormisem puţin noaptea trecută. Tot ce se întîmplă mă tulbură în cel mai înalt grad, mă tot sucesc şi mă-nvîrtesc mereu, în mine însumi, dar şi-n pat, tot întrebîndu-mă ce trebuie să cred, pe cine să cred şi cum să mă pregătesc pentru răsturnările de situaţie care se anunţă.

Îmi aduc aminte că am scris în ajunul plecării că mintea mea ameninţa s-o ia razna. Cum naiba ar fi putut să n-o ia? Mă străduiesc totuşi necontenit să descîlcesc iţele misterului, cu seninătate, cu toată seninătatea ce-mi stă în putere. Dar nu mă mai pot retrage zi şi noapte în citadela raţiunii, cu ochii închişi, cu palmele apăsîndu-mi urechile, repetîndu-mi că toate astea sînt false, că lumea întreagă se înşală şi că semnele nu devin semne decît pentru că oamenii le pîndesc.

De cînd am părăsit Gibelet şi pînă la sfîrşitul şederii mele la Constantinopol, admit că nu mi s-a întîmplat nimic extraordinar, nimic ce nu s-ar putea explica prin peripeţiile ce fac parte din viaţă. Moartea lui Marmontel după cea a bătrînului Idriss? Pe moment, aceste dispariţii m-au zdruncinat, este însă în ordinea lucrurilor ca un om bătrîn să moară, iar un vas să naufragieze. Tot aşa stau lucrurile cu incendiul de la palatul nobilului colecţionar valah. Într-un mare oraş în care atîtea construcţii sînt din lemn, asemenea dezastre sînt lucruri curente. E adevărat că, în fiecare din aceste cazuri, la mijloc era cartea lui Mazandarani. În vremuri normale, lucrul ăsta m-ar fi zgîndărit, m-ar fi intrigat; aş

fi debitat cîteva zicale de circumstanţă; apoi m-aş fi întors la preocupările mele de neguţător.

Citadela raţiunii mele a început să se clatine în cursul călătoriei pe mare, şi o spun cu toată luciditatea. Şi tot cu luciditate recunosc că n-a survenit nici un incident notabil care să poată justifica acest lucru. Doar impresii, dintre cele mai vagi: zilele acelea anormal de întunecate; furtuna aceea care s-a dezlănţuit brusc şi s-a liniştit la fel de brusc; şi toţi acei oameni care se mişcau tăcuţi prin ceaţă, de parcă ar fi fost deja doar nişte suflete ce bîntuiau.

Am pus apoi piciorul pe scara Smirnei. Cu pasul nesigur, dar sperînd să-mi vin încet în fire şi să redevin, în acest oraş în care atîtor negustori din Europa le place să rămînă, neguţătorul genovez care sînt, care am fost întotdeauna.

Din păcate, evenimentele care se produc de la sosirea mea nu prea-mi lasă, vai, ragazul de a-mi veni-n fire. Nu mai pot vorbi de circumstanţe întîmplătoare şi nu mai pot acţiona ca şi cum, la capătul acestei călătorii provocate de teama de anul ce are să vină, întîmplarea ar fi cea care m-a condus chiar în locul unde se va proclama sfîrşitul lumii. Taman la Smirna, cîtă vreme, la plecarea din Gibelet, nici măcar n-aveam de gînd să mă duc în acest oraş! Am fost nevoit să-mi schimb itinerarul din pricina unei femei care nici măcar nu trebuia să ia parte la călătorie. Ca şi cum Marta ar fi fost cea care trebuia să mă conducă acolo unde soarta mă aştepta. Acolo unde, deodată, toate peripeţiile drumului căpătau în sfîrşit noimă.

Acum, oricare din evenimentele care m-au condus pînă aici apare, dacă nu ca un semn, măcar ca o piatră de hotar pusă pe itinerarul sinuos pe care Providenţa mi l-a trasat şi pe care l-am urmat de la o etapă la alta crezînd că sînt propriul meu ghid. Trebuie oare să continuu prefăcîndu-mă că iau eu însumi deciziile? Trebuie oare, în numele raţiunii şi al liberului arbitru, să pretind că voinţa mea e cea care m-a adus la Smirna şi că hazardul e cel care m-a făcut să debarc

aici chiar în momentul în care se anunța sfîrșitul timpurilor? Nu cumva sînt pe cale să numesc luciditate ceea ce nu e decît orbire? Mi-am pus deja întrebarea asta și mi se pare că ar trebui să mi-o pun de mai multe ori, fără să aștept vreun răspuns...

De ce spun toate astea și le întorc pe toate fețele? Neîndoielnic pentru că prietenul pe care l-am regăsit astăzi mi-a vorbit așa cum i-aș fi vorbit eu însumi cu cîteva luni în urmă și pentru că mi-a fost rușine să-l contrazic uitîndu-mă în ochii lui, dezvăluindu-i astfel slăbiciunea mea de spirit.

Dar, mai înainte de a evoca pe îndelete această întîlnire, poate că ar trebui să relatez evenimentele zilei de azi.

La fel ca ieri și ca alaltăieri, majoritatea oamenilor din Smirna n-au mai lucrat deloc. Încă de dimineață s-a răspîndit zvonul că Sabbatai proclamase că această zi de luni e un nou sabat, care trebuia respectat la fel ca celălalt. Nu mi s-a putut spune precis dacă vorbise despre ziua de azi sau despre toate zilele viitoare de luni. Un negustor englez cu care m-am încrucișat pe stradă mi-a atras atenția că între vinerea turcilor, sîmbăta evreilor, duminica noastră, iar acum lunea lui Sabbatai, săptămînile de muncă întreagă vor fi foarte înghesuite. Oricum, deocamdată, așa cum am mai spus, nimeni nu se gîndește să muncească, excepție făcînd totuși negustorii de zaharicale, pentru care aceste zile de sărbători neașteptate sînt un chilipir. Oamenii circulă fără oprire, nu doar evreii, dar mai ales ei, ducîndu-se de la o sărbătoare la alta, de la o procesiune la alta, discutînd cu patimă.

Plimbîndu-mă după-amiază prin preajma sinagogii portugheze, am asistat într-o piațetă la o scenă stranie. O mulțime era adunată în jurul unei tinere căzute pe jos în fața porții unei case, și care părea cuprinsă de convulsii. Rostea cuvinte sacadate, din care n-am priceput nimic în afară de cîteva vorbe răzlețe, „Cel Veșnic", „captivii", „împărăția ta", oamenii păreau însă atenți la fiecare respirație iar cineva

din spatele meu i-a explicat pe scurt vecinului său: „Este fata lui Eliakim Haber. Face profeţii. Îl vede pe regele Sabbatai aşezat pe tron". M-am îndepărtat, în vreme ce fata încă profeţea. Nu mă simţeam la largul meu. Ca şi cum m-aş fi furişat în casa unui muribund fără să fac parte din familie şi nici măcar din cartier. Şi apoi trebuie să cred că destinul mă aştepta altundeva. Plecînd de acolo, mă înfundasem într-un şir de străduţe, mergînd cu pas hotărît, ca şi cum aş fi ştiut, fără umbră de îndoială, unde mă duceam şi cu cine aveam întîlnire.

Am ieşit într-o stradă mai largă, unde se adunaseră oameni care se uitau cu toţii în aceeaşi direcţie. Sosea un cortegiu. În fruntea lui, Sabbatai, pe care l-am văzut aşadar pentru a doua oară în numai două zile. Şi de data asta cînta cu voce tare. Nu un psalm sau o rugăciune sau un aleluia, ci, în mod ciudat, un cîntec de dragoste, o veche romanţă spaniolă. „Am întîlnit-o pe Meliselda, fiica regelui, voioasă şi frumoasă." Obrazul îi era roşcat precum barba, iar privirea îi strălucea aidoma privirii unui tînăr îndrăgostit.

Din toate casele de pe stradă, oamenii îşi scoseseră covoarele cele mai de preţ pentru a le azvîrli pe drum sub picioarele lui, astfel că n-a fost nevoit să calce nici măcar o singură dată pe nisip sau pe pietriş. Deşi sîntem în decembrie, nu e nici foarte frig, nici nu plouă, doar un soare un pic acoperit scaldă oraşul şi oamenii într-o lumină primăvăratică. Scena la care am asistat nu s-ar fi putut desfăşura sub ploaie. Covoarele s-ar fi muiat în noroi, iar romanţa spaniolă n-ar fi inspirat decît lacrimi şi nostalgie. În absenţa cărora, în această blîndă zi de iarnă, sfîrşitul lumii nu e însoţit de nici o tristeţe, de nici un regret. Sfîrşitul lumii mi-a apărut preţ de o clipă ca începutul unei veşnice sărbători. Da, mă întrebam deja, eu, intrusul – existau însă azi în cartierul evreilor mulţi alţi venetici în afară de mine – dacă nu greşisem temîndu-mă de apropierea anului fatidic. Îmi spuneam de asemenea că această perioadă, pe care m-am deprins s-o

plasez sub semnul fricii, mă făcuse să cunosc dragostea și mă făcea să trăiesc mai intens decît în orice altă epocă. Ajunsesem chiar să-mi spun că mă simțeam astăzi mai tînăr decît la douăzeci de ani, în asemenea măsură încît mă convingeam pe mine însumi că această tinerețe mă va urmări la nesfîrșit. Cînd, iată, că a sosit un prieten care m-a învrăjbit iar cu apocalipsa.

Maimun. Blestemat fie el, binecuvîntat fie el.

Ultimul complice al rațiunii mele în derută, groparul iluziilor mele.

Am căzut unul în brațele celuilalt. Eu, fericit că-mi strîng în brațe pe cel mai bun prieten evreu, iar el, fericit că fuge de toți evreii de pe pămînt pentru a se refugia în brațele unui „gentil"[1].

Mergea taman la coada cortegiului, cu un aer absent, copleșit. De îndată ce-i căzură ochii pe mine, ieși din rînd fără nici o șovăială pentru a mă trage cît mai departe.

— Să plecăm din cartierul ăsta! Trebuie să-ți vorbesc!

Coborîrăm repede dealul în direcția cornișei unde se află comercianții străini.

— E aici un birtaș francez care tocmai s-a instalat lîngă vamă, îmi spuse Maimun, hai să cinăm la el și să-i bem vinul.

Pe drum începu să-mi povestească nenorocirile sale. Tatăl lui, cuprins de un zel subit, hotărîse să vîndă pe o nimica toată absolut tot ce poseda pentru a veni la Smirna.

— Iartă-mă, Baltassare prietene, sînt lucruri pe care ți le-am ascuns pe vremea lungilor noastre conversații. Erau încă secrete, iar eu n-aș fi vrut să trădez încrederea alor mei. Acum a izbucnit totul la lumina zilei, spre nefericirea noastră. Tu, înainte de a ajunge la Smirna, nu mai auziseși niciodată de numele lui Sabbatai Tsevi. Poate doar la Constantinopol...

---

1. Nume dat de către vechii evrei străinilor (n. tr.).

— Nu, i-am mărturisit, nici măcar. Doar de cînd mă aflu la Smirna.

— Eu l-am întîlnit vara trecută la Alep. A rămas acolo mai multe săptămîni, iar taică-meu l-a poftit chiar la noi acasă. Era foarte diferit de personajul pe care-l vezi azi. Discret, vorbind cu modestie, nu se numea nici rege, nici mesia, şi nici nu-şi dădea ifose pe străzi cîntînd. Din acest motiv, vizita lui la Alep n-a făcut valuri în afara comunităţii noastre. Dar, la noi, a fost începutul unei dezbateri care încă mai continuă. Pentru că în anturajul lui Sabbatai se şoptea deja că el este Mesia cel aşteptat, că un profet din Gaza pe nume Nathan Achkenazi îl recunoscuse ca atare şi că el se va manifesta nu peste multă vreme. Oamenii erau şi au fost mereu împărţiţi. Am primit din Egipt trei scrisori care afirmau toate că acest om era fără putinţă de tăgadă Mesia, în vreme ce, de la Ierusalim, un haham dintre cei mai respectaţi a scris pentru a ne spune că omul acesta era un impostor şi că nu trebuie să ne încredem în nici unul dintre cuvintele şi gesturile lui. Toate familiile erau divizate, a noastră mai mult decît celelalte. Taică-meu, încă din prima clipă cînd i s-a vorbit de Sabbatai, n-a mai trăit decît în aşteptarea venirii lui. Pe cînd eu, unicul său fiu, carne din carnea sa, n-am crezut nici măcar o clipă. Toate astea vor sfîrşi foarte prost. Oamenii noştri, care trăiesc de secole în discreţie, reţinere, fără să ridice glasul, încep deodată să strige că regele lor va conduce în curînd lumea întreagă, că sultanul otoman va îngenunchea dinaintea lui şi-i va propune propriul său tron. Da, ei zic în gura mare lucruri atît de nechibzuite, fără să se gîndească o clipă că mînia sultanului s-ar putea dezlănţui asupra noastră. Nu te mai teme de sultan, îmi spune taică-meu, el care şi-a petrecut întreaga viaţă temîndu-se pînă şi de umbra celui mai mărunt funcţionar trimis de Sublima Poartă! De ce să ne temem de sultan? domnia lui a trecut, era Învierii va începe curînd!

Taică-meu voia neapărat să plece la Constantinopol, așa cum ți-am povestit, și am plecat eu în locul lui, de teamă că nu va putea suporta încercările drumului. Făgăduise că mă așteaptă, iar eu făgăduisem că mă voi întoarce spre a-i comunica părerea celor mai mari hahami, cei ce sînt unanim respectați de toți ai noștri.

Eu mi-am ținut făgăduiala, tatăl meu, nu. Încă de la sosirea mea în capitală, am pornit să-i vizitez unul după altul pe bărbații cei mai erudiți, avînd grijă să notez fiecare din vorbele lor. Dar taică-meu era mult prea nerăbdător, nu m-a mai așteptat. Într-o zi am aflat că părăsise Alepul împreună cu doi rabini și alți cîțiva notabili. Caravana lor trecuse prin Tars două săptămîni mai tîrziu față de a noastră, apoi și-a urmat drumul de coastă pînă la Smirna.

Înainte de a părăsi casa, a vîndut pe nimic tot ce aveam. „Pentru ce ai făcut asta?" l-am întrebat. Mi-a răspuns: „La ce ne-ar mai folosi cîteva pietre la Alep, dacă era Învierii deja a început?" „Dar dacă acest om n-ar fi Mesia? Și dacă timpul Învierii n-a sosit încă?" Tatăl meu mi-a răspuns: „Dacă nu vrei să-mi împărtășești bucuria, nu mai ești fiul meu!"

Da, și-a vîndut totul, apoi a venit să arunce banii la picioarele lui Sabbatai. Care, spre a-și dovedi recunoștința, tocmai l-a numit rege! Da, Baldassare. Taică-meu a fost numit rege, trebuie să celebrăm urcarea lui pe tron. Eu nu mai sînt fiul lui Isaac bijutierul, ci fiul regelui Asa! Îmi datorezi adînc respect, îmi zise Maimun turnîndu-și o dușcă zdravănă de vin din Franța.

Eram în încurcătură, neștiind pînă unde se cuvenea să mă asociez sarcasmelor lui.

— Poate că ar trebui să precizez, adăugă prietenul meu, că Sabbatai a numit azi nu mai puțin de șapte regi, iar ieri vreo zece. Nici un oraș n-a mai primit atîția regi în același timp!

Înfăţişate astfel, evenimentele atît de ciudate la care tocmai asistasem apar întocmai ca o dezolantă bufonerie. Trebuie oare să cred ce-mi spune Maimun? Poate că s-ar fi cuvenit să-l contrazic, să-i explic pentru ce sînt eu însumi zdruncinat, eu care nu mai cred totuşi de multă vreme în miracole şi care i-am dispreţuit în tăcere pe cei care cred în ele.

Nu, n-am discutat cu el în mod argumentat, nu i-am ţinut piept. Mi-ar fi fost ruşine să-i mărturisesc că eu însumi, fără a fi evreu şi fără să aştept ceea ce ei aşteaptă, sînt tulburat de atîtea inexplicabile coincidenţe, de atîtea semne. Mi-ar fi fost ruşine să citesc în ochii lui dezamăgirea, dispreţul pentru această „minte slabă" care am devenit. Cum nu voiam să spun nici contrariul a ceea ce gîndesc, m-am mulţumit să-l ascult.

Sper să aibă dreptate. Din toată fiinţa mea sper că anul 1666 va fi un an obişnuit, cu bucurii obişnuite, necazuri obişnuite, şi că-l voi străbate împreună cu toţi ai mei din prima zi pînă la cea dintîi a anului următor, aşa cum am străbătut deja vreo alţi patruzeci. Dar nu izbutesc să mă conving de acest lucru. Nici unul dintre toţi aceşti ani nu s-a mai anunţat în felul ăsta. Nici unul n-a mai fost precedat de un puhoi de semne. Cu cît se apropie, cu atît ţesătura lumii se destramă, ca şi cum firele ei aveau să servească unei alte ţesături.

Iartă-mă, Maimun, chibzuitul meu prieten, dacă eu sînt cel ce cade în greşeală, aşa cum şi eu te iert dacă tu eşti cel ce a căzut în greşeală. Iartă-mă şi pentru că m-am făcut că te aprob, atunci cînd eram aşezaţi la masa acelui birtaş francez, venind să-ţi răspund noaptea în aceste pagini, fără ca tu s-o ştii. Cum să procedez altfel? Cuvintele rostite lasă urme în inimi, cele scrise sînt îngropate şi se răcesc sub un capac de piele moartă. Mai cu seamă ale mele, pe care nimeni nu va veni să le citească.

15 decembrie 1665

Nu mai rămîn din acest an decît şaptesprezece zile, iar Smirna e măturată de la vamă pînă la vechea citadelă de furtuna zvonurilor. Unele sînt alarmiste: sultanul ar fi dat personal poruncă să fie pus Sabbatai în lanţuri şi expediat sub pază bună la Constantinopol; seara, însă, aşa-zisul mesia era tot la el acasă, cinstit de ai săi, şi ar fi numit, zice-se, alţi şapte noi regi, printre care şi un cerşetor din oraş, pe nume Abraham Roşcatul. Alte zvonuri vorbesc despre un personaj misterios care şi-ar fi făcut apariţia la poarta sinagogii, un bătrîn cu barbă lungă şi mătăsoasă, pe care nu-l mai văzuse nimeni pînă atunci; întrebat cine este, ar fi răspuns că e profetul Ilie şi i-ar fi poftit pe evrei să se strîngă în jurul lui Sabbatai.

Acesta are încă, potrivit lui Maimun, numeroşi detractori printre rabini, dar şi printre negustorii bogaţi ai comunităţii, însă ei nu se mai încumetă să-l atace în public, preferînd să se închidă în casele lor, de teamă să nu fie trataţi drept păgîni şi necredincioşi de către gloată. Unii dintre ei chiar ar fi părăsit Smirna pe drumul ce duce la Magnezia.

Azi după-amiază l-am invitat pe Maimun la cină la acelaşi birtaş francez. Ieri-seară plătise el totul. Dat fiind că tatăl lui a vîndut averea lor pe mai nimic, cu siguranţă e strîmtorat, sau va fi peste puţin timp, dar nu voisem să-l fac s-o simtă pentru a nu-l jigni, şi acceptasem să mă las tratat. În locul ăsta se serveşte cea mai bună mîncare din toată împărăţia şi sînt încîntat că l-am descoperit. Mai sînt doi birtaşi francezi în oraş, instalaţi de multă vreme, dar acesta e cel mai frecventat. Nu ezită să-şi laude vinul, pe care turcii nu ezită să-l bea. În schimb, se fereşte să servească jambon şi pretinde, fin, că nu se dă în vînt după aşa ceva.

Nu regret că m-am întors la masa lui şi, atîta vreme cît mă voi afla la Smirna, mă voi întoarce aici.

Am greşit doar împărtăşindu-mi descoperirea părintelui Jean-Baptiste, care mi-a reproşat că pun piciorul sub acoperişul unui hughenot şi că beau vinul ereziei. Nu eram însă singuri atunci cînd a rostit aceste cuvinte radicale şi-l bănuiesc că a spus ceea ce auditoriul său avea nevoie să audă. A trăit destul de mult în Levant pentru a şti că un vin bun nu are altă culoare decît pe a sa proprie şi nici alt alcool decît pe al său.

16 decembrie

Am invitat-o pe Marta azi la amiază la jupîn Moineau Ézéchiel, – aşa se numeşte birtaşul hughenot. Nu sînt sigur dacă i-a apreciat bucătăria, dar a apreciat invitaţia şi a fost cît pe ce să facă abuz de vin. Am reţinut-o taman la mijloc între veselie şi beţie.

La întoarcerea la mînăstire, ne-am trezit singuri la ceasul siestei. De abia aşteptam să ne lipim unul de altul şi am făcut-o fără nici o prudenţă. Stăteam cu urechea aţintită mereu la pîndă, de teamă să nu vină nepoţii mei să ne surprindă, sau unul dintre părinţii capucini. Din partea ajutorului meu nu aveam a ne teme, ştie să nu vadă şi să nu audă nimic atunci cînd trebuie. Această nelinişte nu ne-a micşorat nicidecum fericirea, ba dimpotrivă. Am impresia că fiecare secundă îşi cerea partea ei de plăcere, mai mult decît secunda de dinainte, de parcă avea să fie ultima, astfel încît îmbrăţişarea noastră se făcea tot mai viguroasă, pătimaşă, violentă, gîfîită. Trupurile noastre miroseau a vin cald şi ne-am făgăduit ani întregi de fericire, fie că lumea va trăi sau va pieri.

Eram sfîrşiţi cu mult înainte să vină cineva. Ea a aţipit. Aveam chef să fac acelaşi lucru, dar ar fi fost prea imprudent. I-am potrivit încetişor rochia, apoi am ascuns-o pînă la gît sub o pătură pudică. Înainte de a mai scrie cîteva rînduri în caiet.

Nepoţii nu mi s-au întors decît în toiul nopţii. Şi nu l-am revăzut pe părintele Jean-Baptiste, care a avut musafiri ieri şi desigur că şi-a petrecut ziua întreagă în compania lor. Să le fie de bine la toţi. Cu siguranţă au cules un noian de veşti proaspete. Eu n-am cules decît roua de vin de pe gura fermecată a unei femei. De-ar putea lumea să ne ignore în fiecare zi aşa cum a făcut-o astăzi! De-am putea să trăim şi să ne iubim astfel în penumbră, zi după zi, uitînd de toate profeţiile! Şi să ne îmbătăm cu vin eretic şi cu iubiri condamnate!

Doamne! Tu singur poţi face astfel încît voia Ta să nu se facă!

17 decembrie

Am părăsit azi mînăstirea capucinilor şi m-am instalat în casa unui negustor englez pe care nu-l mai întîlnisem pînă acum. Încă unul dintre acele lucruri nemaiauzite care mi se întîmplă pentru a mă împiedica, parcă, să uit că nu trăim vremuri normale. Iată-mă, aşadar, instalat în casa asta străină ca şi cum ar fi a mea, iar în seara asta îmi scriu paginile pe un birou din lemn de cireş, strălucitor din pricina lacului roşu şi proaspăt, la lumina unui sfeşnic din argint masiv. Marta mă aşteaptă. Îşi are aici propria ei cameră, care dă spre a mea, iar la noapte mă voi culca lîngă ea, în patul ei şi nu în altă parte, ca şi în nopţile ce vor veni.

Totul s-a petrecut foarte repede, de parcă problema ar fi fost în prealabil serios tîrguită de către Providenţă, iar noi nu trebuia decît să ne reunim aici pentru a o pecetlui cu o strîngere de mînă. Locul adunării fiind, bineînţeles, masa birtaşului hughenot, unde mă duc de acum zilnic, şi chiar de mai multe ori pe zi. Azi-dimineaţă, trecusem doar să iau o cupă cu vin şi cîteva măsline, înainte de a merge să mănînc la mînăstire. La o masă stăteau doi oameni cărora patronul m-a prezentat. Unul era englez, celălalt olandez, păreau a fi însă buni prieteni, chiar dacă naţiunile lor, după cum se ştie, nu se înţeleg deloc. Avusesem prilejul să-i spun jupînului Moineau cu ce mă ocup şi iată că englezul meu, care se numeşte Cornelius Wheeler, este tot negustor de lucruri rare. Celălalt, olandezul, este pastor protestant; numele lui este Coenen – e un bărbat înalt, foarte slab, cu capul pleşuv şi osos precum cel al bătrînilor foarte înaintaţi în vîrstă.

Am aflat pe dată că acest coleg al meu se pregătea să părăsească Smirna spre seară în direcţia Angliei, corabia sa aflîndu-se deja la chei. Hotărîrea de a pleca fusese luată precipitat, din raţiuni familiale ce nu mi-au fost specificate, astfel că nu se stabilise nimic în legătură cu casa. Ne aflam la masă abia de un sfert de ceas, discutam curtenitor cu pastorul despre trecutul familiei Embriaco, despre Gibelet, despre Sabbatai şi evenimentele în curs de desfăşurare, în vreme ce Wheeler nu spunea mare lucru şi părea că abia aude cele ce povesteam, într-atît părea de cufundat în grijile sale. Brusc, ieşi din amorţeală şi mă întrebă nitam-nisam dacă aş accepta să mă instalez în casa lui pentru cîtva timp.

— În cazul în care, curînd, se va înstăpîni haosul, zise el cu o anume emfază, mi-ar plăcea să ştiu că un suflet nobil veghează asupra casei mele.

Ca să nu accept în pripă, l-am prevenit că nu mă aflam la Smirna decît pentru scurt timp, avînd o treabă urgentă de rezolvat, şi că s-ar putea să fiu nevoit la rîndu-mi s-o iau

din loc de pe o zi pe alta. Neîndoielnic nu obiectasem cu destulă convingere, deoarece omul crezu inutil să răspundă la argumentul meu, şi mă întrebă doar dacă m-ar deranja să fac vreo cîţiva paşi împreună cu pastorul şi cu el însuşi spre a-mi arăta „noua locuinţă".

Am spus deja, cred, că zona care constituia cartierul străinilor nu era decît o singură stradă largă ce mergea de-a lungul plajei. De la un capăt la altul, pe ambele părţi, se aliniază magazine, depozite, ateliere, vreo sută de case, cîţiva birtaşi cu reputaţie aşezată, şi patru biserici, printre care şi cea a capucinilor. Reşedinţele cu faţa spre mare sînt mai apreciate decît cele care dau spre colină, spre vechea citadelă şi spre cartierele unde trăiesc oamenii locului, turci, greci, armeni sau evrei. Casa lui Wheeler nu e nici cea mai mare, nici cea mai sigură, deoarece e situată la capătul străzii, iar marea, ca să zic aşa, vine să-i bată la uşă. Chiar şi cînd e liniştită, ca astăzi, vuietul ei se aude. Pe timp de furtună, probabil că e asurzitor.

Lucrul cel mai frumos în această casă e încăperea vastă în care mă aflu acum, în jurul căreia sînt aşezate camerele, şi care e împodobită cu o sumedenie de statui, statuete, fragmente de colonade antice şi, de asemenea, cu mozaicuri, toate dezgropate de Wheeler însuşi, care-şi face propriile săpături, făcînd comerţ cu obiectele găsite.

Ceea ce contemplu în jurul meu şi-mi dă impresia că locuiesc pe locul unui sanctuar grecesc sau al unei vile antice, nu e cu siguranţă decît rămăşiţa rămăşiţei, nimic altceva decît piese crăpate, sfărîmate, ciuntite sau care există în număr de trei sau de patru ori mai mare. Cele mai frumoase capturi au luat, fără îndoială, drumul Londrei, unde gazda mea le va fi vîndut pe preţ de aur. Cu atît mai bine pentru el! Ştiu din experienţă că oamenii de pe aici nu vor niciodată să achiziţioneze aceste vechi sculpturi; cei care au mijloacele s-o facă nu au şi gust, iar majoritatea turcilor le disprefuiesc, atunci cînd nu se înverşunează să le desfigureze sub pretextul pioşeniei.

Cînd s-a îmbarcat astăzi, deşi era vorba de o plecare precipitată, Wheeler avea cu el un mare număr de lăzi, dintre care cea mai mare şi mai grea conţinea, după spusele lui, un minunat sarcofag împodobit cu basoreliefuri, descoperit la Filadelfia. După ce i-am acceptat invitaţia, nu se punea evident problema să-l las să plece spre port însoţit doar de pastor. Spre marele lui noroc, căci am descoperit, ajungînd pe chei, că hamalii refuzau să încarce, oricare ar fi fost preţul ce li se propunea. Pentru ce motiv? N-am putut afla, însă încăpăţînarea lor se leagă evident de atmosfera generală, ţesută din confuzia minţilor, dereglarea atitudinilor, enervarea universală, ca şi din lipsa pedepselor. Am apelat la Hatem şi la nepoţii mei şi astfel, cu ajutorul a paisprezece braţe – punînd la socoteală şi pe cele ale pastorului şi ale slujbaşului lui Wheeler – lăzile au putut fi cărate la bord. Doar sarcofagul a rezistat eforturilor noastre şi a fost nevoie să tocmim mateloţii să pună umărul la rîndul lor şi, cu ajutorul funiilor, să-l tragă sus la bord.

După ce le-am mulţumit capucinilor pentru primire şi am făcut o generoasă ofrandă pentru refacerea bisericii al cărei zid suferise, mi s-a spus, de pe urma ultimului cutremur, am venit să mă stabilesc aici cu toţi ai mei.

Wheeler ne-a lăsat acasă o slujnică tînără căreia îi cam fugeau ochii, despre care mi-a spus că era de foarte puţin timp în slujba lui şi pe care o bănuia că îi fură din veselă şi din hrană. Poate că şi din bani sau din veşminte, nici el nu ştia. Dacă aveam chef s-o dau afară, nu trebuia să şovăi. De ce n-a făcut-o el însuşi? Nu l-am întrebat. Nici pe ea n-am prea văzut-o încă. A trecut prin casă în două rînduri, desculţă, cu capul plecat şi înfăşurată într-un şal cu carouri roşu cu negru.

Ne-am împărţit camerele. Sînt şase, fără a mai pune la socoteală şi odaia slujnicei, construită pe acoperiş şi la care se ajunge pe o simplă scară. Hatem a luat-o pe cea pe care

o ocupă de obicei slujbaşul gazdei noastre; nepoţii mei şi-au căpătat-o fiecare pe a sa, ca şi Marta şi cu mine, ca să păstrăm aparenţele, dar n-am deloc de gînd să dorm departe de ea.

Mă duc de altfel s-o întîlnesc fără zăbavă.

18 decembrie

Mai există o cameră în casa lui Wheeler, a şasea, pe care i-am propus-o azi-dimineaţă lui Maimun. De la sosirea sa la Smirna, trăieşte alături de tatăl lui la un anume Isaac Laniado, la rîndul său originar din Alep, fervent adept al lui Sabbatai şi vecin apropiat al familiei zisului mesia, ceea ce îl obligă pe prietenul meu la o permanentă disimulare. Mi se destăinuise, întrebîndu-se cu multe oftaturi dacă va mai putea suporta încă un lung sabat în compania lor.

Cu toate astea mi-a respins invitaţia. „Cînd cei apropiaţi o iau razna, se cuvine să rămînem alături de ei", mi-a spus el. N-am mai insistat.

În oraş e mereu un haos plăcut. Teama în faţa legilor se pierde, ca şi cum Împărăţia viitoare ar trebui să fie cea a milei şi a iertării, nicidecum cea a ordinii. Dar această impunitate nu pricinuieşte nici o dezlănţuire a pasiunilor, nici răzvrătiri, nici sînge vărsat, nici jaf. Lupul stă lîngă miel fără să încerce să-l mănînce, după cum se spune undeva în Scriptură. Seara asta, vreo douăzeci de evrei, bărbaţi şi femei, au coborît în alai din cartierul lor pînă în port cîntînd „Meliselda, fiica regelui" şi ţinînd torţe în mîini; îşi sfidau astfel propria lege, care le interzice să aprindă focul vineri seara, şi legea ţării, care le rezervă doar negustorilor străini dreptul de a ieşi noaptea luminîndu-se cu torţe. Ajunşi nu

departe de casa unde stăteam, s-au încrucişat cu o patrulă de ieniceri ce mergeau la pas îndărătul ofiţerului lor. Cîntecele au slăbit în intensitate, cîteva clipe, dar au reînceput şi mai abitir, fiecare trupă continuîndu-şi drumul fără a se sinchisi de cealaltă.

Oare cît va mai dura beţia asta? O zi? Trei zile? Patruzeci de zile? Cei ce cred în Sabbatai afirmă: în vecii vecilor. O eră nouă va începe în curînd, zic ei, şi nimic n-o va mai închide. Învierea, odată începută, nu se va mai opri. Învierea nu va fi urmată de moarte. Vor lua sfîrşit doar umilinţa, înjosirea, captivitatea, exilul, risipirea.

Iar eu, în toate astea, unde mă aflu şi ce-ar trebui să doresc?

Maimun îi reproşează tatălui său că a abandonat totul pentru a-şi urma regele mesia. Oare eu n-am făcut chiar mai rău? Nu mi-am părăsit oraşul, negoţul, viaţa mea tihnită, din pricina zvonurilor legate de apocalipsă şi fără să am măcar speranţa Mîntuirii?

Oare nu sînt la fel de nebun ca aceşti oameni, aceşti rătăciţi ce străbat noaptea cu torţe în mîini, ce sfidează legile religiei ca şi pe cele ale principelui, oare nu fac la fel instalîndu-mă cu ştirea alor mei în patul unei femei ce nu este a mea şi care poate încă îi aparţine? Cît timp voi mai putea trăi astfel în minciună? Şi, mai cu seamă, cît timp voi rămîne nepedepsit?

Dacă perspectiva pedepsei îmi trece uneori prin minte, ea nu mă abate totuşi de la dorinţele mele. Privirea lui Dumnezeu mă neliniştește mai puţin ca privirea oamenilor. Noaptea trecută, pentru prima dată, am cuprins-o pe Marta în braţe fără a fi nevoit să pîndesc uşile şi ferestrele, fără ca urechile mele să tresară la zgomotul unor paşi. Apoi am dezbrăcat-o agale, agale i-am dezlegat panglicile, i-am descheiat nasturii, i-am slăbit strînsoarea rochiei pentru a o face să alunece pînă la pămînt, înainte de a sufla în lumînare. Cu braţul ridicat şi îndoit îşi ferea ochii, doar

ochii. Am dus-o de mînă pînă la pat, unde am făcut-o să se întindă, apoi m-am întins şi eu lîngă ea. Trupul ei mirosea a parfum, cel pe care-l cumpărasem împreună de la acel genovez din Constantinopol. I-am şoptit că o iubesc şi că am s-o iubesc mereu. Simţind la ureche suflul vorbelor mele, mă înconjură cu braţele şi mă trase spre trupul ei călduţ murmurînd cuvinte de bucurie, de consimţire, de abandon.

Am strîns-o în braţe cu avîntul unui amant şi seninătatea unui soţ. Aş fi putut oare s-o iubesc astfel dacă n-ar domni în jurul nostru, în acest oraş, dar şi în lume, o suverană beţie?

19 decembrie

Pastorul olandez a venit în vizită foarte devreme, spunînd că dorea doar să se asigure că mă simţeam la largul meu în casa prietenului său. Cînd i-am răspuns, nu fără entuziasm, că trăiam deja aici ca în propria-mi casă, socoti necesar să-mi replice că nu trebuia vreodată să uit totuşi că nu-mi aparţinea. Observaţie inutilă, care m-a jignit într-atît încît i-am răspuns pe un ton sec că voisem pur şi simplu să-mi arăt recunoştinţa, că mă instalasem în această casă doar ca să mă arăt îndatoritor, că mă simţeam foarte bine la mînăstirea capucinilor şi că puteam la fel de bine să mă întorc acolo. Credeam că avea să-şi ia pălăria şi că o să plece sau poate chiar o să mă someze să plec eu însumi împreună cu tot tribul, dar, după un moment de şovăială, rîse uşor, se scuză, îşi drese glasul, pretextă o neînţelegere pusă pe seama proastei sale cunoaşteri a limbii italiene – pe care o vorbeşte cu toate astea la fel de bine ca şi mine! – pe scurt, îşi schimbă fără echivoc atitudinea, astfel că, cinci minute mai tîrziu, cînd vru să se ridice ca să plece, i-am pus mîna pe braţ rugîndu-l să n-o facă şi să aştepte în calitate de prieten cafeaua pe care „soţia mea" ne-o pregătea.

După acest preludiu cam stîngaci, am pornit conversaţia pe un cu totul alt ton şi foarte curînd am descoperit că aveam de-a face cu un erudit şi un înţelept. Am aflat astfel de la el că de luni de zile în diverse oraşe ale Europei circulau zvonuri referitoare la triburile pierdute ale lui Israel, care şi-ar fi făcut apariţia în Persia şi ar fi ridicat o armată uriaşă. Se pretinde că ar fi pus stăpînire pe Arabia, că ar fi înfrînt forţele otomane şi că ar fi înaintat pînă în Maroc; la Tunis, în acest an, caravana pelerinilor ar fi renunţat să mai plece la Mecca, de teamă că-i va întîlni pe drum. După spusele lui Coenen, care nu prea crede în zvonurile astea, ele s-ar fi răspîndit mai întîi de la Viena, pe care o asediază trupele sultanului, apoi de la Veneţia, care de treizeci de ani se află în război cu Sublima Poartă şi care-şi face curaj închipuindu-şi astfel că nişte aliaţi neaşteptaţi se pregătesc să-i atace pe musulmani pe la spate.

Pastorul îmi zise că diverşii călători ce se opresc la Smirna îi aduc lună de lună scrisori în acest sens, venite din Olanda, din Franţa, din Suedia şi mai cu seamă din Anglia, unde numeroase persoane pîndesc toate evenimentele extraordinare care ar putea anunţa sfîrşitul timpurilor şi a doua venire a lui Hristos. Astfel, ceea ce se petrece în acest oraş nu va putea decît să le aţîţe nerăbdarea.

Cînd i-am spus că urmăream eu însumi această desfăşurare cu mare curiozitate, că avusesem deja prilejul să văd cu ochii mei în două rînduri pe zisul mesia, că aceste fenomene nu puteau să nu mă tulbure, dar că un evreu prieten de-al meu se arătase cu mult mai sceptic, Coenen îşi exprimă dorinţa vie de a-l întîlni. I-am făgăduit să-i transmit invitaţia sa lui Maimun, de îndată ce va fi cu putinţă.

Evocînd lucrurile care mă tulburaseră cel mai tare în cursul ultimelor zile, am menţionat faptul, după părerea mea inexplicabil, că judecătorul, cadiul, îl lăsase pe Sabbatai să plece înapoi liber duminica trecută şi că nici o măsură nu fusese încă luată de către autorităţi pentru a pune capăt

dezmățului și a-i trimite pe oameni iarăși la muncă. Pastorul răspunse că, potrivit unor informatori demni de crezare, judecătorul primise o sumă considerabilă de la niște negustori evrei bogați, fideli lui Sabbatai, doar ca să nu-i facă acestuia nici un rău.

— Nu ignor, am spus eu, cît de corupți pot fi demnitarii otomani, nici în ce măsură pot fi stîrniți de lăcomie. Dar, în cazul de față, se înstăpânește haosul. De îndată ce evenimentele de aici vor fi cunoscute la Constantinopol, vor cădea niște capete. Credeți dumneavoastră că acest cadiu ar fi gata să și-l rișteze pe al său pentru cîteva monede de aur?

— Tinere prieten, nu putem înțelege nimic din mersul lumii dacă ne închipuim că oamenii acționează întotdeauna cu înțelepciune. Sminteala este principiul masculin al Istoriei.

Mai adăugă de asemenea că, după părerea lui, cadiul îl lăsase pe Sabbatai să plece nestingherit, nu doar pentru că fusese mituit, ci și pentru că ar fi socotit că omul acela care venea la el cîntînd era nebun, primejdios poate pentru propria sa comunitate, dar că nu amenința cu nimic puterea sultanului. Se pare că asta i-ar fi spus pastorului un ienicer însărcinat cu protecția negustorilor olandezi. Și este, poate, și ceea ce cadiul le șoptește la ureche ienicerilor pentru a-și scuza îngăduința.

În altă ordine de idei, am remarcat astăzi că nepotul meu Bumeh și-a lăsat să-i crească barba și părul. Nu mi-aș fi dat seama, dacă nu ar fi îmbrăcat o cămașă albă fluturîndă care îl face să semene cu unii derviși. Lipsește de acasă toată ziua, iar cînd se întoarce seara, nu scoate o vorbă. Poate că ar trebui să-l întreb de ce se înveșmîntează astfel.

20 decembrie

Maimun a venit să se refugieze la mine acasă. L-am primit cu braţele deschise şi l-am instalat în ultima cameră rămasă goală, pe care oricum i-o destinasem. Pînă acum îmi declinase invitaţia, dar un incident survenit azi-dimineaţă l-a făcut să-şi schimbe atitudinea. E încă şi acum zdruncinat.

Tatăl său îi ceruse să-l însoţească la Sabbatai. Nu era prima oară că se ducea acolo, dar făcea mereu în aşa fel încît să rămînă de-o parte, retras, pierdut în mulţimea fidelilor, observînd de la distanţă mărturiile de supunere şi manifestările de bucurie. De data asta, tatăl său, devenit „rege", îi ceru să se apropie de binefăcătorul lor şi să obţină de la el binecuvîntarea. Prietenul meu se supuse, înaintă cu ochii plecaţi, se prefăcu a săruta mîna lui „mesia" şi făcu pe dată un pas înapoi pentru a lăsa loc altora. Dar Sabbatai îl reţinu apucîndu-l de mînecă, îl făcu să ridice ochii, îi puse două-trei întrebări pe un ton amabil. Apoi, brusc, înălţînd glasul, îi ceru, la fel ca şi tatălui său şi încă unor rabini din Alep, doi la număr care erau împreună cu ei, să rostească Numele Inefabil al lui Dumnezeu. Ceilalţi se executară pe dată, dar Maimun, cel mai puţin cucernic totuşi dintre ei, şovăi. I se întîmpla uneori să nu urmeze întocmai preceptele Credinţei şi să mormăie rugăciunile la sinagogă fără nici cea mai mică fervoare, ca şi cum inima îi rămînea străină de ceea ce credeau buzele sale. Dar de aici pînă la a comite o nouă încălcare, nu! Se feri aşadar să rostească Numele, gîndindu-se că Sabbatai se va mulţumi că fusese ascultat de ceilalţi trei. Însemna că nu-l cunoştea deloc. Continuînd să-l ţină pe Maimun de mînecă, pretinsul mesia porni să explice adunării că, în acele vremuri noi, ceea ce era pînă atunci interzis acum nu mai este, că cei ce cred în apariţia erei noi n-ar trebui să se teamă de încălcare, iar că aceia care au

credință în el s-ar cuveni să știe că nu le cerea nimic ce n-ar fi conform adevăratei vreri a Celui-de-Sus, mai cu seamă dacă acest lucru pare să meargă împotriva voinței Sale aparente.

Acum, toate privirile erau întoarse spre prietenul meu, inclusiv cea a părintelui său, care-i spunea să aibă încredere „în regele nostru mesia" și să-i facă pe plac.

— N-aș fi crezut în vecii vecilor, îmi spuse Maimun, că voi apuca ziua în care tatăl meu, care m-a crescut în respectul legii, îmi va cere s-o încalc în cel mai izbitor mod cu putință. Dacă un asemenea lucru s-a putut întîmpla, dacă pietatea ajunge să se confunde astfel cu impietatea, înseamnă că sfîrșitul timpurilor trebuie să fie cu adevărat foarte aproape.

Se pierdu în contemplație și melancolie. Am fost nevoit să-l scutur ca să-și reia firul istorisirii.

— Și ce-ai făcut?

— I-am spus lui Sabbatai că îmi cerea ceva grav și că aveam nevoie să mă duc să recit cîteva rugăciuni înainte de a săvîrși acest lucru. Apoi, fără să-i mai cer permisiunea, m-am retras. De îndată ce m-am văzut afară, am venit glonț aici.

Îmi jură că atîta vreme cît „acea nebunie" nu se va fi potolit, nu va mai pune piciorul în cartierul evreiesc. I-am încuviințat atitudinea și m-am declarat încîntat să-l primesc sub acoperișul meu.

Am vorbit apoi despre vizita pastorului olandez și i-am împărtășit dorința acestuia de a-l întîlni. Nu refuză, dar își exprimă dorința de a nu merge la el mai devreme de cîteva zile, neavînd deocamdată nici un chef să stea de vorbă cu un străin despre ceea ce se întîmplase.

— Mă simt încă tulburat, plutesc în confuzie și n-aș vrea să spun vorbe pe care le-aș regreta mai apoi.

I-am răspuns că nimic nu-l grăbea și că am face mai bine dacă ne-am ține și unul și celălalt departe de toată această zarvă.

Luni, 21 decembrie

Or fi oare funcţionari integri în ţările otomane? Nu îndrăznesc încă s-o afirm, şi e deja un lucru foarte neobişnuit că îmi pot măcar pune această întrebare!

De cîteva zile, Marta stăruie să ne reluăm aici demersurile întreprinse la Constantinopol, nădăjduind că se vor dovedi mai puţin infructuoase. M-am dus aşadar să-l văd pe grefierul închisorii din Smirna, un anume Abdellatif, despre care mi s-a spus că ţine registrul tuturor condamnărilor pronunţate în această parte a Asiei Mici şi în insulele mării Egee. Omul mă lăsă să-mi formulez cererea, făcu nişte însemnări, ceru cîteva precizări înainte de a-mi spune că ar avea nevoie de o săptămînă pentru un răspuns satisfăcător. Ceea ce îmi trezi în mod firesc amintirea neplăcută a celuilalt grefier, cel de la Armureria palatului sultanului, care căpătase de la noi sumă după sumă sub pretextul consultării diverselor registre. Eram însă decis să plătesc fără să bombăn prea tare, fie şi pentru a-i dovedi Martei că nu mă dădeam înapoi dinaintea nici unui sacrificiu. L-am întrebat deci pe omul cu pricina, potrivit formulei obişnuite, „cu cît trebuia să-i despăgubesc pe informatorii săi". Băgasem deja mîna în pungă. Omul, cu un gest hotărît, îmi făcu semn s-o retrag.

— Pentru ce ar plăti Înălţimea Voastră din moment ce n-a obţinut încă nimic?

Temîndu-mă să nu-l irit dacă mai stăruiam, m-am retras făgăduind că voi reveni peste o săptămînă şi rugîndu-l pe Cel-de-Sus să-l răsplătească după cum merita, formulă de care nici un om cinstit nu s-ar putea simţi jignit.

Martei şi lui Hatem, care mă aşteptau afară la umbra unui nuc, le-am povestit scena aşa cum am făcut-o adineaori, cuvînt cu cuvînt. Ea zise că e încrezătoare; poate că se va îndura în sfîrşit Cerul să se aplece favorabil asupra sorţii ei.

Ajutorul meu însă se arătă mai sceptic; pentru el, indulgența celor puternici nu e decît făgăduiala unei calamități viitoare încă și mai mari.

Vom vedea. În timpuri normale, aș fi fost de părerea lui, astăzi însă nu sînt lipsit de speranță. Se petrec atîtea lucruri nemaiauzite. Un vînt de ciudățenie suflă peste lume... Nimic n-ar trebui să mă mai surprindă, nimic.

23 decembrie 1665

Tremur, mă bîlbîi.

O să fiu oare în stare să povestesc evenimentele ca și cum i s-ar fi întîmplat altuia, fără să urlu la fiecare rînd și fără să strig că e un miracol?

Poate că ar fi trebuit să mai aștept ca emoțiile să se fi sedimentat pe podeaua sufletului meu, precum zațul într-o ceașcă de cafea. Să mai las să se scurgă două zile, o săptămînă. Dar cînd faptele acestei zile se vor fi răcit, vor veni altele, încă fierbinți...

Să mă limitez așadar, atîta vreme cît încă mai pot, la ceea ce hotărîsem. Să scriu despre necazul fiecărei zile. O dare de seamă, o zi. Fără să recitesc, o să dau pagina mai departe pentru ca ea să fie gata să primească uimirile următoare. Pînă în ziua în care ea va rămîne albă – sfîrșitul, propriul meu sfîrșit, sau cel al lumii...

Dar să mă întorc mai curînd la început...

Azi după-amiază deci, reușind să învinge rezervele lui Maimun, m-am dus cu el la domiciliul pastorului Coenen. Care ne primi cu brațele deschise, ne oferi o dată cu cafeaua delicioase zaharicale turcești, apoi începu să vorbească despre Sabbatai, în cuvinte potrivite, pîndind cu coada ochiului reacțiile prietenului meu. Repetă mai întîi niște vorbe foarte

elogioase rostite de așa-zisul mesia la adresa lui Iisus, al cărui suflet, zicea el, era indisociabil legat de al său. „Voi face în așa fel ca de acum înainte să-și ocupe locul printre profeți", ar fi spus el de față cu martori. Maimun confirmă că Sabbatai nu vorbea despre Iisus decît în termeni politicoși și afectuoși, și că evoca adesea cu tristețe suferințele la care fusese supus.

Pastorul se declară încă o dată uimit și încîntat de astfel de cuvinte, regretînd că Sabbatai nu făcea dovadă de aceeași înțelepciune atunci cînd vorbea despre femei.

— Nu este oare adevărat că a făgăduit să le facă egale cu soții lor și să le scoată de sub blestemul Evei? Asta mi s-a spus, dintr-o sursă demnă de încredere. După el, femeile ar trebui pe viitor să trăiască după bunul lor plac, fără să asculte de nici un bărbat.

Întrebat din priviri, Maimun confirmă fără mare entuziasm.

Pastorul continuă:

— Sabbatai ar fi spus chiar că bărbații și femeile n-ar mai trebui să fie despărțiți, nici în case și nici măcar la sinagogă, și că mîine, în împărăția pe care vrea s-o construiască, oricine se va putea duce cu cine va dori, fără restricție și fără nici o rușine.

— Asta n-am auzit-o niciodată, spuse ferm Maimun. Și nici altceva de felul ăsta. Și-mi adresă o privire grăitoare: „Baldassare prietene, de ce m-ai adus în locul ăsta primejdios?"

M-am ridicat atunci brusc.

— Aveți multe lucruri frumoase în această casă. Permiteți negustorului care sînt să arunce o privire?

— Desigur, poftiți!

Speram că prietenul meu se va ridica la rîndul lui și că va profita de diversiunea pe care o creasem pentru a se îndepărta de un subiect atît de stînjenitor, întrerupînd astfel ceea ce era pe cale să se transforme într-un interogatoriu. Dar el rămase la locul său, de teamă să n-o jignească pe gazda noastră. E adevărat că dacă am fi sărit amîndoi în

picioare o dată, în aceeași clipă, eschivarea ar fi fost evidentă și, întrucîtva, grosolană. Conversația continuă așadar, fără mine, care nu pierdeam totuși o vorbă, inspectînd mobilele, cărțile și bibelourile cu o privire goală.

În spatele meu, Maimun îi explica lui Coenen că majoritatea rabinilor nu credeau în Sabbatai, dar că nu cutezau să se exprime limpede, pentru că gloata îi este devotată în întregime. Cei ce refuzau să-l recunoască în calitate de mesia erau nevoiți să se ascundă sau chiar să părăsească orașul, de teamă să nu fie agresați pe stradă.

— Este adevărat că Sabbatai a spus că se va duce peste cîteva zile la Constantinopol, pentru a lua în stăpînire coroana sultanului și a se așeza în locul lui pe tron?

Maimun păru oripilat de această sugestie și ridică tonul:

— Lucrurile pe care vi le-am spus au vreo valoare în ochii dumneavoastră?

— Desigur, răspunse pastorul, oarecum surprins. Sînteți, dintre toți oamenii de bună-credință pe care i-am întrebat, cel mai precis, cel mai înțelept și cel mai perspicace...

— Atunci, aveți încredere în mine dacă vă spun că Sabbatai n-a emis, niciodată, asemenea pretenții.

— Totuși, cel care mi-a repetat aceste cuvinte este unul dintre apropiații săi.

Coborî vocea și rosti un nume pe care nu l-am putut prinde. Îl auzii doar pe Maimun înfierbîntîndu-se:

— Rabinul ăsta e nebun! Toți cei ce rostesc asemenea cuvinte sînt nebuni! Fie că e vorba despre partizanii lui Sabbatai, care-și închipuie deja că lumea le aparține, sau de adversarii lui, care îi doresc pierzania cu orice preț. Dacă astfel de inepții ar ajunge mîine la urechile sultanului, toți evreii ar fi masacrați, și tot astfel și locuitorii Smirnei!

Coenen îi dădu dreptate, înainte de a trece la un alt subiect:

— Este adevărat că a venit o scrisoare din Egipt...

N-am mai auzit restul întrebării. Privirea mea rămăsese ațintită pe ceva. În fața mea, pe o etajeră scundă, pe jumătate

ascunsă îndărătul unei măsuțe mici rotunde de Zeelanda, se afla o statuetă. O statuetă pe care o cunoșteam! Statueta mea! Statueta mea înfățișîndu-i pe cei doi iubiți, miraculos cruțată! M-am aplecat, apoi m-am ghemuit pentru a o lua, a o mîngîia și a o întoarce în toate direcțiile. Nici urmă de îndoială! Acele două capete conice acoperite cu o foiță de aur, acea ciudată rugină care a unit cele două mîini, care le-a sudat pînă dincolo de moarte... Nu există nicăieri în lume un obiect identic!

Am așteptat cîteva secunde, am înghițit de două-trei ori în sec, pentru ca să nu mă trădeze vocea.

— Domnule pastor, de unde ați procurat obiectul ăsta?

— A, statuetele? Mi le-a oferit Wheeler.

— V-a spus cumva dacă le-a dezgropat el însuși? am întrebat eu cu nevinovăție.

— Nu. Eram în vizită la el, cînd a venit să-i bată la ușă un om pentru a-i vinde anumite obiecte pe care le transporta într-o cotigă. Cornelius a cumpărat de la el aproape tot ce avea și, cum m-am arătat interesat de aceste statuete votive, care provin probabil din vreun templu antic, a stăruit să mi le dăruiască. Pentru dumneavoastră, care sînteți un mare negustor de rarități, astfel de obiecte sînt desigur monedă curentă.

— Îmi trec uneori prin mînă, e adevărat. Acesta însă nu seamănă cu nimic altceva.

— Aveți cu siguranță ochi pentru așa ceva mai mult decît mine. Ce are acesta atît de deosebit?

Pastorul nu părea prea interesat de ceea ce îi povesteam. Mă asculta și-mi punea întrebări cu exact atîta politețe cît era necesară pentru a nu părea indiferent, spunîndu-și desigur că aveam reacțiile normale ale omului pasionat de negoțul său și așteptînd ca eu să-mi reiau pe tăcute inspecția pentru a se întoarce la singurul subiect care-l interesa: Sabbatai. Atunci m-am apropiat de el, ducînd cu grijă pe „cei doi iubiți".

— Ceea ce are deosebit statueta asta, este că e formată, după cum vedeți, din două personaje reunite prin hazardul ruginii. Este un fenomen rar, iar eu aș recunoaște acest obiect printre alte o mie. Din acest motiv, vă pot afirma cu certitudine că statueta pe care o țin în fața dumneavoastră se găsea, acum patru luni, în propria mea prăvălie, la Gibelet. O dăruisem cavalerului de Marmontel, trimisul regelui Franței, care tocmai cumpărase foarte scump de la mine o carte rară. Se îmbarcase la Tripoli, luînd cu sine acest obiect. A naufragiat înainte de a ajunge la Constantinopol. Și iată că îmi regăsesc statueta pe polița asta.

Coenen se ridică, picioarele lui nu mai rezistau să stea îndoite. Era livid, de parcă l-aș fi acuzat de furt sau de crimă.

— L-am prevenit pe Cornelius Wheeler împotriva acelor bandiți îmbrăcați ca niște cerșetori care vin să-ți vîndă în pripă obiecte de valoare. Toți niște răufăcători fără lege și credință. Iar acum am sentimentul că sînt complice la nelegiuirile lor și pe deasupra și tăinuitor. Mi-e casa pîngărită! Să te bată Dumnezeu, Wheeler!

M-am străduit să-l liniștesc, nici el, nici englezul nu aveau nimic să-și reproșeze, deoarece nu cunoșteau proveniența mărfii. Totodată l-am chestionat cu delicatețe în legătură cu ce transporta vînzătorul pe lîngă statueta „celor doi iubiți". Voiam evident să aflu dacă și *Al o sutălea nume* supraviețuise. Nu plecase pe aceeași corabie, în aceleași bagaje? O carte, știu acest lucru, e mai perisabilă decît o statuetă din metal, iar pirații care au pricinuit pieirea vasului, care au masacrat oamenii pentru a pune mîna pe bogățiile transportate, ar fi putut păstra niște statuete acoperite de un strat de aur aruncînd peste bord o carte.

— Cornelius a cumpărat multe lucruri de la acel om.

— Cărți?

— O carte, da.

Nu mă așteptam la un răspuns atît de limpede!

— O carte în arabă de care părea încîntat.

Atîta timp cît vînzătorul s-a aflat acolo, îmi spuse Coenen, prietenul său nu dăduse impresia că dă prea mare importanţă cărţii. Dar, de îndată ce omul plecase, mulţumit că scăpase de atîtea mărfuri, englezul nu s-a mai reţinut; a început să întoarcă şi să învîrtă cartea pe toate părţile, citind şi tot recitind prima pagină.

— Părea atît de fericit de achiziţia sa, încît, atunci cînd i-am pus o întrebare în legătură cu vîrsta statuetelor, mi le-a oferit pe loc. În pofida protestelor mele, n-a voit să ţină seama de nimic şi i-a poruncit ajutorului său să împacheteze darul, apoi să-l ducă la mine acasă.

— Nu v-a spus nimic despre carte?

— Prea puţin. Că e vorba de o carte rară şi că numeroşi clienţi i-o cer de ani de zile, închipuindu-şi că le va dărui nu ştiu ce puteri şi protecţii divine. Un fel de talisman. Îmi amintesc că i-am spus că un adevărat credincios nu are nevoie de astfel de artificii şi că, pentru a cîştiga bunăvoinţa Cerului, e de ajuns să faci bine şi să repeţi rugăciunile învăţate de la Mîntuitorul Nostru. Wheeler mi-a dat dreptate, m-a asigurat că nu dă crezare unor asemenea baliverne, dar că în calitate de negustor era fericit că dobîndise un obiect rîvnit pe care-l va putea vinde pe un preţ bun.

După ce spuse toate astea, Coenen se întoarse la lamentaţiile sale, întrebîndu-se dacă Cerul îl va ierta că acceptase într-o clipă de neatenţie un obiect a cărui provenienţă dubioasă o bănuia. În ce mă priveşte, m-am pomenit din nou cufundat – şi tot cufundat sînt şi acum – în nişte dileme pe care le credeam depăşite. Dacă acea carte despre *Al o sutălea nume* n-a dispărut, n-ar trebui s-o pornesc iarăşi pe urmele ei? Cartea asta e o sirenă, cei ce i-au auzit cîntul nu-l mai pot uita. Eu am făcut mai mult decît să-i aud cîntul, eu am ţinut sirena în braţele mele, am dezmierdat-o, a fost a mea pentru scurtă vreme, înainte să-mi scape, luînd-o spre larg. S-a scufundat şi am crezut-o pe veci înghiţită de ape, o sirenă nu se îneacă însă în apele mării. De abia începusem

s-o uit, iat-o că se iveşte din nou lîngă mine, făcîndu-mi semn, ca să redevin acelaşi fermecat adorator.

— Unde se află cartea asta acum?

— Wheeler nu mi-a mai vorbit niciodată despre ea. Nu ştiu dacă a luat-o cu el în Anglia, sau dacă a lăsat-o la Smirna, la el acasă.

La Smirna? La el acasă? Adică la mine acasă?

Cine mi-ar putea reproşa că tremur şi că mă bîlbîi scriind aceste rînduri?

24 decembrie

Nimic din ce am făcut astăzi nu constituie o crimă care cere pedeapsă; a fost însă fără îndoială un abuz de ospitalitate. Să scotocesc astfel de sus şi pînă jos casa ce mi-a fost lăsată în grijă, de parcă ar fi fost peştera unui tîlhar! Să mă ierte englezul meu, dar trebuia s-o fac, trebuia să încerc să dau de urma cărţii care m-a pus pe drumuri! Fără iluzii, de altfel. Aş fi fost foarte surprins dacă, înţelegînd importanţa acestei lucrări, colegul meu ar fi abandonat-o totuşi acolo. Nu voi merge pînă acolo încît să presupun că *Al o sutălea nume* a fost motivul care l-a determinat subit să plece, lăsîndu-şi casa şi bunurile în paza necunoscutului ce eram pentru el. Dar nu pot exclude din capul locului o astfel de ipoteză.

Coenen mi-a spus că Wheeler aparţine unei familii de librari care ţine prăvălie de multă vreme în vechiul tîrg Saint Paul, la Londra. N-am vizitat niciodată acel tîrg, nici acel oraş, dar celor care, la fel ca mine, fac comerţ cu cărţi vechi, aceste locuri le par familiare. Tot aşa cum este desigur familiar, pentru anumiţi librari şi colecţionari din Londra sau din Oxford, numele casei Embriaco, la Gibelet – cel puţin îmi place s-o cred. Ca şi cum un fir invizibil ar lega, dincolo de mări, pe cei care sînt pasionaţi de aceleaşi lucruri;

sufletul meu de neguțător îmi spune că lumea ar fi un loc mult mai călduros dacă firele ar deveni nenumărate, iar țesătura s-ar face mai deasă, mai strînsă.

Deocamdată, totuși, nu mă bucur să știu că un om, la celălalt capăt al lumii, aspiră să posede aceeași carte ca și mine, și că acea carte se află acum pe o corabie ce se îndreaptă spre Anglia. Va naufragia oare, cum s-a întîmplat cu nefericitul de Marmontel? N-o doresc, Dumnezeu mi-e martor. Aș fi vrut doar ca, printr-o inexplicabilă vrajă, cartea să se afle încă în casa asta. N-am găsit-o, și cu toate că n-aș putea spune că am scotocit prin toate ungherele, sînt convins că n-am s-o găsesc.

Toți ai mei au luat parte la vînarea comorii, cu excepția lui Bumeh, care a lipsit toată ziua. E adesea absent, în ultima vreme, dar m-am ferit să i-o reproșez chiar astăzi. Eram foarte mulțumit să nu știe că umblam după cartea lui Mazandarani, și mai cu seamă să nu afle unde se găsește acum obiectul pe care-l rîvnește mai mult decît noi toți la un loc. Pentru că ar fi în stare să ne tîrască pînă în Anglia pe urmele lui! I-am pus de altfel pe toți cei din casă să promită că nu-i vor sufla o vorbă măcar despre toate astea. Ba încă i-am și amenințat cu cele mai rele pedepse dacă nu-mi vor da ascultare.

După-amiază, pe cînd ne aflam cu toții cei prăvăliți în camera de oaspeți, epuizați în egală măsură de dezamăgire și de oboseală, Habib a spus: „Ei bine, nu ăsta va fi darul nostru de Crăciun!" Am rîs și m-am gîndit că, într-adevăr, în acest Ajun de Crăciun, ar fi fost un dar minunat pentru toți.

Încă mai rîdeam, cînd a bătut cineva la ușă. Era servitorul lui Coenen, care ne aducea, înfășurată într-o eșarfă de culoare purpurie, statueta celor doi iubiți. „După cele aflate ieri, nu mai puteam păstra acest obiect sub acoperișul meu", spunea biletul ce însoțea darul.

Pastorul n-avea nicidecum de gînd să ne facă un dar de Crăciun, presupun, dar așa ne-a apărut pachetul trimis de

el. Nimic, cu excepția cărții *Al o sutălea nume*, nu mi-ar fi putut face mai multă plăcere.

Am fost însă nevoit să ascund imediat statueta și să-i pun iarăși pe toți să-mi promită că vor păstra tăcerea. Altfel, nepotul meu, văzînd-o, ar fi ghicit totul.

Oare cît timp îi voi putea ascunde adevărul? N-ar fi mai bine să învăț să-i spun nu? Asta ar fi trebuit să spun încă de la început cînd mi-a cerut să întreprind această călătorie. În loc s-o iau pe panta asta alunecoasă, fără nimic care să mă țină. În afară, poate, de propteaua datelor. Peste o săptămînă, Anul...

27 decembrie

O peripeție lipsită de glorie s-a produs adineaori. O consemnez în caietul ăsta doar ca să mă liniștesc și nu voi mai vorbi de ea.

Mă retrăsesem în camera mea foarte devreme să fac niște socoteli, cînd, la un moment dat, m-am ridicat să verific dacă Bumeh se întorsese, căci absențele lui se făcuseră prea frecvente în ultima vreme și deveniseră îngrijorătoare, dată fiind starea sa de spirit, dar și cea a orașului.

Negăsindu-l în camera sa și crezînd că se dusese în grădină pentru vreo nevoie nocturnă, am ieșit la rîndu-mi și am început să mă plimb prin fața pragului. Noaptea era blîndă, uimitor de blîndă pentru luna decembrie, trebuia să ciulești urechea pentru a auzi valurile, foarte apropiate totuși.

Deodată, un sunet ciudat, ca un horcăit sau ca un țipăt înăbușit. Venea de pe acoperiș, unde se află odaia slujnicei. M-am apropiat fără zgomot și am urcat tiptil scara. Icnetele continuau.

Întreb: „Cine-i acolo?“ Nu răspunde nimeni, iar zgomotele încetează. O chem pe slujnică pe nume: „Nasme! Nasme!“ Şi aud glasul lui Habib: „Eu sînt, unchiule. E totul în ordine. Poţi să te duci să te culci la loc!“

Să mă duc să mă culc la loc? Dacă ar fi zis altceva, m-aş fi arătat poate îngăduitor, i-aş fi trecut cu vederea, nefiind nici eu uşă de biserică în ultima vreme. Dar să-mi vorbească aşa, ca unui ramolit sau unui nerod?

Dau buzna ca un nebun în încăpere. E minusculă şi foarte întunecoasă, dar ghicesc cele două siluete şi treptat încep să le recunosc. „Mie-mi spui tu să mă duc la culcare...“ Îi înşir nişte sudălmi genoveze şi-i ard o palmă zdravănă. Necioplitul! Cît despre slujnică, îi dau timp pînă dimineaţa ca să-şi ia boarfele şi să plece.

Acum cînd mînia mi s-a mai potolit, îmi spun că nepotul meu era cel ce merita să fie pedepsit, mai mult decît nefericita aia. Ştiu bine ce seducător poate fi. Numai că niciodată nu aplicăm pedeapsa aşa cum se cuvine, aplicăm pedeapsa aşa cum putem. Să alung slujnica şi să-i ţin o predică nepotului meu e ceva nedrept, o ştiu. Dar ce altceva pot face? Să-i ard o palmă slujnicei şi să-mi alung nepotul?

Se petrec prea multe în casa mea care nu s-ar fi întîmplat dacă eu m-aş fi purtat altfel. Scriind aceste lucruri, sufăr, dar poate că aş suferi încă şi mai mult dacă nu le-aş scrie. Dacă nu mi-aş fi îngăduit să trăiesc după voia inimii cu o femeie care nu e a mea, dacă nu mi-aş fi luat atîtea libertăţi faţă de legile Cerului şi faţă de legile oamenilor, nepotul meu nu s-ar fi comportat aşa cum a făcut-o, iar eu n-aş fi fost nevoit să acţionez cu asprime.

Ceea ce am scris e adevărat. Dar e tot atît de adevărat că dacă legile cu pricina n-ar fi atît de crude, nici Marta, nici eu n-am fi fost nevoiţi să le ocolim. Într-o lume în care totul este condus de arbitrar, de ce aş fi singurul care să se

simtă vinovat că încalcă rînduiala? Şi de ce aş fi singurul care să aibă remuşcări?

Va trebui să învăţ într-o bună zi să fiu nedrept fără să-mi fac probleme sufleteşti.

Luni, 28 decembrie 1665

M-am întors azi să-l revăd pe acel slujbaş otoman, Abdellatif, grefierul închisorii din Smirna, şi am impresia că nu m-am înşelat socotindu-l integru. Este chiar mult mai mult decît aş fi crezut. De nu m-ar contrazice zilele viitoare!

M-am dus la el însoţit de Marta şi de Hatem, avînd asupra mea o pungă suficient de plină ca să răspundă obişnuitelor pretenţii. M-a primit politicos în biroul întunecos pe care-l împarte cu alţi trei funcţionari, care-şi primeau în acelaşi moment propriii lor „clienţi"; făcîndu-mi semn să mă aplec peste umărul său, îmi spuse cu voce scăzută că verificase în toate registrele disponibile fără a găsi nimic despre omul care ne interesează. I-am mulţumit pentru osteneală şi l-am întrebat, ducînd mîna la pungă, cît îl costaseră cercetările făcute. Mi-a răspuns, ridicînd brusc glasul: „Două sute de aspri!" Suma mi s-a părut mare, fără a fi totuşi nesăbuită şi nici neaşteptată. Oricum, n-aveam de gînd să discut şi i-am pus monedele în palmă. Mi-a mulţumit cu o formulă obişnuită şi s-a sculat pentru a mă conduce, ceea ce m-a surprins. Pentru ce acest om, care mă primise fără să catadicsească să se ridice şi fără să mă invite să mă aşez, acum se scula şi mă lua de braţ de parcă i-aş fi fost un vechi prieten sau un binefăcător?

Odată ajunşi afară, mi-a desfăcut palma, mi-a pus în căuşul palmei toate monedele pe care i le dădusem şi mi-a închis degetele peste ele, spunînd:

— Nu-mi datorezi aceşti bani, n-am făcut decît să consult un registru, ceea ce ţine de munca pentru care sînt retribuit. Du-te, Domnul să te aibă în pază şi să te ajute să găseşti ceea ce cauţi.

Am rămas uluit. M-am întrebat dacă era vorba de o remuşcare autentică sau de vreo şmecherie otomană suplimentară menită să stoarcă şi mai mulţi bani, şi dacă trebuia deci să mai stărui sau să plec, după cum mă invita, spunînd doar un cuvînt de recunoştinţă. Însă Hatem şi Marta, care băgaseră de seamă uimitoarea manevră, începură să psalmodieze în gura mare de parcă ar fi fost martori la un miracol:

— Fii binecuvîntat! Cel mai bun dintre oameni! Cel mai merituos dintre slujbaşii sultanului, Stăpînul nostru! Cel-de-Sus să vegheze asupra ta şi alor tăi!

— Ajunge! urlă omul. Mi-aţi jurat cumva pieirea? Plecaţi de aici şi să nu vă mai văd vreodată!

Ne-am îndepărtat, luîndu-ne întrebările cu noi.

29 decembrie 1665

În pofida mustrărilor acestui om, astăzi m-am dus din nou să-l văd. De data asta singur. Aveam nevoie să înţeleg din ce motiv se purtase astfel. Nu ştiam cum avea să mă primească şi, de-a lungul drumului ce duce de la cartierul negustorilor străini pînă la citadelă, avusesem chiar presimţirea că nu voi găsi pe nimeni. În mod obişnuit, nu ne amintim de presimţiri şi nu vorbim de ele decît atunci cînd se verifică. În această împrejurare, presimţirea mea se dovedise înşelătoare, Abdellatif era acolo. O femeie mai în vîrstă vorbea cu el, astfel că-mi făcu semn să aştept un moment ca să isprăvească. După ce femeia plecă, mîzgăli cîteva cuvinte pe un caiet, apoi se ridică şi mă trase după el afară.

— Dacă ai venit ca să-mi dai iarăşi cei două sute de aspri, te-ai deranjat degeaba.

— Nu, i-am spus, voiam doar să-ţi mulţumesc încă o dată pentru solicitudinea dumitale. Ieri, prietenii mei au început să strige, iar eu nu ţi-am putut exprima întreaga mea gratitudine. De luni întregi fac demersuri şi de fiecare dată am plecat înjurînd, iartă-mă că spun asta. Datorită dumitale, am plecat de aici mulţumind Cerului şi Porţii, chiar dacă nu eram cu mult mai aproape de scopul meu. E un lucru atît de rar să dai peste un om integru. Înţeleg că prietenii mei au reacţionat astfel. Modestia dumitale a suferit însă din pricina exuberanţei lor şi le-ai spus să tacă.

Nu exprimasem limpede întrebarea ce-mi stătea pe buze. Omul zîmbi, oftă, îşi puse mîna pe umărul meu.

— Fii liniştit, nu din modestie le-am spus prietenilor dumitale să tacă, ci din înţelepciune şi prudenţă.

Şovăi o clipă, cu aerul că-şi caută cuvintele. Apoi îşi plimbă privirea jur-împrejur pentru a se asigura că nu-l observa nimeni.

— Într-un loc unde majoritatea acceptă bani ce nu li se cuvin, cel care se încăpăţînează să refuze apare ca o ameninţare pentru ceilalţi, ca un denunţător posibil, şi se face totul pentru a scăpa de el. De altfel, nu s-au sfiit să mi-o spună: dacă vrei să-ţi păstrezi capul pe umeri, trebuie să faci ca noi, nu trebuie să te arăţi nici mai rău, nici mai bun. Cum n-am chef să mor, dar cum n-am nici chef să mă mînjesc sau să-mi pierd sufletul, prefer să mă port aşa cum am făcut-o cu dumneata. În interiorul clădirii mă vînd, afară mă răscumpăr.

Ciudată mai e şi epoca noastră, în care binele e silit să se deghizeze în straiele răului!

Poate că a venit într-adevăr vremea ca vremurile să ia sfîrşit...

30 decembrie 1665

Azi-dimineaţă Sabbatai a plecat spre Constantinopol fără să se ştie ce soartă îl aşteaptă acolo. S-a îmbarcat pe un caic, însoţit de trei rabini, unul din Alep, unul din Ierusalim, iar al treilea venit din Polonia, mi se spune. Mai făceau parte din grupul de călători alte trei persoane, dintre care şi tatăl lui Maimun. Prietenul meu ar fi dorit să li se alăture pentru a fi aproape de tatăl său, însă aşa-zisul mesia s-a opus.

Marea pare agitată şi nori negri întunecă zarea, dar toţi aceşti oameni s-au urcat la bord cîntînd, ca şi cum prezenţa stăpînului alături de ei liniştea furtunile şi talazurile.

Încă dinaintea plecării, zvonurile erau numeroase, iar Maimun mi le aducea în mod constant din oraşul de sus pentru a mă face părtaş la neliniştile şi perplexitatea sa. Fidelii lui Sabbatai pretind că acesta se duce la Constantinopol spre a-l întîlni pe sultan, pentru a-i spune că vremurile noi au sosit, cele ale Mîntuirii şi ale Eliberării, şi pentru a-i ordona să se supună fără să crîcnească; ei mai adaugă şi că, la această întrevedere, Cel de Sus îşi va manifesta voinţa printr-o minune răsunătoare, astfel încît sultanul, terorizat, să nu poată face altceva decît să se arunce în genunchi şi să înmîneze coroana celui care va deveni, în locul său, umbra lui Dumnezeu pe pămînt.

Adversarii lui Sabbatai pretind, dimpotrivă, că acesta n-a plecat nicidecum ca un cuceritor, ci că autorităţile otomane însele, prin vocea cadiului, i-ar fi poruncit să părăsească Smirna în răstimp de trei zile şi să se ducă la Constantinopol, unde urma să fie înhăţat la sosire. Lucrul este plauzibil, într-adevăr, este chiar singurul lucru plauzibil. Ce om sănătos ar putea crede cu adevărat în acea întrevedere miraculoasă în urma căreia monarhul cel mai puternic din lume şi-ar depune coroana la picioarele unui

roşcovan care cîntă? Nu, eu nu cred, iar Maimun încă şi mai puţin. În seara asta însă, în cartierul evreiesc, majoritatea oamenilor iau acest lucru ca pe unul împlinit. Cei ce mai au îndoieli le ascund şi se prefac că se pregătesc pentru serbări.

Bumeh pare şi el să creadă că lumea e pe punctul să se răstoarne. Contrariul m-ar fi mirat. De îndată ce există o alternativă, nepotul meu optează pentru varianta cea mai proastă. Proastă, insist, numai că e mereu capabil să argumenteze şi să ne facă să reflectăm, dacă nu chiar să ne descumpănească.

— Dacă autorităţile, zice el, au de gînd să-l aresteze pe Sabbatai de îndată ce va pune piciorul pe uscat, de ce l-au lăsat să plece astfel, liber, pe corabia pe care a ales-o, în loc să-l expedieze sub escortă direct la închisoare? Cum ar putea ghici locul unde o să debarce?

— Ce vrei să spui, Bumeh? Că sultanul se va supune fără multe marafeturi, de îndată ce omul ăsta i-o va porunci? Cu siguranţă ţi-ai pierdut şi tu minţile.

— Raţiunea nu mai are decît o zi de trăit. Anul nou va începe, era nouă va începe, ceea ce părea rezonabil va părea curînd ridicol, ceea ce părea a fi sminteală se va impune ca evidenţa însăşi. Cei ce vor fi aşteptat ultima clipă pentru a-şi deschide ochii vor fi orbiţi de lumină.

Habib ricană, iar eu am dat din umeri, întorcîndu-mă spre Maimun şi căutîndu-i aprobarea. Dar prietenul meu părea absent. Se gîndea cu siguranţă la tatăl său, la bătrînul său tată bolnav şi rătăcit, îl revedea îmbarcîndu-se pe caic fără un gest de rămas-bun, fără o privire, şi se întreba dacă nu se ducea astfel spre umilire sau spre moarte. Nu mai ştia ce să creadă şi, mai ales, ce să dorească. Sau mai curînd ştia, dar asta nu-l consola deloc.

Am discutat destul cu el, de cînd locuim împreună, ca să ştiu exact care-i dilema. Dacă tatăl său ar putea avea dreptate, dacă Sabbatai ar putea fi regele mesia, dacă miracolul aşteptat s-ar produce, dacă sultanul ar cădea în genunchi recunoscînd

că vremea veche se sfîrşise, că împărăţiile acestei lumi erau de acum depăşite, că cei puternici nu vor mai fi puternici, că trufaşii nu vor mai fi trufaşi, iar cei umili nu vor mai fi umiliţi, dacă tot acest vis nebunesc ar putea, din voia Cerului, să devină realitate, cum ar putea Maimun să nu plîngă de bucurie? Dar nu asta se va întîmpla, îmi repetă el. Sabbatai nu-i inspiră nici încredere, nici reculegere, nici aşteptare, nici bucurie.

— Sîntem încă departe de Amsterdamul aşteptat, îmi spune el. Rîzînd ca să nu plîngă.

31 decembrie 1665

Doamne, ultima zi!

Mă tot învîrt de azi-dimineaţă fără să pot mînca, vorbi, sau medita. Tot rumeg şi-mi tot repet cauzele spaimei mele. Fie că oamenii cred sau nu în Sabbatai, este în afara oricărei îndoieli că apariţia sa în acest moment precis, în ajunul anului fatidic şi în acest oraş desemnat de către Apostolul Ioan ca una dintre cele şapte Biserici pe care le priveşte mesajul Apocalipsei în primul rînd, nu se poate datora în întregime unui mănunchi de coincidenţe. Ceea ce mi s-a întîmplat în cursul ultimelor luni nu se poate nici explica fără o referire la apropierea vremurilor noi, fie ele cele ale Fiarei sau ale Mîntuirii, şi la semnele care le vestesc. Mai trebuie oare să le enumăr încă o dată?

În timp ce ai mei îşi făceau siesta, mă instalasem la masă ca să aştern pe hîrtie gîndurile pe care mi le inspiră această zi. Credeam că am să scriu un întreg testament, apoi m-am oprit doar la aceste rînduri care se încheie printr-o întrebare, am rămas cu mîna atîrnată în aer o bună bucată

de vreme pînă să mă hotărăsc să reîncep enumerarea semnelor ce au jalonat ultimele luni din viaţa mea şi a alor mei. Sfîrşisem prin a pune la loc uneltele de scris, întrebîndu-mă dacă voi mai avea curînd prilejul să înmoi pana în cerneală. Am ieşit să mă plimb pe nişte străzi aproape pustii, apoi de-a lungul plajei, la fel de părăsite, unde zgomotul valurilor şi al vîntului m-a liniştit năucindu-mă.

Cînd m-am întors acasă, m-am întins pentru cîteva clipe pe pat, stînd aproape în şezut, atît de sus mi se sprijinea capul pe pernele stivuite. M-am sculat mai apoi într-o excelentă dispoziţie, hotărît să nu las ca ultima mea zi – dacă avea să fie efectiv ultima – să se scurgă în melancolie şi frică.

Plănuisem să-mi duc întreaga familie să ia cina la birtaşul francez. Maimun îşi ceru însă iertare, spunînd că trebuia să se ducă în cartierul evreiesc spre a se întîlni cu un rabin care tocmai sosise de la Constantinopol şi care avea poate să-i dea informaţii despre ce îi aştepta acolo pe Sabbatai şi pe însoţitorii săi. Bumeh spuse că avea să stea închis în camera lui ca să mediteze pînă în zori, aşa cum s-ar fi cuvenit s-o facă fiecare dintre noi. Iar Habib, încă ros de regrete sau înciudat, nu voia nici el să iasă. Fără să-mi pierd curajul, am îndemnat-o pe Marta să-mi ţină companie, iar ea n-a spus nu. Se arătă chiar încîntată, ca şi cum data de azi n-o impresiona în nici un fel.

L-am rugat pe jupîn Moineau să ne servească, pur şi simplu, ce avea el mai bun. Mîncarea de care era cel mai mîndru, ca bucătar, cu vinul cel mai bun din pivniţa lui. De parcă ar fi fost ultima noastră cină, am gîndit eu, fără s-o spun şi fără ca această perspectivă să mă tulbure peste măsură. Cred că m-am resemnat.

Cînd ne-am întors acasă, cum toată lumea părea că doarme, m-am dus în camera Martei, trăgînd zăvorul de dinăuntru. Apoi ne-am jurat să dormim strîns lipiţi unul de altul pînă dimineaţa sau măcar, m-am gîndit eu pe jumătate amuzat,

pe jumătate îngrozit, pînă la acel lucru care va ţine loc de dimineaţă în anul Fiarei. Numai că, după ce ne-am îmbrăţişat, Marta a adormit, iar eu mi-am pierdut somnul. Am ţinut-o îndelung lipită de mine, un ceas poate, apoi am dat-o uşurel la o parte, m-am ridicat, am pus ceva pe mine şi m-am dus să-mi iau uneltele de scris.

Îmi făgăduiam încă o dată să fac bilanţul ultimelor luni, să enumăr semnele în speranţa că alinierea lor pe foaie îmi va dezvălui brusc sensul ascuns al lucrurilor. Dar iată că pentru a doua oară astăzi, am renunţat. M-am mulţumit să consemnez banalele mele activităţi din după-amiaza şi din seara asta, iar acum nu voi mai scrie nimic.

Oare al cîtelea ceas al nopţii să fie? Habar n-am. O să mă strecor lîngă Marta, avînd grijă să n-o trezesc şi trăgînd nădejde că gîndurile mi se vor potoli, lăsînd să vină somnul.

Vineri, 1 ianuarie 1666

Anul Fiarei a început şi e o dimineaţă ca oricare alta. Aceeaşi lumină îndărătul obloanelor, aceleaşi zgomote afară; şi am auzit prin vecini un cocoş cîntînd.

Cu toate astea Bumeh nu se lasă descumpănit. N-a spus niciodată, pretinde el, că lumea avea să dispară astfel de azi pe mîine. E adevărat, n-a afirmat niciodată limpede acest lucru, dar se purta ieri ca şi cum porţile Iadului ar fi fost pe punctul să se deschidă. Ar face bine să renunţe la aerul ăsta dispreţuitor şi să se recunoască la fel de ignorant ca noi toţi. Asta nu i-ar da însă prin minte. Continuă să profeţească, în felul său.

— Noile timpuri se vor aşeza urmîndu-şi propriul ritm, proclamă nepotul meu, oracolul.

Asta ar putea lua o zi, o săptămînă, o lună sau chiar un an întreg – ceea ce e sigur, afirmă el, e că impulsul a fost

dat, că metamorfoza lumii e în curs şi că totul va fi pecetluit înainte de sfîrşitul anului 1666. El şi frate-său pretind azi că lor nu le-a fost niciodată frică, şi că doar eu, unchiul lor, eram speriat. Chiar dacă ieri, din zori şi pînă seara, abia respirau şi se tot suceau şi se învîrteau, avînd priviri de pradă hăituită.

Maimun, care şi-a petrecut seara de ieri şi ziua de azi în cartierul evreiesc, îmi spune că în cursul ultimelor săptămîni comunitatea lor din Constantinopol a stat atîrnată de veştile care le veneau din Smirna şi că toţi, bogaţi şi săraci, cărturari şi ignoranţi, oameni sfinţi şi şarlatani, toţi, cu excepţia cîtorva rari înţelepţi, aşteaptă venirea lui Sabbatai cu o nemăsurată speranţă. Sînt curăţate casele şi uliţele sînt împodobite ca la nuntă, iar zvonul se răspîndeşte, la fel ca la Smirna, la fel ca în atîtea alte locuri, pare-se că sultanul se pregăteşte să-şi depună turbanul şi diadema la picioarele regelui mesia în schimbul mîntuirii şi al unui loc în Împărăţia viitoare, Împărăţia lui Dumnezeu pe pămînt.

Duminică, 3 ianuarie 1666

La biserica ordinului capucinilor, predicatorul se înverşunează împotriva acelora care anunţă sfîrşitul lumii, care interpretează cifrele, precum şi împotriva tuturor acelora care se lasă înşelaţi. El afirmă că anul care începe va fi un an ca toţi ceilalţi şi-şi bate joc de mesia din Smirna. Credincioşii zîmbesc la sarcasmele lui, dar îşi fac semnul crucii cu groază de fiecare dată cînd aminteşte de Fiară sau de Apocalipsă.

4 ianuarie

Azi la amiază s-a produs, din vina mea, un incident care ar fi putut avea cele mai rele consecinţe. Am avut însă, mulţumesc lui Dumnezeu, destulă prezenţă de spirit pentru a restabili barca după ce începuse deja să se clatine.

Plecasem la plimbare, cu Marta şi cu Hatem, şi paşii ne purtaseră spre noua moschee, unde se găsesc numeroşi librari. Contemplînd teancurile lor de cărţi, mi-a venit brusc să-i întreb despre *Al o sutălea nume*. Păţaniile mele precedente de la Tripoli şi de la Constantinopol ar fi trebuit să mă îndemne la prudenţă, dar dorinţa mea de a poseda acea carte a fost mai puternică, astfel că mi-am oferit mie însumi, cu rea-credinţă, cele mai bune motive de a renunţa la prudenţă. Mi-am spus că, în atmosfera care domnea la Smirna, chiar dacă efervescenţa se potolise după plecarea lui Sabbatai, anumite lucruri ce putuseră fi la un moment dat suspecte sau interzise vor fi de acum tolerate. M-am străduit să mă conving singur că temerile mele erau oricum excesive şi, desigur, nejustificate.

Acum ştiu că nu erau. Abia rostisem numele lui Mazandarani şi titlul cărţii, că majoritatea privirilor deveniră piezişe, celelalte bănuitoare, iar unele chiar ameninţătoare. Nu mi s-a spus nimic precis şi nu s-a întreprins nimic împotriva mea; totul s-a petrecut într-un mod potolit, imperceptibil, de nedemonstrat; am căpătat totuşi azi certitudinea că autorităţile le-au atras limpede atenţia librarilor în legătură cu această carte şi cu persoanele care ar căuta-o. La Smirna şi la Constantinopol, ca şi la Tripoli sau la Alep, şi în toate oraşele Împărăţiei.

De teamă că voi fi acuzat că aparţin vreunei frăţii secrete ce aspiră să zgîlţîie tronul sultanului, mi-am schimbat pe dată vorba şi m-am avîntat într-o descriere minuţioasă şi

fantezistă a legăturii cărții „așa cum mi-a fost descrisă", am pretins eu, afirmînd că asta era tot ce-l interesa pe negustorul care sînt. Mă îndoiesc că schimbarea de discurs i-a putut duce de nas pe interlocutorii mei. Nu e mai puțin adevărat că unul dintre ei, abil comerciant, a dat fuga să-mi aducă din prăvălia sa o lucrare a cărei legătură semăna puțin cu cea pe care o descrisesem – din lemn damaschinat, cu titlul încrustat în sidef, și avînd balamale fine precum cele ale sipetelor. Avusesem deja în magazinul meu o lucrare legată în acest mod puțin obișnuit, dar nu era evident *Al o sutălea nume*...

Lucrarea pe care mi-a adus-o azi librarul vorbește despre poetul turc Yunus Emre, mort în secolul al VIII-lea al Hegirei, respectiv secolul al XIV-lea al erei noastre. Am răsfoit-o doar un pic, pentru a constata că nu era vorba de o simplă culegere, ci de un amestec de poeme, comentarii și anecdote biografice. Am inspectat mai cu seamă felul în care era legată și mi-am trecut de mai multe ori degetele pe deasupra ei ca să verific dacă era corect damaschinată, fără nici o asperitate. Și, bineînțeles, am cumpărat-o. Cu toți oamenii aceia care mă observau, nu se punea problema să dezmint cuvintele pe care le rostisem. Librarul care mi-a vîndut-o pentru șase piaștri a făcut o afacere bună. Dar și eu. Pentru șase piaștri am învățat o lecție care face cît greutatea mea în aur: nu voi mai vorbi niciodată despre *Al o sutălea nume* în vreun ținut turcesc!

Marți, 5 ianuarie 1666

Ieri seară, chiar înainte de a adormi, am citit cîteva pagini din cartea ce mi-a fost vîndută. Mai auzisem uneori de numele lui Yunus Emre, dar nu citisem nimic de el pînă acum. Sînt ani buni de cînd citesc poeți din toate țările și

le învăţ cîteodată versurile, dar încă nu mai citisem vreodată aşa ceva. Nu mă încumet să spun că e cel mai mare, dar este pentru mine cel mai surprinzător.

O musc-a zgîndărit un vultur
Făcîndu-l să muşte ţărîna
Este adevărul pur
Căci văzut-am eu ţărîna.

Peştele în plop urcat-a
Catran cu-oţet să mănînce
Barza un măgăruş fătat-a
Pe ce limbă o să cînte?

Dacă, la trezire, eram fericit că descoperisem cartea aceea, noaptea, sfetnic bun, mă povăţuise, în schimb, să n-o ţin, ci s-o dau mai curînd în dar unui om care o merita şi care se pricepea să-i aprecieze limba mai bine decît mine – Abdellatif, grefierul cel cinstit. Aveam o datorie faţă de el de care ţineam să mă achit, fără a şti prea bine modul cel mai potrivit. Nici bijuterie, nici ţesătură de preţ, pe care principiile sale i-ar fi dictat să le refuze, nici un exemplar cu miniaturi din Coran, pe care un musulman l-ar accepta cu dificultate din mîna unui genovez. Nimic mai bun, mi-am zis, decît o carte profană, plăcută la lectură, pe care ar parcurge-o din cînd în cînd cu bucurie şi care i-ar aminti de gratitudinea mea.

Dimineaţa, aşadar, am plecat spre citadelă cu darul sub braţ. Omul păru mai întîi uimit. L-am simţit chiar un pic neîncrezător, de parcă s-ar fi temut că îi voi cere în schimb un serviciu care-l va face să se simtă cu conştiinţa încărcată. Mă cîntări încet cu privirea, făcîndu-mă aproape să-mi regret gestul. Dar imediat chipul i se lumină, mă îmbrăţişă, mă numi prietenul său şi chemă un om ce se afla aşezat lîngă uşă ca să ne aducă nişte cafea.

Cînd, după cîteva minute, m-am ridicat să plec, mă însoţi afară, ţinîndu-mă de braţ. Părea încă mişcat de gestul meu,

la care nu se aştepta defel. Înainte să-l părăsesc, mă întrebă pentru întîia oară unde-mi aveam reşedinţa, unde locuiam la Smirna şi pentru ce motiv mă interesa soarta bărbatului Martei. I-am explicat fără ocolişuri că acel individ o abandonase de ani de zile, că nu mai avea nici o veste de la el şi că nu mai ştia dacă e sau nu măritată. Abdellatif se arătă cu atît mai mîhnit că nu putuse face nimic spre a risipi această incertitudine.

Pe drumul spre casă, am reînceput să mă gîndesc la sugestia pe care mi-o făcuse Hatem cu cîteva săptămîni în urmă, aceea de a-i procura Martei un certificat fals atestînd moartea bărbatului ei. Dacă trebuia să recurgem într-o bună zi la asemenea mijloace, îmi spuneam, nu acestui nou prieten, acestui om atît de drept i-aş putea cere ajutorul.

Pînă acum, am vrut să merg pe căi mai puţin nesigure. Oare cît timp va mai trebui să am răbdare? Cîţi grefieri, cîţi judecători, cîţi ieniceri va mai trebui să întreb şi să mituiesc fără nici un rezultat? Nu cheltuiala mă sperie, Dumnezeu m-a înzestrat cu bani din belşug. Numai că va trebui să ne întoarcem la Gibelet fără zăbavă şi va trebui să avem atunci asupra noastră un document care i-ar putea reda libertatea „văduvei". Nu se poate pune problema să ajungă din nou la cheremul familiei bărbatului ei!

Ajuns „acasă", cu senzaţia că încă îmi bubuie capul şi, găsindu-i pe ai mei aşteptîndu-mă pentru a lua masa, am fost o clipă ispitit să-l întreb pe fiecare dacă nu credea că venise momentul să se întoarcă acasă. Mi-am plimbat însă privirile în jur şi mi-am impus pe dată să tac. La dreapta mea era aşezat Maimun, iar la stînga mea Marta. Ei, dacă i-aş fi sugerat să ne întoarcem acasă, ar fi fost ca şi cum aş fi părăsit-o sau, şi mai rău, ca şi cum aş fi dat-o legată fedeleş pe mîna prigonitorilor ei; iar lui, care locuia acum în casa mea, cum să-i spun că venise momentul să plec din Smirna? Ar fi fost de parcă m-aş fi considerat sătul să-l găzduiesc, de parcă l-aş fi gonit.

Tocmai mă gîndeam că avusesem dreptate să tac şi că, dacă aş fi deschis gura fără să chibzuiesc, aş fi regretat pînă la sfîrşitul zilelor mele, cînd Bumeh, întorcîndu-se spre mine, zise brusc:

— Ar trebui să mergem la Londra, deoarece acolo se află cartea pe care o căutăm.

Am tresărit. Din două motive. Primul este modul în care mă privise nepotul meu spunînd acest lucru – de parcă ar fi auzit întrebarea pe care mi-o înghiţisem şi îmi răspundea la ea. Nu e decît o impresie, o ştiu, o falsă impresie, o impresie nesăbuită. Nimic n-ar trebui să permită acestui iluminat să-mi ghicească gîndurile! Cu toate astea, era în privirea sa, în tonul vocii sale, un amestec de siguranţă şi de ironie căre mă făcu să mă simt stingherit. Al doilea motiv pentru care am fost surprins este că-i pusesem pe toţi să făgăduiască să nu-i spună nimic lui Bumeh despre statueta regăsită şi despre faptul că Wheeler putea fi în posesia cărţii lui Mazandarani. Cine a putut trăda acest secret? Habib, bineînţeles. L-am privit şi m-a privit la rîndu-i, drept în ochi, cu neruşinare, sfidător. Ar fi trebuit să mă aştept la aşa ceva. După cele întîmplate după Crăciun, palma căpătată şi slujnica alungată, ar fi trebuit să mă aştept să se răzbune!

Întorcîndu-mă spre Bumeh, i-am replicat iritat că n-aveam deloc de gînd să-i urmez din nou sfaturile şi că în ziua cînd voi părăsi Smirna, va fi pentru a mă duce acasă, la Gibelet, nicăieri în altă parte. „Nici la Londra, nici la Veneţia, nici în Perú, nici în China, nici în ţara bulgarilor!“ i-am urlat.

Nimeni din jurul mesei nu îndrăzni să mă contrazică. Toţi, inclusiv Habib, lăsară ochii-n jos în semn de ascultare. Dar aş greşi dacă aş crede că discuţia s-a închis. Acum cînd ştie unde se află cartea, Bumeh o să mă hărţuiască aşa cum se pricepe el mai bine.

7 ianuarie

A plouat toată ziua, cu picături reci și fine, înțepătoare ca niște vîrfuri de ac. Mi-am petrecut timpul fără să scot nasul afară nici măcar o singură dată și fără să mă îndepărtez de vasul cu jăratec. Simt o durere în piept, poate din cauza frigului, și care, de altfel, a dispărut cînd m-am încălzit. N-am vorbit despre asta cu nimeni, nici măcar cu Marta, la ce bun s-o neliniștesc?

De marți, n-am mai vorbit despre întoarcerea acasă, nici despre viitoarea destinație, dar Bumeh a repus subiectul pe tapet aseară. Pentru a spune că, dacă am întreprins această lungă călătorie ca să regăsim cartea *Al o sutălea nume*, n-ar fi înțelept să ne întoarcem la Gibelet fără s-o fi obținut și să ne petrecem restul anului catastrofal așteptînd degeaba și tremurînd. Am fost pe punctul să-i răspund pe același ton ca ieri, atmosfera era însă destinsă și nu era deloc propice unor cuvinte autoritare, așa că am preferat să-i întreb și pe unii, și pe alții asupra atitudinii potrivite.

Am început cu Maimun care, la început, s-a apărat, nevrînd să se amestece într-o problemă ce privea familia noastră, apoi, cînd am stăruit, i-a sfătuit politicos pe nepoții mei să aibă încredere în vîrsta și în judecata mea. Ar fi putut răspunde oare altfel un musafir respectuos? Își atrase însă din partea lui Bumeh această replică: „Se întîmplă ca într-o familie fiul să se poarte mai înțelept decît tatăl!" Maimun rămase pentru cîteva clipe mut, după care izbucni într-un uriaș hohot de rîs. Ba chiar îl bătu pe nepotul meu pe umeri, ca pentru a-i spune că pricepuse aluzia, că aprecia felul lui de a da replici și că nu era supărat. Dar nu mai scoase o vorbă toată seara.

Am profitat de acest schimb de replici şi de rîsete pentru a mă feri să mă lansez într-o nouă discuţie cu Bumeh în legătură cu Anglia. Cu atît mai mult cu cît simţeam iarăşi durerea aceea în piept şi nu voiam mai cu seamă să mă enervez. Marta nu-şi spuse nici ea părerea. Dar cînd Habib îi spuse fratelui său: „Dacă e ceva de găsit, aici la Smirna vom găsi. N-aş putea să vă spun de ce, dar aşa simt. Va fi de ajuns să avem răbdare!", îl aprobă cu un zîmbet larg şi cu un „Domnul să te aibă în pază, ai spus tot ce trebuia spus!"

Eu, care devin pe zi ce trece mai bănuitor, îmi spun că atitudinea lui Habib se explică, la fel ca de obicei, prin raţiunile inimii. A lipsit azi de acasă toată ziua, ieri seară la fel. S-a terminat cu îmbufnarea, sigur că e din nou pe urmele unei frumoase.

8 ianuarie

Ceea ce am aflat azi va devia întreg cursul existenţei mele. Unii vor zice că, doar deviind, o existenţă ajunge să capete acel curs care dintotdeauna trebuia să fie al ei. Fără îndoială...

N-am vorbit cu nimeni încă despre acest lucru, şi mai cu seamă n-am vorbit cu Marta, cea dintîi interesată. Îi voi vorbi în cele din urmă, firește, dar nu mai înainte de a fi meditat îndelung de unul singur, fără a mă lăsa influenţat de cineva, şi de a fi decis care este calea de urmat.

În după-amiaza asta, cînd mă sculasem după siestă, a venit Hatem să-mi spună că un băiat voia să mă vadă. Mi-aducea o notă scrisă de mîna grefierului Abdellatif prin care mă întreba dacă îl pot onora cu o vizită la el acasă, fiul său urmînd să-mi arate drumul.

Locuieşte nu departe de Citadelă, într-o casă mai puţin modestă decît aş fi presupus, dar pe care o împarte, după cît am înţeles, cu trei dintre fraţii lui şi cu familiile acestora. E acolo un continuu du-te-vino de prichindei care se bat, de femei desculţe care umblă după ei şi de bărbaţi care ridică vocea pentru a se face ascultaţi.

O dată politeţurile îndeplinite, Abdellatif mă conduse spre o încăpere mai liniştită de la etaj, unde mă puse să mă aşez pe jos, lîngă el.

— Cred că ştiu unde se află omul pe care îl cauţi.

Una dintre nepoate ne aduse băuturi răcoritoare. Aşteptă ca ea să plece, închizînd uşa în urma ei, şi continuă.

Îmi spuse atunci că numitul Sayyaf fusese cu adevărat arestat la Smirna, cu cinci-şase ani în urmă, pentru o potlogărie, dar că nu stătuse decît un an la închisoare. De atunci, se pare că se stabilise în insula Chios, unde ar fi găsit mijlocul de a prospera, făcînd Dumnezeu ştie ce trafic.

— Dacă nu l-a mai deranjat nimeni, înseamnă că se bucură de anumite protecţii... Se pare chiar că locuitorii din ţinut se tem de el.

Prietenul meu tăcu vreo cîteva clipe, reluîndu-şi respiraţia.

— Am şovăit puţin înainte de a te chema, fiindcă nu ar trebui să furnizez astfel de informaţii unui negustor genovez. Dar mi-ar fi părut rău să las un om de bună condiţie să-şi irosească în continuare timpul şi banii în căutarea unei lichele.

Mi-am exprimat gratitudinea prin toate formulele arabe şi turceşti care mi-au venit pe buze, l-am îmbrăţişat şi i-am sărutat barba ca unui frate. Apoi mi-am luat rămas-bun de la el, fără să-l las deloc să ghicească în ce haos mă azvîrlise.

Ce-ar trebui să fac acum? Şi ce-ar trebui să facă Marta? A întreprins această călătorie doar cu scopul de a obţine dovada că bărbatul ei murise. Or, s-a dovedit taman pe dos. Omul este în viaţă, iar ea nu mai e văduvă. Vom mai putea

să trăim noi oare sub același acoperiș? Ne vom mai putea întoarce noi împreună la Gibelet? Astea toate la un loc mă fac să amețesc.

M-am întors de la Abdellatif acum nici două ceasuri și am pretins în fața alor mei, care mă așteptau cu îngrijorare, că acesta voia doar să-mi arate un vechi vas de apă din aur aflat în posesia familiei sale. Marta n-a părut să mă creadă, dar nu mă simt încă pregătit să-i dezvălui adevărul. O voi face mîine, desigur, sau cel mai tîrziu poimîine. Pentru că va dori cu siguranță să-mi ceară părerea asupra direcției de urmat și pentru că eu mă simt, acum, incapabil să-i dau vreun sfat. Dacă ar fi tentată să se ducă în Chios, ar fi oare bine să încerc să-i schimb părerea? Și, dacă s-ar încăpățîna să se ducă, va trebui oare să merg cu ea?

Aș fi vrut ca Maimun să fie aici, în seara asta, i-aș fi cerut sfatul așa cum o mai făcusem la Tars, ca și în atîtea alte ocazii. A făgăduit însă că va petrece sabatul împreună cu rabinul sosit de la Constantinopol și nu se va reîntoarce decît sîmbătă noaptea sau duminică.

Și Hatem este un om de bun-simț care dă sfaturi bune. Îl văd agitîndu-se, la celălalt capăt al încăperii, așteptînd să isprăvesc de scris pentru a veni să-mi vorbească. Este însă ajutorul meu, iar eu sînt stăpînul lui, și detest să mă arăt în fața lui nehotărît și atît de descumpănit.

9 ianuarie

În cele din urmă, i-am spus Martei adevărul mai curînd decît o prevăzusem.

Ne așezaserăm în pat ieri-seară și o cuprinsesem în brațe. Cînd se cuibări cu capul, cu pieptul și cu picioarele lîngă mine, am avut brusc senzația că abuzam de ea. Atunci m-am

îndreptat, m-am rezemat de perete, am pus-o și pe ea să șadă și i-am cuprins cu căldură mîinile într-ale mele.

— Am aflat astăzi ceva, acasă la grefier, și am așteptat să fim singuri, doar tu și cu mine, pentru a-ți vorbi despre acest lucru.

M-am străduit să adopt tonul cel mai neutru, nici pe acela al veștilor bune, dar nici pe acela al condoleanțelor. Ar fi fost nepotrivit, mi se pare, să anunț cu o voce tristă că un anumit om nu era mort. Un om pe care ea ajunsese, desigur, să-l deteste, dar care era totuși bărbatul ei, care a fost marea ei dragoste și care, cu mult înaintea mea, o cuprinsese în brațe.

Marta nu lăsă să se vadă nici surpriză, nici bucurie, nici decepție, nici descumpănire, nimic. Încetă doar să se mai miște. Nemișcată ca o statuie de sare. Tăcută. Abia respirînd. Mîinile-i stăteau încă într-ale mele, însă doar pentru că le uitase.

Am rămas la rîndu-mi nemișcat și mut. Observînd-o. Pînă ce spuse, fără să fi ieșit din amorțeală:

— Ce i-aș putea spune?

În loc să răspund la ceea ce nu era cu adevărat o întrebare, am sfătuit-o să lase să treacă o noapte înainte de a lua cea mai mică decizie. Nu păru că mă aude, îmi întoarse spatele și nu mai scoase o vorbă pînă dimineața.

Cînd m-am trezit, ea nu mai era în pat. Am avut o clipă de îngrijorare, dar, de îndată ce am ieșit din cameră, am văzut-o în camera de oaspeți frecînd de zor mînerele ușilor și ștergînd de praf etajerele. Anumite persoane, cînd sînt cuprinse de neliniște, nu mai găsesc puterea de a se ține pe picioare, în vreme ce altele, exact invers, se agită și gesticulează pînă la epuizare. Crezusem noaptea trecută că Marta aparținea primei categorii. Evident, mă înșelasem. Amorțeala ei nu fusese decît trecătoare.

A luat deja vreo hotărîre? În clipa cînd scriu aceste rînduri, nu știu. Nu i-am pus întrebări, de teamă să nu se

simtă legată prin ceea ce îmi spusese noaptea. Am impresia că dacă s-ar fi hotărît cu adevărat să plece, ar fi început prin a-şi rîndui lucrurile. Probabil că încă mai şovăie.

N-o presez, o las să şovăie.

10 ianuarie

Cît erau de plăcute acele nopţi de la început cînd ne întindeam unul lîngă celălalt făcîndu-ne că ascultăm de capriciile Providenţei, ea jucîndu-se că este a mea, iar eu prefăcîndu-mă că o cred. Acum cînd ne iubim, nu ne mai jucăm, iar aşternuturile sînt triste.

Dacă mă arăt dezamăgit, este pentru că hotărîrea Martei e luată, iar eu nu găsesc nici un argument ca să-i schimb părerea. Ce i-aş putea spune? Că ar greşi ducîndu-se să-şi vadă bărbatul, cînd el locuieşte foarte aproape de aici, iar ea a întreprins această călătorie tocmai pentru a face ordine şi a-şi risipi îndoielile? Sînt convins totodată că n-o să iasă nimic bun din întîlnirea lor. Dacă acest individ ar decide să-şi facă recunoscute drepturile asupra soţiei sale legitime, nimeni nu s-ar putea opune, nici ea şi nici eu, mai cu seamă nu eu.

— Ce ai de gînd să-i spui?

— Am să-l întreb de ce a plecat, de ce nu mi-a mai dat veşti despre el şi dacă socoteşte că are să se întoarcă acasă.

— Şi dacă te-ar sili să rămîi cu el?

— Dacă ar fi ţinut atît de mult la mine, nu m-ar fi părăsit.

Răspunsul ăsta nu înseamnă nimic! Am dat din umeri, m-am tras către marginea patului, m-am întors cu spatele, am tăcut.

Facă-se voia Sa! Repet necontenit: Facă-se voia Sa! Dar mă rog şi ca voia Sa să nu fie prea crudă aşa cum se întîmplă să fie uneori.

13 ianuarie

Rătăcesc pe străzi şi pe plajă, cîteodată singur, adesea cu Maimun. Discutăm despre tot soiul de lucruri, despre Sabbatai, despre Papă, despre Amsterdam, Genova, Veneţia şi otomani – despre tot, dar nu despre ea. Însă, de îndată ce ajung acasă, uit de toate cuvintele noastre frumoase şi nu mai consemnez nimic. De trei zile n-am scris un rînd. Pentru a ţine un jurnal de călătorie, trebuie să ai o sumedenie de preocupări, iar eu nu mai am decît una singură. Mă pregătesc, recules, pentru ideea că o voi pierde pe Marta.

De cînd mi-a anunţat hotărîrea de a se duce la bărbatul ei, n-a mai spus nimic. N-a menţionat nici o dată şi nu s-a îngrijit de modalităţile de călătorie pînă la Chios. Să fie încă nehotărîtă? Ca să nu se simtă presată, nu-i pun nici o întrebare. Îi vorbesc uneori de tatăl ei, de Gibelet şi de cîteva amintiri hazlii, cum ar fi întîlnirea noastră neprevăzută la bariera din Tripoli sau noaptea noastră în casa croitorului Abbas, Domnul să-l aibă în pază!

Noaptea, n-o mai iau în braţe. Nu că ar fi redevenit, în ochii mei, femeia altuia, ci pentru că n-aş vrea s-o fac să se simtă vinovată. Mă gîndisem chiar să nu mai dorm în camera ei şi să mă reîntorc într-a mea, pe care am folosit-o foarte puţin în ultima vreme. După o zi de ezitări, m-am răzgîndit. Aş fi comis o nescuzabilă greşeală de apreciere. Gestul meu n-ar fi fost cel al unui iubit cavaler, gata să se jertfească pentru a nu-şi pune iubita în încurcătură, ci o dezertare, un abandon. Marta ar fi văzut aici o invitaţie de a se întoarce neîntîrziat la „căminul" ei.

Continuu aşadar să dorm lîngă ea. O sărut pe frunte şi o ţin uneori de mînă fără a mă apropia prea tare de ea. O doresc mai mult ca înainte, dar n-am să fac nimic din ceea ce ar putea s-o sperie. Că vrea să vorbească cu soţul ei şi

să-i pună întrebări care îi stăruie în minte de ani de zile, înțeleg. Nimic, totuși, n-o silește să se ducă acolo imediat. Omul s-a instalat la Chios de ani întregi, n-o să plece mîine. Nici poimîine. Nici peste o săptămînă. Nici peste o lună. Nu, nimic nu ne grăbește. Încă mai putem aduna cîteva firmituri de pe masă înainte ca ea să fie strînsă.

17 ianuarie

Marta și-a petrecut seara în camera ei, plîngînd, plîngînd întruna. Am venit de mai multe ori s-o mîngîi pe frunte, pe păr, pe mîini. Nu mi-a spus nimic, nu mi-a zîmbit, dar nici nu s-a sustras mîngîierilor mele.

Cînd ne-am dus la culcare, încă mai plîngea. Mă simțeam dezarmat. Ca să nu rămîn mut, rosteam fraze banale ce nu puteau s-o împace – „Totul o să se aranjeze pînă la urmă, ai să vezi!" –, ce puteam zice altceva?

Cînd, deodată, se întoarse spre mine ca să-mi arunce pe un ton furios și jalnic totodată:

— Nu mă întrebi ce am?

Nu, n-aveam nici un motiv ca s-o întreb. Știam bine de ce plîngea, cel puțin credeam că știu.

— Am o întîrziere, mă anunță ea.

Obrajii îi erau galbeni ca ceara, iar ochii îi erau măriți de spaimă.

Am avut nevoie de nenumărate secunde pentru a pricepe ce anume încerca să-mi spună.

— Ești însărcinată?

Tenul meu era acum la fel de cadaveric ca al ei.

— Așa cred. Am deja o săptămînă de întîrziere.

— Nu poți fi sigură după o săptămînă.

Ea-şi puse mîna pe pîntecele plat.

— Dar eu sînt sigură. Copilul e aici.

— Mi-ai spus totuşi că nu puteai rămîne însărcinată.

— Aşa mi s-a spus mereu.

Încetă să mai plîngă, stătea însă ca năucă, ţinîndu-şi mîna aşezată tot pe pîntece, palpîndu-l. Am şters-o la ochi cu batista mea, apoi m-am aşezat chiar lîngă ea, pe marginea patului, şi am cuprins-o pe după umeri.

Mă străduiam s-o consolez, dar nu pentru că mă simţeam mai puţin descumpănit ca ea. Nici mai puţin vinovat. Încălcaserăm toate legile lui Dumnezeu şi ale oamenilor, trăind ca bărbat şi nevastă, convinşi că zbenguielile noastre amoroase vor rămîne fără urmări. Din pricina presupusei sterilităţi a Martei, care ar fi trebuit să ne apară ca un blestem şi în care noi vedeam, dimpotrivă, o favoare a Cerului, o făgăduială de impunitate.

Făgăduiala nu a fost ţinută, copilul e aici.

Copilul. Copilul meu. Copilul nostru.

Eu care visez să am un moştenitor, iată că Cerul îmi dăruieşte unul, conceput în sînul femeii pe care o iubesc!

Iar Marta, care a suferit atît de mult că era sau se credea stearpă, iată că poartă un copil, conceput nu în patul lichelei cu care se încurcase în tinereţe, ci sub acoperişul unui om de calitate care o iubeşte şi pe care îl iubeşte!

S-ar cuveni să simţim şi unul, şi celălalt bucuria cea mai deplină, ar trebui să fie clipa cea mai frumoasă din existenţa noastră, nu-i aşa? Numai că nu astfel ne cere lumea să reacţionăm. E de presupus că-l vom considera pe acest copil ca pe un blestem, ca pe o pedeapsă. Trebuie să-l primim îndoliaţi şi să plîngem după binecuvîntata vreme cînd era stearpă.

Dacă aşa e lumea, atunci eu spun: să piară! Să fie măturată de un potop de apă sau de foc, sau de suflul Fiarei, să fie nimicită, înghiţită, să piară!

Anul trecut cînd Marta, mergînd călare alături de mine prin munţii Anatoliei, îmi spusese că nu se temea de sfîrşitul lumii, ci, dimpotrivă, îl aştepta şi-l spera, eu nu-i pricepusem bine furia. Acum, o înţeleg, o împărtăşesc.

Numai că ea e cea care îşi pierde curajul.

— Trebuie să mă duc să-l găsesc pe bărbatul meu, în insula lui, cît mai iute.

— Ca să-şi închipuie că e al lui copilul?

Făcu da din cap şi mă mîngîie pe frunte şi pe obraz cu un aer nefericit.

— Dar copilul ăsta e al meu!

— Ai vrea să fie numit bastard?

— Dar tu, tu ai vrea să fie numit fiu de lichea?

— Ştii bine că aşa trebuie să stea lucrurile. Nu putem face nimic.

Eu, care am admirat-o pe Marta pentru că îndrăznise să se răzvrătească împotriva sorţii, nu-mi puteam ascunde dezamăgirea.

— Se spune că bebeluşul din pîntece dă curaj mamelor, dar pe tine copilul pe care-l porţi te-a făcut fricoasă.

Se îndepărtă de mine.

— Sînt lipsită de curaj, asta zici? Mă duc să mă dau pe mîna unui om care nu mă mai iubeşte, care o să mă insulte şi o să mă bată şi o să mă închidă pînă la capătul zilelor mele. Şi toate astea doar ca să evit ca acest copil al meu să fie numit copil din flori. Pe mama asta o numeşti tu fricoasă?

Poate că n-ar fi trebuit să-i fac reproşuri, însă gîndesc fiecare cuvînt pe care l-am spus. Îmi răspunde că se pregăteşte să se jertfească? Jertfa de sine ţine atît de curaj, cît şi de laşitate. Curajul pur înseamnă să înfrunţi lumea, să te aperi împotriva asalturilor ei pas cu pas şi să mori în picioare. A te oferi loviturilor înseamnă, în cel mai bun caz, o fugă onorabilă.

De ce ar trebui să accept ca femeia pe care am început s-o iubesc să se ducă să trăiască alături de un răufăcător, luînd cu sine pe copilul pe care l-am conceput împreună, pe care nu mai nădăjduia să-l aibă şi pe care i l-am dăruit? De ce? Pentru că un preot beţiv din Gibelet şi-a aşezat într-o zi mîinile pe capul lor bîiguind trei fraze rituale?

Blestemate fie legile oamenilor, maimuţărelile lor, odăjdiile şi ceremoniile lor!

Luni, 18 ianuarie 1666

Maimun, căruia m-am destăinuit, îi dă dreptate Martei, iar mie nu. Îmi ascultă argumentele fără să le audă şi n-are decît un singur răspuns pe buze: „Aşa e lumea făcută!"

Zice că ar fi o nebunie s-o las să poarte copilul şi să-l nască în afara locuinţei bărbatului ei, şi că ea ar putea muri de îngrijorare şi de ruşine. Fiecare zi care trece o va face şi mai agitată, îmi spune el, n-ar trebui să încerc s-o reţin mai mult.

Pentru a-mi domoli tristeţea, zice că e convins că într-o zi, nu prea departe, ea se va întoarce la mine. „Cerul împarte adesea nenorocirile acelora care nu le merită, dar uneori şi acelora care le merită", făgăduieşte el, îngustîndu-şi ochii parcă pentru a discerne mai bine ceea ce se ascunde îndărătul lucrurilor. Vrea astfel să spună că soţul Martei ar putea avea soarta pe care o merită bandiţii, că realitatea ar putea ajunge din urmă zvonul şi că viitoarea mamă a copilului meu ar redeveni atunci văduvă... Asta o ştiu. Orice se poate întîmpla, desigur. Dar n-ar fi un lucru lamentabil să trăieşti în aşteptarea morţii unui rival, rugînd în fiecare zi Cerul să-l înece sau să-l trimită la spînzurătoare? Un bărbat pe deasupra şi mai tînăr ca mine! Nu, nu astfel îmi închipui existenţa mea mai departe.

Argumentez, mă zbat, ştiind bine că bătălia e pierdută dinainte. Deoarece Marta nu va avea curajul să-şi lase pîntecele să i se rotunjească sub acoperişul meu, deoarece nu se mai gîndeşte decît să se ducă să-şi ascundă greşeala în patul unui soţ pe care-l detestă, n-o voi putea reţine cu de-a sila. Lacrimile nu i se mai zvîntă, pare să slăbească şi să se ofilească de la o oră la alta.

Ce mai pot eu oare spera? Ca, imediat după ce-şi va fi întîlnit bărbatul, să se hotărască, pentru vreun motiv oarecare, să nu rămînă la el, sau ca el însuşi s-o alunge. Sau, de asemenea, că i-aş putea plăti individului ăsta o anume sumă spre a-l face să-şi anuleze căsătoria pretinzînd că nu s-a consumat niciodată. Omul e sensibil la bani; dacă ajung la preţul potrivit, vom pleca împreună de la el, Marta, copilul nostru şi cu mine.

Iată că stau să-mi urzesc un adevărat basm! Trebuie totuşi să-mi păstrez nişte raţiuni pentru a trăi, fie ele şi iluzorii. A te minţi pe tine însuţi este uneori puntea de neînlocuit pentru a trece peste nenorociri...

19 ianuarie

Marta m-a anunţat în cursul nopţii că va pleca mîine spre Chios. I-am spus că o voi însoţi şi i-am promis imediat să nu mă interpun în nici un fel între ea şi bărbatul ei, mulţumindu-mă să dau tîrcoale prin împrejurimi pentru ca ea să poată face apel la mine în caz de urgenţă. A acceptat, nu înainte de a mă fi pus să jur de încă două ori că nu voi face nimic fără ca ea să mi-o fi cerut neapărat, explicîndu-mi că bărbatul ei i-ar tăia beregata în pragul uşii dacă ar bănui ce s-a întîmplat între noi.

Există două moduri de a merge în insulă pornind din Smirna. Pe drum pînă în vîrful peninsulei, după care n-ar mai fi decît strîmtoarea de trecut, nu mai mult de un ceas cu barja, pentru a ajunge în oraşul ce poartă numele de Chios. Sau pe mare de-a lungul ţărmului, de la un port pînă la celălalt. Asta e soluţia pe care m-a sfătuit s-o adopt Hatem, care s-a informat din plin, la rugămintea Martei. Ar trebui să punem la socoteală o zi de călătorie, dacă vîntul e propice, şi două, dacă vîntul nu ne este favorabil.

Ajutorul meu ne va însoţi şi avusesem chiar de gînd să-i iau cu mine şi pe nepoţii mei. Nu i-am făgăduit eu surorii mele Plaisance să nu mă despart de ei niciodată? Dar, după ce am cîntărit argumentele pro şi contra, am preferat să-i las la Smirna. Avem de rezolvat o treabă delicată la Chios, şi mă tem ca unul sau altul să nu facă vreo gafă. Poate că m-aş fi răzgîndit, dacă ei ar fi stăruit să ne însoţească. Dar nu, nici unul dintre ei nu m-a rugat acest lucru; ceea ce m-a intrigat, trebuie s-o spun, şi oarecum m-a neliniştit. L-am rugat pe Maimun să vegheze asupra lor ca un tată, pînă la întoarcerea mea.

Cît voi rămîne pe insulă? Habar n-am. Cîteva zile? Două-trei săptămîni? O să vedem. Se va întoarce Marta cu mine? Aşa nădăjduiesc. Să mă întorc însoţit de ea în casa „noastră" din Smirna îmi apare deja ca cel mai frumos lucru ce mi s-ar putea întîmpla, chiar dacă, în clipa asta, sînt încă aici şi-i pot contempla încă pereţii, uşile, covoarele şi mobilele în timp ce scriu aceste rînduri.

Maimun mi-a spus că, la înapoierea mea, el va pleca într-o lungă călătorie ce-l va duce la Roma, Paris, Amsterdam desigur, şi în alte locuri. Îşi promite să-mi vorbească despre acest lucru atunci cînd voi avea mintea mai liberă spre a-l asculta. Dar voi avea oare mintea mai liberă la întoarcerea de la Chios?

Doreşte să-l însoţesc în periplul său. Vom mai vedea. Deocamdată, cel mai mărunt proiect mă epuizează. Visele

mele sînt foarte precise: să merg la Chios în compania Martei, să mă întorc de la Chios în compania ei.

22 ianuarie

A te apropia cu corabia de Chios, a vedea cum se desenează treptat linia coastei, munții îndărătul ei, iar în vecinătatea mării nenumăratele mori, asta ar trebui să aline inima călătorului ca o lentă răsplată. Insula se lasă dorită ca un pămînt al făgăduinței, anticamera Cerului. Dar călătorul fără voie care sînt nu așteaptă decît clipa plecării înapoi.

În tot cursul traversării, Marta a stat tăcută, iar ochii ei s-au ferit cu grijă să-i întîlnească pe ai mei. În vreme ce Hatem, care încerca să-mi descreţească fruntea, îmi istorisea o legendă ce-i fusese povestită alaltăieri în portul Smirna, potrivit căreia ar exista în Chios, spre interiorul insulei, o mînăstire unde trăiesc niște călugărițe foarte ciudate; ca și în alte mînăstiri, călătorii sînt primiți și acolo, dar în cu totul alt mod, deoarece în cursul nopții acele sfinte femei vin de se strecoară, zice-se, în culcușul oaspeților pentru a le acorda atenții care merg cu mult dincolo de ceea ce pretinde iubirea pentru aproape.

M-am grăbit să alung pe un ton sec nălucile ajutorului meu, dîndu-i asigurări că citisem și auzisem legende asemănătoare în legătură cu numeroase alte locuri. Dar cînd am văzut că mă crezuse și că o lumină se stinsese în ochii lui, am cam regretat că i-am sfărîmat visul. Fără îndoială că m-aș fi arătat mai îngăduitor dacă aș mai fi avut un strop de veselie.

În insula Chios, la 23 ianuarie 1666

De cînd am sosit, Hatem își petrece timpul prin cîrciumile, tavernele și străduțele vechiului port, punînd întrebări oamenilor în legătură cu bărbatul pe care-l căutăm. În mod bizar, nimeni nu pare să-l cunoască.

Să mă fi înșelat Abdellatif? Nu văd pentru ce ar fi făcut-o. Să fi fost el însuși tras pe sfoară de informatorii săi? Poate că aceștia s-au înșelat pur și simplu asupra insulei, confundînd Chios cu Patmos sau Samos, sau Castro, numită odinioară Mytilene.

Oricum, întorsătura pe care par s-o ia lucrurile nu-mi displace. Încă vreo cîteva zile de investigații, și ne vom reîntoarce la Smirna. Marta va protesta, va plînge, dar va sfîrși prin a se hotărî.

Și-mi va sări de gît în ziua în care îi voi aduce, cumpărat la preț greu, – chiar și de-ar trebui să dau o treime din avere! – un firman care să ateste că bărbatul ei e cu adevărat mort. Atunci ne vom căsători, iar dacă Cerul nu se arată prea înverșunat împotriva amanților, fostul bărbat va avea amabilitatea de a nu mai pune în veci piciorul la Gibelet.

La bătrînețe, înconjurați de copii și nepoți, ne vom aminti cu spaimă de această expediție în Chios, mulțumind Cerului că a făcut-o să fie atît de zadarnică.

24 ianuarie

Cît farmec i-aș fi descoperit acestei insule dacă aș fi venit aici în alte împrejurări! Totul devine atît de plăcut inimii mele de îndată ce uit, fie și pentru o clipă, de ceea

ce m-a adus aici. Casele sînt frumoase, străzile sînt curate şi bine pavate cu lespezi, femeile se plimbă cu eleganţă, iar ochii lor zîmbesc străinilor. Totul îmi evocă splendoarea trecută a Genovei, citadela e genoveză, veşmintele sînt genoveze şi, de asemenea, cele mai frumoase amintiri. Pînă şi grecii, cînd îmi aud numele şi-mi descoperă originile, mă strîng la piept, blestemînd Veneţia. Ştiu că-i blestemă şi pe turci, dar niciodată cu voce tare. De cînd au plecat genovezii, acum o sută de ani, insula asta n-a mai cunoscut nici o cîrmuire înţelegătoare, oamenii pe care i-am întîlnit în ultimele zile o recunosc cu toţii, fiecare în felul său.

Azi-dimineaţă am luat-o pe Marta la liturghie. O dată în plus – numai de n-ar fi cea din urmă! – ea a trecut pragul bisericii la braţul meu, ţineam capul sus, dar inima mi-era nefericită. Ne-am dus la biserica Sfîntului Anton, care aparţine iezuiţilor. Aici, clopotele bisericilor răsună la fel ca într-o ţară creştină şi se organizează procesiuni pe străzi cu ocazia sărbătorilor, scoţîndu-se odăjdiile, baldachinele, felinarele şi aurăriile Sfîntei Cuminecături. Regele Franţei este cel ce a obţinut odinioară de la sultan ca ritul latin să poată fi practicat astfel, în public, iar Poarta respectă încă acest privilegiu. Chiar şi în această duminică foarte obişnuită, familiile cele mai prospere au venit la liturghie cu mare pompă. Lîngă mine, oamenii modeşti şoptesc mai mult cu mîndrie decît cu teamă numele ilustre, Giustiniani, Burghesi, Castelli. M-aş fi putut crede în Italia de n-ar fi fost, la doi paşi de biserică, foarte la vedere pe un delușor, doi ieniceri de gardă.

După liturghie, Marta s-a dus să stea îndelung de vorbă cu unul dintre preoţi. Am aşteptat-o afară şi, cînd a ieşit, n-am întrebat-o nimic, iar ea nu mi-a spus nimic. Poate că doar s-a spovedit. Ajungi să te uiţi cu o privire ciudată la cei ce se spovedesc atunci cînd tu însuţi eşti păcatul.

25 ianuarie

Hatem se străduiește încă să dea de urma omului nostru, Marta îl imploră să răscolească sub fiecare piatră, în vreme ce eu însumi mă rog la toți sfinții să nu găsească nimic.

Seara, ajutorul meu îmi spune că pare să aibă o pistă. În timp ce se afla într-o tavernă din cartierul grecesc, a venit un marinar să-i spună că-l cunoaște pe Sayyaf, care locuiește, după spusele lui, nu în orașul Chios, ci mai la sud, în apropierea unui sat numit Katarraktis, pe drumul care duce la peninsula Cabo Mastico. Pentru a ne conduce pînă acolo, informatorul pretinde un sultanin din aur. Suma mi se pare excesivă, dar mi-am dat acordul. N-aș vrea ca Marta să-mi reproșeze mai tîrziu că n-am făcut totul pentru a o mulțumi. Spune că acum e sigură că este însărcinată și ar vrea să-și găsească bărbatul cît mai iute, oricare ar fi viața pe care ar urma s-o ducă alături de el. „Mai tîrziu, Dumnezeu va dispune de viețile noastre așa cum înțelege El s-o facă!"

Am acceptat, așadar, să plătesc intermediarului, un anume Drago, suma pe care o pretindea și i-am cerut lui Hatem să mi-l aducă mîine, ca să-l văd cu ochii mei, să-l aud și să-l cîntăresc.

În fundul sufletului, tot mai trag nădejde că e vorba de un vulgar escroc care se va mulțumi să-și bage în buzunar moneda cea grea mai înainte de a se face nevăzut tot așa cum își făcuse apariția. Probabil că e prima oară cînd negustorul care sînt imploră astfel Cerul ca să fie furat, mințit și tras pe sfoară!

Noaptea, am vrut s-o iau pe Marta în brațe pentru ceea ce ar putea fi ultima oară. Dar m-a respins plîngînd și nu mi-a adresat cuvîntul nici măcar o singură dată. Poate că

vrea să mă obişnuiască să n-o mai am lîngă mine şi să se obişnuiască la rîndu-i să nu mai doarmă cu capul în scobitura umărului meu.

Absenţa ei a început deja.

26 ianuarie

În clipa asta, sînt tentat să scriu că sînt omul cel mai fericit de Dincolo de Mare şi din Genova, după cum zicea răposatul taică-meu. Dar e încă prematur. Aş spune doar că trag mare nădejde. Da, mare nădejde, foarte mare nădejde. S-o recuperez pe Marta, s-o aduc înapoi la Smirna, apoi la mine acasă la Gibelet, unde se va naşte copilul nostru. Fie ca avîntul să nu mă părăsească la fel de brusc cum m-a năpădit!

Dacă par atît de jovial, este pentru că omul care trebuie să ne conducă la bărbatul Martei a trecut să ne vadă azi aducînd veşti excelente. Eu care doream să dispară, nu mai regret că l-am putut întîlni, auzi şi că i-am putut vorbi. O, nu-mi fac nici un fel de iluzii asupra personajului, un şobolan de cea mai joasă cîrciumă, şi ştiu prea bine că mi-a povestit tot ce mi-a povestit cu singurul scop de a mai căpăta de la mine încă o monedă din aur, momit desigur de uşurinţa cu care i-o dădusem pe cea dintîi.

Dar să revin la faptele de care mă bucur atît de tare: numitul Drago m-a înştiinţat că Sayyaf s-a recăsătorit anul trecut şi că va fi în curînd tatăl unui copil; noua lui nevastă este, pare-se, fiica unui bogat şi puternic notabil de pe insulă, care n-are habar, firește, că ginerele lui e deja însurat. Presupun că socrii vor descoperi într-o bună zi multe alte faţete ascunse ale acestei secături şi se vor căi de o asemenea alianţă, dar – să mă ierte Dumnezeu! – eu nu voi încerca să le deschid ochii. Să-şi plătească fiecare greşelile, să-şi

poarte fiecare crucea, eu sînt deja destul de încovoiat sub povara crucii mele. Să mi se ia din spinare greutatea asta, şi voi pleca din această insulă fără să privesc înapoi.

Dacă veştile astea mă încîntă atît de mult, este pentru că ele ar putea schimba complet purtarea bărbatului Martei. În loc să încerce s-o recupereze, aşa cum ar fi făcut dacă nu s-ar fi recăsătorit, Sayyaf ar trebui să vadă acum în sosirea ei pe insulă o ameninţare pentru noua existenţă pe care şi-a construit-o. Drago, care-l cunoaşte bine, e convins că ar fi gata să ajungă la orice înţelegere pentru a-şi păstra situaţia; ar putea chiar ajunge pînă acolo încît să semneze, de faţă cu martori, un document care să ateste că prima lui căsătorie n-a fost niciodată consumată, fiind aşadar lovită de nulitate. Dacă lucrurile se petrec astfel, Marta va fi în curînd liberă! Liberă să se recăsătorească, liberă să mă ia de bărbat, liberă să dea un nume de tată copilului ei.

N-am ajuns încă aici, o ştiu. Bărbatul „văduvei" n-a semnat încă nimic, nici n-a făgăduit nimic. Dar ce spune Drago e de bun-simţ. Trag mare nădejde, da, iar Marta, printre lacrimi, greţuri, rugăciuni, se încumetă să zîmbească.

27 ianuarie

Mîine, Drago ne va duce la Sayyaf. Spun „ne" va duce, pentru că asta e dorinţa mea, însă Marta preferă să meargă singură. Pretinde că va obţine mai uşor ceea ce vrea dacă discută între patru ochi cu bărbatul ei; se teme ca el să nu se împotrivească dacă o vede înconjurată de bărbaţi şi bănuieşte legătura ei cu mine. Nu cred că greşeşte, dar nu mă pot împiedica să nu fiu îngrijorat la ideea că se va duce să se pună – fie doar şi pentru un ceas – la discreţia unui astfel de ticălos.

În cele din urmă, am ajuns la un compromis ce mi se pare rezonabil: vom face drumul cu toţii împreună pînă în satul Katarraktis. Există acolo, mi s-a spus, o mică mînăstire grecească la care poposesc mulţi călători, care oferă vin bun de Phyta şi cea mai bună hrană, şi care mai are şi avantajul că se află la cîţiva paşi de casa omului nostru. Ne vom simţi în largul nostru acolo, aşteptînd întoarcerea Martei.

28 ianuarie

Iată-ne aşadar la mînăstire, unde mă înham la scris pentru ca timpul să mi se pară mai puţin lung. Îmi înmoi vîrful penei în cerneală precum alţii suspină, protestează sau se roagă. Apoi scriu pe pagină cuvinte ample aşa cum în tinereţe mă plimbam cu paşi mari.

Marta a dispărut acum mai bine de o oră. Am văzut-o intrînd pe o ulicioară. Mi-a tresărit inima, mi-am ţinut respiraţia, i-am murmurat numele, ea nu s-a întors. Înainta cu un pas ferm, aidoma condamnaţilor resemnaţi. Drago, care mergea în faţa ei, i-a arătat o poartă. A intrat acolo, poarta s-a închis în urma ei. N-am putut decît să întrezăresc casa unui tîlhar, ascunsă de o împrejmuire şi de nişte copaci înalţi.

Un călugăr s-a apropiat propunîndu-mi să mănînc ceva, dar prefer să aştept întoarcerea Martei pentru a lua masa împreună. Oricum, am un nod în gît şi-mi simt stomacul făcut ghem, n-aş putea înghiţi sau digera nimic atîta vreme cît ea nu va fi cu mine. Sînt nerăbdător. Îmi spun necontenit că ar fi trebuit s-o împiedic să se ducă acolo, cu de-a sila dacă era cazul. Dar nu puteam totuşi s-o sechestrez! Să dea Domnul ca scrupulele mele să se şteargă, ca ea să se întoarcă teafără şi nevătămată, altfel îmi voi petrece tot restul zilelor în remuşcare.

Oare de cît timp a plecat? Mi-e sufletul atît de ceţos că nu mă simt în stare să deosebesc minutul de oră. Sînt cu toate astea un om răbdător; ca toţi neguţătorii de raritäţi, aştept uneori săptămîni întregi clientul bogat care a făgăduit să se întoarcă şi care nu se va întoarce. Astăzi însă n-am pic de răbdare. Timpul a început să mi se pară lung încă de cînd ea a dispărut. Ea, care poartă copilul.

Însoţit de Hatem, m-am dus să dau o raită pe străzi în ciuda ploii mărunte care a început să se cearnă. Am pătruns pe ulicioară, pînă la poarta casei lui Sayyaf. N-am auzit nici un zgomot, n-am văzut nimic altceva decît fragmente de zid gălbui la culoare printre ramuri de pin. Ulicioara se termină printr-o fundătură, iar noi am revenit de unde am plecat.

Eram ispitit să bat la uşă, i-am jurat însă Martei să nu fac nimic de soiul ăsta şi s-o las să rezolve problema în felul ei. N-o voi trăda.

E aproape ora amurgului, Marta nu s-a întors, iar eu nu l-am mai revăzut pe Drago. Refuz încă să îmbuc ceva atîta timp cît ea nu s-a întors. Recitesc rîndurile de mai sus, unde scrisesem „n-o voi trăda", şi mă întreb dacă intervenind aş trăda-o sau, dimpotrivă, neintervenind.

Începe să se întunece şi am acceptat să beau un castronaş de supă în care mi s-a turnat vin roşu. Ceva cît o duşcă zdravănă de vin, care a dat supei o culoare ca de sfeclă şi un gust de sirop alterat, pentru ca neliniştea să mi se potolească, degetele să nu-mi mai tremure şi să nu mai izbesc pămîntul cu piciorul. Mi se dă atenţie, sînt îngrijit şi luat cu binişorul ca un om foarte bolnav sau ca un văduv înlăcrimat.

Sînt văduvul care n-a fost niciodată soţ. Sînt tatăl necunoscut. Sînt amantul înşelat. Din laşităţi în scrupule, am lăsat să vină noaptea lividă, însă în zori sîngele meu genovez îmi va alerga iarăşi prin trup, în zori mă voi răzvrăti.

Soarele se ridică, eu n-am dormit, iar Marta tot nu s-a întors. Cu toate astea, îmi țin firea, îmi păstrez discernămîntul. Nu sînt atît de dezlănțuit pe cît ar trebui să fiu. Să fiu oare deja resemnat față de ceea ce se întîmplă? Cu atît mai bine dacă ceilalți o cred, eu știu de ce sînt în stare ca să-i dau de urmă.

Hatem m-a vegheat toată noaptea, de teamă să nu fac un gest necugetat. Doar cînd mi-am reaprins lumînarea, mi-am desfăcut trusa pentru scris, mi-am așezat călimara, mi-am netezit foile, apoi am început să mîzgălesc aceste cîteva cuvinte, am văzut cum ajutorul meu își trage capul înapoi, cu gura deschisă.

În jurul meu dorm toți, dar Marta oare unde doarme? Oriunde ar fi, în patul unui bărbat sau într-o temniță, sînt sigur că n-a închis ochii și că în clipa asta se gîndește la mine așa cum eu mă gîndesc la ea.

Chipul ei nu mă părăsește, e prezent în mintea mea de parcă l-aș vedea la lumina acestei făclii. Dar nu văd nimic altceva. Nu-mi pot imagina locul unde se află, oamenii care o înconjoară, veșmintele pe care le poartă sau pe care nu le mai poartă. Vorbesc de pat, de temniță, așa cum aș putea vorbi de bici, de vînă de bou, de palme și de obraz tumefiat.

Temerile mele merg încă și mai departe. Pentru că mi se întîmplă să mă gîndesc că banditul de bărbatu-său, pentru a nu pune în primejdie noua lui căsătorie, s-ar putea gîndi s-o facă să dispară. Ideea îmi trecuse prin minte încă de ieri, dar o îndepărtasem. Sînt prea mulți martori, iar Sayyaf știe prea bine asta. Eu, Hatem, Drago, și chiar și călugării, care au văzut-o pe Marta sosind împreună cu noi, înainte s-o conducem pînă la poarta aceea. Mi-e din nou teamă din pricină că nopțile fără somn ațîță neliniștile. Și, de asemenea, pentru că nu izbutesc să-mi închipui unde și-a putut petrece Marta noaptea asta.

La drept vorbind, totul e cu putință, totul. Inclusiv o regăsire călduroasă a celor doi soți, care își vor fi amintit

dintr-o dată de vechea lor dragoste, care se vor fi îmbrățișat cu un avînt cu atît mai mare cu cît aveau amîndoi destule lucruri să-și ierte unul altuia. Din pricina stării ei, Marta n-ar putea dori o ieșire mai reconfortantă decît aceea de a fi îmbrățișată încă din prima noapte. Astfel, trișînd un pic asupra datelor, l-ar face pe Sayyaf să creadă că e al lui copilul.

Rămîne, evident, problema celeilalte soții și a socrilor. A căror prezență face de neconceput o sărbătoare plină de armonie. Pentru Marta, s-ar cuveni să mă lamentez; pentru mine însumi, s-ar cuveni poate să mă bucur. Nu, nu mă pot bucura. Pentru că mă gîndesc iarăși la soluțiile extreme la care ar putea recurge acest om. În blestemata asta de treabă, nimic nu mă poate bucura, nimic nu mă poate întări. Mai ales la ora asta atît de matinală, atît de tîrzie, cînd mintea mea ostenită nu mai desenează decît cu negru. De altfel, nici nu mai desenează, ci mîzgălește.

Iată-mă ajuns în josul paginii și ar trebui să profit de lucrul ăsta ca să mă întind pentru cîteva clipe, lăsînd cerneala să se usuce singură.

Caietul III

Un cer fără stele

La Genova, 3 aprilie 1666

Vreme de cinci luni am relatat în fiecare zi, sau aproape, peripeţiile călătoriei şi n-am nici cea mai mică urmă din tot ce-am scris. Un prim caiet a rămas la Barinelli, la Constantinopol; iar al doilea, la mînăstirea din Chios. Îl lăsasem în zori în camera mea, încă deschis la ultima pagină, să aibă timp cerneala să se usuce. Îmi făgăduiam să revin înainte de căderea serii, pentru a povesti cele ce aveau să se petreacă în cursul acestei zile decisive. N-am mai revenit niciodată.

Chiar că ziua aceea a fost hotărîtoare, vai, mult mai hotărîtoare decît o aşteptam şi în cu totul alt sens decît sperasem. Sînt acum despărţit de toţi cei pe care-i iubesc, de toţi ai mei, şi pe desupra şi bolnav. Mulţumesc lui Dumnezeu, Norocul care m-a părăsit cu o mînă, m-a prins cu cealaltă. Gol, da, dar ca un nou-născut la sînul maicii sale. Maica mea regăsită. Ţara mea-mamă. Ţărmul meu matern.

Genova, cetatea mea-mamă.

De cînd sînt aici, visez în fiecare zi să scriu, pentru a-mi istorisi călătoria, pentru a-mi justifica sentimentele, care oscilează neîncetat între descurajare şi exuberanţă. N-am scris încă nimic pînă astăzi, mai ales din pricina pierderii caietului. Ştiu bine că vorbele mele se vor pierde cîndva în uitare, întreaga noastră existenţă se sprijină pe uitare, dar avem totuşi nevoie de un simulacru de durată, de o amăgire de permanenţă, pentru a putea porni ceva. Cum aş putea

scrie aceste pagini, cum m-aș putea preocupa de descrierea evenimentelor și a sentimentelor folosind cuvintele cele mai potrivite, dacă nu mă pot întoarce asupra lor peste zece ani, peste douăzeci de ani, pentru a regăsi ceea ce a fost viața mea? Și, cu toate astea, scriu, scriu încă și voi mai scrie. Onoarea muritorilor sălășluiește poate în nestatornicia lor.

Dar să mă întorc la povestea mea. În dimineața aceea, la Chios, după o noapte de așteptare, hotărîsem să mă duc s-o regăsesc pe Marta, oricît m-ar fi costat treaba asta. Scriind acum aceste lucruri, parcă aș vorbi despre o existență anterioară, care s-a abătut, de la plecarea femeii pe care o iubesc, spre un soi de lume de dincolo, alterată. Pîntecele ei desigur că s-a rotunjit puțin, îmi imaginez, și mă întreb dacă voi vedea vreodată pe copilul ce se va naște din sămînța mea. Dar va trebui să încetez să mă mai vait, va trebui să-mi vin în fire, să mă ridic. Ar trebui ca scrisul să-mi stingă melancolia în loc s-o întețească, pentru ca să fiu în stare să istorisesc cu seninătate așa cum mi-o făgăduisem.

Așadar, după ce ațipisem cam un ceas în hanul-mînăstire al călugărilor din Katarraktis, m-am trezit brusc, ferm hotărît să mă duc la bărbatul Martei acasă. Renunțînd să-mi mai dea sfaturi, Hatem n-a avut de ales decît să mă urmeze.

Am bătut la poartă, un paznic ne-a deschis. Un uriaș ras în cap, mustăcios și bărbos din belșug, care ne întrebă ce doream fără să ne poftească înăuntru. Ni se adresase într-o limbă grecească folosită de pirați, fără nici o formulă de politețe, fără un zîmbet, cu mîna lovind ușor mînerul unui pumnal încovoiat. Îndărătul lui, la cîțiva pași, alți doi indivizi de aceeași teapă, mai puțin zdrahoni, dar cu chipuri la fel de încruntate. Simțeam că explodez, în vreme ce ajutorul meu își păstra un calm de subaltern. Numai zîmbete și ploconeli, mai mult decît era nevoie, după părerea mea, pentru asemenea bădărani, le explică pe îndelete că veneam de la Gibelet, din ținutul stăpînului lor, și că acesta ar fi fericit să știe că eram în trecere prin insula sa.

— Nu e aici!

Omul se pregătea să închidă poarta, dar Hatem nu se lăsă descurajat cu una, cu două.

— Dacă lipseşte, am putea totuşi s-o salutăm pe soţia sa, care ne este rudă...

— Cînd lipseşte, soţia lui nu primeşte pe nimeni.

De data asta, poarta ne-a fost trîntită-n nas, abia de am avut vreme să ne ferim capetele, picioarele şi degetele.

O purtare de şacal, numai că în ochii legii eu, onestul comerciant, eram cel în culpă, în timp ce banditul şi cu zbirii lui se aflau în drepturile lor. Marta l-a luat în căsătorie pe acest om şi, deoarece el n-a avut eleganţa s-o lase văduvă, ea rămîne nevasta lui; nimic nu mă îndreptăţeşte să i-o iau şi nici s-o revăd dacă el nu doreşte să mi-o arate. N-ar fi trebuit niciodată s-o las să se predea astfel şi să ajungă la cheremul lui. Degeaba îmi tot repet că ea a făcut ce voia să facă şi că n-aveam nici un argument s-o împiedic, sentimentul meu de remuşcare nu se atenuează. Acestea fiind zise, nu mă resemnez atît de uşor, chiar dacă am comis o greşeală de judecată şi chiar dacă sînt conştient că trebuie s-o ispăşesc. Să-mi plătesc greşeala, da, dar cu preţ rezonabil! Nu se punea problema s-o las pe Marta să zacă pe veci la acel om. Am vîrît-o în această încurcătură, trebuia să găsesc un mijloc de a o scoate de acolo.

Un mijloc, dar care? În mintea mea greu înceţoşată de o noapte de nesomn, sau aproape fără somn, nu vedeam decît o singură falie în cuirasa inamicului: a doua sa căsătorie. Asta fusese prima mea idee. Să-l las pe Sayyaf să se teamă că puternicul şi bogatul său socru local ar putea afla adevărul; şi să-l aduc astfel să cadă la o învoială...

Aş putea povesti pe pagini întregi cum aş fi vrut eu să se deznoade lucrurile şi cum s-au înnodat ele, dar sînt încă prea slăbit şi mă tem să nu recad în melancolie. Atunci scurtez, mulţumindu-mă să relatez în cîteva cuvinte urmarea acelei zile de suferinţă.

Întorcîndu-mă spre han după scurta noastră expediţie, am zărit în depărtare cămaşa verde a numitului Drago, care părea că ne aşteaptă la umbra unui zid. Dar cînd Hatem i-a făcut semn să se apropie, s-a întors şi a şters-o cît îl ţineau picioarele. Am fost atît de surprinşi de comportamentul lui, încît nici măcar n-am încercat să-l prindem din urmă. De altfel, în labirintul ulicioarelor, nu l-am fi regăsit în veci.

Într-o clipită, totul s-a limpezit în mintea mea: n-a existat niciCînd o a doua nevastă, nici socrul notabil local, bărbatul Martei îşi bătuse tot timpul joc de noi. Cînd a aflat că-l căutăm, a trimis la noi pe unul dintre acoliţii lui, pe acel Drago, ca să ne facă să muşcăm din momeală. Ademenindu-ne cu un aranjament simplu şi avantajos, ne-a adormit neîncrederea. Mi-am lăsat prietena să plece, convins că avea să obţină fără prea multe negocieri acordul lui Sayyaf pentru a spune că nu a fost niciodată consumată căsătoria, cerînd astfel anularea ei.

Unul dintre călugării hangii, căruia nu-i spusesem nimic pînă atunci pentru a nu ne dezvălui proiectele, izbucni într-un hohot zdravăn de rîs: vecinul lui de la Gibelet trăia în văzul tuturor cu o destrăbălată adunată într-un port din Candia şi care nu era nicicum, dar absolut deloc, fiica unui notabil din Chios.

Ce mai puteam face? Îmi amintesc că mi-am petrecut restul acelei blestemate de zile precum şi o parte din noapte fără să pun nimic în gură, prefăcîndu-mă că mai caut încă în ungherele minţii mele de negustor genovez vreo ultimă modalitate de a înfrunta nenorocirea, cînd în realitate nu făceam decît să mă chinui şi să mă biciuiesc.

La un moment dat, în amurg, ajutorul meu veni să-mi spună, pe un ton necăjit şi totodată ferm, că nu mai era nimic de încercat şi că orice nou demers nu putea decît face şi mai stînjenitoare şi mai primejdioasă situaţia mea şi a Martei.

Fără să înalţ privirea, i-am replicat:

— Hatem, te-am bătut eu vreodată pînă acum?

— Stăpînul meu a fost întotdeauna mult prea bun!

— Dacă mai cutezi să-mi dai încă o dată sfatul s-o părăsesc pe Marta şi să plec, am să te bat atît de tare că ai să uiţi că am fost vreodată bun!

— Atunci stăpînul ar face mai bine să mă bată imediat, căci atîta vreme cît nu va renunţa să sfideze Providenţa, eu n-am să renunţ să-l pun în gardă.

— Pleacă! Piei din faţa mea!

Uneori, mînia îţi dă idei; în timp ce-l alungam pe Hatem şi-l ameninţam şi-l făceam să tacă, o scînteie mi-a luminat mintea. Avea să confirme curînd cele mai rele presimţiri ale ajutorului meu, dar deocamdată mi s-a părut ingenioasă.

Planul meu era să merg la comandantul ienicerilor pentru a-i împărtăşi anumite temeri pe care le aveam. Soţia acelui om e verişoara mea, pretindeam eu, şi mi-au ajuns la urechi zvonuri cum că el ar fi strîns-o de gît. Mergeam cam departe, recunosc, dar a vorbi despre o crimă era singurul mod de a face autorităţile să intervină. Şi apoi, mai ales, temerile mele nu erau simulate. Mi-era cu adevărat teamă să nu i se fi întîmplat vreo nenorocire Martei. Altfel, îmi spuneam, de ce ne-ar fi împiedicat să intrăm în casa aia?

Ofiţerul îmi ascultă explicaţiile, cu atît mai alambicate cu cît le exprimam într-un amestec de grecească pocită cu turcă pocită, presărat ici-colo cu cîteva vorbe în italiană şi în arabă. Cînd am vorbit de ucidere, mă întrebă dacă erau doar zvonuri sau dacă eram chiar sigur. I-am spus că eram sigur, altfel n-aş fi venit să-l deranjez. Mă întrebă pe dată dacă eram gata să răspund cu capul. Mi s-a făcut fireşte frică. Eram însă hotărît să nu renunţ. Atunci, mai curînd decît să răspund la primejdioasa sa întrebare, mi-am desfăcut punga şi am scos trei monede frumoase, pe care le-am pus pe masă dinaintea lui. Le înhăţă cu gestul cuiva deprins cu aşa ceva, îşi puse tichia cu pene şi porunci la doi oameni să vină după noi.

— Aș putea veni și eu?

Nu întrebasem fără șovăială. Pe de-o parte, nu prea aveam chef să-i arăt lui Sayyaf cît eram de interesat de soarta nevestei lui, de teamă să nu descopere ce era între mine și ea. Pe de altă parte, însă, ofițerul n-o cunoștea pe Marta și i s-ar fi putut arăta orice altă femeie spunîndu-i-se că ea era și că era sănătoasă; iar ea la rîndu-i n-ar îndrăzni să zică nimic dacă m-ar vedea.

— N-ar trebui să vă iau cu mine, aș putea avea neplăceri dacă s-ar afla.

Nu zisese nu, iar buzele lui schițaseră un zîmbet complice, în vreme ce ochii căutau spre locul de pe masă unde lăsasem monedele decisive. Mi-am desfăcut punga pentru un cadou suplimentar, pe care i l-am pus de data asta direct în mînă. Asta în timp ce oamenii săi observau manevra, care nu părea să-i surprindă și nici să-i deranjeze.

Patrula se puse în mișcare, trei oameni și cu mine. Pe drum l-am zărit pe Hatem făcîndu-mi semne dindărătul unui zid, dar m-am făcut că nu-l văd. Trecînd prin fața mînăstirii-han, mi s-a părut că văd la o fereastră pe doi dintre călugări și pe bătrîna lor slujnică, părînd să se distreze de spectacol.

Pătrunserăm autoritari în casa bărbatului Martei. Ofițerul bătuse darabana la poartă și urlase o poruncă, uriașul chel îi deschise, apoi se dădu la o parte fără să zică nimic, pentru a-l lăsa să treacă. După cîteva clipe, Sayyaf veni în fugă, îndatoritor, numai zîmbete, de parcă cei mai buni prieteni veniseră să-i facă o vizită pe nepusă masă. În loc să întrebe de ce venisem la el acasă, nu avea în gură decît vorbe de bun venit. Mai întîi pentru otoman, apoi pentru mine. Zise că e încîntat să mă revadă, mă numi prieten, verișor și frate, nelăsînd cu nimic să se vadă furia pe care o nutrea față de mine.

Față de cum era cînd îl vedeam acasă, se îngrășase fără ca asta să-i confere demnitate, nu era decît un porc gras în

papuci, în veci n-aş fi recunoscut sub grăsimea aia lucitoare, sub veşminte şi aurării, pe derbedeul care alerga desculţ pe ulicioarele din Gibelet.

Din politeţe, dar şi din diplomaţie, m-am prefăcut că apreciez această regăsire, nu m-am ferit de îmbrăţişările lui şi l-am numit chiar, ostentativ, „vere". Ceea ce mi-a îngăduit, de îndată ce ne-am instalat în încăperea de oaspeţi, să-i cer veşti despre „verişoara noastră, soţia sa, Marta hanum". Făcusem efortul de a mă exprima în turceşte, pentru ca ofiţerul să nu piardă nimic din conversaţia noastră. Sayyaf îmi spuse că este sănătoasă, în ciuda oboselii pricinuite de călătorie, şi-i explică otomanului că, precum o soţie devotată, trecuse peste munţi şi mări spre a-l întîlni pe cel căruia Cerul o dăruise.

— Nădăjduiesc, am zis, că nu este prea ostenită pentru a veni să-şi salute vărul.

Soţul păru încurcat; în ochii lui citeam că se făcuse vinovat de un act îngrozitor. Şi cînd spuse: „Dacă se simte mai bine, se va scula şi va veni să vă salute; ieri seară nu era în stare să-şi ridice capul", am fost convins fără nici cea mai mică îndoială că se întîmplase o nenorocire. De furie, de îngrijorare, de disperare, am sărit de la locul meu gata să-l înşfac de gît pe ucigaşul ăla; doar vederea reprezentantului ordinii mă făcu să-mi schimb gîndul de a mă arunca asupra lui. Aşadar mi-am reţinut gestul, dar nu şi cuvintele, care lepădară asupra acelui individ şi a neamului său tot ce-mi stătea pe suflet de multă vreme. I-am azvîrlit în faţă toate numele pe care le merita, netrebnic şi răufăcător, tîlhar şi pirat, hoţ de drumul mare şi ucigaş, soţ necredincios, soţ nedemn, care n-ar fi meritat nici să şteargă de praf pantofii celei ce i se dăruise, şi, ca încheiere, i-am urat să sfîrşească tras în ţeapă.

Omul mă lăsă să-mi vărs focul. Nu răspunse, nu mă asigură de nevinovăţia sa. Numai că, în vreme ce eu luam tot mai tare foc, pierzîndu-mi cumpătul, l-am văzut că face

semn unuia din zbirii săi care se făcu nevăzut. Pe moment, n-am prea dat atenţie acestui lucru şi mi-am continuat diatriba, ridicînd şi mai tare glasul şi amestecînd toate limbile, pînă ce ofiţerul, plictisit, îmi porunci să tac. Aşteptă să mă potolesc şi să iau loc, pentru a-l întreba pe celălalt:

— Unde e soţia ta? Vreau s-o văd. Du-te şi cheam-o!

— Păi, uite-o!

Şi Marta îşi făcu intrarea, urmată de zbirul ce se făcuse nevăzut adineaori. Atunci am priceput că bărbatul ei îşi bătuse încă o dată joc de mine. Ţinea ca ea să-şi facă apariţia la momentul potrivit, adică nu înainte ca eu să mă fi discreditat şi trădat din belşug.

Dintre toate greşelile pe care le-am comis, de asta mă căiesc cel mai mult, încă şi astăzi; voi avea remuşcări pînă la sfîrşitul zilelor mele, cred. La drept vorbind, nu prea ştiu în ce măsură m-am putut trăda, trădîndu-mă pe mine, pe ea, dragostea şi înţelegerea noastră. Asta pentru că nu mai ştiu ce am putut spune la mînie. Eram convins că răufăcătorul o ucisese, toată comportarea lui părea că atestă acest lucru, şi nici măcar nu mai auzeam vorbele care îmi ieşeau din gură. El, dimpotrivă, le asculta cu calm, placid şi semeţ, ca un judecător ascultînd mărturisirile unei femei adultere.

Iartă-mi, Marta, tot răul pe care ţi l-am putut face! Eu nu mi-l voi ierta niciodată. Te revăd, cu ochii plecaţi, neîndrăznind să te uiţi nici la bărbatul tău, nici la cel care ţi-a fost amant. Mîhnită, îndepărtată, resemnată, jertfită. Nemaigîndindu-te, îmi închipui, decît la copilul pe care-l porţi, dorind doar ca mascarada asta să ia sfîrşit, iar bărbatul tău să te ia cît mai curînd în patul lui, pentru ca să-l poţi convinge peste cîteva luni că acel copil e al său. Eu voi rămîne în existenţa ta doar un moment de nefericire, o clipă de iluzie, de amăgire şi de ruşine, dar, jur pe Dumnezeu, femeie, că te-am iubit şi te voi iubi pînă în cea din urmă zi. Şi nu-mi voi găsi liniştea nici în această lume, nici în cealaltă,

atîta vreme cît nu voi fi reparat greşelile pe care le-am comis. Deocamdată, în casa asta a capcanei în care am venit ca om al dreptăţii şi m-am trezit vinovat, aş fi vrut să revin oricum asupra spuselor mele, pentru a evita ca tu, Marta, să plăteşti pentru pălăvrăgeala mea. Dar am tăcut, de teamă că, încercînd să te dezvinovăţesc, te voi împovăra şi mai tare. M-am ridicat, cu aerul rătăcit, ca un somnambul, şi am ieşit fără să scot o vorbă pentru tine, fără o privire de rămas-bun.

Întorcîndu-mă la mînăstire, am zărit de departe minaretul turcesc şi mi-a trecut prin minte ideea să merg pînă acolo, să urc scările în goană şi să mă azvîrl în gol. Numai că nu-ţi faci seama astfel dintr-un impuls neaşteptat; eu, care nu sînt nici soldat, nici ucigaş, nu m-am lăsat niciodată atras de ideea de moarte, n-am avut niciodată curajul ăsta şi mi-e teamă. Teamă de moartea necunoscută, teamă de teama din momentul în care ar trebui să sar, teamă şi de durerea pe care aş simţi-o atunci cînd ţeasta mea s-ar izbi de pămînt, iar oasele mi s-ar zdrobi. N-aş fi vrut nici ca familia mea să fie umilită atunci cînd Sayyaf s-ar pune pe chef, bînd şi dansînd şi silind-o pe Marta să bată din palme.

Nu, nu-mi voi curma zilele, mi-am şoptit. Viaţa mea nu s-a terminat încă, dar călătoria mea s-a încheiat de-acum. Cartea despre *Al o sutălea nume* e pierdută, Marta e pierdută, nu mai am nici un motiv şi de altfel nici forţa să mai străbat lumea, mă voi duce să-mi recuperez nepoţii de la Smirna, apoi, fără zăbavă, mă voi întoarce acasă la Gibelet, la prăvălia mea cea plăcută de neguţător de rarităţi, pentru a aştepta cu răbdare să se scurgă anul blestemat.

Ajutorului meu, care mă întîmpină în faţa hanului, i-am anunţat pe dată ce aveam de gînd să fac şi i-am cerut să fie gata de plecare înainte de sfîrşitul zilei. Ne vom petrece noaptea în oraşul Chios, de unde vom pleca încă de mîine spre Smirna. De acolo, după ce ne vom lua rămas-bun de la Maimun, de la pastorul Coenen şi de la alţi cîţiva oameni, ne vom îmbarca pe prima corabie spre Tripoli.

Hatem ar fi trebuit să se arate încîntat, dar în locul încîntării, am văzut desenîndu-se pe chipul lui groaza cea mai profundă. N-am avut răgazul să-l întreb din ce pricină, pentru că o voce strigă în spatele meu:

— Tu, genovezule!

M-am întors şi l-am văzut pe ofiţer împreună cu oamenii lui. Mi-a făcut semn să vin spre el. M-am apropiat.

— În genunchi, în faţa mea!

Aici? În mijlocul drumului? Cu toţi oamenii ăştia care se stîrneau ca o haită îndărătul zidurilor scunde, îndărătul ferestrelor, trunchiurilor de copaci, pentru a nu scăpa nimic din spectacol?

— M-ai făcut să-mi pierd prestigiul, cîine de genovez, iar acum e rîndul meu să te umilesc! M-ai minţit, te-ai slujit de mine şi de oamenii mei!

— Vă jur că eram convins de tot ce v-am spus!

— Gura! Tu şi cu ai tăi credeţi că vă este totul îngăduit, sînteţi convinşi că nu vi se va întîmpla nimic pentru că în ultima clipă o să vină consulul vostru să vă salveze. Ei bine, de data asta, nu! Din mîinile mele nici un consul nu te va salva! Cînd o să pricepeţi o dată că insula asta nu mai e a voastră şi că aparţine de acum şi pentru totdeauna stăpînului nostru, sultanul padişah? Scoate-ţi încălţările, pune-ţi-le pe umeri şi mergi în urma mea!

De pe ambele margini ale drumului izbucneau rîsetele calicilor. Iar cînd nefericitul nostru alai se puse în mişcare, se instală o atmosferă ca de bîlci de care toată lumea, în afară de Hatem, părea că se bucură, începînd cu ienicerii. Glume proaste, huiduieli şi iarăşi rîsete. Ca să mă consolez, îmi spuneam că aveam norocul să nu fiu umilit astfel pe străzile din Gibelet, ci în acest loc unde nu mă cunoaşte nimeni şi unde nu-mi voi mai încrucişa niciodată privirea cu oamenii care mă vedeau astfel.

La sosirea la post, mi-au legat mîinile la spate cu o frînghioară, apoi m-au coborît într-un soi de groapă puţin

adîncă, săpată în solul clădirii, şi atît de îngustă că s-ar fi putut lipsi să mă lege, pentru a mă împiedica să mă mişc.

După un ceas sau poate două, au venit să mă ia, mi-au dezlegat mîinile şi m-au dus în faţa ofiţerului. Care părea potolit şi încîntat încă de farsa pe care mi-o jucase. Şi care pe dată îmi propuse implicit un tîrg.

— Încă nu ştiu ce să fac cu tine. Ar trebui să te condamn pentru acuzaţie neîntemeiată de crimă. Biciul, temniţa, şi încă şi mai rău, dacă adăugăm şi adulterul.

Tăcu. În ce mă priveşte, m-am ferit să-i răspund, protestele mele de nevinovăţie n-ar fi convins pe nimeni, nici măcar pe propria-mi soră. De falsă acuzaţie de crimă eram vinovat, iar de adulter, de asemenea. Însă omul îmi spusese că şovăia între două atitudini. L-am lăsat să continue.

— M-aş mai putea şi lăsa înduioşat, închizînd ochii asupra a tot ce ai comis şi mulţumindu-mă să te expulzez spre ţara ta...

— Voi şti să mă arăt recunoscător.

Prin „recunoscător" înţelegeam mai curînd „convingător". Ofiţerul era de vînzare, numai că trebuia să mă port de parcă eu aş fi fost marfa al cărei preţ trebuia să fie fixat. Nu neg că atunci cînd lucrurile ajung la stadiul ăsta, îmi recapăt curajul. În faţa legii, a oamenilor sau a Cerului, mă simt lipsit de posibilităţi. Abia cînd se începe fixarea unui preţ îmi recapăt graiul. Dumnezeu m-a făcut om bogat pe un pămînt al nedreptăţii, trezesc lăcomia celor puternici, dar am şi cu ce s-o potolesc.

Am căzut de acord asupra unui preţ. Nu ştiu dacă „am căzut de acord" este chiar expresia potrivită. La drept vorbind, ofiţerul mi-a cerut pur şi simplu să-mi pun punga pe masă. Ceea ce am şi făcut fără să protestez, întinzîndu-i pe dată mîna aşa cum fac negustorii cînd vor să întărească o înţelegere. Avu un moment de ezitare, apoi acceptă s-o strîngă arborînd o mutră trufaşă. În clipa următoare, părăsi încăperea, unde intrară oamenii săi ca să mă lege din nou şi să mă ducă înapoi în temniţă. În zori, cînd tot nu adormisem,

m-au legat la ochi, m-au înfășurat într-o bucată de iută ca într-un giulgiu și m-au pus într-o roabă pe care au tras-o pe niște poteci abrupte pînă într-un loc unde am fost azvîrlit pe jos fără menajamente. Ghiceam că mă aflam pe plajă pentru că solul nu era tare și auzeam zgomotul valurilor. Apoi cineva m-a cărat în spate ducîndu-mă pe o corabie de parcă eram un cufăr sau un balot legat cu sfoară.

La Genova, de 4 aprilie

Mă pregătesc să reiau firul istorisirii, așezat pe terasa unei case prietenoase, respirînd aromele primăverii, ciulind urechea la zgomotele blînde ale orașului, la această limbă de miere care este limba sîngelui meu. Cu toate astea, în sînul acestui paradis, plîng atunci cînd mă gîndesc iarăși la aceea care se află acolo, prizonieră cu pîntecele îngreunat, vinovată că a dorit să fie liberă și că m-a iubit.

Abia după îmbarcare mi-am aflat destinația. Fusesem culcat în fundul calei, iar căpitanul primise poruncă să mă țină cu ochii legați atîta vreme cît coasta insulei Chios nu va fi dispărut în zare, poruncă pe care o respectă cu scrupulozitate. Sau aproape – cînd mă lăsă să urc pe punte, încă se mai ghiceau crestele munților; niște marinari mi-au arătat chiar, în depărtare, silueta unui castel numit, se pare, Polienou sau Apolienou. Oricum eram foarte departe de Katarraktis, și în drum spre soare-apune.

Modul în care fusesem expulzat de autorități mă făcu, în chip ciudat, să cîștig încrederea căpitanului, un calabrez de vreo șaizeci de ani cu plete lungi și albe, pe nume Domenico, slab ca un cîine de pripas și mereu cu înjurătura pe buze – „Neamul strămoșilor!" –, mereu amenințîndu-și mateloții

că-i spînzură sau îi aruncă pradă peştilor, dar care mă îndrăgi, ajungînd să-mi povestească hoţiile sale.

Corabia sa – o brigantină – se numeşte *Charybdos*. Dacă a aruncat ancora la Katarraktis, al cărui golf nu e frecventat decît de bărcile pescarilor, înseamnă că se ocupă cu o contrabandă dintre cele mai bănoase. Am priceput pe dată că era vorba de mastic, ce nu e produs nicăieri în lume în afară de Chios, şi pe care autorităţile turceşti îl rezervă în întregime pentru folosinţa în haremul sultanului, unde e la modă ca nobilele doamne să-l mestece de dimineaţă pînă seara spre a avea dinţii albi şi respiraţia parfumată. Ţăranii din insulă care cultivă acest arbore preţios ce se numeşte lentisc – şi care seamănă leit cu arborele de fistic din Alep – au obligaţia de a-l livra autorităţilor primind o retribuţie stabilită de acestea; cei care au un surplus încearcă să-l vîndă în beneficiu personal, ceea ce le poate aduce ani grei de temniţă sau de galeră, iar uneori moartea. Dar, în ciuda acestei ameninţări, momeala cîştigului e mai puternică şi s-a instalat contrabanda, în care sînt adesea amestecaţi vameşi, precum şi alţi reprezentanţi ai legii.

Căpitanul Domenico s-a împăunat în faţa mea că este cel mai abil şi mai temerar dintre traficanţi. În cursul ultimilor zece ani, s-a jurat el, a venit pe coastele insulei de nu mai puţin de treizeci de ori pentru a încărca marfa interzisă, fără a se lăsa vreodată prins. Mi-a spus limpede că ienicerii beneficiau de dărnicia lui, ceea ce nu m-a surprins deloc, dat fiind felul în care fusesem expulzat.

Pentru calabrez, a-l sfida astfel pe sultan, smulgîndu-i de sub barbă în propria sa împărăţie răsfăţurile menite favoritelor sale, nu înseamnă doar un mijloc de trai, ci un act de bravură şi aproape un act de pietate. În cursul lungilor noastre nopţi de veghe pe mare, mi-a povestit în amănunt fiecare dintre aventurile sale, mai cu seamă pe acelea în care riscase să fie prins, de care rîdea mai tare decît de celelalte, sorbind înghiţituri de rachiu ca să-şi amintească

de frica pe care o încercase. Mă amuza felul lui de a bea. Avea mereu la îndemînă o ploscă din piele de gîtul căreia își lipea buzele, o înălța foarte sus și stătea astfel cîtva timp, cu gura în aer, de parcă ar fi ținut în mînă un oboi în care se pregătea să sufle.

Uneori, cînd vorbea de miile de șiretlicuri la care recurg țăranii pentru a se sustrage legilor otomane, căpitanul mă făcea să aflu multe lucruri. Alteori, nu-mi spunea nimic nou. Nu-mi mai amintesc dacă am spus deja că familia noastră, înainte să revină la Gibelet, se stabilise în Chios, consacrîndu-se tocmai comerțului cu mastic. Toate astea au luat sfîrșit pe vremea stră-străbunicului meu, amintirea însă a rămas. Cei din familia Embriaco nu uită nimic și nu tăgăduiesc niciodată nimic; isprăvi războinice sau negoț, glorii și nenorociri, viețile lor succesive se adaugă unele altora precum inelele se adaugă an de an trunchiului unui stejar; frunzele mor toamna, iar cîteodată crengile se rup, fără ca stejarul să înceteze de a fi el însuși. Bunicul meu îmi vorbea de mastic așa cum îmi vorbea de cruciade, îmi explica în ce fel erau culese acele prețioase lacrimi prin incizarea scoarței lentiscului, reproducînd în fața mea, el care nu văzuse niciodată acel arbore, gesturile pe care i le arătase tatăl său.

Dar să mă întorc la căpitanul contrabandist și la comerțul primejdios cu care se ocupă, pentru a spune că cele mai bune cliente ale sale sînt doamnele din Genova. Nu că ar fi ele mai grijulii cu respirația sau cu albeața dinților decît doamnele din Veneția, Pisa sau Paris. Numai că insula Chios a fost vreme îndelungată genoveză, și niște obiceiuri au prins. Cu toate că otomanii au pus stăpînire pe insulă acum o sută de ani, doamnele noastre n-au vrut niciodată să renunțe la masticul lor. Și nici bărbații, care-și fac o onoare din a-și procura această marfă de neînlocuit, ca și cum ar fi vorba de o revanșă asupra sorții și asupra sultanului care

o întrupează. Deplasarea maxilarului de sus în jos, de jos în sus să fi devenit oare un act de mîndrie? Dat fiind prețul pe care aceste doamne îl plătesc pentru guma lor de mestecat, această mișcare a gurii e socotită că le dezvăluie rangul într-un mod mai sigur decît cea mai costisitoare dintre podoabe.

Ce ingrat mă dovedesc cu zeflemeaua asta! Oare nu datorită acestor doamne și scumpului lor mastic mă aflu eu în clipa asta pe această terasă din Genova în loc să mă usuc într-o subterană otomană? Mestecați, doamnelor, mestecați!

Căpitanul n-a vrut să facă nici o escală în insulele grecești de teamă că vameșii otomani s-ar putea gîndi să urce la bord. S-a îndreptat glonț spre Calabria, către un golf situat în apropiere de Catanzaro, orașul său de baștină, unde s-a jurat, mi-a zis el, să aducă o ofrandă sfîntului său patron de fiecare dată cînd se întoarce din Levant teafăr și nevătămat. L-am însoțit la biserica San Domenico, avînd mai multe motive decît el să mă rog. În genunchi, într-o sală rece și puțin luminată, înconjurat de mirosul de tămîie, am murmurat, fără prea mare convingere, un jurămînt care nu mă costa prea tare: dacă aș recupera-o pe Marta cu copilul pe care-l poartă, l-aș numi Domenico dacă ar fi băiat, și Domenica, dacă ar fi fată.

După escala asta, am mai făcut încă trei, urcînd de-a lungul cizmei italice, pentru a ne adăposti de furtuni și, de asemenea, pentru a ne aproviziona cu apă, vin, merinde, înainte de a ajunge la Genova.

5 aprilie

Întotdeauna mi-am spus că voi plînge într-o bună zi în fața Genovei, însă împrejurările regăsirii n-au fost cele pe care mi le imaginasem. În acest oraș m-am născut cu mult înainte de a mă naște, iar faptul că nu-l mai văzusem niciodată pînă acum îl făcea încă și mai drag inimii mele, ca și cum l-aș fi părăsit și ar trebui să-l iubesc și mai mult pentru a mă face iertat.

Nimeni nu aparține Genovei așa cum îi aparțin genovezii din Orient. Nimeni nu știe s-o iubească așa cum știu ei s-o iubească. Dacă ea cade, ei o văd în picioare; dacă ea se urîțește, ei o văd frumoasă; dacă e ruinată și batjocorită, ei o văd prosperă și suverană. Din imperiul ei nu mai rămîne nimic, nimic în afară de Corsica și acea prăpădită republică pe coasta mării în care fiecare cartier întoarce spatele celorlalte, în care fiecare familie dorește să dea ciuma peste celelalte, și în care toți îl blestemă pe regele catolic, înghesuindu-se totuși în anticamera reprezentanților lui; în vreme ce pe cerul genovezilor din exil strălucesc încă numele de Caffa, Tana, Yalta, Mavocastro, Famagusta, Tenedos, Phoceea, Pera și Galata, Samothrace și Kassandreia, Lesbos, Lemnos, Samos, Icaria, ca și Chios și Gibelet – atîtea stele, atîtea galaxii, atîtea drumuri luminate!

Tatăl meu îmi spunea mereu că patria noastră nu e Genova de astăzi, ci Genova eternă. Dar adăuga imediat că, în numele Genovei eterne, eram dator s-o îndrăgesc pe cea de astăzi, oricît de micșorată ar fi, și chiar că ar trebui s-o iubesc pe măsura nefericirii ei, ca pe o mamă devenită neputincioasă. Mă ruga stăruitor mai cu seamă să nu-i port pică orașului nostru dacă, atunci cînd îl voi vizita, el nu mă va recunoaște. Eram încă foarte tînăr și nu prea înțelegeam cu adevărat ce voia să-mi spună. Cum m-ar putea Genova

recunoaşte sau cum ar putea să nu mă recunoască? Cu toate astea, atunci cînd, în zorii ultimei zile pe mare, am zărit în depărtare oraşul între colinele sale, fleşele ţintind în sus, acoperişurile ascuţite, ferestrele înguste şi, în primul rînd, turnurile crenelate, pătrate sau rotunde, despre care ştiam că unul purta încă numele familiei mele, nu m-am putut împiedica de a gîndi că şi Genova mă privea şi mă întrebam, tocmai, dacă avea să mă recunoască.

Căpitanul Domenico nu mă recunoscuse. Cînd mi-am spus numele, n-a reacţionat. În mod evident, nu auzise niciodată vorbindu-se de familia Embriaco, nici de rolul membrilor ei în cruciade, nici de signoria lor de la Gibelet. Dacă mi-a arătat încredere, ajungînd să-mi povestească isprăvile lui cu contrabanda, a făcut-o pentru că sînt genovez şi pentru că am fost alungat din Chios, unde era sigur, îşi zicea el, că eu nu voi mai pune vreodată piciorul. Nu tot astfel au stat lucrurile cu comanditarul său genovez, signor Gregorio Mangiavacca, venit să-şi ia în stăpînire marfa, un uriaş cu barbă roşcată, înveşmîntat în galben, verde şi împodobit cu pene ca un papagal din insulele exotice, şi care avu, la auzul numelui meu, un gest pe care nu-l voi uita. Un gest plin de emfază la care am fost cît pe ce să zîmbesc, dar care pînă la urmă m-a făcut să plîng de emoţie.

Încă şi acum, amintindu-mi scena, îmi tremură mîinile şi mi se împăienjenesc ochii.

Nu debarcasem încă, negustorul urcase la bord cu doi vameşi, eu tocmai mă prezentasem, „Baldassare Embriaco, din Gibelet", mă pregăteam să-i explic în ce împrejurări ajunsesem pe această corabie, cînd mă întrerupse, îmi cuprinse umerii cu mîinile sale, zgîlţîindu-mă de parcă mi-ar fi căutat ceartă.

— Baldassare Embriaco... fiul cui?

— Fiul lui Tommaso Embriaco.

— Tommaso Embriaco, fiul cui?

— Fiul lui Bartolomeo, am zis cu voce scăzută, de teamă să nu pufnesc în rîs.

— Fiul lui Bartolomeo Embriaco, fiul lui Ugo, fiul lui Bartolomeo, fiul lui Ansaldo, fiul lui Pietro, fiul lui...

Și enumeră astfel, din memorie, întreaga mea genealogie pînă la a noua generație, așa cum nu m-aș fi descurcat eu însumi s-o fac.

— Cum de îmi cunoașteți strămoșii?

În chip de răspuns, omul mă apucă de braț întrebînd:

— Îmi veți face cinstea să locuiți sub acoperișul meu?

Neavînd nici un loc unde să mă duc, și nici un gologan, fie el genovez sau turcesc, nu puteam decît să văd în această invitație lucrarea Providenței. De aceea, m-am ferit să recurg la politeturile obișnuite, la acele „n-aș vrea să...", „n-ar trebui să...", „mi-e jenă să vă deranjez astfel..."; în chip cît se poate de evident, eram binevenit în casa lui signor Gregorio, aveam chiar ciudatul sentiment că aștepta de secole întoarcerea mea pe acest chei din portul Genova.

Chemă pe doi dintre oamenii săi și mă prezentă rostind numele de Embriaco cu tot atîta importanță ca și mai înainte. Aceștia se descoperiră cu pioșenie și se înclinară pînă la pămînt; apoi, ridicîndu-se, mă rugară să am amabilitatea de a le arăta bagajele mele, spre a se putea ocupa de ele. Căpitanul Domenico, care asistase de la bun început la scenă, mîndru că transportase pe un atît de nobil personaj, dar întrucîtva jenat că nu reacționase atunci cînd îi spusesem numele meu, explică, pe un ton scăzut, că nu aveam nici un bagaj, dat fiind că fusesem expulzat *manu militari* de ienicerii otomani.

Interpretînd episodul în felul său, signor Gregorio simți și mai multă admirație pentru vinele mele prin care curgea, după părerea sa, sîngele cel mai nobil; își informă oamenii – și pe toți cei ce se găseau pe o rază de două sute de pași în jurul nostru – că eu eram acel erou ce sfidase legile necredinciosului de sultan și care spărsese porțile cele grele ale temnițelor lui. Eroi ca mine nu brăzdează mările cărînd după ei bagaje precum niște vulgari negustori de raritățI!

Înduioşător Gregorio, mă simt un pic ruşinat să-i iau astfel peste picior fervoarea. Omul ăsta nu e decît memorie şi fidelitate, şi mi-ar părea rău să-l mîhnesc. M-a primit în casa lui de parcă ar fi fost casa mea şi ca şi cum ar datora strămoşilor mei tot ce posedă şi tot ceea ce a devenit. Or, lucrurile nu stau, evident, deloc aşa. Adevărul este că cei din familia Mangiavacca făceau parte, odinioară, din clanul pe care-l conduceau strămoşii mei. O familie proteguită, aliată, cea mai devotată dintre toate prin tradiţie. Existaseră apoi, din păcate, încercări ale sorţii pentru clanul Embriaco – taică-meu şi bunicul meu spuneau pur şi simplu „l'albergo", hanul, de parcă ar fi fost vorba de o mare casă comună. Sărăciţi, împrăştiaţi în sucursalele comerciale de Dincolo-de-Mare, decimaţi de războaie, naufragii, ciumă, lipsiţi de urmaşi, concuraţi de familii mai noi, ai mei şi-au pierdut treptat influenţa, glasul lor n-a mai fost ascultat, numele lor n-a mai fost venerat, iar toate familiile protejate i-au abandonat ducîndu-se după alţi stăpîni, în special după cei din familia Doria. Aproape toate, insistă gazda mea, pentru că cei din familia Mangiavacca şi-au transmis din tată-n fiu, de generaţii întregi, amintirea epocii fericite.

Astăzi, signor Gregorio este unul dintre oamenii cei mai bogaţi din Genova. În parte datorită masticului importat din Chios, pe care doar el îl vinde în toată creştinătatea. Posedă palatul în care mă aflu acum, lîngă biserica Santa Maddalena, pe înălţimile ce domină portul. Şi un altul, încă şi mai mare, pare-se, pe malul rîului Varenna, unde îşi au reşedinţa soţia sa şi cele trei fiice. Corăbiile navlosite de el brăzdează toate mările, atît cele mai apropiate, cît şi cele mai primejdioase, pînă la coasta Malabar şi pînă în Americi. Nu datorează nimic din averea sa familiei Embriaco, dar se încăpăţînează să cinstească memoria strămoşilor mei ca şi cum ar fi încă binefăcătorii săi. Mă întreb dacă, acţionînd astfel, nu ascultă de o superstiţie care-l face să creadă că şi-ar pierde protecţia Cerului dacă s-ar lepăda de trecut.

Oricum ar fi, lucrurile s-au inversat, iar acum el este cel care ne copleşeşte cu binefacerile sale. Am sosit în acest oraş precum fiul risipitor, ruinat, pierdut, deznădăjduit, şi el este cel care m-a primit ca un părinte şi care a pus să se taie viţelul cel gras. Locuiesc în casa lui de parcă aş fi în casa mea, mă plimb prin grădina lui, mă aşez pe terasa lui umbrită, îi beau vinul, le poruncesc servitorilor lui, îmi înmoi vîrful penei în cernelurile lui. Şi tot i se mai pare că mă port ca un străin, pentru că ieri m-a văzut apropiindu-mă de un trandafir timpuriu şi respirîndu-i parfumul fără să-l culeg. A trebuit să-i jur că nici în propria mea grădină de la Gibelet nu l-aş fi cules.

Dacă ospitalitatea lui Gregorio mi-a făcut nefericirea mai uşor de suportat, nu m-a putut totuşi face s-o uit. De la blestemata aia de noapte petrecută în temniţa ienicerilor din Chios, nu trece zi în care să nu simt din nou acea durere în piept pe care am simţit-o la Smirna. Totuşi, ea este, dintre toate suferinţele mele, cea mai uşoară, nu mă sinchisesc de ea decît atunci cînd mă cuprinde, iar de îndată ce mă lasă, o uit. În vreme ce suferinţa care se numeşte Marta nu mă părăseşte niciodată, nici ziua, nici noaptea.

Ea, care pornise în această călătorie pentru a căpăta dovada care o putea lăsa liberă, iat-o de acum prizonieră. S-a pus sub protecţia mea, iar eu nu am protejat-o.

Dar pe soră-mea Plaisance, care mi-a încredinţat pe cei doi fii ai ei punîndu-mă să-i făgăduiesc că nu mă voi îndepărta de ei, oare n-am trădat-o?

Iar pe Hatem, credinciosul meu ajutor, nu l-am părăsit oarecum şi pe el? E adevărat că pentru el îmi fac mai puţine griji, mi-l închipui uneori ca pe acei peşti agili care, prinşi în năvoadele pescarilor, tot mai găsesc puterea să scape din barcă şi să sară înapoi în mare. Am încredere în el, iar prezenţa lui la Chios e mai curînd liniştitoare. Dacă nu poate face nimic pentru Marta, se va întoarce la Smirna şi

mă va aştepta acolo împreună cu nepoţii mei sau îi va aduce înapoi la Gibelet.

Dar ea, Marta? Cu acel copil pe care-l poartă în pîntece, ea nu va putea în veci să scape!

6 aprilie

Astăzi, mi-am petrecut ziua scriind, dar nu în acest caiet nou. O lungă scrisoare surorii mele Plaisance şi una mai scurtă nepoţilor şi lui Maimun, dacă se mai află încă la Smirna. Nu ştiu deocamdată cum să fac să le parvină aceste misive destinatarilor, Genova este însă un oraş pe care-l străbat necontenit negustori şi călători, astfel că voi descoperi eu pînă la urmă un mijloc, cu ajutorul lui Gregorio.

Surorii mele i-am cerut să-mi scrie, de îndată ce va putea, pentru a-mi da asigurări cu privire la soarta fiilor ei şi a lui Hatem; i-am povestit cîte ceva din păţaniile mele, fără să insist prea tare asupra referirilor la Marta. În schimb, am consacrat o jumătate din pagini Genovei, sosirii mele, primirii făcute de gazda mea, precum şi tuturor lucrurilor spuse spre gloria familiei noastre.

Nepoţilor mei le-am recomandat mai cu seamă să se întoarcă la Gibelet cît mai curînd, dacă n-au făcut-o deja.

Am insistat de asemenea pe lîngă toţi să-mi scrie scrisori amănunţite. Dar voi mai fi eu oare aici cînd vor sosi răspunsurile?

7 aprilie

Sînt la Genova de zece zile şi mă plimb pentru întîia oară prin oraş. Pînă acum n-am părăsit reşedinţa gazdei mele şi grădina ce o înconjoară, aflîndu-mă într-o stare de prostraţie, căzut la pat uneori, tîrîndu-mă cu greu de pe un scaun pe altul, de pe o bancă pe alta. Am reînceput să trăiesc abia cînd am făcut efortul de a mă reaşeza la scris. Cuvintele au redevenit cuvinte, iar trandafirii trandafiri.

Signor Mangiavacca, ce se arătase atît de emfatic pe corabie în prima zi, s-a dovedit mai apoi o gazdă plină de delicateţe. Bănuind că, după încercările prin care trecusem, aveam nevoie de convalescenţă, se ferise să mă grăbească. Astăzi, simţindu-mă în formă, mi-a propus pentru prima oară să-l însoţesc în port, unde se duce zilnic pentru afaceri. I-a cerut birjarului să ne ducă prin piazza San Matteo, unde se află palatul Doria, apoi prin faţa înaltului turn pătrat al Embriacilor, înainte de a o apuca pe cornişa ce ducea la cheiuri, unde îl aşteptau o sumedenie de slujbaşi. Înainte să mă lase ca să se ocupe de treburi, îi porunci birjarului să mă ducă înapoi trecînd prin anumite locuri pe care i le enumeră. În special strada Balbi, unde se mai poate ghici încă măreţia Genovei. În faţa fiecărui monument sau loc memorabil, birjarul se întorcea către mine ca să-mi vorbească şi să-mi explice tot ce vedeam. Are acelaşi zîmbet ca stăpînul lui şi acelaşi entuziasm în a vorbi despre trecutele noastre glorii.

Eu dădeam din cap, îi zîmbeam; într-un anume sens, îl invidiez. Îl invidiez pe el şi-l invidiez pe stăpînul lui că poate plimba pe desupra acestui întreg peisaj o privire încărcată de mîndrie. Pe cîtă vreme eu, eu nu pot simţi decît nostalgie. Aş fi vrut atît de mult să trăiesc în epoca în care Genova era cel mai strălucitor dintre oraşe, iar familia mea

cea mai strălucitoare dintre familii. Nu mă împac cu gîndul că am venit pe lume abia astăzi. Cît e de tîrziu, Doamne! Cît de ofilit este acest pămînt! Am sentimentul că m-am născut la amurgul timpurilor, nepregătit să-mi închipui ce a însemnat soarele amiezei!

8 aprilie

Am luat azi cu împrumut de la gazda mea trei sute de livre în monedă de calitate. Nu voia să-i întocmesc un act de recunoaştere a datoriei, dar eu totuşi l-am scris, datat şi semnat cum se cuvine. Cînd va veni scadenţa, va trebui iarăşi să mă cert cu el ca să accepte să-şi primească banii înapoi. Asta va fi în aprilie 1667, anul Fiarei va fi trecut, iar noi vom fi avut tot răgazul de a verifica dacă înspăimîntătoarele sale făgăduieli au fost ţinute. Ce se va întîmpla atunci cu datoriile noastre? Da, ce se va întîmpla cu datoriile cînd lumea se va fi stins o dată cu oamenii şi bogăţiile sale? Vor fi ele pur şi simplu uitate? Sau vor fi luate în calcul pentru fixarea sorţii de pe urmă a fiecăruia dintre noi? Rău-platnicii vor fi oare pedepsiţi? Cei ce-şi plătesc datoria la scadenţă vor ajunge oare mai uşor în rai? Rău-platnicii care ţin postul Paştelui fi-vor oare judecaţi cu mai multă clemenţă decît bunii platnici care nu-l ţin? Iată într-adevăr nişte preocupări demne de un negustor, mi se va spune! Desigur, desigur. Dar am dreptul să-mi pun aceste întrebări din moment ce e vorba despre soarta mea. Voi avea parte în ochii Cerului de oarecare îngăduinţă pentru că am fost toată viaţa mea un comerciant onest? Voi fi oare mai aspru judecat decît un altul, care şi-a înşelat constant clienţii şi asociaţii, dar care n-a rîvnit niciodată femeia aproapelui său?

Să mă ierte Cel-de-Sus dacă spun lucrurilor astfel pe nume: îmi regret greşelile, imprudenţele, şi deloc păcatele. Nu faptul că am luat-o pe Marta mă chinuie, ci faptul că am pierdut-o.

Cît m-am îndepărtat de cele ce spuneam! Începusem să vorbesc de datoria mea, cînd o înlănţuire de idei m-a condus la Marta şi la remuşcările mele atît de fierbinţi. Uitarea este o favoare pe care eu n-o voi căpăta. Şi pe care, de altfel, n-o cer. Cer reparaţie, mă gîndesc necontenit la revanşa pe care într-o bună zi voi şti să mi-o iau. Mă gîndesc şi mă tot gîndesc la episodul lamentabil care m-a făcut să fiu expulzat din Chios, încerc să-mi închipui ce ar fi trebuit să fac, cum aş fi putut dejuca şiretenii şi viclenii. Ca un amiral a doua zi după înfrîngere, îmi tot deplasez în minte vasele, escadrele, canonierele, pentru a găsi conjuncţia ce mi-ar fi îngăduit să înving.

Astăzi nu voi mai spune nimic despre proiectele mele, nimic altceva decît că ele respiră în mine şi mă fac să trăiesc.

Spre sfîrşitul dimineţii, am dus procura în piazza Banchi, unde am depus-o la fraţii Baliani, pe care mi i-a lăudat Gregorio. Am deschis un cont în care am lăsat aproape toată suma, neluînd ca monedă decît vreo douăzeci de florini, pentru a face cîteva mici cumpărături şi a împărţi nişte bacşişuri servitorilor gazdei mele, care mă slujesc din toată inima.

Întorcîndu-mă pe jos acasă, aveam senzaţia stranie că încep o nouă viaţă. Într-o altă ţară, înconjurat de oameni pe care nu i-am mai văzut pînă în aceste ultime zile. Iar în buzunar aveam monede noi. Este însă o viaţă pe credit, în care dispun de tot fără ca nimic să-mi aparţină.

9 aprilie

Nu izbuteam să pricep de ce familia lui Gregorio nu trăiește împreună cu el. Că posedă două palate sau trei sau chiar patru, asta nu mă miră, e un obicei deja vechi la genovezii cei mai avuți. Dar că trăiește astfel despărțit de soție mă intrigă. Tocmai mi-a destăinuit motivul, nu fără să se bîlbîie de timiditate, deși nu face parte dintre acei oameni care roșesc la orice fleac. Doamna sa, îmi spune el, care se numește Orietina și este extrem de evlavioasă, se îndepărtează de el în fiecare an în timpul Postului Paștelui, de teamă ca el să nu fie ispitit să încalce alături de ea datoria de castitate.

Îl bănuiesc c-o încalcă totuși, căci se întoarce uneori din anumite vizite diurne sau nocturne cu sclipiri în privire care nu pot înșela. De altfel, nici nu încearcă să nege acest lucru. „Abstinența nu se potrivește temperamentului meu, dar e mai bine ca păcatul să nu fie înfăptuit sub acoperișul acestei case binecuvîntate."

Eu nu pot decît să admir acest mod de a ajunge la un compromis cu rigorile Credinței, eu care mă fac că ignor preceptele, dar care șovăi mereu în pragul încălcărilor majore.

10 aprilie

Mi s-au adus astăzi vești uimitoare în legătură cu Sabbatai și cu șederea sa la Constantinopol. Par niște basme, dar, în ce mă privește, le dau crezare cu dragă inimă.

Sursa mea e un călugăr originar din Lerici, care a petrecut ultimii doi ani într-o mînăstire din Galata, un văr apropiat

al gazdei mele, care l-a poftit la cină pentru a mi-l prezenta și a mă pune să-i ascult povestea. „Venerabilul frate Egidio, cel mai sfînt, cel mai erudit...", și-a luat avînt Gregorio. „Frați", „părinți" și „abați" am întîlnit de toate soiurile, cîteodată sfinți și adesea șnapani, uneori tobă de carte și adesea ignoranța în persoană, de multă vreme am învățat să nu-i venerez decît pe bucățele. Așadar, l-am ascultat pe acesta, l-am observat, i-am pus întrebări fără nici o prejudecată, iar pînă la urmă mi-a inspirat încredere. Nu povestește nimic ce n-a văzut cu propriii lui ochi sau care nu i-a fost garantat de martori ireproșabili. Se afla în ianuarie trecut la Constantinopol, unde întreaga populație era în fierbere, nu doar evreii, ba chiar și turcii și diverși creștini, care se așteptau toți la evenimentele cele mai extraordinare.

Istorisirea pe care ne-a făcut-o fratele Egidio s-ar putea rezuma după cum urmează. Cînd Sabbatai a ajuns în marea Propontidei la bordul caicului care-l aducea din Smirna, a fost înhățat de turci înainte chiar să fi putut acosta, iar cei din neamul său care se adunaseră ca să-l aclame au fost mîhniți să-l vadă înșfăcat de doi ofițeri precum un răufăcător. Dar el n-a părut deloc afectat și le striga celor care se jeleau să nu se teamă, căci urechile lor vor auzi curînd ce n-auziseră niciodată pînă atunci.

Aceste cuvinte au redat încrederea șovăielnicilor; ei au uitat ce le vedeau ochii pentru a nu se agăța decît de speranța lor, care părea cu atît mai nechibzuită cu cît marele vizir dorea să se ocupe în persoană de această afacere importantă. I se adusese la cunoștință ce se spunea printre fidelii lui Sabbatai, și anume că acesta venise la Constantinopol cu scopul de a se proclama rege și că sultanul însuși avea să se prosterneze dinaintea lui; de asemenea, i se mai relatase că evreii nu mai munceau, că zarafii țineau sabat în fiecare zi și că negoțul în Împărăție suferea din acest motiv un considerabil prejudiciu. Nimeni nu se îndoia de faptul că, în absența suveranului său care se afla la Adrianopole, marele

vizir avea să ia măsurile cele mai riguroase, iar capul falsului mesia va fi pe dată despărţit de trunchi şi expus pe un soclu înalt, pentru ca nimeni să nu mai cuteze vreodată să sfideze legea otomană, iar afacerile să-şi reia cursul firesc.

Numai că s-a întîmplat la Constantinopol ceea ce se întîmplase la Smirna, unde eu fusesem de faţă. Adus în faţa personajului care este cel mai puternic din Împărăţie după sultan, Sabbatai n-a fost primit nici cu palme, nici cu dojeni, nici cu promisiunea că va fi pedepsit. Să înţeleagă fiecare ce va voi, dar vizirul îi făcu o primire frumoasă, le ceru gărzilor să-l dezlege, îl puse să se aşeze, făcu conversaţie cu el despre tot soiul de lucruri, iar anumite persoane se jură că i-au văzut rîzînd împreună şi numindu-se unul pe altul „respectatul meu prieten".

Cînd veni clipa rostirii sentinţei, aceasta nu fu nici moartea, nici biciul, ci o pedeapsă atît de uşoară că păru un omagiu: Sabbatai este acum deţinut într-o fortăreaţă, unde i se îngăduie să-şi primească fidelii de dimineaţa pînă seara, să se roage şi să cînte împreună cu ei, să le adreseze predici şi recomandări, fără ca paznicii să intervină în vreun fel. Şi mai de necrezut încă, spuse fratele Egidio, este faptul că falsul mesia le cere uneori soldaţilor să-l ducă pe malul mării pentru a-şi face abluţiunile ritualice, iar aceştia îl ascultă de parcă ar fi la ordinele lui, îl conduc acolo unde doreşte să se ducă şi-l aşteaptă pînă ce termină pentru a-l duce înapoi. Marele vizir i-ar fi alocat chiar cincizeci de aspri care îi sînt vărsaţi zilnic la închisoare astfel încît să nu ducă lipsă de nimic.

Ce se mai poate spune în plus? Nu e ăsta un miracol considerabil, care sfidează raţiunea? O fiinţă înzestrată cu minte n-ar pune la îndoială o astfel de poveste? Cu siguranţă aş fi bodogănit eu însumi împotriva credulităţii oamenilor dacă n-aş fi asistat la Smirna, în decembrie, la evenimente comparabile. E adevărat că de data asta e vorba de marele vizir, nu de un cadiu din provincie, iar isprava este cu atît

mai greu de crezut. Este însă același miracol, iar eu nu-l pot pune la îndoială.

Astă-seară, în tihna odăii mele, scriind la lumina unui sfeșnic, mă gîndesc la Maimun și mă întreb cum ar fi reacționat el dacă ar fi auzit istorisirea asta. Ar fi sfîrșit prin a-i da dreptate tatălui său și s-ar fi alăturat, precum acesta, celor ce-și spun „credincioși" și care-i numesc pe ceilalți evrei „infideli"? Nu, nu cred. Se vrea om rezonabil, iar pentru el un miracol nu ține loc de argument. Dacă s-ar fi aflat seara asta printre noi, și-ar fi răsfrînt buzele, îmi închipui, și și-ar fi ferit privirea, așa cum l-am văzut făcînd nu o dată atunci cînd conversația îl deranja.

Din toată ființa mea doresc să aibă el dreptate, iar eu să greșesc! Numai de s-ar dovedi mincinoase toate miracolele astea! de s-ar dovedi înșelătoare toate semnele astea! de s-ar vădi că anul ăsta e un an ca toate celelalte, nici sfîrșit al unor timpuri depășite, nici început al unor timpuri necunoscute! Fie ca Domnul să nu reducă la tăcere ființele de bun-simț! De-ar putea El face în așa fel încît inteligența să triumfe în fața superstiției!

Mă întreb uneori oare ce gîndește Ziditorul despre tot ce zic oamenii. Mi-ar plăcea grozav să știu în ce parte înclină bunăvoința Sa. Spre cei ce prezic lumii un sfîrșit brusc, sau spre cei care îi vestesc un drum încă lung? Spre cei ce care se sprijină pe rațiune sau spre cei care o disprețuiesc și o înjosesc?

Înainte de a închide acest caiet, se cuvine să semnalez sub data zilei de astăzi că i-am dat fratelui Egidio cele două scrisori pe care le-am scris. Pleacă, în curînd, din nou spre Orient și a făgăduit că va face să le parvină destinatarilor, dacă nu din propria sa mînă, măcar prin mijlocirea unei alte fețe bisericești.

11 aprilie

Gregorio, gazda mea, binefăcătorul meu, are cumva de gînd să mi-o dea pe fiica sa de nevastă?

E vorba de fata cea mare, are treisprezece ani şi o cheamă Giacominetta. Seara asta, pe cînd ne plimbam prin grădină, mi-a vorbit despre ea, spunîndu-mi că este foarte frumoasă, iar că sufletul îi este mai alb decît chipul. Şi a adăugat pe dată că dacă aş vrea să-i cer mîna, ar fi bine să nu zăbovesc prea mult, avînd în vedere că, în curînd, avea să plouă cu cereri în căsătorie. Rîdea tare, ştiu însă să recunosc ce este rîs şi ce nu este. Sînt sigur că a cugetat îndelung şi că, fiind un abil negustor, are deja un plan în minte. Eu nu reprezint tînăra şi frumoasa partidă la care visează fetele tinere, iar averea mea nu se poate măsura cu a sa. Dar mă numesc Embriaco şi nu mă îndoiesc că ar fi încîntat să-i ofere un asemenea patronim fiicei sale. Pentru el, presupun, ar fi chiar apogeul unei trudnice ascensiuni.

Mie, la rîndu-mi, o asemenea unire n-ar fi putut decît să-mi surîdă, dacă n-ar fi fost la mijloc Marta şi copilul pe care-l poartă!

Aşadar, sînt în stare să-mi interzic să mă căsătoresc din fidelitate faţă de o femeie de care viaţa m-a despărţit deja şi care rămîne, în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, soţia altuia?

Înfăţişată astfel, atitudinea mea pare nesăbuită, o ştiu. Dar mai ştiu şi că asta este înclinaţia inimii mele şi că ar fi o nesocotinţă să merg împotriva ei.

12 aprilie

Gregorio s-a arătat de-a lungul întregii zile întunecat, copleşit, foarte puţin vorbăreţ, contrar obiceiurilor sale, astfel încît m-am temut că l-am ofensat prin modul puţin entuziast în care i-am răspuns ieri atunci cînd mi-a vorbit despre fiica sa. Dar nu era vorba despre asta. Altceva îl îngrijora, nişte zvonuri dinspre Marsilia potrivit cărora s-ar pregăti o bătălie gigantică între flotele franceză şi olandeză, de-o parte, şi flota engleză, de partea cealaltă.

Aflasem, sosind la Genova, că regele Franţei declarase război Angliei în ianuarie, se spunea însă că o făcuse împotriva voinţei sale, pentru a respecta formal clauzele unui pact, şi nimeni aici nu părea să creadă că se va ajunge pînă la înfruntare. Acum, augurii nu mai sînt aceiaşi, se vorbeşte despre un adevărat război, se vorbeşte de sute de vase care se îndreaptă spre Marea Nordului, transportînd mii de soldaţi, şi nu e nimeni mai îngrijorat ca Gregorio. Se gîndeşte că are şase-şapte nave prin preajmă, unele chiar dincolo de Lisabona, în drum spre Bruges, Anvers, Amsterdam şi Londra, şi că ar putea fi toate inspectate sau distruse. Seara mi s-a destăinuit şi l-am văzut mîzgălind pe o foaie date, nume şi cifre, consternat, aşa cum în alte împrejurări a putut fi exuberant.

La un moment dat, în cursul serii, m-a întrebat fără să ridice ochii:

— Crezi că mă pedepseşte Cerul pentru că nu ţin postul mare?

— Vrei să zici că regele Franţei şi-a îndreptat flota împotriva Angliei pentru că signor Mangiavacca n-a mîncat de post în păresimi? Sînt convins că cei mai mari istorici se vor apleca mîine asupra acestei grave probleme.

Rămase o clipă surprins, după care izbucni într-un hohot zdravăn de rîs.

— Voi, Embriacii, n-aţi fost niciodată prea cucernici, dar Cerul nu vă părăseşte!

Gazda mea şi-a descreţit fruntea, dar nu s-a liniştit. Pentru că pierderea navelor sale şi a încărcăturii lor, dacă s-ar întîmpla, ar însemna tocmai că steaua sa cea bună l-a abandonat.

13 aprilie

Zvonurile se amestecă cu veştile, zarva războiului se contopeşte cu vacarmul apocalipsei aşteptate. Genova se agită sau somnolează fără bucurie, ca în vremuri de ciumă. Primăvara adastă la porţile oraşului sfîrşitul postului mare. Florile sînt încă rare, nopţile sînt jilave, rîsetele sînt înăbuşite. Să fie propria mea neliniştе ceea ce contemplu în oglinda lumii? Să fie neliniştea lumii ceea ce se reflectă pe suprafaţa ochilor mei?

Gregorio mi-a vorbit iarăşi despre fata lui, spunînd că acela care o va lua de nevastă va fi pentru el mai mult decît un ginere, va fi ca un fiu. Fiul pe care Cerul n-a voit să i-l dăruiască. De altfel, acest fiu, dacă l-ar fi avut, nu s-ar fi bucurat faţă de surorile sale decît de avantajul muşchilor şi al temerităţii. În ce priveşte inteligenţa subtilă, curajul bine chibzuit, Giacominetta nu-l face să regrete nimic, fără a mai vorbi despre tandreţea filială sau despre evlavie. La urma urmei, se împacă destul de bine cu hotărîrea Providenţei, cu condiţia totuşi ca absenţa fiilor să fie compensată în ziua în care fetele sale vor trebui să se căsătorească.

Am ascultat discursul ăsta aşa cum îl poate asculta un prieten, intervenind la fiecare pauză cu formule de urări, fără a spune nimic ce m-ar putea angaja, dar şi fără nimic

ce ar denota reticența sau încurcătura. N-a încercat să afle mai multe în legătură cu starea mea de spirit, dar nu mă îndoiesc că va reveni iarăși și iarăși la atac.

Oare ar trebui să mă gîndesc să fug?

Pun întrebarea într-un mod nepoliticos și ingrat, o știu. Omul ăsta e binefăcătorul meu, a apărut în viața mea în momentul celei mai grele încercări, pentru a mi-o face mai ușoară, transformînd umilința în bravură, iar exilul în reîntoarcere. Dacă mai cred cît de cît în semnele Providenței, Gregorio este unul din ele. Cerul l-a scos în calea mea pentru a mă smulge din ghearele lumii și, în primul rînd, din propriile mele rătăciri. Da, asta e ceea ce a făcut el cu adevărat, și asta e și ceea ce îi reproșez. Ar vrea să mă întoarcă de pe un drum fără ieșire, de la o urmărire fără obiect. În fond, el îmi propune să-mi împăturesc viața distrusă și să îmbrac o alta. O casă nouă, o femeie ingenuă, o țară regăsită, unde nu voi mai fi niciînd străinul, infidelul... Este propunerea cea mai înțeleaptă și cea mai generoasă ce poate fi făcută unui om. Ar trebui să dau fuga pînă la cea mai apropiată biserică pentru a îngenunchea și a mulțumi. Și pentru a murmura, special pentru tatăl meu, al cărui suflet nu e niciodată prea departe, că voi lua în cele din urmă în căsătorie pe o fată din Genova, așa cum a cerut-o mereu. Și, în loc de asta, mă împotrivesc, mă socotesc hărțuit, îmi spun că sînt încurcat, plănuiesc să fug. Ca să mă duc unde? Ca să să mă duc să-i disput unui răufăcător nevasta legitimă?

Dar n-o iubesc decît pe ea!

Să mă ierte Cerul și Gregorio și tatăl meu, n-o iubesc decît pe ea!

Marta... Lîngă ea aș vrea să mă întind în clipa asta și s-o strîng în brațe, și s-o împac, și să dezmierd încet pîntecele care-mi poartă copilul.

15 aprilie

Gazda mea stăruie pe zi ce trece tot mai mult, iar şederea în casa sa, care începuse sub cele mai bune auspicii, acum mă apasă.

Astăzi, veştile din nord erau proaste, iar Gregorio se văita. I se povestise că englezii inspectaseră nave ce se îndreptau spre porturile din Olanda sau care le părăseau, iar olandezii, la rîndul lor, ca şi francezii, inspectau toate navele care frecventau porturile din Anglia. „Dacă toate astea sînt adevărate, întreaga mea avere va fi înghiţită. N-ar fi trebuit niciodată să mă angajez în atîtea acţiuni în acelaşi timp. N-am să mi-o iert vreodată, pentru că am fost avertizat asupra riscurilor războiului, iar eu n-am vrut să ţin seama de nimic!"

I-am spus că, dacă se văita astfel pentru nişte simple zvonuri, nu-i vor mai ajunge lacrimile atunci cînd veştile rele vor sosi cu adevărat. Este modul meu de a consola, care izbuti să-i smulgă un zîmbet scurt şi o remarcă afectuoasă şi admirativă asupra calmului celor din familia Embriaco.

Dar, curînd, se reîntoarse la văicărelile sale. „Dacă aş fi ruinat, complet ruinat, ai renunţa să-i mai ceri mîna Giacominettei?"

De data asta, mergea prea departe. Nu ştiu dacă neliniştea îl tulbura astfel sau dacă se folosea de drama sa pentru a-mi smulge o făgăduială. Oricum, vorbea de parcă unirea mea cu fiica sa ar fi fost un lucru deja stabilit între noi, astfel încît orice şovăială pe care aş fi putut-o manifesta mirosea a renunţare, şi încă în cel mai prost moment, ca şi cum aş părăsi nava de teama naufragiului. Eram jignit peste măsură. Da, în sinea mea clocoteam. Dar ce era de făcut? Locuiesc sub acoperişul său, îi sînt în mai multe privinţe dator, iar el trece printr-o încercare, cum l-aş putea eu umili? În plus,

nu-mi cere un hatîr, ci îmi face, sau crede că-mi face, un dar, iar entuziasmul redus pe care l-am arătat pînă acum e deja aproape o insultă.

Am răspuns într-un mod care-l putea consola un pic fără a mă compromite: „Sînt convins că peste trei zile vor sosi veşti liniştitoare care vor risipi toţi aceşti nori".

Interpretîndu-mi cuvintele ca pe o eschivare, crezu nimerit să facă, trăgînd cu alean aerul pe nările lui cele roşii la culoare, această reflecţie ce mi se păru deplasată: „Mă întreb oare cîţi prieteni aş mai avea dacă aş fi ruinat..."

I-am întors-o atunci, oftînd la rîndu-mi:

— Ai vrea să mă rog Cerului să-mi dea ocazia de a-ţi dovedi recunoştinţa?

Nu stătu decît o clipă pe gînduri.

— Poţi să renunţi la asta, zise el tuşind uşor în chip de scuză.

Apoi mă luă de braţ şi mă trase spre grădină unde reîncepurăm să vorbim ca nişte prieteni.

Însă iritarea mea nu s-a potolit şi-mi spun că a venit vremea să mă gîndesc s-o iau din loc. Spre ce destinaţie? Smirna, în cazul că ai mei ar fi încă acolo? Nu, mai degrabă spre Gibelet. Numai că la Smirna, cu ajutorul grefierului Abdellatif, aş putea totuşi încerca ceva pentru Marta. Mă gîndesc uneori la asta şi-mi vin tot felul de idei...

Mă legăn în iluzii, desigur. În sinea mea ştiu că e prea tîrziu ca s-o mai salvez. Dar nu e oare şi prea devreme să renunţ?

17 aprilie

M-am informat în dimineaţa asta asupra navelor care pleacă spre Smirna. Am găsit una care ridică ancora peste zece zile, în marţea de după Paşte. Data îmi convine. Le voi putea întîlni astfel la repezeală pe soţia lui Gregorio şi pe fiicele sale, fără a zăbovi în mijlocul familiei reunite.

Nu i-am spus încă nimic gazdei mele. Am s-o fac mîine, sau poimîine. Nu e grabă, dar ar fi o mitocănie să aştept pînă în ajunul „dezertării"...

18 aprilie

În ziua asta de Florii, cînd se serbează deja, fără să se spună în gura mare, apropiatul sfîrşit al postului, gazda mea s-a arătat ceva mai liniştită faţă de soarta navelor sale şi a încărcăturilor lor. Nu că ar fi primit veşti proaspete, s-a trezit însă mai bine dispus.

Ocazia e favorabilă, o prind din zbor. Înainte de a-i anunţa plecarea mea, i-am povestit în amănunt împrejurările călătoriei mele, pe care pînă acum le trecusem sub tăcere sau le modificasem. Se cuvine să spun că tot ceea ce mi s-a întîmplat nu poate fi dezvăluit decît celor mai intimi dintre intimi. Dar se mai cuvine, de asemenea, să spun că, de fiecare dată cînd eram împreună, punea stăpînire pe conversaţie şi nu-i mai dădea drumul. Acum, eu ştiam totul despre el, despre strămoşii lui şi ai mei, despre soţia sa şi despre fetele sale, despre afacerile sale; uneori sporovăia în mod jovial, alteori mîhnit, dar nu-i tăcea gura niciodată, astfel că, atunci cînd îmi punea vreo întrebare, abia aveam vreme

să-mi încep fraza că și reîncepea să turuie. Nu încercam de altfel să-i disput întîietatea și încă și mai puțin să mă plîng. Eu n-am fost niciodată limbut. Am preferat mereu să ascult și să reflectez sau mai curînd să mă prefac; căci, la drept vorbind, mult mai des mă pierd în reverii decît cuget.

Astăzi, totuși, mi-am dat peste cap obiceiurile, dar și pe ale sale. Refuzînd prin mii de subterfugii să mă las întrerupt, i-am povestit tot, sau măcar esențialul, precum și o bună parte din ce era de prisos. Despre *Al o sutălea nume*, despre cavalerul de Marmontel și naufragiul său, despre nepoți și toanele lor, despre Marta, falsa văduvă, și despre copilul pe care-l așteaptă – da, chiar și despre asta trebuia să vorbesc –, cît și despre aventurile mele, lipsite de culoare, din Anatolia, de la Constantinopol, de pe mare, de la Smirna și apoi de la Chios. Pînă ce am ajuns la remușcările actuale și la rămășițele mele de speranță.

Cu cît înaintam cu povestirea, cu atît părea mai copleșită gazda mea, fără să știu cu adevărat dacă nefericirile mele o afectau astfel sau consecințele lor asupra proiectelor sale. Căci, în această privință, Gregorio nu s-a lăsat înșelat. Nu-i spusesem încă nimic despre faptul că aveam de gînd să plec, îi explicasem doar motivele pentru care nu eram în stare s-o iau în căsătorie pe fiica sa, nici să mă eternizez la Genova, cînd mă întrebă, de data asta laconic:

— Cînd ne părăsești?

Fără iritare vizibilă și fără grosolănie, căci nu, nu mă alunga. Dacă aș fi avut cea mai măruntă îndoială în această privință, aș fi părăsit casa în clipa următoare. Nu, întrebarea sa era o simplă constatare tristă, amară și mîhnită.

Am murmurat un răspuns vag, „Peste cîteva zile", și am vrut să trec imediat la mulțumiri, la exprimarea gratitudinii, la datoria mea față de el. M-a bătut însă pe umăr și a pornit-o mai departe singur prin grădină.

Sînt oare mai curînd ușurat decît rușinat? Sau mai mult rușinat decît ușurat?

19 aprilie

Se face ziuă, iar eu n-am închis ochii. Toată noaptea am rumegat idei inutile care m-au epuizat fără să mă ducă nicăieri: ar fi trebuit să-i spun mai curînd asta decît aia; sau mai degrabă aia decît asta; şi mai era şi ruşinea că l-am rănit. Am dat deja uitării stăruinţele sale, manevrele sale de necioplit, pentru a nu mă gîndi decît la propriile mele remuşcări.

I-am trădat oare cu adevărat încrederea? Nu-i făgăduisem totuşi nimic. S-a priceput însă să mă convingă că fusesem ingrat faţă de el.

Mă gîndesc atît de mult la reacţia lui Gregorio, la amintirea pe care i-o voi lăsa, încît uit să-mi pun singurele întrebări care contează: Am luat hotărîrea cea bună? Am dreptate să plec, mai curînd decît să accept viaţa nouă pe care mi-o oferea? Ce voi face la Smirna? Ce himeră voi urmări? Cum pot crede că mă duc s-o recuperez pe Marta şi să-mi recuperez copilul? Dacă nu alerg spre prăpastie, alerg spre poalele falezei, unde mi se închide drumul.

Astăzi sufăr că mi-am jignit gazda. Mîine am să plîng că nu i-am dat ascultare.

20 aprilie

Sînt atins de o frenezie a confidenţelor, precum o fată tînără la prima dragoste. Eu, de obicei atît de tăcut, reputat taciturn, care vorbesc cu zgîrcenie şi nu mă destăinuiesc decît în aceste file, mi-am povestit deja de două ori viaţa,

duminică gazdei mele pentru a mă justifica în ochii săi, şi astăzi unui perfect necunoscut.

M-am trezit azi-dimineaţă cu o idee fixă: să-i ofer lui Gregorio un cadou somptuos care să-l facă să uite de necazurile noastre şi să ne ajute să ne despărţim ca doi buni prieteni. Nu aveam nici o idee precisă în cap, ochisem însă pe o străduţă vecină cu portul un imens magazin de raritaţi pe care-mi făgăduisem să-l vizitez „în chip de coleg", şi unde eram convins că voi descoperi obiectul potrivit – poate o statuie antică mare şi frumoasă care va lua loc în grădina casei Mangiavacca şi va aminti mereu de trecerea mea pe acolo.

Din capul locului, prăvălia mi s-a părut familiară. Aşezarea mărfurilor este cam la fel ca la mine: cărţile vechi culcate pe rafturi; sus, păsările împăiate; pe jos, în unghere, vase mari ciobite pe care proprietarul nu se resemnează să le arunce şi pe care le păstrează, de la un an la altul, ştiind bine că nu le va cumpăra nimeni... Stăpînul locului îmi şi seamănă un pic, e un genovez de vreo patruzeci de ani, spînatic, mai curînd trupeş.

M-am prezentat, iar primirea a fost dintre cele mai călduroase. Auzise vorbindu-se de mine – nu doar de familia Embriaco, ci de mine îndeosebi, unii dintre clienţii săi trecuseră deja pe la Gibelet. Mai înainte chiar de a spune ce căutam, mă pofti să mă aşez într-o curticică umbroasă şi răcoroasă, porunci unei slujnice să aducă siropuri de la gheaţă şi veni să se aşeze în faţa mea. Şi membrii familiei sale, îmi spuse el, trăiseră vreme îndelungată dincolo de mare, în diverse oraşe. Reveniseră însă în ţară cu şaptezeci de ani în urmă; el însuşi nu părăsise niciodată Genova.

Cînd i-am povestit că fusesem în ultimul timp cînd la Alep, cînd la Constantinopol, Smirna şi Chios, îi dădură lacrimile. Spunînd că mă invidiază că fusesem astfel „pretutindeni", în vreme ce el visează zi de zi la destinaţiile cele mai îndepărtate fără să fi avut vreodată curajul să se aventureze.

— De două ori pe zi mă duc pînă-n port, privesc navele care vin sau pleacă, stau de vorbă cu marinarii, cu armatorii, mă duc de beau cu ei prin taverne ca să-i aud rostind numele oraşelor unde au poposit. Mă ştiu toţi, acum, şi desigur că şuşotesc îndărătul meu că sînt ţicnit. E adevărat că mă îmbată auzul numelor stranii, dar n-am fost niciodată atît de înţelept ca să plec.

— Atît de nebun, vrei să spui!

— Nu, am zis bine, nu atît de înţelept. Căci printre ingredientele care alcătuiesc adevărata înţelepciune, se uită prea ades grăuntele de nebunie.

Vorbind, avea lacrimi în ochi, aşa că i-am spus:

— Ai fi vrut să fii în locul meu, iar eu aş fi vrut să fiu în locul dumitale.

Am spus-o ca să-i uşurez remuşcările, dar – pe toţi sfinţii! – o gîndeam, o gîndesc. Aş fi vrut, în clipa aceea, să stau aşezat în prăvălia mea, cu o băutură răcoritoare în mînă, fără să mă fi gîndit vreodată să întreprind această călătorie, fără să o fi întîlnit niciodată pe femeia căreia i-am adus nefericirea şi care mi-a adus-o la rîndu-i, fără să fi auzit vorbindu-se vreodată de *Al o sutălea nume.*

— De ce toate astea? întrebă el, pentru a mă face să-mi povestesc călătoriile. Astfel că am început să vorbesc. Despre ce m-a condus pe drumuri, despre bucuriile mele scurte, despre păţaniile mele, despre regretele mele. Am omis doar să evoc dezacordul cu Gregorio, mulţumindu-mă să spun că m-a primit cu generozitate la sosirea mea şi că, înainte de a pleca, ţin să-i arăt întreaga mea recunoştinţă printr-un dar demn de mărinimia sa...

Ajunşi la acest punct al conversaţiei noastre, colegul meu – încă n-am spus că se numeşte Melchione Baldi – ar fi trebuit, în calitatea sa de bun comerciant, să mă tragă de limbă ca să spun cam la ce dar mă gîndeam. Însă trebuie să cred că discuţia noastră îi plăcea, deoarece a revenit la călătoriile mele pentru a-mi pune diverse întrebări despre

ce am văzut în cutare loc sau într-altul, apoi m-a descusut în legătură cu cartea lui Mazandarani despre care nu auzise niciodată pînă atunci vorbindu-se. După ce mă lăsă să-i explic pe-ndelete, mă întrebă încotro aveam de gînd s-o apuc.

— Nu știu încă dacă ar trebui să mă întorc direct la Gibelet sau să mă opresc mai întîi la Smirna.

— Nu mi-ai spus dumneata că acea carte care te-a făcut s-o pornești în călătorie se află acum la Londra?

— Este ăsta un motiv ca s-o urmăresc pînă acolo?

— O, nu! Eu, care am picioarele bine înfipte în pămînt, ce drept aș avea eu să-ți dau sfatul să întreprinzi călătoria asta? Dar dacă vei hotărî vreodată să te duci acolo, te rog să treci pe la mine la înapoiere ca să-mi povestești ce-ai văzut!

Apoi ne-am ridicat să vedem într-o a doua curte, de cealaltă parte a magazinului, cîteva statui antice sau recente. Una dintre ele, descoperită înspre Ravenna, mi se păru potrivită cu grădina gazdei mele. Îl înfățișează pe Bacchus, sau poate pe un împărat în momentul unei agape, ținînd o cupă și înconjurat de toate roadele pămîntului. Dacă nu găsesc nimic să-mi placă mai mult, o voi lua.

Întorcîndu-mă pe jos la Gregorio, pășeam ușor și mi-am promis să mai trec pe la acest coleg atît de primitor. Oricum va trebui să mai revin pentru statuie.

Trebuie oare s-o ofer așa cum e, ori s-ar cuveni s-o pun pe un soclu? Va trebui să-l întreb pe Baldi, care desigur cunoaște felul în care se procedează.

21 aprilie

Gregorio m-a pus să-i promit că n-o să plec de la el fără să-l fi înştiinţat cu cîteva zile mai înainte. Am dorit să ştiu motivul, dar a devenit misterios.

M-a întrebat apoi dacă optasem pentru o destinaţie oarecare. I-am răspuns că ezitam între Gibelet şi Smirna; şi că mi se întîmplă să mă întreb de ce nu m-aş duce la Londra.

Se arătă surprins de această nouă toană, dar după cîteva minute se întoarse ca să-mi spună că nu era poate chiar o idee rea. I-am răspuns că era o idee printre atîtea altele şi că nu luasem încă nici o hotărîre. La care mi-o întoarse că mai cu seamă nu trebuia să mă grăbesc, şi că el însuşi ar fi omul cel mai fericit din lume dacă şovăiala mea s-ar prelungi „pînă la Crăciun".

Dragul de Gregorio, cred cu adevărat că gîndeşte fiecare cuvinţel pe care mi l-a spus.

Mai cred de asemenea că, în ziua în care voi pleca de la el, voi regreta această perioadă liniştită. Cu toate astea, sînt nevoit s-o iau iarăşi din loc, şi încă mult înainte de Crăciun.

22 aprilie

Au sosit astăzi soţia lui Gregorio şi cele trei fiice, după ce au vizitat şapte biserici aflate pe drumul lor, după cum o cere tradiţia din Joia Mare. Signora Orietina e slabă şi uscată şi înveşmîntată toată în negru. Nu ştiu dacă e aşa din pricina postului Paştelui, dar am impresia că pentru ea e post tot anul.

Trebuia să se întoarcă abia sîmbătă, în ajun de Paște, dar a ales să înfrunte necumpătarea bărbatului ei cu două zile mai devreme. Dacă aș fi fost eu bărbatul ei, ferească Dumnezeu!, n-ar fi avut să se teamă de ardoarea mea nici în timpul postului, nici în restul timpului.

De ce oare vorbesc despre ea cu atîta ferocitate? Pentru motivul că, încă din clipa cînd a sosit, pe cînd mă alăturasem bărbatului ei și oamenilor casei spre a-i ura bun venit, mi-a aruncat o privire care voia să spună limpde că nu eram binevenit la ea acasă și chiar că n-ar fi trebuit să-i trec vreodată pragul.

Să mă fi luat drept tovarășul de desfrîu al lui Gregorio? Să fi aflat, dimpotrivă, de planurile acestuia legate de mine și de fiica sa și să încerce oare să-și arate dezacordul față de o astfel de inițiativă, sau, taman pe dos, ciuda pentru reacția mea nu foarte curtenitoare? Oricum, din clipa cînd a venit, eu m-am simțit străin în acea casă. M-am gîndit chiar să plec pe dată, dar m-am abținut. Nu voiam să-i aduc un afront aceluia care m-a primit ca pe un frate. M-am prefăcut că dau crezare faptului că soția lui s-a purtat astfel din pricina oboselii, din pricina postului și a suferințelor îndurate de Mîntuitorul nostru în această săptămînă, suferințe ce interzic revărsările de bucurie. Dar nu voi mai zăbovi aici. Seara asta n-am rămas la cină, pretextînd o vizită la un coleg.

Cît despre faimoasa Giacominetta, pe care tatăl ei mi-a lăudat-o atît e mult, n-am apucat s-o văd. A dat fuga în camera ei fără să salute pe nimeni, bănuiesc că maică-sa a ascuns-o cu bună știință.

E timpul, e chiar timpul să-mi iau tălpășița.

Petrec cea mai penibilă noapte, cînd de fapt nu sufăr de nimic. De nimic? Ba da, sufăr că nu mai sînt binevenit în această casă. Mi-e greu să adorm, de parcă pînă și somnul ar fi furat sau cerșit gazdelor mele. Mutra pe care a luat-o

nevasta lui Gregorio n-a făcut decît să se lungească în cursul nopţii şi o urîţeşte tot mai tare. Nu mai pot rămîne aici. Nici pînă la Crăciun, nici măcar pînă la Paşte, care e peste două zile. Nici pînă dimineaţă. Am să las un bilet politicos şi am să plec în vîrful picioarelor. Am să dorm într-un han lîngă port şi, de îndată ce se va ivi vreo corabie, am să plec.

Spre Orient sau spre Londra? Am mereu aceeaşi ezitare. Să dau mai întîi de carte? Sau să uit de ea şi să încerc mai curînd s-o salvez pe Marta – dar prin ce mijloc? Sau să dau uitării toate nebuniile şi să mă întorc lîngă ai mei la Gibelet? Mai mult ca oricînd, şovăi.

23 aprilie, Vinerea Mare

Sînt în noua mea cameră, la hanul numit Crucea de Malta. De la fereastră văd bazinul portului, zeci de ambarcaţiuni cu pînzele strînse. Poate că am deja sub ochi corabia care mă va duce. Sînt încă la Genova, dar am părăsit-o deja. Fără îndoială că pentru asta ea îmi şi lipseşte încă de pe acum, şi-mi redobîndesc nostalgia de emigrat.

Mi-am pus aşadar ameninţarea în practică, am fugit din casa lui Gregorio, în pofida lucrurilor neprevăzute care, în ultima clipă, s-au ivit în calea mea. Devreme, foarte devreme, mi-am adunat puţinele bagaje, am lăsat un bilet scurt în care-i mulţumeam pentru ospitalitate, un bilet din care am izgonit orice subînţeles răuvoitor, sau chiar ambiguu, nimic altceva decît mulţumiri, cuvinte de gratitudine şi de prietenie. Nici măcar făgăduiala că-i voi rambursa cele trei sute de livre pe care i le datorez, ceea ce l-ar fi jignit. Am pus scrisoarea foarte la vedere, îngreunată cu cîteva monede pentru slujitorii casei; am lăsat camera în bună rînduială ca şi cum n-aş fi locuit acolo niciodată; am ieşit.

Afară începea să se lumineze de ziuă, dar casa rămînea întunecată. Şi tăcută. Servitorii erau datori să fie deja treji, dar se fereau să facă zgomot. Camera unde dormeam se afla la etaj, lîngă o scară de lemn pe care îmi făgăduiam să cobor cu precauţii, de teamă să nu scîrţîie prea tare.

Eram încă pe treapta de sus, ţinîndu-mă bine de rampă ca să nu alunec în întuneric, cînd apăru o lumină. Ieşită nu ştiu de unde, o fată tînără, care nu putea fi decît Giacominetta. Ducea un sfeşnic cu două braţe, care lumină brusc treptele scării şi propriul ei chip. Zîmbea. Cu un zîmbet amuzat, complice. N-avea de gînd să bată în retragere. Mă văzuse ducîndu-mi bagajul şi n-am avut altă alegere decît să-mi urmez drumul mai departe. Zîmbind ca şi ea şi făcîndu-i cu ochiul ca pentru a o face să împartă secretul cu mine. Era tot atît de strălucitoare pe cît era maică-sa de ternă şi nu m-am putut împiedica să nu mă întreb dacă fiica era diferită din fire, moştenind jovialitatea de la taică-său, sau dacă vîrsta explica atitudinea fiecăreia dintre ele.

Ajuns jos, am salutat-o simplu dînd din cap, fără o vorbă, apoi m-am îndreptat spre uşă, pe care am deschis-o, apoi am închis-o încetişor în urma mea. Venise după mine cu lumina, dar nu zisese nimic, nu întrebase nimic, nici nu căutase să mă reţină. Am străbătut aleea pînă la poartă, pe care mi-a deschis-o grădinarul. I-am strecurat o monedă în palmă, apoi m-am îndepărtat.

De teamă că Gregorio, alertat de fiica sa, o să încerce să mă reţină, am luat-o pe străduţele cele mai întunecoase, mergînd repede, drept înaintea mea, pînă în port. Pînă la hanul de care am vorbit, a cărui firmă o dibuisem săptămîna trecută.

Dat fiind că am isprăvit de scris aceste rînduri, o să cobor perdelele, o să mă descalţ şi o să mă întind pe patul ăsta. Să dorm, fie şi cîteva minute, mi-ar face cel mai mare bine. Domneşte aici un miros de lavandă uscată, iar aşternuturile par curate.

Era amiază, dormisem vreo două-trei ceasuri, cînd am fost trezit din somn de un vacarm infernal. Era Gregorio care bătea darabana la uşa mea. Inspectase la rînd, mi-a zis el, toate hanurile din Genova pentru a-mi da de urmă. Plîngea. Dacă stăteam să-i dau crezare, îl trădasem, îi băgasem pumnalul în spate, îl umilisem. De treizeci şi trei de generaţii, cei din familia Mangiavacca sînt uniţi cu cei din familia Embriaco aşa cum mîna e sudată cu braţul, iar eu, într-o clipă de iritare, retezasem dintr-o lovitură nervii, venele şi oasele. I-am spus să se calmeze, să ia loc, că nu era vorba nici de trădare, nici de amputare, nici de nimic altceva de soiul ăsta, nici măcar de amărăciune. La început, m-am ferit să-i dezvălui adevăratele mele sentimente, adevărul se merită, iar el, purtîndu-se astfel, nu-l merita. Am pretins aşadar că voiam să-l las împreună cu familia sa reunită şi că plecam din casa lui cu cea mai bună amintire. Nu e adevărat, mi-a spus el, răceala nevesti-sii mă făcuse să plec. Obosit să mai neg, am admis în cele din urmă că da, e adevărat, atitudinea soţiei sale nu mă încurajase să mai rămîn. Atunci se aşeză pe pat şi plînse aşa cum n-am mai văzut niciodată vreun bărbat plîngînd.

— Aşa se poartă cu toţi prietenii mei, zise el în sfîrşit, dar e doar o aparenţă. Cînd ai să înveţi s-o cunoşti mai bine...

Stărui şi iarăşi stărui să mă întorc. Dar m-am ţinut tare pe poziţie. Nu mă vedeam întorcîndu-mă spăsit cu coada între picioare după o asemenea plecare, m-aş fi desconsiderat în ochii tuturor. I-am făgăduit doar să vin pentru masa de Paşte în casa lor, iar acest lucru este un compromis onorabil.

24 aprilie, Sîmbăta Mare

Am trecut astăzi din nou pe la Melchione Baldi, pentru a-i confirma alegerea statuii lui Bacchus şi a-l întreba dacă o putea livra la Gregorio acasă. Mă pofti să iau loc, se găsea însă în magazin o persoană de rang înalt – o doamnă Fieschi, mi se pare – cu numeroasa ei suită; am preferat aşadar să dispar discret, făgăduind să mă întorc altădată şi lăsîndu-i colegului meu adresa hanului unde locuiam, în caz că ar dori să-mi facă vreo vizită.

Aş fi vrut ca darul meu să ajungă la gazdele mele mîine spre sfîrşitul după-amiezei, în chip de mulţumire după masa de sărbătoare pe care o voi fi petrecut în compania lor. Însă Baldi nu era sigur că poate găsi comisionari în duminica Paştelui, aşa că m-a rugat să am răbdare pînă luni.

25 aprilie, zi de Paşte

Crezînd că vine în întîmpinarea dorinţelor mele, Melchione Baldi m-a pus azi într-o situaţie ruşinoasă şi stînjenitoare.

Nu-l rugasem eu să livreze statuia acasă la gazdele mele spre sfîrşitul după-amiezei? Speram astfel ca atunci cînd urma să părăsesc locuinţa lor, după ce luasem împreună masa pascală, ei să primească darul prin care îmi exprimam recunoştinţa. Cum livrarea nu părea a fi cu putinţă într-o asemenea zi, îmi spusesem că gestul meu ar putea să aibă perfect loc a doua zi şi că ar fi chiar mai delicat astfel. Politeţea se potriveşte bine cu o anume încetineală.

Însă Baldi nu voia să se expună riscului de a mă dezamăgi. De aceea făcu ce făcu şi dibui patru hamali tineri care veniră să bată la uşa gazdelor mele pe cînd eram încă în toiul

mesei. Toată lumea se ridică, începură să alerge în toate direcţiile, iar rezultatul a fost o adevărată învălmăşeală, o cumplită îmbulzeală... Eu nu mai ştiam sub ce faţă de masă să mă ascund, mai ales cînd hamalii, cu toţii neexperimentaţi şi poate şi un pic beţi, răsturnară în grădină o bancă de piatră care se sparse în două, şi începură să calce în picioare straturile de flori ca o turmă de mistreţi.

Ce ruşine pe mine! Gregorio roşea de furie reţinută, nevastă-sa îşi bătea joc de ei, iar fetele rîdeau. Ceea ce trebuia să fie un gest elegant se transformase într-o zgomotoasă bufonerie!

Ziua asta îmi rezervase deja alte cîteva subiecte de uimire.

De îndată ce, pe la amiază – şi pentru ultima oară, poate – trecusem pragul casei Mangiavacca, Gregorio mă primise ca pe un frate şi mă luase de braţ pentru a mă duce către camera lui de lucru, unde sporovăiam aşteptînd să fie gata soţia sa şi fetele sale. Mă întrebă dacă luasem vreo decizie cu privire la plecarea mea şi i-am răspuns că eram în continuare hotărît să plec în zilele următoare, înclinînd mereu spre o întoacere la Gibelet, chiar dacă încă mai şovăiam asupra destinaţiei.

Îmi spuse atunci din nou că suferea din pricina plecării mele, că voi fi întotdeauna binevenit în casa lui, şi că dacă totuşi mă hotăram să rămîn la Genova, va face în aşa fel încît să nu regret niciodată; mă întrebă apoi dacă excludeam de acum posibilitatea de a mă duce la Londra. I-am răspuns că n-o excludeam încă, dar că, în pofida atracţiei pe care o exercita asupra mea cartea despre *Al o sutălea nume*, înţelepciunea îmi poruncea să mă întorc spre Orient, pentru a relua frîiele comerţului părăsit de prea multă vreme, şi pentru a fi sigur că sora mea îşi regăsise copiii.

Gregorio, care părea că mă ascultă doar pe jumătate, începu să laude oraşele prin care aş trece dacă aş lua cumva direcţia Angliei, ca de pildă Nisa, Marsilia, Agde, Barcelona, Valencia, şi mai ales Lisabona.

Apoi mă întrebă, punîndu-şi mîna grea pe umărul meu:

— În cazul în care ţi-ai schimba părerea, ai putea să-mi faci un serviciu?

I-am răspuns cu toată sinceritatea că nimic nu mi-ar face mai multă plăcere decît să-i rambursez un pic din datoria mea morală, după toate cîte le făcuse pentru mine. Îmi explică atunci că situaţia care se crease în ultima vreme din cauza războiului anglo-olandez îi cam perturbase afacerile şi că avea un mesaj important de trimis agentului său din Lisabona, un anume Cristoforo Gabbiano. Scoase atunci din sertar o scrisoare deja scrisă şi sigilată cu pecetea sa.

— Ia-o, îmi zise el, şi păstreaz-o cu mare grijă. Dacă alegi să pleci la Londra pe mare, vei trece neapărat prin Lisabona. Şi atunci, ţi-aş fi infinit de recunoscător să-i duci scrisoarea asta lui Gabbiano dîndu-i-o personal. Mi-ai face un imens serviciu! În schimb, dacă ai opta pentru o altă destinaţie şi n-ai găsi timp de a-mi înapoia scrisoarea asta, făgăduieşte-mi că ai s-o arzi fără s-o fi desfăcut! I-am făgăduit.

O altă surpriză, mai curînd agreabilă, s-a petrecut, cu puţin timp înainte de a ne aşeza la masă, cînd Gregorio şi-a invitat fiica cea mare să mă conducă să dăm ocol grădinii. Aceste cîteva minute îmi confirmară impresiile mele foarte bune la adresa acestei fete. Mereu zîmbitoare, mergînd cu graţie, cunoscînd numele fiecărei flori. O ascultam vorbind şi-mi spuneam că dacă viaţa mea s-ar fi desfăşurat altfel, dacă n-aş fi întîlnit-o pe Marta, dacă n-aş avea casa mea, negoţul meu şi pe soră-mea la celălalt capăt al mării, aş fi putut fi fericit alături de fata lui Gregorio... Este însă prea tîrziu şi îi doresc să fie fericită fără mine.

Nu ştiu dacă, pentru a încheia această enumerare a vanelor peripeţii din ziua mea de Paşti, n-ar trebui să semnalez faptul că soţia prietenului meu, virtuoasa doamnă Orietina, m-a întîmpinat astăzi cu un zîmbet şi dînd oarece

semne de bucurie. Fără îndoială pentru că mă ştie pe punctul să plec definitiv.

Luni, 26 aprilie 1666

Eram aşezat în camera mea, în faţa ferestrei, cu privirea pierdută în depărtare, cînd uşa se deschise brusc. M-am întors. În cadrul uşii se găsea un foarte tînăr marinar care mă întrebă gîfîind, fără să lase din mînă clanţa, dacă voiam să plec la Londra. Ameţit pe dată de ceea ce îmi apăru ca o chemare a destinului, am zis da. Mă imploră atunci să mă grăbesc, pentru că foarte curînd aveau să ridice scara. Mi-am adunat repede cele cîteva bagaje în două boccele pe care le luă sub braţ ca pe două aripi de înger. Băiatul avea nişte şuviţe de păr blond pe care le ţinea strînse sub o tichie. L-am urmat pe scară, apoi pe coridor, oprindu-mă doar pentru a-i arunca femeii hangiului cîteva monede şi o vorbă de rămas-bun.

Alergarăm după aceea pe străduţe, apoi pe chei, pînă la pasarelă, pe care am urcat-o cu limba scoasă de-un cot. „A, iată-te, în sfîrşit, îmi zise căpitanul, era să plecăm fără dumneata." Gîfîiam prea tare ca să-l mai întreb ceva, am făcut doar ochii mari de uimire, dar nimeni nu-şi dădu seama.

Scriu aceste rînduri la bordul lui *Sanctus Dionisius*. Da, sînt deja pe mare.

Sosit la Genova fără să vreau, o părăsesc o lună mai tîrziu în acelaşi mod, sau aproape. Încă mai zăboveam să cîntăresc inconvenientele şi avantajele unei întoarceri rapide la Gibelet şi pe cele ale unei treceri mai întîi prin Smirna, apoi prin Chios, sau făcînd vreun alt ocol, cînd de fapt drumul meu era deja trasat de Providenţă fără ştirea mea.

Prăbuşit pe o ladă ca să-mi recapăt suflarea, nu conteneam să mă întreb dacă eu eram cel pe care-l aşteptau. Nu era cumva vreun alt călător pe care tînărul matelot avea misiunea să-l caute la hanul Crucea de Malta? Aşa că m-am sculat în picioare şi am măturat cu privirea cheiul pe toată lungimea lui, aşteptîndu-mă să văd un bărbat venind în goană strigînd şi dînd din mîini. Dar nu alerga nimeni. Nu erau acolo decît hamali aduşi de spate, vameşi liniştiţi, slijbaşi, gură-cască, plimbăreţi în straie de duminică.

Printre aceştia din urmă am recunoscut un chip familiar, cel al lui Baldi. Melchione Baldi. Pe care l-am blestemat de o sută de ori ieri la Gregorio acasă. Îmi făcea semne, stînd rezemat de un zid. Obrazul îi lucea de sudoare şi de mulţumire. Doar îmi spusese că-şi petrecea duminicile, zilele de sărbătoare şi toate orele de răgaz în port, aşteptînd să vadă navele sosind şi plecînd şi trăgîndu-i de limbă pe marinari. Negustor şi visător, „hoţ" sau, mai curînd, „tăinuitor de călătorii"... După încurcătura pe care mi-a pricinuit-o ieri, aş fi avut poftă să-i adresez mai degrabă reproşuri decît zîmbete, astfel că am fost cît pe ce să-mi întorc privirea spre a mi-o feri de privirea lui. Ar fi fost însă meschin să procedez astfel, cîtă vreme mă pregătesc să părăsesc Genova pentru totdeauna. Omul a crezut că-mi face plăcere şi probabil încă îşi mai închipuie, în acest moment, că totul s-a desfăşurat bine cu statuia lui Bacchus şi că-i sînt recunoscător. Atunci, uitînd resentimentele, i-am adresat un semn de prietenie, călduros şi curtenitor, ca şi cum tocmai îl recunoscusem de departe. Se însufleţi, dădu din mîini, evident fericit de această ultimă întîlnire. La rîndu-mi – asta fiind o trăsătură pe care mi-am reproşat-o ades – am fost uşurat de această împăcare mută.

Încet, nava porni să se îndepărteze de la chei. Baldi continua să-mi facă semne cu o batistă albă, iar eu îi răspundeam, la răstimpuri, cu un mic semn cu mîna. Totodată, priveam pretutindeni în jurul meu, tot căutînd să pricep prin ce minune

mă aflam pe acel vas. Nu eram şi nu sînt, acum în clipa cînd scriu aceste rînduri, nici trist, nici vesel. Doar intrigat.

Poate că ar fi înţelept să scriu în josul acestei file „Facă-se voia Sa!", deoarece oricum se va face...

Pe mare, 27 aprilie

Am vorbit ieri despre Providenţă, pentru că aşa am văzut că scriu poeţii şi marii călători. Dar nu mă las păcălit. Dacă nu ne considerăm cu toţii – puternici sau slabi, şmecheri sau naivi – instrumentele ei oarbe, Providenţa nu are ce căuta în călătoria asta! Ştiu perfect ce mînă mi-a trasat drumul, ce mînă m-a condus spre mare, spre soare-apune, spre Londra.

Pe moment, cu respiraţia tăiată, surprins, în vacarmul plecării, nu pricepusem. Azi-dimineaţă, în schimb, totul mi-a devenit limpede. Cînd spun totul, nu exagerez decît foarte puţin. Ştiu cine m-a împins astfel din urmă, ghicesc prin ce vicleşuguri m-a făcut Gregorio să accept ideea plecării în Anglia, dar nu-i desluşesc încă toate calculele. Presupun că tot încearcă să mă însoare cu fiică-sa şi că a vrut să evite ca eu să plec înapoi la Gibelet, de unde probabil nu m-aş mai fi întors niciodată. Călătoria asta de cîteva luni în cealaltă parte a lumii îi dă poate sentimentul că încă mă mai ţine sub oblăduirea sa.

Dar nu sînt supărat pe Gregorio, nici pe nimeni altcineva. Nimeni nu m-a silit să plec. Ar fi fost de ajuns să zic *nu* trimisului blond şi aş mai fi încă la Genova sau în drum spre Orient. Numai că eu am alergat ca să prind această navă!

Dacă Gregorio este vinovat, eu mă număr printre complicii săi, la fel ca Providenţa, anul Fiarei şi *Al o sutălea nume.*

Pe mare, 28 aprilie

Ieri-seară, cînd tocmai isprăvisem de scris cele cîteva rînduri resemnate, l-am văzut trecînd pe punte pe tînărul marinar blond ce fusese trimis după mine la han. I-am făcut semn să se apropie, cu intenţia de a-i pune vreo două-trei întrebări mai urgente. Avea însă în ochi o teamă copilărească; de aceea m-am mulţumit să-i pun în palmă o monedă de argint, fără să spun nimic.

Marea e liniştită de cînd am plecat, dar eu am tot bolit. Ca şi cum iritarea mă scutură pe mare mai mult decît valurile.

În clipa asta, nu mi se învîrte capul, şi nici măruntaiele. Dar n-am curaj să mă aplec peste paginile mele mult timp încă de acum înainte. Mirosul cernelii, pe care de obicei nu-l simt, astăzi mă deranjează.

Mă opresc brusc.

3 mai

În dimineaţa asta de luni, cînd, pentru prima oară de o săptămînă încoace, mergeam pe punte cu un pas aproape sigur, medicul vasului veni să mă întrebe dacă eram cu adevărat viitorul ginere al signorului Gregorio Mangiavacca. Amuzat de această descriere mai curînd abuzivă şi cel puţin prematură, am răspuns că făceam într-adevăr parte dintre prietenii săi, dar nu eram nicidecum rude, şi m-am informat asupra felului în care putuse afla că ne cunoşteam. Se arătă brusc jenat, de parcă i-ar fi părut rău că-mi spusese, şi se făcu în curînd nevăzut sub pretext că-l chemase căpitanul.

Incidentul ăsta mi-a revelat faptul că multe lucruri se şuşotesc, cu siguranţă, în spatele meu. Poate că se şi distrează pe seama mea la ora mesei. Ar trebui să mă supăr, numai că eu zic: n-are importanţă! n-au decît să-şi bată joc! Nu costă nimic să-l iei peste picior pe cumsecadele şi rotofeiul Baldassare Embriaco, negustor de rarităţi. În vreme ce omul care l-ar lua în zeflemea pe căpitan ar risca să fie biciuit. Cu toate astea, doar Dumnezeu ştie dacă n-ar merita sarcasmele, şi încă şi mai mult decît atît!

Judecaţi şi dumneavoastră: în loc să urmeze ruta obişnuită, să facă oprire la Nisa şi la Marsilia sau măcar într-unul din aceste două porturi, a decis să se îndrepte glonţ spre Valencia, în Spania, sub pretextul că vîntul dinspre nord-est ne-ar duce într-acolo în cinci zile. Numai că vîntul s-a dovedit capricios. După ce ne-a împins pînă în larg, şi-a pierdut suflul; apoi şi-a schimbat direcţia în fiecare noapte. Astfel că, în a opta zi de călătorie, nu am ajuns încă nicăieri! Nu zărim nici coasta spaniolă, nici pe cea franceză, nici măcar Corsica, Sardinia sau insulele Baleare. Unde ne aflăm acum? Mister! Căpitanul pretinde că ştie, şi nimeni la bord nu se încumetă să-l contrazică. O să vedem. Unii călători nu mai au merinde, iar majoritatea aproape că nu mai au apă. N-am ajuns încă la dezastru, dar ne îndreptăm într-acolo, cu toate pînzele sus!

5 mai

La bordul lui *Sanctus Dionisius*, cînd două persoane şuşotesc între patru ochi, înseamnă că vorbesc despre căpitan. Unii înalţă atunci ochii spre cer, alţii cutează acum să rîdă. Dar pentru cît timp oare inconştienţa sa ne va mai face doar să rîdem şi să şuşotim?

În ce mă privește, sînt perfect restabilit, mă plimb, mănînc din belșug, stau de vorbă cu unii și cu alții și mă uit deja cu condescendență la cei care, în jurul meu, încă mai suferă de rău de mare.

Cît despre mesele mele, n-am prevăzut nimic altceva decît să cumpăr ce s-ar vinde pe aici. Regret că n-am angajat un bucătar și nici n-am făcut provizii, dar s-a petrecut totul atît de repede! Regret mai cu seamă că nu-l mai am pe Hatem. Numai să nu i se fi întîmplat ceva și să fi ajuns teafăr și nevătămat la Gibelet...

...unde, în treacăt fie spus, ar fi trebuit să mă duc eu însumi. Astăzi, așa gîndesc; atîta timp cît n-o pornisem încă în direcția opusă, nu gîndeam așa. Asta e. Dau din umeri. Mă feresc să mă vait. Fredonez cu fața spre mare un cîntec genovez. Îmi notez în caiet, între două hotărîri ale destinului, intensele mele tergiversări... Da, asta e, mă resemnez. Din moment ce oricum totul ajunge sub pămînt, ce contează drumul! De ce ar trebui s-o iau mai curînd pe scurtături decît pe căi ocolite?

6 mai

„Un bun căpitan transformă Atlanticul în Mediterana; un căpitan prost transformă Mediterana în Atlantic" – asta a încercat să spună astăzi cu voce tare unul dintre pasagerii vasului, un venețian. Nu mie mi se adresa, ci tuturor celor ce se adunaseră lîngă bastingaj. M-am ferit să-i vorbesc, dar i-am reținut formularea, făgăduindu-mi s-o reproduc în aceste pagini.

E adevărat că avem cu toții sentimentul că ne-am pierdut în mijlocul imensității marine, și așteptăm cu neliniște clipa în care cineva va striga: „Pămînt!" De fapt, ne găsim în apele cele mai familiare și în cel mai bun anotimp.

Potrivit ultimelor zvonuri, ar trebui să acostăm mîine seară între Barcelona şi Valencia. Dacă cineva ne-ar fi spus „O să fie Marsilia" sau „Aigues-Mortes", sau „Mahon", sau „Alger", l-am fi crezut, într-atît ne-am pierdut toate reperele.

Undeva pe Mediterana, 7 mai 1666

Am schimbat azi cîteva fraze cu căpitanul. Are patruzeci de ani, se numeşte Centurione şi pot scrie liniştit că e nebun!

Nu scriu „nebun" vrînd să spun temerar sau imprudent, sau lunatic, sau extravagant... Scriu „nebun" vrînd să spun nebun. Se crede urmărit de demoni înaripaţi şi crede că scapă de ei urmînd rute sinuoase!

Dacă vreun pasager mi-ar fi făcut asemenea mărturisiri, sau vreun matelot, chirurgul sau dulgherul, aş fi dat fuga la căpitan ca să-l pună-n lanţuri şi să-l lase pe uscat la viitoarea escală. Dar ce-i de făcut cînd cel nebun e taman căpitanul?

Dacă măcar ar fi un turbat, un furios, un smintit care urlă, un nebun evident, ne-am fi adunat ca să-l stăpînim, am fi avertizat autorităţile portului unde urma să ne oprim.

Nimic din toate astea! Omul e un nebun paşnic, se plimbă cu demnitate, discută, glumeşte şi îşi împarte ordinele cu siguranţa unui şef.

Pînă azi, aproape că nu-i adresasem cuvîntul. Doar două vorbe, la Genova, cînd sosisem în goană, iar el îmi spusese că nava era gata să ridice ancora fără mine. În dimineaţa asta însă, pe cînd umbla pe punte, trecu pe lîngă mine; l-am salutat politicos, iar primele sale cuvinte au fost dintre cele mai convenţionale. După cum se procedează între genovezii care se respectă, am vorbit mai întîi de familiile noastre şi

a avut cuvinte pline de bun-simţ evocînd renumele familiei Embriaco şi trecutul Genovei.

Începusem să-mi spun că toate acele sarcasme care circulau pe seama lui erau nedrepte, cînd o pasăre trecu zburînd foarte jos pe deasupra capetelor noastre. Ţipătul ei ne făcu să ne înălţăm ochii şi am observat că interlocutorul meu era foarte neliniştit.

— Ce pasăre este? am întrebat. Un pescăruş? Un goeland? Un albatros?

Căpitanul răspunse dintr-o dată nervos:

— E un demon.

Am crezut mai întîi că era un mod de a blestema zburătoarea aceea, din cauza stricăciunilor pe care le putea pricinui. Apoi m-am întrebat dacă nu cumva aşa numesc oamenii mării acel soi de pasăre.

Totuşi omul continua, tot mai agitat:

— Mă urmăresc! Oriunde m-aş duce, dau de mine! N-au să-mi dea pace niciodată!

Fusese de ajuns o bătaie din aripi pentru ca să cadă în delir.

— De ani de zile mă urmăresc, pe toate mările...

Nu mi se mai adresa mie, mă lua doar drept martor în obscura sa conversaţie cu el însuşi sau cu demonii săi.

După cîteva secunde, mă părăsi, mormăind că se ducea să dea nişte ordine ca să schimbăm direcţia spre a ne deruta urmăritorii.

Dumnezeule mare, unde ne va duce omul ăsta?

Despre cele întîmplate, am decis să nu vorbesc cu nimeni, cel puţin deocamdată. Cu cine să vorbesc, de altfel? şi ca să spun ce? şi ce să fac? Să pun la cale o răzmeriţă? Să răspîndesc pe navă frica, suspiciunea, răzvrătirea şi să-mi asum răspunderea pentru sîngele care ar putea fi vărsat? Toate astea reprezintă lucruri mult prea grave. Şi chiar dacă tăcerea nu e soluţia cea mai curajoasă, cred că trebuie să aştept, să observ, să reflectez, păstrîndu-mi mintea trează.

Noroc de acest caiet pe care-l am pentru a-i șopti lui lucrurile asupra cărora se cuvine să păstrez tăcerea.

8 mai

Am avut în dimineața asta o conversație cu pasagerul venețian. Se numește Girolamo Durrazzi. A fost o discuție scurtă, dar curtenitoare. Dacă regretatul meu părinte ar fi putut citi aceste rînduri, aș fi scris „a fost o discuție curtenitoare, dar scurtă"...

Se află de asemenea printre noi un persan pe care oamenii de pe vas îl numesc cu jumătate de voce „prințul". Nu știu dacă este prinț, are însă ținuta unui prinț, iar doi bărbați corpolenți îl urmează îndeaproape uitîndu-se cînd în dreapta, cînd în stînga, de parcă s-ar teme pentru viața lui. Poartă barbă scurtă și un turban negru atît de subțire, atît de turtit, că ai zice că e o simplă fîșie de mătase. Nu vorbește cu nimeni, nici măcar cu cele două gărzi ale sale, se mulțumește să meargă uitîndu-se drept în față și nu se oprește uneori decît pentru a contempla zarea sau cerul.

Duminică, 9 mai 1666

În sfîrșit am aruncat ancora. Nici la Barcelona, nici la Valencia, ci pe insula Minorca, în Baleare, mai precis în portul Mahon. Recitindu-mi ultimele pagini, constat că este vorba într-adevăr de una dintre numeroasele destinații prevăzute de zvonuri. E ca și cum acest nume ar fi scris pe fața zarului aruncat în onoarea noastră de către Providență.

Decît să caut, în miezul nebuniei, un ultim semn de coerență, de ce să nu părăsesc mai curînd nava asta dementă? Ar trebui să spun: Să se ducă toți dracului fără mine! Căpitanul, chirurgul, venețianul și „prințul" persan! Și totuși, nu plec. Și totuși, nu scap. Supraviețuirea acestor necunoscuți să fie, oare, mai importantă pentru mine? Sau poate că, pentru mine, nu mai contează propria-mi supraviețuire? Curaj suprem sau supremă resemnare? Nu știu, dar rămîn.

În ultimul moment, văzînd îngrămădeala din jurul bărcilor, am decis chiar să nu cobor pe uscat, să-l chem mai curînd pe tînărul matelot blond și să-l însărcinez să facă în locul meu cumpărăturile. Se numește Maurizio și are senzația că-mi este dator cu ceva din cauza renghiului pe care mi l-a jucat. La drept vorbind, nu-i mai port deloc pică; vederea șuvițelor sale blonde mi-aduce chiar o anume consolare – dar e mai bine ca el să n-o știe.

Am scris pentru el lista cu tot ce voiam; după cum arăta de încurcat, am priceput că nu învățase niciodată să citească. I-am luat-o înapoi și l-am făcut s-o învețe pe de rost, după care i-am dat cu ce să plătească din belșug. La întoarcere, i-am lăsat restul sumei, lucru de care se arătă copleșit. Cred că va veni de acum zilnic să mă întrebe dacă am nevoie de ceva și că îmi va sta la dispoziție. Nu-l va înlocui pe Hatem, dar pare, ca și acela, șiret și cinstit totodată. Ce se poate cere în plus unui slujitor?

Într-o bună zi am să scot eu de la Maurizio numele persoanei care l-a trimis după mine la hanul Crucea de Malta. Am oare nevoie de asta, cînd știu precis ce-mi va spune? Da, dacă stau să mă gîndesc, am nevoie. Vreau să aud cu propriile mele urechi că Gregorio Mangiavacca l-a plătit ca să mă cheme în ziua aceea și să mă facă să alerg pînă la corabia care să mă ducă chiar de atunci spre Anglia! Spre Anglia sau Dumnezeu știe unde...

Acestea fiind zise, nu sînt deloc grăbit. Ne aflăm împreună pe această navă pentru încă vreo cîteva săptămîni şi va fi de ajuns să mă arăt răbdător şi abil pentru ca puştiul să mărturisească pînă la urmă tot.

11 mai

Niciodată n-aş fi crezut că mă voi împrieteni cu un veneţian!

E adevărat că pe mare, cînd se întîlnesc doi negustori în cursul unei lungi traversări, se porneşte o conversaţie. Lucrurile au mers însă mult mai departe, ne-am descoperit încă de la primele fraze atîtea preocupări comune, încît am uitat pe dată toate prejudecăţile inculcate de tatăl meu.

Neîndoielnic, contactul dintre noi a fost înlesnit de faptul că Girolamo Durrazzi, deşi născut la Veneţia, a trăit încă din copilărie sub diverse ceruri din Orient. Mai întîi în Candia, apoi la Ţariţîn, pe fluviul Volga. Şi apoi, de curînd, chiar la Moscova, unde pare să se bucure de mare prestigiu. Îşi are reşedinţa în Cartierul Străinilor, care devine, îmi zice el, un oraş într-un oraş. Poţi găsi aici birtaşi francezi, cofetari vienezi, pictori italieni sau polonezi, militari danezi sau scoţieni, şi, bineînţeles, negustori şi aventurieri de toate soiurile. A fost chiar amenajat, în afara oraşului, un teren pe care se înfruntă echipe de jucători, dînd cu piciorul în minge, ca în Anglia. Contele de Carlisle, ambasadorul regelui Charles, asistă el însuşi, uneori.

12 mai

Prietenul meu venețian m-a poftit la cină ieri în cabina sa. (Continuu să ezit și să zîmbesc încurcat de fiecare dată cînd scriu „prietenul meu venețian", dar o voi face în continuare și pînă la urmă mă voi obișnui!) Are cu el un bucătar, un valet și încă un servitor. Așa ar fi trebuit să mă echipez și eu, în loc să mă îmbarc singur, ca un vagabond și ca un proscris!

În timpul cinei, prietenul meu mi-a destăinuit motivele călătoriei sale la Londra. Are misiunea de a recruta meșteșugari englezi care să meargă să se stabilească la Moscova. Nu este, la drept vorbind, mandatat de țarul Alexei, dar a obținut din partea lui protecție și încurajări. Toți oamenii îndemînatici vor fi bineveniți, oricare le-ar fi meseria, cu condiția să nu se apuce de prozelitism. Suveranul, care este un înțelept, n-ar dori ca orașul său să devină bîrlogul fanaticilor, adepții republicii creștine, socotiți a fi numeroși în Anglia, dar care se ascund sau au plecat în exil de la întoarcerea regelui Charles, cu șase ani în urmă.

Girolamo a încercat să mă convingă să mă duc eu însumi să mă stabilesc la Moscova. Mi-a făcut din nou o descriere atrăgătoare a vieții din Cartierul Străinilor. Am spus „poate" din politețe și pentru a-i da ghes să-și continue istorisirea, însă propunerea sa nu m-a ispitit deloc. Am patruzeci de ani, sînt prea bătrîn pentru a-mi reîncepe viața într-o țară căreia nu-i cunosc limba și obiceiurile. Am deja două patrii, Genova și Gibelet, și dacă ar trebui s-o părăsesc pe una dintre ele, ar fi pentru a mă duce în cealaltă.

Pe deasupra, m-am deprins să contemplu marea, mi-ar lipsi dacă aș fi nevoit să mă îndepărtez într-o bună zi de ea. Este adevărat că nu mă simt la largul meu pe o corabie,

prefer ca picioarele mele să se afle pe uscat. Dar în preajma mării! Am nevoie de mirosurile ei înțepătoare. Am nevoie de valurile ei care mor și se nasc și iarăși mor! Am nevoie ca privirea să mi se piardă în imensitatea ei!

Înțeleg bine că te poți împăca și cu o altă imensitate, cea a nisipului deșertului sau cea a cîmpiilor înzăpezite, dar nu cînd ai văzut lumina zilei acolo unde am văzut-o eu, și cînd îți curge în vine sînge genovez.

Acestea fiind zise, îi înțeleg cu ușurință pe cei ce-și părăsesc într-o bună zi țara și pe toți cei apropiați, și care-și schimbă pînă și numele, pentru a începe o viață nouă într-o țară nesfîrșită. Fie că e vorba de Americi sau de Moscovia. Strămoșii mei n-au procedat la fel? Strămoșii mei, dar și strămoșii tuturor oamenilor. Toate orașele au fost întemeiate și populate de oameni veniți de aiurea, toate satele așijderea, pămîntul nu s-a umplut decît prin migrații succesive. Dacă aș mai avea inima șovăielnică și picioarele ușoare, poate că aș fi întors spatele mării mele natale pentru a mă duce în acel Cartier al Străinilor al cărui nume mă ispitește.

13 mai

Este oare adevărat că regele Franței a plănuit să cotropească ținuturile sultanului otoman și că a pus chiar să i se pregătească de către miniștrii săi un plan de atac amănunțit? Așa mă asigură Girolamo, citînd în sprijinul spuselor sale diverse mărturii pe care nimic nu mă îndreptățește să le pun la îndoială. El afirmă chiar că regele a intrat în legătură cu *sufi*-ul din Persia cu scopul ca acesta, mare dușman al sultanului, să provoace tulburări la o dată convenită pentru a atrage armatele turcești spre Georgia, Armenia și

Atropatena[1]. Între timp, cu ajutorul veneţienilor, regele Ludovic ar pune stăpînire pe Candia, insulele Egee, Strîmtori şi poate chiar şi pe Ţara Sfîntă.

Deşi acest lucru nu mi se pare de neconceput, mă mir că veneţianul meu vorbeşte atît de deschis cu un om pe care l-a întîlnit de curînd. E un flecar, cu siguranţă, dar aş greşi dacă l-aş condamna pentru asta, cînd, datorită lui, aflu atîtea lucruri şi cînd singurul motiv al indiscreţiei sale este prietenia pentru mine şi încrederea pe care mi-o arată.

Am rumegat toată noaptea proiectele regelui Franţei şi n-am motive să mă bucur. Desigur, dacă soarta armelor i-ar fi favorabilă şi dacă ar putea definitiv pune mîna pe insule, pe Strîmtori şi pe tot ansamblul care este Levantul, n-aş avea de ce mă plînge. Dar, dacă s-ar arunca împreună cu veneţienii în vreo încercare temerară şi lipsită de consecinţe, răzbunarea sultanului s-ar abate asupra mea şi a semenilor mei, da, asupra noastră, a negustorilor stabiliţi în Scări[2]. Cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît mă conving că un astfel de război ar fi, încă de la declanşare, o calamitate pentru mine şi ai mei. De-ar vrea Cerul ca el să n-aibă niciodată loc!

Tocmai am recitit aceste ultime rînduri, ca şi pe cele care le precedă, şi mă întreb deodată dacă nu e primejdios să scriu asemenea lucruri şi să formulez astfel de dorinţe. Bineînţeles, scriu totul în păsăreasca mea proprie pe care nimeni altul n-ar putea s-o descifreze. Dar asta e valabil doar pentru însemnările mele intime, pe care le ascund de apropiaţii mei şi de eventuali curioşi. Dacă autorităţile şi-ar băga într-o bună zi nasul, dacă un *wali* oarecare, un paşă, un cadiu, şi-ar pune în minte să descopere ce am notat

1. Actualul Azerbaidjan (n. tr.).
2. Scările Levantului, nume dat porturilor comerciale din Mediterana aflate sub dominaţie turcească (n. tr.).

acolo, şi m-ar ameninţa cu ţeapa sau m-ar supune la tortură pentru ca să-i destăinui cheia, cum i-aş putea ţine piept? I-aş dezvălui secretul codului meu şi el ar putea atunci afla că eu aş fi încîntat dacă regele Franţei ar pune mîna pe Levant.

Poate că ar trebui să rup pagina asta în ziua în care mă voi întoarce în Orient. Şi chiar să mă feresc pe viitor să vorbesc despre astfel de lucruri. Dau dovadă desigur de o prudenţă excesivă, nici un *wali* şi nici un paşă nu vor veni să scotocească prin însemnările mele. Dar, cînd e cineva în poziţia mea, cînd te afli în ţară străină de atîtea generaţii, la discreţia oricărei insulte, oricărui denunţ, prudenţa nu mai e doar o atitudine, ea este chiar lutul din care sînt alcătuit.

14 mai

Am schimbat azi cîteva vorbe cu persanul poreclit „prinţul". Tot nu ştiu dacă e prinţ sau negustor, nu mi-a spus-o.

Se plimba, după obicei, iar eu mă aflam în drumul său. Mi-a zîmbit şi am văzut în asta un semn de încurajare ca să-l abordez. Cînd am făcut un pas spre el, oamenii săi intrară în alertă, dar cu un gest le făcu semn să stea liniştiţi şi se strădui să mă salute cu o uşoară plecăciune. Am rostit atunci cuvinte de întîmpinare în arabă, iar el mi-a răspuns pe măsură.

Cu excepţia formulelor consacrate pe care orice musulman le cunoaşte, omul vorbeşte araba cu dificultate. Ne-am putut totuşi prezenta unul altuia şi vom putea, cred, dacă se iveşte prilejul, să susţinem o conversaţie. Îmi spune că se numeşte Ali Esfahani şi că face o călătorie de afaceri. Mă îndoiesc că acesta ar fi adevăratul său nume. Ali este la ei prenumele

cel mai răspîndit, iar Ispahan este capitala lor. La drept vorbind, acest „prinț" nu mi-a dezvăluit mare lucru despre sine. Dar acum ne-am prezentat unul altuia și vom putea sta de vorbă.

Cît despre Girolamo, prietenul meu venețian, continuă să-mi înalțe în slăvi Moscova și pe țarul Alexei, pe care-l stimează foarte. Îl descrie ca pe un suveran preocupat de soarta supușilor săi și dornic să atragă spre împărăția sa negustori, meșteșugari și cărturari. Însă nu toată lumea în Rusia îi privește pe străini cu atîta bunăvoință. Dacă țarul pare încîntat de cele ce se întîmplă în capitala sa, care pînă atunci fusese doar un sat mare și posac, dacă pozează cu plăcere pictorilor, se pune la curent cu ultimele excentricități și dorește să aibă de acum propria sa trupă de actori, ca regele Franței, există chiar la Moscova, și mai cu seamă în restul țării, mii de popi arțăgoși cărora li se pare că văd în toate noutățile astea semnele Antihristului. Ceea ce se petrece în Cartierul Străinilor nu e în ochii lor decît dezmăț, corupție, nelegiuire și blasfemie, auguri ai iminentei domnii a Fiarei.

În legătură cu acest lucru, Girolamo mi-a povestit un incident dintre cele mai grăitoare. O trupă de napolitani s-a dus, vara trecută, să se producă la Moscova în fața unui văr al țarului. Erau acolo comedieni, muzicieni, jongleri, ventriloci... La un moment dat, un om pe nume Percivale Grasso a prezentat un spectacol foarte impresionant: o paiață cu cap de lup, la început culcată pe jos, s-a ridicat, a început să vorbească, să cînte, să meargă legănîndu-se, să danseze, fără să se vadă nici o clipă mîna omului care o mînuia de pe un scaun ascuns îndărătul unei draperii. Toată lumea de față părea vrăjită. Și, deodată, un popă s-a ridicat și a început să urle că înaintea lor se afla diavolul în persoană; cita fraze din Apocalipsă care ziceau „Și i s-a dat ei să insufle duh chipului Fiarei, ca chipul Fiarei să și grăiască". Scoase

atunci din buzunar o piatră pe care o azvîrli spre scenă. Alte cîteva persoane, care veniseră cu el, făcură la fel. Apoi începură toţi să profereze înjurături la adresa napolitanilor, a străinilor şi la adresa acelora care aveau vreo legătură cu ceea ce ei socotesc a fi lucruri diavoleşti şi nelegiuiri. Şi să vestească iminenţa sfîrşitului timpurilor şi cea a Judecăţii de Apoi. Spectatorii începură s-o ia la goană, unii după alţii; nici măcar vărul ţarului nu cuteză să se pună de-a curmezişul acestor turbaţi; iar trupa a fost nevoită să părăsească Moscova a doua zi în zori.

În vreme ce prietenul meu îmi povestea toate astea cu belşug de amănunte, mi-am amintit de acel vizitator care venise la mine la Gibelet, acum cîţiva ani, avînd asupra sa o carte care vestea sfîrşitul lumii chiar pentru anul acesta, pentru 1666. Se numea Evdokim. I-am vorbit despre el lui Girolamo. Numele ăsta nu i-a spus nimic, dar cunoaşte bine *Cartea Credinţei una, adevărată şi ortodoxă*, şi nu trece zi fără să fie evocată în faţa lui această prevestire. El personal o ia mai uşor, vorbind despre prostie crasă, ignoranţă şi superstiţie, ceea ce m-a reconfortat mult; adaugă însă că acolo, majoritatea oamenilor cred cu tărie în ea. Unii avansează chiar şi o dată precisă. Pretind, pe seama nu ştiu căror calcule calendaristice, că lumea nu va mai trăi după sărbătoarea Sfîntului Simeon, care cade la întîi septembrie şi care reprezintă pentru ei începutul anului[1].

1. Este vorba de începutul anului bisericesc pentru ortodocşi (n. tr.).

15 mai '66

Cred că am cîştigat astăzi încrederea „prinţului" din Ispahan, sau poate că ar fi mai bine să scriu că i-am trezit interesul.

Ne-am încrucişat, la plimbare, şi am făcut cîţiva paşi împreună, în cursul cărora am enumerat diversele oraşe pe care le-am străbătut în lunile din urmă. La fiecare nume, dădea politicos din cap, dar cînd am menţionat Smirna, am remarcat o schimbare în privirea sa. Pentru a mă stimula să vorbesc mai mult, repetă pe un ton evocator „Izmir, Izmir", ceea ce reprezintă numele turcesc al oraşului. I-am spus că am stat acolo patruzeci de zile şi că am văzut cu propriii mei ochi, şi încă de două ori, pe evreul care se pretinde mesia. Interlocutorul meu mă luă atunci de braţ, mă numi onorabilul său prieten şi-mi destăinui că i se aduseseră la cunoştinţă multe lucruri contradictorii despre acest „Sabbatai Levi".

Am rectificat:

— Numele, aşa cum am auzit nişte evrei rostindu-l, ar fi mai curînd Sabbatai Zevi, sau Tsevi.

Mi-a mulţumit că i-am corectat astfel eroarea şi m-a rugat să-i spun ce anume văzusem, ca să ştie să deosebească, în tot ce se aude despre acest personaj, negrul de alb.

I-am povestit anumite lucruri şi i-am făgăduit încă şi mai multe.

16 mai

Ieri am vorbit despre încrederea „prinţului", pe care se pare că am cîştigat-o, apoi mi-am schimbat părerea vorbind mai degrabă de curiozitatea pe care i-am trezit-o. Am avut

dreptate să fac această distincţie, astăzi însă pot relua cuvîntul „încredere". Căci, dacă ieri omul m-a făcut doar să vorbesc, azi a vorbit el însuşi.

Nu mi-a făcut adevărate confidenţe – de ce mi le-ar fi făcut, de altfel? Însă, venind de la el, vreau să zic de la un personaj care se află în ţară străină şi care, în mod evident, păstrează secretul, puţinul pe care mi l-a spus e o dovadă de stimă şi un semn de încredere.

Mi-a spus mai ales că nu călătorea pentru afaceri, în sensul obişnuit al cuvîntului, ci pentru a observa lumea şi pentru a lua cunoştinţă de lucrurile ciudate care se produc. Sînt convins, fără ca el să mi-o fi spus, că e vorba despre un personaj foarte sus-pus, poate propriul frate al marelui *sufi* sau poate vreun văr al acestuia.

M-am gîndit să-l prezint lui Girolamo, dar prietenul meu veneţian e cam vorbăreţ, celălalt s-ar putea speria şi, în loc să se deschidă treptat ca un trandafir timid, riscă să se închidă brusc.

Îi voi frecventa aşadar separat, dacă nu cumva se vor întîlni de la sine, fără mijlocirea mea.

17 mai

Prinţul m-a poftit astăzi în „palatul" său. Cuvîntul nu este exagerat dacă luăm în considerare caracterul relativ al lucrurilor. Marinarii dorm într-un soi de hambar, eu într-o cabină, Girolamo şi suita sa într-o casă, iar Ali Esfahani, care ocupă o întreagă înşiruire de încăperi pe care le-a tapetat cu covoare şi cu perne după moda persană, stă ca într-un palat. Numără printre oamenii săi un majordom, un tălmaci, un bucătar cu ajutorul lui, un valet care-l îmbracă

și patru oameni la toate, pe lîngă cele două gărzi pe care le numește „fiarele mele".

Tălmaciul este un cleric francez, originar din Toulouse, care răspunde la numele de „părintele Ange". Prezența sa alături de Ali m-a uimit destul, cu atît mai mult cu cît și-au vorbit în persană. N-am putut afla nimic în plus, căci omul s-a făcut nevăzut de îndată ce stăpînul lui i-a spus că ne vom putea înțelege în arabă.

În cursul serii, amfitrionul meu mi-a povestit o istorie dintre cele mai ciudate. Potrivit căreia, noapte de noapte, de la începutul acestui an, mai multe stele dispar de pe cer. Ar fi suficient, zicea el, să stai să observi bolta în întuneric, fixînd locurile unde există o mare concentrare de stele, pentru a constata că unele dintre ele se sting brusc pentru a nu se mai reaprinde. Pare convins că bolta se va goli încetul cu încetul de-a lungul anului pînă ce se va face complet neagră.

Pentru a-i verifica spusele, m-am așezat pe punte și am stat acolo o bună parte a nopții, cu capul dat pe spate, uitîndu-mă la cer. Am încercat să fixez niște puncte precise, dar de fiecare dată mi se împăienjeneau ochii. După o oră, mi s-a făcut frig și m-am dus la culcare înainte de a fi putut căpăta vreo certitudine.

18 mai

I-am povestit istoria cu stelele amicului meu venețian, care a izbucnit în rîs mai înainte chiar să fi terminat. Noroc că nu i-am spus de la cine știam povestea. Și noroc, de asemenea, că am avut înțelepciunea să nu le fac cunoștință acestor doi tovarăși de drum.

Continuînd să-și bată joc de zvonurile referitoare la sfîrșitul lumii, Girolamo mi-a adus la cunoștință lucruri care

m-au îngrijorat destul de tare. Încerc în compania lui aceeaşi stinghereală pe care o încercam cîndva stînd de vorbă cu Maimun; pe de-o parte, am o mare poftă să-i împărtăşesc seninătatea, disprețul față de orice superstiţie, ceea ce mă face să fiu de acord în mod făţiş cu toate vorbele sale; dar în acelaşi timp, nu izbutesc să împiedic ca aceste superstiţii, chiar şi cele mai aberante dintre ele, să mi se încuibeze în minte. „Şi dacă aceşti oameni ar avea dreptate?", „Şi dacă lumea s-ar afla într-adevăr la mai puţin de patru luni pînă la stingerea ei?" – astfel de întrebări îmi zboară prin minte, fără voia mea, şi, deşi sînt convins de deşertăciunea lor, nu reuşesc să mă descotorosesc de ele. Ceea ce mă necăjeşte şi mă face să mă simt ruşinat, de două ori ruşinat. Ruşinat că împărtăşesc temerile ignoranţilor şi ruşinat că am faţă de prietenul meu o atitudine atît de perfidă, dînd din cap complice în semn de aprobare, dar contrazicîndu-l în străfundul sufletului.

Am încercat aceleaşi sentimente ieri, în timp ce Girolamo îmi vorbea de anumiţi moscoviţi numiţi Capitoni, care tînjesc după moarte, zice-se, „pentru că sînt convinşi că Hristos va reveni curînd în această lume pentru a-şi statornici împărăţia şi pentru că ei ar vrea să fie dintre aceia care vor apărea alături de El, în alaiul său, mai degrabă decît în mijlocul mulţimii păcătoşilor care îi vor simţi fulgerele. Aceşti oameni trăiesc în afara oricărei autorităţi, în mici grupuri risipite pe imensitatea teritoriului. Ei consideră că lumea întreagă este acum condusă de Antihrist, că întreg pămîntul este populat cu osîndiţi, chiar şi Moscovia, chiar şi Biserica ale cărei rugăciuni şi rituri nu le mai recunosc. Şeful lor le recomandă să se înfometeze pînă ce mor, pentru că astfel nu se fac vinovaţi de sinucidere. Alţii însă, simţindu-se presaţi de timp, nu mai şovăie să încalce în cel mai rău mod cu putinţă legea divină. Nu trece săptămînă fără să nu fie aduse şi povestite, din cutare sau cutare regiune a acestei imense ţări, istoriile cele mai înspăimîntătoare.

Grupuri mai mult sau mai puțin numeroase se adună în cîte o biserică sau chiar într-un simplu hambar, blochează ușile și își dau foc în mod deliberat, jertfindu-se astfel familii întregi, în mijlocul rugăciunilor și urletelor copiilor".

Imaginile astea mă bîntuie de cînd le-a evocat Girolamo. Mă gîndesc la ele zi și noapte și mă tot întreb dacă se poate concepe că toți oamenii ăștia mor degeaba. Se poate oare înșela cineva în asemenea hal încît să-și sacrifice viața cu atîta cruzime dintr-o simplă eroare de judecată? Nu pot decît să am respect pentru ei, dar amicul meu venețian îmi spune că nu are deloc. Îi compară cu niște animale ignorante și consideră că au un comportament stupid, criminal și totodată nelegiuit. Cel mult simte pentru ei puțină milă, dar mila aceea care nu e decît crusta disprețului. Iar atunci cînd îi mărturisesc că mi se pare crudă atitudinea lui, mi-o întoarce că nu va fi niciodată la fel de crud față de ei pe cît sînt ei de cruzi față de ei înșiși, de nevestele și de copiii lor.

19 mai

Dacă stingerea stelelor mi se pare greu de verificat, ceea ce povestea prietenului meu persan demonstrează fără umbră de îndoială este că el e la fel de preocupat ca și mine de tot ce se spune în legătură cu anul acesta blestemat.

Nu, nu ca mine, mult mai mult decît mine. Eu rămîn împărțit între iubirile mele, afacerile mele, visele mele banale, grijile mele obișnuite și trebuie să-mi constrîng în fiecare zi temperamentul delăsător să nu renunțe la a mai merge pe urmele cărții *Al o sutălea nume*. Mă gîndesc la Apocalipsă cu intermitențe, cred în lucruri fără să prea cred, scepticul pe care taică-meu l-a cultivat în mine mă pune la adăpost de marile excese ale Credinței – sau ar trebui poate să spun

că-mi interzice orice constanță, fie că e vorba de menținerea rațiunii sau de căutarea himerelor.

Să mă întorc însă la „prințul" meu, care îmi este și prieten. Mi-a enumerat astăzi prezicerile pe care le-a adunat în legătură cu anul în curs. Venite din toate colțurile lumii, ele sînt foarte numeroase. Unele pe care le cunoșteam deja, altele deloc sau imperfect. Știe mult mai mult decît mine, dar știu și eu unele lucruri pe care el le ignoră.

Există înainte de toate, desigur, prezicerile moscoviților și ale evreilor. Cele ale sectanților din Alep și cele ale fanaticilor englezi. Cele, foarte recente, ale unui anume iezuit portughez. Și apoi acelea – în ochii lui cele mai neliniștitoare – ale celor patru mari astrologi ai Persiei, care în mod obișnuit nu sînt de acord unul cu altul, disputîndu-și favorurile suveranului, și care ar fi afirmat cu toții într-un glas că în anul acesta oamenii îl vor chema pe Dumnezeu pe numele Lui ebraic, așa cum o făcuse Noe, și că se vor produce lucruri care nu s-au mai produs de pe vremea lui Noe.

— Un nou potop va inunda lumea? am întrebat.

— Da, însă de data asta un potop de foc!

Felul în care noul meu prieten a rostit această ultimă frază mi-a amintit de nepotul meu Bumeh. Tonul acela triumfător care vestea cele mai rele calamități! Ca și cum Creatorul, luîndu-i confidenți, le-ar fi făgăduit implicit imunitatea.

20 mai

M-am tot gîndit, în cursul nopții, la cuvintele astrologilor persani. Nu atît la amenințarea cu un nou potop, întîlnită în toate prezicerile despre sfîrșitul lumii, cît mai ales la aluzia referitoare la numele lui Dumnezeu și, în mod straniu,

la numele Său ebraic. Presupun că acesta este tetragrama sacră pe care nimeni n-are voie s-o rostească – dacă am citit corect Biblia – cu excepția marelui preot, o singură dată pe an, în Sfînta Sfintelor, de ziua Ispășirilor. Ce ar trebui să se întîmple dacă, la cererea lui Sabbatai, mii de oameni din toată lumea s-ar pune să rostească cu voce tare numele inefabil? Cerul nu se va mînia oare, pînă la a nimici pămîntul și pe cei ce l-au populat?

Esfahani, cu care am stat îndelung de vorbă astăzi, nu vede deloc lucrurile în același fel. Pentru el, dacă numele inefabil este rostit de oameni, nu e pentru a sfida planurile lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, pentru a grăbi împlinirea lor, spre a grăbi sfîrșitul timpurilor, spre a grăbi eliberarea; și mi s-a părut că nu e deloc deranjat de faptul că așa-zisul mesia din Smirna plănuiește această universală încălcare.

L-am întrebat atunci dacă, după părerea sa, tetragrama revelată lui Moise n-ar fi totuna cu al o sutălea nume al lui Allah pe care-l caută anumiți exegeți ai Coranului. Întrebarea mea i-a plăcut atît de mult, încît m-a luat pe după umeri cu mîna dreaptă și m-a condus să facem astfel cîțiva pași împreună, aproape împingîndu-mă, iar felul ăsta de familiaritate venind din partea lui m-a făcut să roșesc.

— Este o plăcere, zise el în cele din urmă, cu o anume emoție în voce, e o plăcere să călătorești în compania unui erudit.

M-am ferit să-i schimb părerea, deși, în ochii mei, un erudit e un om în stare să răspundă la o asemenea întrebare mai curînd decît omul care o pune.

— Vino! Urmează-mă!

Mă duse spre o cămăruță pe care o numi „cabinetul meu cu taine". Presupun că mai înainte ca acest personaj să se fi îmbarcat pe navă, locul ăsta n-avea nici măcar un nume, nici „cabinet", nici „cameră", nici „cabină", doar un loc cu destinație nedeslușită, taman bun ca să uiți acolo niște saci spintecați. Acum însă, pereții despărțitori din lemn sînt

îmbrăcați în draperii, dușumeaua e acoperită cu un covoraș de dimensiunile ei, iar aerul e înmiresmat de tămîie. Ne-am așezat față-n față pe două perne groase. De tavan atîrna o lampă cu ulei. Ne-au fost aduse cafea și dulciuri, și așezate pe un cufăr la stînga mea. De cealaltă parte, se afla o deschizătură largă neregulată ce dădea spre zarea albastră. Aveam plăcuta impresie că mă întorsesem în odaia mea de copil, acolo, la Gibelet, în fața mării.

— Are Dumnezeu un nume, ascuns, care s-ar adăuga celor nouăzeci și nouă pe care le cunoaștem? Dacă are unul, care este el? Este un nume ebraic? Un nume siriac? Un nume arab? Cum să-l recunoaștem dacă l-am vedea într-o carte sau dacă l-am auzi? Cine, în trecut, l-a cunoscut? Și ce puteri conferă acest nume acelora care îl dețin?

Prietenul meu începuse să alinieze întrebările fără grabă. Privindu-mă uneori; dar cel mai adesea cu chipul întors spre larg. Îi contemplam atunci pe îndelete profilul uscat de acvilă și sprîncenele fardate.

— Încă din zorii islamului, învățații dezbat un verset din Coran, care revine de trei ori în termeni asemănători și care suferă diverse interpretări.

Esfahani îl cită, cadențînd cu grijă silabele: *„fa sabbih bismi rabbika-l-azîm"*; ceea ce s-ar putea tălmăci în limba noastră prin: „Slăvește numele Dumnezeului tău, cel foarte mare".

Ambiguitatea provine din faptul că, în construcția frazei arabe, epitetul „l-azîm", „cel mare", s-ar putea referi fie la Dumnezeu, fie la numele său. În primul caz, n-ar fi în acest verset decît un îndemn cît se poate de normal la slăvirea numelui lui Dumnezeu. Dar dacă interpretarea a doua este cea bună, versetul ar putea fi înțeles ca și cum ar zice: „slăvește-l pe Dumnezeul tău prin numele său cel mai mare", ceea ce ar lăsa să se înțeleagă că există, printre diferitele nume ale lui Dumnezeu, un nume major, superior tuturor celorlalte, și a cărui invocare ar avea virtuți neobișnuite.

— Dezbaterea continua astfel de veacuri, partizanii fiecărei interpretări găsind sau crezînd că găsesc în Coran, sau în diversele spuse atribuite Profetului, cu ce să-și argumenteze teza și s-o infirme pe cea a adversarilor. Cînd iată că un nou argument, un argument puternic, a fost avansat de un erudit din Bagdad, cunoscut sub numele de Mazandarani. Nu spun că a convins pe toată lumea, oamenii rămîn și astăzi pe poziții divergente, cu atît mai mult cu cît acest om nu era un personaj dintre cele mai recomandabile, se spunea despre el că practica alchimia, scria cu alfabete magice și cultiva diverse științe oculte. Avea însă numeroși discipoli, iar casa lui, se spune, nu se golea niciodată; de aceea argumentul său a zdruncinat certitudinile și a trezit apetitul învățaților, precum și pe al profanilor.

Potrivit „prințului", argumentul lui Mazandarani s-ar putea rezuma după cum urmează: dacă versetul cu pricina a putut fi înțeles în două moduri diferite, asta înseamnă că Dumnezeu – care este, pentru musulmani, autorul însuși al Coranului – a dorit această ambiguitate.

— De fapt, insistă Esfahani, fără să indice cu limpezime că era de acord cu această părere, dacă Dumnezeu a ales această formulare și nu alta, și dacă El a repetat-o de trei ori în termeni aproape identici, în mod evident nu poate fi din eroare sau stîngăcie sau inadvertență sau proastă cunoaștere a limbii – toate aceste ipoteze sînt de neconceput fiind vorba despre El. Dacă El a făcut-o, înseamnă că a fost absolut cu bună știință!

Transformînd astfel, întrucîtva, îndoiala în certitudine și obscuritatea în limpezime, Mazandarani s-a întrebat: De ce a dorit Dumnezeu această ambiguitate? De ce nu a spus El limpede creaturilor sale că numele suprem nu există? Și tot el a răspuns: dacă Ziditorul a ales să se exprime ambiguu în problema numelui suprem, nu este, evident, pentru a ne înșela, pentru a ne amăgi – astfel de planuri, venind din partea Sa, ar fi, încă o dată, de neconceput; El n-a putut să

ne lase să credem că numele suprem ar putea exista, dacă el n-ar exista! Aşadar, numele suprem există, în mod obligatoriu; iar dacă Cel-Prea-Înalt nu ne spune acest lucru în mod explicit, înseamnă că nesfîrşita Sa înţelepciune Îi spune să arate calea doar oamenilor care o merită. La lectura versetului deja citat – „Slăveşte numele Dumnezeului tău, cel foarte mare" –, la fel ca pentru multe alte versete coranice, mulţimea va rămîne convinsă că a priceput tot ce era de priceput; în vreme ce aleşii, iniţiaţii, se vor putea strecura prin uşa subtilă pe care El o va fi întredeschis în folosul lor.

Socotind că a stabilit astfel, fără umbră de îndoială, că al o sutălea nume există, şi că Dumnezeu nu ne interzice să-l cunoaştem, Mazandarani a făgăduit discipolilor săi să spună într-o carte ce nu este acest nume, şi ce este el.

— Cartea asta, a scris-o? am întrebat eu cu o voce cam ruşinată.

— Şi aici părerile sînt divergente. Unii pretind că n-a scris-o niciodată, alţii afirmă că a scris-o şi că se numeşte *Cartea celui de-al o sutălea nume* sau *Tratatul despre al o sutălea nume*, sau de asemenea *Dezvăluirea numelui ascuns.*

— Am văzut trecînd prin magazinul meu o carte care se numeşte aşa, dar n-am ştiut niciodată dacă era de mîna lui Mazandarani. Era cel mai puţin fals lucru pe care-l puteam spune fără să mă dau de gol.

— O mai ai?

— Nu. Mai înainte chiar de a fi putut s-o citesc, un trimis al regelui Franţei mi-a cerut-o, iar eu i-am dat-o.

— În locul dumitale, eu n-aş fi dat cartea asta, nu înainte de a o fi citit. Dar nu regreta nimic, era cu siguranţă un fals...

Cred că am reprodus destul de fidel cuvintele lui Esfahani, sau măcar esenţialul, căci am stat de vorbă vreme de trei ceasuri încheiate.

Mi-a vorbit cu sinceritate, cred, şi am de gînd să-i vorbesc cu tot atîta sinceritate la viitoarele noastre întîlniri. Continuînd

totodată să-i pun întrebări, căci știe, sînt sigur, infinit mai multe lucruri decît mi-a spus.

21 mai

Searbădă, searbădă zi.

Pe cît de multe bucurii și cunoștințe mi-a adus cea de ieri, pe atît de multe dezamăgiri și motive de iritare mi-a adus aceasta.

La trezire, deja mă simțeam cuprins de greață. O revenire a răului de mare, pricinuită de legănările vasului sau poate că abuzasem în ajun de zaharicalele persane pe bază de semințe de pin, fistic, năut și cardamă.

Nesimțindu-mă în formă și neavînd nici poftă de mîncare, m-am hotărît să țin regim toată ziua în strîmta mea cabină și să stau să citesc.

Mi-ar fi plăcut să continuu conversația cu „prințul", dar nu eram în stare să mă înfățișez în fața nimănui; mi-am zis, în chip de consolare, că era poate mai bine să nu mă arăt prea stăruitor, prea curios, de parcă aș fi vrut să-l iscodesc.

Cînd, la începutul după-amiezei, la ceasul cînd toți își fac siesta, m-am decis să dau o raită, puntea era efectiv pustie. L-am văzut însă brusc, la cîțiva pași de mine, pe căpitan, rezemat de bastingaj, părînd cufundat în meditație. Dacă n-aveam nici un chef să-i vorbesc, nu voiam nici să dau impresia că fug. Atunci mi-am continuat plimbarea cu același pas și, ajungînd în dreptul lui, l-am salutat curtenitor. Făcu același lucru, dar cu un aer cam absent. Pentru a nu prelungi prea mult tăcerea, l-am întrebat cînd aveam să acostăm și în ce port anume.

Era, mi se pare mie, întrebarea cea mai obișnuită, cea mai banală pe care un pasager ar putea-o pune căpitanului.

Dar numitul Centurione întoarse bărbia spre mine cu un aer bănuitor.

— Pentru ce întrebarea asta? Ce încerci să afli?

Pentru ce dracu' ar vrea un călător să știe încotro merge nava pe care s-a îmbarcat? Mi-am păstrat însă zîmbetul pentru a explica, aproape scuzîndu-mă:

— Păi n-am cumpărat prea multe merinde la ultima noastră escală, încep să duc lipsă de anumite lucruri...

— Rău ai făcut! Un călător trebuie să fie prevăzător.

Puțin mai lipsea ca să-mi aplice o corecție. Mi-am adunat rezervele de răbdare și de politețe pentru a rosti o formulă de rămas-bun și m-am îndepărtat.

Peste un ceas îmi trimitea o porție de supă prin Maurizio. Chiar dacă aș fi fost perfect sănătos, nu m-aș fi apropiat de ea; cu atît mai mult azi, cînd îmi simt măruntaiele sensibile.

În vreme ce îl rugam pe tînărul matelot să transmită mulțumirile mele, am exprimat la adresa căpitanului cîteva sarcasme usturătoare. Dar Maurizio se îndărătnici să reacționeze ca și cum n-ar fi auzit nimic, iar atunci nu mi-a rămas de făcut decît să mă prefac că n-am spus nimic.

Așa s-a desfășurat ziua mea, iar acum mă aflu în fața paginii de însemnări, cu pana-n mînă și cu ochii-n lacrimi. Dintr-o dată, totul îmi lipsește aici. Uscatul, și Gibelet, și Smirna, și Genova, și Marta, și pînă și Gregorio.

Searbădă zi, cu adevărat searbădă.

24 mai

Am aruncat ancora în portul Tanger, care se află dincolo de Gibraltar și de Coloanele lui Hercule și care aparține de puțină vreme coroanei Angliei – lucru pe care nu-l știam, o

mărturisesc, pînă azi-dimineață. E adevărat că a aparținut timp de două veacuri Portugaliei, care-l cucerise prin forță; dar cînd infanta Catalina (Catherine) de Braganza a fost dată în căsătorie acum patru-cinci ani regelui Charles, i-a adus acestuia în chip de zestre două orașe, unul fiind acesta, celălalt Bombay în India. Mi s-a spus că ofițerilor englezi trimiși aici nu le place deloc și că rostesc cuvinte nepoliticoase la adresa a ceea ce ei consideră a fi un dar lipsit de valoare.

Totuși, orașul mi s-a părut cochet, principalele sale străzi sînt drepte și largi, mărginite de case solid construite. Am văzut de asemenea cîmpuri întregi cu portocali și lămîi, care răspîndesc un parfum dintre cele mai persistente. Domnește aici o atmosferă plăcută datorită apropierii de Mediterana, de Atlantic, de deșertul care nu e departe, și de munții Atlas. Nici o altă regiune, mi se pare mie, nu e așezată la răspîntia a patru climate. După mine, acesta este un pămînt pe care orice rege ar fi fericit să-l posede. Am întîlnit, plimbîndu-mă, un bătrîn burghez de origine portugheză care s-a născut în acest oraș, pe care a refuzat să-l părăsească o dată cu soldații regelui său. Se numește Sebastiao Magalhaes. (N-o fi cumva un descendent al celebrului navigator[1]? Nu, mi-ar fi spus-o, cu siguranță...) El e cel care mi-a povestit ce se șușotește și e convins că batjocura ofițerilor englezi este motivată doar de faptul că soția suveranului lor este „papistașă"; unii dintre ei cred că Papa însuși a favorizat pe ascuns această căsătorie pentru a încerca să readucă Anglia în sînul bisericii.

Dar, dacă îi dau crezare interlocutorului meu, această alianță s-ar explica altfel: Portugalia se află constant în război cu Spania, care n-a renunțat s-o recucerească, și astfel caută să-și întărească legăturile cu dușmanii dușmanului ei.

---

1. Magalhaes este numele portughez al lui Magellan (n. tr.).

Îmi promisesem că, la cea dintîi escală, îi voi invita și trata regește pe cei doi prieteni, persan și venețian, neavînd posibilitatea de a le oferi un ospăț la bord. Aveam de gînd să mă interesez care e locul unde se mănîncă cel mai bine, iar cînd am avut norocul să nimeresc peste senhor Magalhaes, i-am cerut sfatul. Mi-a răspuns pe dată că eram binevenit în casa lui ; i-am mulțumit și i-am explicat deschis că aveam de înapoiat mai multe invitații și că m-aș simți stingherit dacă m-aș urca din nou la bord fără să-mi fi onorat datoria față de prieteni. Dar nici n-a vrut să audă.

— Dacă l-ai avea pe fratele dumitale în acest oraș, nu i-ai fi poftit la masa lui ? Consideră că așa stau lucrurile și fii sigur că ne vom simți mult mai bine să stăm la taclale ca între prieteni în biblioteca mea decît într-o crîșmă din port.

25 mai

Nu mi-am putut relua condeiul ieri seară. La întoarcerea de la senhor Magalhaes, era noapte și mîncasem și băusem prea mult ca să mă apuc de scris.

Amfitrionul nostru stăruise chiar să ne petrecem noaptea la el acasă, ceea ce nu se putea refuza ușor după atîtea nopți petrecute pe paturi mișcătoare. Dar mi-a fost teamă ca nu cumva căpitanul să se hotărască să ridice ancora în zori, așa că am preferat să ne luăm rămas-bun.

Acum e ora amiezei, iar nava e tot la chei. Totul pare atît de pașnic în jurul nostru. Am impresia că nu sîntem pe punctul de a pleca.

Seara de ieri s-a petrecut în mod plăcut, însă nu foloseam nici o limbă comună, ceea ce i-a răpit reuniunii noastre o parte din interes. Desigur, părintele Ange își însoțise stăpînul

pentru a-i servi de tălmaci, dar nu se achită de sarcină decît alene. Uneori era ocupat cu mîncatul sau nu ascultase şi cerea să i se repete; iar alteori traducea în două vorbe lapidare o lungă explicaţie, fie pentru că nu reţinuse totul, fie pentru că anumite lucruri care fuseseră spuse nu-i conveneau.

Astfel, la un moment dat, Esfahani, care arătase un mare interes pentru Moscovia şi pentru tot ce istorisea veneţianul despre oamenii ei şi obiceiurile lor, a vrut să afle mai multe despre diferenţele religioase care existau între ortodocşi şi catolici. Girolamo începu să-i explice tot ceea ce patriarhul Moscoviei îi reproşa Papei. Părintele Ange nu aprecia deloc faptul că era nevoit să repete asemenea lucruri, iar cînd Durrazzi spuse că moscoviţii, ca şi englezii, se amuzau să-l numească pe Sfîntul Părinte „antihrist", clericul nostru se făcu roşu la faţă, dădu drumul cu zgomot cuţitului din mînă şi-i aruncă, cu buzele tremurînd, veneţianului:

— Aţi face mai bine să învăţaţi limba persană ca să spuneţi aceste lucruri chiar dumneavoastră, eu nu doresc să-mi mînjesc gura şi nici urechea prinţului.

Mînia îl făcuse pe părintele Ange să vorbească în franceză, dar toate persoanele de faţă, oricare ar fi fost limba lor, înţeleseseră cuvîntul „prinţ". Degeaba încercă clericul să-şi ia vorba înapoi, răul fusese făcut. Nu ştiu dacă la un incident similar se gîndise cel care spusese cîndva „traducător, trădător".

Astfel, după o lună de navigaţie, ştiu în sfîrşit că Esfahani este cu adevărat prinţ. Înainte de a debarca la Londra, voi sfîrşi totuşi prin a şti cu exactitate cine este el şi din ce motiv călătoreşte.

Ieri-seară la masă, cînd ajunsesem să vorbim iarăşi despre cedarea Tangerului de către portughezi, el se aplecă spre mine pentru a-mi cere să-i explic într-una din zile, în amănunt, afinităţile şi duşmăniile dintre diversele naţiuni creştine. I-am făgăduit să-i spun puţinul pe care-l ştiam. Şi, în chip de introducere, i-am explicat, pe jumătate în glumă, că, dacă ar vrea cineva să înţeleagă ce se petrece în jurul

său, ar trebui să țină minte că englezii îi detestă pe spanioli, că spaniolii îi detestă pe englezi, că olandezii îi detestă și pe unii și pe alții, că francezii îi detestă din belșug pe toți la un loc...

Deodată, Girolamo, care pricepuse Dumnezeu știe cum ceea ce tocmai îi spusesem de-o parte, în arabă, îmi zise:

— Explică-i, de asemenea, că sienezii îi blestemă pe florentini și că genovezii îi preferă pe turci venețienilor...

Am tradus cu fidelitate, înainte de a protesta cu vehemența cea mai ipocrită.

— Dovada că nu mai avem nici un resentiment împotriva Veneției, este că ne vorbim, tu și cu mine, ca niște prieteni.

— Acuma, da, ne vorbim ca niște prieteni. Dar la început, de fiecare dată cînd mă salutai, te uitai în jurul tău ca să te asiguri că nu te vede nici un genovez.

Am negat iarăși. Dar poate că nu se înșală prea tare. În afară de faptul că mă uitam mai puțin în jurul meu cît mai curînd spre Cer, unde se presupune că se află strămoșii mei, pace sufletelor lor.

Am tradus schimbul nostru de vederi „alteței sale", dar nu știu dacă l-a înțeles. Ba da, cred că l-a înțeles. Nu există oare și înspre Persia Genove și Veneții, Florențe și Siene, schismatici, fanatici, ca și regate și popoare care se ceartă la fel ca englezii, spaniolii și portughezii noștri?

Abia la venirea serii, *Sanctus Dionisius* a ridicat ancora. Ne-am fi putut petrece noaptea trecută în așternuturile primitoare pe care ni le propunea Magalhaes. Ar fi fost o noapte dintre cele mai întremătoare! Dar greșesc dacă părăsesc Tangerul formulînd regrete în loc să binecuvîntez Cerul pentru întîlnirea nesperată care a iluminat această escală. Nădăjduiesc să-i fi dăruit amfitrionului nostru tot atîta fericire cîtă ne-a dăruit și el. Și că trecerea noastră i-a mai domolit melancolia. Pe vremea portughezilor, era un personaj respectat; de cînd englezii au luat în stăpînire

locul, are sentimentul că a pierdut orice considerație. Dar ce-i de făcut? Nu poate totuși, la șaizeci de ani trecuți, să-și părăsească locuința și pămînturile și să-și reînceapă viața altundeva. Cu atît mai mult cu cît englezii nu sînt dușmani, ci aliați, iar regina lor se numește Catalina de Braganza.

— Iată-mă exilat fără să-mi fi părăsit țara.

Sînt cuvinte pe care un genovez de Dincolo-de-Mare le poate înțelege, nu-i așa?

Fii binecuvîntat, Sebastiao Magalhaes, și să-ți dea Dumnezeu răbdare!

26 mai

Poate că există totuși, la urma urmei, o anume coerență în nebunia căpitanului.

Dacă-i dau crezare lui Girolamo, Centurione a ales să se oprească la Tanger, evitînd toate porturile de pe coasta spaniolă, pentru că transportă în Anglia o încărcătură importantă și se teme să nu fie capturată. Pentru acest motiv se îndreaptă acum spre Lisabona, neavînd de gînd să se oprească nici la Cádiz, nici la Sevilla.

Tot nu i-am povestit lui Durrazzi – nici nimănui altcuiva – episodul cu demonii zburători, dar vreau să cred că nebunia ar putea fi simulată de căpitan pentru a-și masca itinerarul neregulat.

Încă nu izbutesc să mă conving, dar mi-ar plăcea mult să fie adevărat. Prefer să știu nava sub comanda unui om diabolic de viclean, decît sub cea a unui pur alienat.

Prințul Ali ne-a poftit astăzi la masa sa, pe Girolamo și pe mine. Mă așteptam ca părintele Ange să fie cu noi, dar gazda ne-a explicat că tălmaciul său se legase să țină post

toată ziua şi să păstreze tăcerea dedicîndu-se contemplaţiei. Cred mai cu seamă că n-avea chef să traducă vorbe nelegiuite. Aşadar, mie mi-a revenit sarcina de a converti italiana în arabă şi araba în italiană. Cunosc evident ambele limbi şi nu simt nici o stingherealã să trec de la una la alta, dar încă nu mai fusesem în situaţia de a traduce astfel, de-a lungul mesei, fiecare cuvînt ce era spus şi mi s-a părut o sarcină epuizantă. N-am putut aprecia nici bucătăria, nici conversaţia.

Pe lîngă efortul legat de tălmăcire, am fost nevoit să fac faţă, ca şi părintele Ange, încurcăturii pe care Durrazzi se străduieşte s-o provoace.

Face parte dintre acei oameni incapabili să-şi reţină cuvintele care ajung pe vîrful limbii. Astfel, nu s-a putut împiedica să nu vorbească iarăşi despre proiectele regelui Franţei privitoare la războiul împotriva sultanului şi despre faptul că *sufi*-ul Persiei s-ar fi angajat să-i atace pe otomani din spate. Voia ca gazda noastră să-i spună dacă o asemenea alianţă fusese cu adevărat încheiată. Am încercat să-l fac pe prietenul meu să renunţe la o astfel de întrebare delicată, dar el se încăpăţînă într-un mod aproape bădărănesc să-i traduc cuvînt cu cuvînt. Din exces de politeţe sau din slăbiciune, am făcut-o şi, după cum mă aşteptam, prinţul refuză sec să răspundă. Ba, şi mai rău, spuse brusc că era obosit, somnoros, şi am fost nevoiţi să ne ridicăm pe dată.

Am sentimentul că am fost umilit şi că am pierdut doi prieteni dintr-o mişcare.

Seara asta mă întreb dacă, la urma urmei, n-avea taică-meu dreptate să-i deteste pe veneţieni, să-i socotească aroganţi şi vicleni, şi să adauge – mai ales cînd avea acasă alţi oaspeţi italieni – că se ascund cel mai puţin atunci cînd îşi poartă măştile!

27 mai

Azi-dimineață, cînd am deschis ochii, una dintre „fiarele" prințului Ali stătea în fața mea. Cred că am scos un țipăt de spaimă, dar omul nu s-a clintit. A așteptat să mă așez și să mă frec la ochi pentru a-mi întinde un bilet prin care stăpînul lui mă poftea să vin la cafea.

Speram că-mi va vorbi din nou despre *Al o sutălea nume*, dar am înțeles destul de repede că voia doar să șteargă impresia zilei de ieri cînd aproape că ne dăduse afară.

Invitîndu-mă fără Girolamo, voia totodată să marcheze diferența.

Nu voi mai încerca să-i pun alături...

1 iunie

Tocmai mi-am amintit de prezicerea făcută de Sabbatai potrivit căreia era Învierii va începe în luna iunie, în care intrăm chiar în dimineața asta. În ce zi, în iunie? Habar n-am. Fratele Egidio a fost cel ce mi-a vorbit despre această prezicere și nu cred că mi-a precizat data.

Am recitit pagina cu pricina, cea din 10 aprilie, și constat că n-am vorbit despre prezicerea asta. Totuși, îmi amintesc că am auzit-o. Dar poate că nu era în ziua aceea.

Acum, îmi amintesc, era la Smirna, la puțin timp de la sosirea mea în acel oraș. Da, sînt sigur, chiar dacă nu mi-e cu putință să verific, nemaiavînd caietul...

Durrazzi nu auzise vorbindu-se de un sfîrșit al lumii anunțat pentru iunie. A rîs, la fel cum rîsese de acel 1 septembrie al iluminaților moscoviți.

— Sfîrşitul lumii, pentru mine, înseamnă să cad în mare, zise el ireverenţios.

O dată mai mult mă întreb dacă asta înseamnă înţelepciune sau mai degrabă orbire...

La Lisabona, 3 iunie

După opt zile de navigaţie, *Sanctus Dionisius* a aruncat ancora azi la amiază în rada Lisabonei. Şi abia ajunseserăm aici, că am fost nevoit să fac faţă unui grav pocinog, care a fost cît pe ce să se transforme într-un dezastru. N-am făcut nici o greşeală, în afară de aceea de a nu şti ceea ce alţii ştiau deja; nu există însă greşeală mai rea decît ignoranţa...

Cu puţin înainte să coborîm pe uscat, pe cînd mă pregăteam să mă duc – înainte de orice – să-l caut pe signor Cristoforo Gabbiano, căruia trebuia să-i înmînez scrisoarea dată de Gregorio, Esfahani îmi trimise un bileţel cu frumosul lui scris, rugîndu-mă să vin să-l văd în ceea ce se putea numi apartamentul său. Era mînios pe părintelui Ange, pe care-l acuza de lipsă de respect faţă de el, de îngustime de spirit şi de ingratitudine. Puţin mai tîrziu, l-am văzut pe călugăr ieşind, la rîndu-i, dintr-o cabină, cărîndu-şi lucrurile şi arătîndu-se la fel de mînios. Pricina certei lor era că prinţul dorea să se ducă să-l caute pe un iezuit portughez de care îmi vorbise deja în cursul călătoriei, părintele Vieira, care ar fi făcut anumite profeţii legate de sfîrşitul lumii şi altele care anunţau prăbuşirea iminentă a Împărăţiei otomane. De cînd aflase, cu cîteva luni în urmă, de existenţa acestui preot, persanul îşi promisese să-l întîlnească musai, dacă trecea cumva prin Lisabona, şi să-i ceară mai multe amănunte asupra acestor preziceri care-l interesau în cel mai înalt grad. Dar atunci cînd îl pofti pe părintele Ange

să-l însoțească în această vizită și să-i servească drept tălmaci, călugărul se răzvrăti, afirmînd că iezuitul era un eretic, un nelegiuit, care păcătuise din trufie, pretinzînd că ar cunoaște viitorul, și că refuza să-l întîlnească. Neputînd să-l facă să se răzgîndească, prințul nădăjduia că aș putea eu să-l înlocuiesc. N-am văzut nici o piedică, ba dimpotrivă. Nutream tot atîta interes pentru ce ne-ar putea spune acest om. Atît despre sfîrșitul timpurilor, cît și despre soarta împărăției pe teritoriul căreia locuiesc. M-am grăbit așadar să accept și am profitat de bucuria pe care i-am făcut-o astfel lui Esfahani pentru a-l pune să promită că nu-i va păstra supărare părintelui Ange, care trebuia să dea ascultare Credinței sale și legămintelor pe care le făcuse, și să vadă în atitudinea sa mai curînd dovada unei lealități riguroase decît cea a unei trădări.

Abia debarcaserăm, că ne și îndreptam, prințul, „fiarele" sale și cu mine, spre o biserică mare din cartierul portului. În fața căreia am întîlnit un tînăr seminarist pe care l-am întrebat dacă nu-l cunoaște cumva pe părintele Vieira și dacă ne-ar putea arăta locul unde-și avea reședința. Privirea i se întunecă un pic, dar mă rugă să-l urmez la prezbiteriu. Ceea ce am și făcut, în vreme ce prințul și oamenii săi rămaseră afară.

Odată ajuns înăuntru, seminaristul mă pofti să iau loc și promise că va trimite după cineva de rang mai înalt care m-ar putea lămuri mai convenabil. Lipsi cîteva clipe, apoi se întoarse, pentru a-mi spune că avea să vină „vicarul". Am așteptat și am tot așteptat, după care am început să-mi pierd răbdarea, cu atît mai mult cu cît prințul era tot în stradă. La un moment dat, nemairezistînd, m-am sculat și am deschis ușa prin care ieșise tînărul. El era acolo, spionîndu-mă printr-o crăpătură, și tresări foarte tare cînd mă văzu.

— Poate că am venit într-un moment nepotrivit, i-am spus eu politicos. Dacă doriți, voi reveni mîine. Nava noastră tocmai a sosit și rămînem la Lisabona pînă duminică.

— Faceţi parte dintre prietenii părintelui Vieira?

— Nu, nu-l cunoaştem încă, dar am auzit vorbindu-se de scrierile sale.

— Le-aţi citit?

— Nu, din păcate, nu încă.

— Ştiţi unde se află acum?

Începeam să-l găsesc enervant. Şi începeam să-mi spun că nimerisem fără îndoială peste un sărac cu duhul.

— Dacă aş fi ştiut unde se află părintele Vieira, n-aş fi venit să vă întreb!

— Este în închisoare, din ordinul Sfîntului Oficiu!

Interlocutorul meu începu să-mi explice pentru ce motive fusese închis iezuitul din ordinul Inchiziţiei, dar am pretextat că sînt grăbit ca să părăsesc clădirea cît mai repede şi l-am rugat pe Esfahani şi pe oamenii săi să mărească pasul fără a se uita îndărăt. N-aş putea spune de ce anume mi se făcuse frică. Deşi eram convins că nu mi se putea reproşa nimic, n-aveam nicidecum poftă ca tocmai în ziua sosirii mele în acel oraş să fiu nevoit să mă înfăţişez dinaintea unui vicar, episcop, judecător sau oricărui alt reprezentant al autorităţii, şi mai cu seamă nu dinaintea Sfîntului Oficiu!

Cînd, la întoarcerea la bord, i-am povestit lui Durrazzi ce ni se întîmplase, mi-a zis că el ştia că Inchiziţia îl condamnase pe Vieira şi că acesta se afla în temniţă de anul trecut.

— Ar fi trebuit să-mi spui că vrei să-l întîlneşti pe acest preot, te-aş fi pus în gardă. Dacă te-ai fi arătat faţă de mine la fel de vorbăreţ pe cît sînt eu cu tine, ai fi evitat necazul ăsta! mă dojeni el.

Cu siguranţă. Dar poate că mi-aş fi atras o mie de alte necazuri.

În altă ordine de idei – şi pentru a evoca o clipă şi părţile bune ale călătoriei – m-am informat în seara asta unde se

mănînc㠠cel mai bine la Lisabona, spre a-mi putea invita prietenii mîine seară, așa cum n-o putusem face la escala noastră de la Tanger. Mi s-a vorbit despre o tavernă renumită, unde se pregătește peștele cu mirodenii aduse din toate colțurile lumii. Îmi promisesem să nu-i mai aduc împreună pe persan și pe venețian, dar acum prințul știe să facă diferența între Girolamo și mine, iar eu trebuie să pun surdină prejudecăților și sensibilităților mele. Nu sîntem atît de numeroși încît să putem sta de vorbă ca între gentilomi pe nava asta!

Pe mare, 4 iunie 1666

Azi-dimineață m-am dus devreme la signor Gabbiano, iar vizita asta, care ar fi trebuit să fie scurtă, curtenitoare și la urma urmei banală, mi-a schimbat cursul călătoriei – la fel ca pe cel al însoțitorilor mei.

I-am găsit adresa fără nici o greutate, deoarece își are birourile în vecinătatea portului. Este milanez după tată și portughez după mamă și locuiește la Lisabona de mai bine de treizeci de ani, veghind interesele a numeroși negustori de toate neamurile, pe lîngă propriile sale afaceri. Cînd Gregorio mi-a vorbit de el, am avut impresia că era un agent în slujba lui, oarecum slujbașul lui; dar poate că i-am interpretat eu greșit cuvintele. Omul pare, în orice caz, un armator prosper, iar birourile sale ocupă o întreagă clădire de patru etaje, unde se agită în permanență vreo șaizeci de persoane. Căldura este sufocantă, în ciuda orei matinale, iar Gabbiano pusese o mulatră ce se afla în spatele lui să-i facă vînt cu evantaiul; și cum se părea că asta nu-i era de ajuns, își agita din cînd în cînd foile pe care le citea, pentru a-și răcori pleoapele.

Deşi era solicitat de alţi cinci vizitatori care-i vorbeau toţi în acelaşi timp, se arătă îndatoritor la auzul numelui meu, precum şi la acela al lui Mangiavacca, şi desfăcu imediat scrisoarea, parcurgînd-o apoi în tăcere, cu sprîncenele încruntate; îşi chemă pe dată secretarul pentru a-i strecura grav cîteva vorbe la ureche şi îşi ceru scuze faţă de mine că era nevoit să se ocupe o vreme de celelalte persoane. Funcţionarul lipsi cîteva minute, apoi se întoarse aducînd o sumă considerabilă – aproape două mii de florini.

Cum îmi manifestam surpriza, Gabbiano îmi întinse scrisoarea, pe care o primisem închisă. Pe lîngă formulele obişnuite, Gregorio îi cerea doar să-mi încredinţeze mie personal suma respectivă, pe care urma să i-o aduc la Genova.

Oare ce încearcă să facă aşa-zisul meu „socru"? Să mă silească să trec pe la el la întoarcerea de la Londra? Fără doar şi poate. Astfel de calcule îi sînt pe potrivă!

Am căutat să-i explic gazdei mele că ezitam să duc cu mine o sumă importantă, cu atît mai mult cu cît nu aveam deloc de gînd să trec din nou prin Genova. Dar nici n-a vrut să audă. Îi datora efectiv această sumă lui Gregorio şi, din moment ce acesta o cerea înapoi, nici vorbă să nu i-o trimită. După care, m-a făcut el să înţeleg, n-aveam decît să trec prin Genova sau să găsesc un alt mijloc de a trimite banii la destinatar.

— Dar n-am nici un loc sigur pe vas...

Păstrîndu-şi curtoazia, omul îmi adresă un zîmbet uşor agasat şi mi-i arătă cu un gest pe toţi acei oameni din jurul său care începeau să-şi piardă răbdarea. Mai pe şleau spus, nu putea, pe lîngă propriile sale probleme, să se mai încurce şi cu ale mele!

Am pus punga cea grea în traista mea de pînză. Apoi m-am ridicat în picioare, resemnat, preocupat, şi i-am zis ca şi cum aş fi vorbit pentru mine:

— Şi cînd te gîndeşti că o să car după mine o asemenea sumă pînă la Londra!

Această ultimă săgeată, lansată la întîmplare, a fost cea care a nimerit la țintă.

— La Londra zici? Nu, crede-mă pe mine, ar fi o nebunie, nu te du acolo! Tocmai am primit ştiri foarte sigure potrivit cărora mai multe nave care se îndreptau spre Anglia au fost inspectate de olandezi. Pe deasupra, o mare bătălie se desfăşoară pe mare, pe ruta dumitale. Ar fi o nebunie să ridicaţi ancora acum.

— Căpitanul are de gînd să plece poimîine, duminică.

— E mult prea devreme! Du-te şi spune-i din partea mea că nu trebuie să se ducă acolo. Şi-ar pune vasul în pericol. Sau, şi mai bine, spune-i să vină să mă vadă în după-amiaza asta, negreşit, ca să-i explic cum stau lucrurile. Cine e căpitanul dumitale?

— Se numeşte Centurione, cred. Căpitanul Centurione.

Gabbiano făcu o mutră care însemna că nu-l cunoaşte. Am fost pe punctul să-l iau de-o parte pentru a-i vorbi de nebunia căpitanului, dar am simţit că ar fi o stîngăcie. Oamenii din jurul nostru se agitau, azvîrlindu-mi priviri enervate; ce aveam eu de spus era un lucru delicat; şi apoi, dacă omul ăsta i-ar vorbi direct lui Centurione, fără îndoială că ar simţi şi singur ce m-aş fi străduit eu să-i explic.

Am dat fuga la vas, ducîndu-mă glonţ spre cabina căpitanului. Era singur, cufundat în meditaţie sau în vreo conversaţie mută cu demonii săi. Mă rugă politicos să mă aşez în faţa lui şi ridică spre mine capul cu o încetineală de mare înţelept.

— Ce se întîmplă?

În timp ce-i împărtăşeam cele aflate, păru că mă ascultă cu mare concentrare; iar după ce i-am spus că signor Gabbiano dorea să-i vorbească personal pentru a-l informa asupra tuturor circumstanţelor care făceau periculoasă călătoria spre Londra, Centurione făcu ochii mari, se ridică de pe scaun, mă bătu pe umăr rugîndu-mă să aştept la locul meu

fără să mă mişc, căci trebuia să plece spre a da nişte ordine oamenilor săi, apoi vom merge împreună spre a-l vedea pe acel Gabbiano.

La un moment dat, în vreme ce încă îl mai aşteptam, căpitanul asemenea unei vijelii prin cabină, numai ca să mă asigure că tocmai lua toate măsurile ca să putem pleca. Eram convins că spunînd acest lucru, înţelegea „pentru ca să putem pleca, el şi cu mine, la Gabbiano". Înţelesesem greşit sau mă trăsese pe sfoară. Ce făcuse el, de fapt, în vreme ce eu îl aşteptam: fusese să ordone oamenilor săi să desfacă parîmele şi să desfăşoare pînzele pentru a părăsi Lisabona cît mai repede.

Se întoarse pentru a mă informa, de data asta fără nici o ambiguitate:

— Ne îndreptăm spre larg! Am sărit de pe scaun ca un nebun. Iar el, calm, mă rugă să-mi reiau locul pentru a putea să-mi explice adevărul.

— N-ai remarcat nimic la individul ăsta pe care te-ai dus să-l vezi?

Remarcasem multe lucruri, dar nu vedeam la ce anume făcea aluzie. Nici pentru ce îşi permitea să numească un asemenea personaj „individul ăsta".

Atunci căpitanul reluă:

— N-ai remarcat nimic la acest Gabbiano?

După felul în care rostise acest nume, am priceput în sfîrşit. Şi am fost îngrozit. Dacă nebunul pe care-l aveam în faţa mea intrase în delir doar văzînd că trece un pescăruş sau un goeland, în ce demenţă avea să cadă aflînd că omul care-i cerea să-şi amîne călătoria se numea tocmai „gabbiano[1]"? Ar trebui să mă consider fericit că m-a luat drept un prieten venit să-l avertizeze în legătură cu un complot, mai curînd decît drept un demon deghizat în călător genovez. Şi noroc

1. Cuvîntul italian *„gabbiano"* desemnează atît pescăruşul, cît şi goelandul (nota ediţiei franceze).

că numele meu este Embriaco, și nu Marangone[1], cum se numea un negustor amalfitan cu care taică-meu făcea cîndva afaceri!

Astfel, am părăsit Lisabona!

Primul meu gînd n-a fost pentru mine și tovarășii mei de nenorocire, care urma să navigăm printre canonierele dezlănțuite și care riscam moartea sau captivitatea; nu, primul meu gînd a fost – în mod ciudat – de a-i deplînge pe nefericiții pe care îi abandonaserăm la Lisabona. Mi se părea inadmisibil că tocmai căpitanul nu voise să aștepte întoarcerea lor la bord, deși știam bine că această vinovată neglijență avea să le cruțe poate viața și să evite nenorocirile care în mod inexorabil se vor abate asupra noastră.

M-am gîndit în primul rînd, evident, la cei doi prieteni pe care mi-i făcusem în cursul călătoriei, Durrazzi și Esfahani. Îi văzusem plecînd și pe unul, și pe celălalt azi-dimineață, o dată cu mine, și am putut verifica, vai, că nu se întorseseră la bord. Îmi făgăduiseră că vor fi oaspeții mei în seara asta, iar eu îmi promiteam să-i tratez într-un mod care să fie demn de rangul lor, ca și de prietenia noastră, și pe care să nu-l uite...

Dar toate astea erau de acum lăsate în urmă, eu navighez spre necunoscut sub conducerea unui smintit, iar prietenii mei probabil că se jelesc deja pe chei văzîndu-l pe *Sanctus Dionisius* cum se îndepărtează inexplicabil.

În seara asta, la bord, nu sînt singurul descumpănit. Puținii pasageri, precum și toți membrii echipajului, au sentimentul că au devenit ostaticii a căror răscumpărare n-o va plăti nimeni niciodată. Ostaticii căpitanului sau ai demonilor care-l urmăresc, ostaticii sorții, viitoare victime ale războiului – avem sentimentul că nu mai sîntem, toți,

1. Cormoran (nota ediției franceze).

negustori sau marinari, bogaţi sau săraci, nobili sau servitori, decît o adunătură de vieţi irosite.

Pe mare, 7 iunie 1666

În loc să navigăm spre nord şi să înaintăm de-a lungul coastelor portugheze, *Sanctus Dionisius* se îndreaptă de trei zile spre apus, tot spre apus, de parcă ar pleca spre Lumea Nouă. Sîntem acum în mijlocul imensităţii atlantice, apele devin agitate şi, la fiecare zgîlţîială aud ţipete.

Ar trebui să fiu îngrozit, dar nu sînt. Ar trebui să fiu mînios, dar nu sînt. Ar trebui să mă agit, să alerg, să-i pun mii de întrebări căpitanului nebun, dar stau turceşte în cabină pe o pătură împăturită. Am seninătatea unei oi. Am seninătatea vechilor muribunzi. În clipa asta, nu mă tem nici de naufragiu, nici de captivitate, mă tem doar de răul de mare.

8 iunie

În seara celei de a patra zile, socotind poate că-i derutase suficient de mult pe demonii care-l hărţuie, căpitanul tocmai a schimbat direcţia, reluînd drumul spre nord.

În ce mă priveşte, nu izbutesc încă să mă scutur nici de ameţeli, nici de greaţă. Stau în cabină şi mă feresc să scriu prea mult.

Maurizio mi-a adus astă-seară masa obişnuită a marinarilor. Nici măcar nu m-am atins de ea.

12 iunie

Azi, a noua zi din călătoria noastră spre Londra, *Sanctus Dionisius* a rămas nemişcat vreo trei ceasuri în largul mării – aş fi însă incapabil să spun în ce punct al oceanului ne aflăm şi în largul căror coaste.

Tocmai ne încrucişaserăm cu o altă navă genoveză, *Alegrancia*, care ne-a făcut semne şi ne-a trimis un emisar care a fost urcat la bord. Pe dată s-au răspîndit zvonuri, care confirmă faptul că o bătălie înverşunată s-ar desfăşura între olandezi şi englezi, făcînd nesigur drumul pe care o luaserăm.

Mesagerul nu stătu decît cîteva minute în cabina căpitanului. După care acesta se încuie singur o bună bucată de vreme, nedînd nici un ordin oamenilor săi, în timp ce nava era legănată pe loc, pînzele fiindu-i strînse. Fără doar şi poate că Centurione şovăia, neştiind ce hotărîre să ia. Trebuia să facă oare cale-ntoarsă? Trebuia să se adăpostească pe undeva şi să pîndească veştile? Sau să modifice ruta pentru a ocoli zona luptelor?

După spusele lui Maurizio, pe care l-am tras de limbă în seara asta, se pare că am luat-o aproape în aceeaşi direcţie, deviind foarte uşor spre nord-est. I-am spus limpede că mi se părea nechibzuit din partea căpitanului să-şi asume astfel de riscuri, dar tînărul matelot se făcu iarăşi că nu mă aude. N-am stăruit nici de data asta, nedorind să las să atîrne pe umerii puştiului ăsta nişte griji atît de mari.

22 iunie

Noaptea trecută, neavînd somn, suferind şi de o revenire a răului de mare, am ieşit să mă plimb pe punte şi am remarcat în zare, în dreapta noastră, o lumină suspectă, care mi s-a părut a fi un vas în flăcări.

Dimineaţa, am fost nevoit să constat că nimeni altcineva în afară de mine nu-l mai văzuse. Ajunsesem chiar să mă întreb dacă nu mă înşelaseră ochii, cînd, în cursul serii, am auzit în depărtare zgomotul canonierelor. De data asta, toată nava e cuprinsă de teamă. Ne îndreptăm vioi spre locul bătăliei şi nimeni n-are de gînd să-l facă pe căpitan să raţioneze sau să-i conteste autoritatea.

Să fiu oare singurul care ştie că-i nebun?

23 iunie

Zgomotele războiului se înteţesc în faţa noastră, ca şi îndărătul nostru, dar noi continuăm să înaintăm, imperturbabili, spre destinaţia noastră – spre destinul nostru.

Aş fi foarte mirat dacă am ajunge la Londra teferi şi nevătămaţi... Mulţumesc lui Dumnezeu, nu sînt nici astrolog, nici ghicitor şi mă înşel adeseori. Numai de m-aş înşela şi de data asta. N-am cerut niciodată Cerului să mă ferească de eroare, ci doar să mă ferească de nenorocire.

Mi-ar plăcea ca drumul meu să fie lung şi jalonat de rătăciri. Da, să trăiesc mult şi să comit încă mii de erori, mii de greşeli şi chiar un anumit număr de păcate memorabile...

Teama e cea care mă face să scriu aceste rînduri nechibzuite. O să las cerneala să se usuce şi o să-mi pun la loc caietul

fără zăbavă, pentru a asculta calm, ca un bărbat, zgomotele războiului din apropiere.

Sîmbătă, 26 iunie 1666

Sînt încă liber și sînt, totodată, prizonier.

Azi-dimineață, în zori, o canonieră olandeză a venit spre noi și ne-a ordonat să strîngem pînzele și să înălțăm drapelul alb, ceea ce am și făcut.

Niște soldați au urcat la bord, au luat nava în stăpînire și o duc acum, îmi spune Maurizio, spre Amsterdam.

Ce soartă ne va fi rezervată acolo? Habar n-am.

Presupun că întreaga încărcătură va fi confiscată, lucru de care nu-mi pasă.

Mai presupun și că vom fi deținuți ca prizonieri și că ne vor fi luate bunurile. Astfel voi pierde suma pe care mi-a încredințat-o Gabbiano, la fel ca și propriii mei bani, trusa de scris, la fel ca și caietul ăsta...

Toate astea îmi răpesc orice poftă de a mai scrie.

În captivitate, 28 iunie 1666

Doi marinari au fost zvîrliți în mare de olandezi. Unul era englez, celălalt sicilian. S-au auzit țipete de spaimă și a fost zarvă mare. Alergasem după vești, apoi, văzînd lumea adunată și soldații înarmați care gesticulau și urlau pe limba lor, m-am întors din drum. Maurizio este cel care mi-a povestit, ceva mai tîrziu, ce se întîmplase. Tremura din toate

încheieturile şi m-am străduit să-i alin teama, deşi nu eram nici eu deloc liniştit.

Pînă aici, lucrurile se petrecuseră fără prea mari emoţii. Eram cu toţii resemnaţi cu deturnarea spre Amsterdam, cu atît mai mult cu cît eram convinşi că purtarea căpitanului nu putea rămîne pînă la capăt nepedepsită. Însă măcelul de astăzi ne-a făcut să pricepem cu adevărat că eram prizonieri, că am putea rămîne astfel vreme îndelungată şi că aceia mai imprudenţi dintre noi – ca şi cei mai nenorocoşi – ar putea avea cea mai rea dintre sorţi.

Imprudent a fost matelotul englez care, după ce cu siguranţă băuse ceva, crezuse de cuviinţă să le spună olandezilor ca flota lor va fi în cele din urmă înfrîntă. Şi ghinionist a fost sicilianul care se afla acolo din întîmplare şi care a vrut să intervină în favoarea camaradului său, pe care se pregăteau să-l ucidă.

În captivitate, 29 iunie

De acum înainte nu mai ies din cabină şi nu sînt singurul care reacţionează astfel. Maurizio îmi spune că punţile sînt pustii, că doar olandezii se preumblă pe acolo, iar membrii echipajului nu-şi mai părăsesc locurile decît pentru a executa ordinele. Căpitanul are acum alături de el un ofiţer olandez care-l supraveghează şi-i dă ordine – dar de acest lucru nu mă pot plînge.

2 iulie

Noaptea trecută, după ce-am suflat în lampă, mi s-a făcut dintr-o dată frig, deși eram la fel de acoperit ca în ajun și în urmă cu două zile, și cu toate că ziua fusese mai curînd călduță. Poate că era teamă mai curînd decît frig... În vis, de altfel, mă văzusem înhățat de marinarii olandezi, tîrît jos, apoi despuiat și biciuit pînă la sînge. Cred că am și urlat de durere și că urletul e cel care m-a trezit. N-am mai adormit la loc. Am încercat totuși să-mi găsesc somnul, dar mi-era capul ca un fruct care refuză să se coacă, iar ochii nu mi se mai închideau.

4 iulie

Un marinar olandez a împins azi ușa cabinei mele, a inspectat locurile aruncînd cu o privire de jur-împrejur, apoi a plecat fără să zică o vorbă. Un sfert de oră mai tîrziu, unul dintre colegii lui a făcut exact aceleași gesturi, dar acesta din urmă a îndrugat un cuvînt care pesemne voia să fie un „bună ziua". Mi s-a părut că amîndoi căutau pe cineva, mai degrabă decît ceva.

N-ar trebui să fim prea departe de destinație și mă tot întreb ce atitudine s-ar cuveni să adopt cînd vom fi acolo. Mai ales ce să fac cu banii care mi-au fost încredințați la Lisabona, cu propriii mei bani și cu caietul ăsta?

La drept vorbind, n-am de ales decît între două atitudini.

Fie socotesc că voi fi tratat ca un comerciant străin, cu considerație, și poate chiar cu permisiunea de a intra în Provinciile-Unite – în care caz va trebui să am toată „comoara" asupra mea cînd voi pune piciorul pe uscat.

Fie socotesc că *Sanctus Dionisius* va fi tratat ca o pradă de război, că încărcătura sa va fi confiscată, că oamenii care se află la bord (printre care mă număr şi eu) vor fi deţinuţi un timp oarecare înainte de a fi alungaţi cu vas cu tot – în care caz aş avea interes să-mi las „comoara" într-o ascunzătoare, rugînd Cerul ca nimeni să n-o descopere, iar eu s-o pot recupera la sfîrşitul acestei încercări.

După două ceasuri de şovăieli, am optat pentru a doua atitudine.

O să-mi pun frumos, încă de pe acum, caietul şi trusa de scris în ascunzătoarea unde se află deja banii lui Gregorio – în perete, îndărătul unei scînduri prost prinse. Voi pune acolo şi jumătate din banii care-mi rămîn: trebuie să fie găsită asupra mea o sumă rezonabilă, în caz contrar vor mirosi subterfugiul şi mă vor sili să-l dezvălui.

Sînt cam ispitit să-mi păstrez caietul. Banii se cîştigă sau se pierd, dar paginile astea sînt carnea zilelor mele, şi mai ales ultimul meu însoţitor. Am scrupule să mă despart de ele. Dar fără îndoială că va trebui s-o fac...

14 august 1666

De mai bine de patruzeci de zile n-am mai scris un rînd. Eram pe uscat, sechestrat, iar caietul meu pe mare, în ascunzătoarea sa. Domnul fie binecuvîntat! Sîntem teferi şi unul, şi celălalt, şi în sfîrşit împreună.

Astăzi sînt prea zdruncinat pentru a scrie. Mîine, bucuria mi se va mai domoli şi atunci voi povesti.

Nu. Dacă mi-este greu să scriu în starea în care mă aflu, îmi este încă şi mai greu să mă reţin de la scris. O să

povestesc, aşadar, această pătanie care se termină cît se poate de bine. Fără prea multe amănunte, ci doar aşa cum faci cînd treci peste un pîrîu, sărind din piatră-n piatră.

Miercuri, 8 iulie, *Sanctus Dionisius* a intrat în portul Amsterdam, pleoştit, ca un animal captiv tras de o funie petrecută pe după gît. Eram pe punte, cu traista de pînză peste umăr, sprijinindu-mă cu mîinile de bastingaj, căutînd cu ochii cînd spre zidurile rozalii, cînd spre acoperişurile cafenii, cînd spre pălăriile negre de pe chei – în vreme ce gîndurile îmi rătăceau aiurea.

De îndată ce am acostat, ni s-a poruncit, fără violenţă, dar şi fără consideraţie, să părăsim nava şi să mergem pînă la clădirea de la capătul cheiului unde am fost închişi. Nu era, la drept vorbind, o închisoare, doar un ţarc cu acoperiş, dar avînd oameni de pază la ambele uşi, ce ne interziceau să ieşim. Am fost împărţiţi în două grupuri sau poate că erau trei. Cu mine se mai găseau cei cîţiva călători ce mai rămăseseră, precum şi o parte din echipaj, dar nu Maurizio şi nici căpitanul.

În a treia zi, un demnitar al oraşului veni să inspecteze locurile şi rosti, uitîndu-se la mine, cuvinte liniştitoare; chipul îi rămase totuşi sever şi nu formulă nici o făgăduială precisă.

O săptămînă mai tîrziu, l-am văzut pe căpitan venind, însoţit de diverse persoane pe care nu le cunoşteam. Îi chemă pe nume pe marinarii cei mai viguroşi şi am înţeles că era pentru a descărca marfa ce se găsea la bord. Au fost readuşi în „ţarc" la sfîrşitul zilei, rechemaţi a doua zi, şi tot astfel în ziua următoare.

O întrebare îmi ardea buzele: cînd fusese golit vasul, scotociseră oare şi prin cabinele pasagerilor? Am căutat îndelung un mod de a o pune ce mi-ar fi putut satisface curiozitatea, fără a atrage bănuieli; dar în cele din urmă am renunţat. În situaţia în care mă aflu, nerăbdarea era cel mai rău sfetnic.

În cursul acelor lungi zile de neliniște și de așteptare, de cîte ori nu m-am gîndit la Maimun, la toate cîte mi le spunea în legătură cu Amsterdamul și la toate cîte mă obișnuisem să spun eu însumi despre acest loc! Orașul ăsta, pe atunci îndepărtat, devenise pentru noi un loc de visare complice, și un orizont de speranță. Ne promiteam uneori să venim aici împreună, să trăim aici o vreme, și poate că Maimun se află aici, cum de altfel plănuia. Cît despre mine, regret acum că am pus piciorul aici. Regret că am venit ca prizonier în țara oamenilor liberi. Regret că am petrecut la Amsterdam atîtea nopți și atîtea zile fără să fi văzut nimic altceva decît spatele zidurilor sale.

Se mai scurseră două săptămîni înainte de a putea să urcăm din nou la bordul lui *Sanctus Dionisius*. Fără să avem de altfel voie să ridicăm ancora. Eram tot lipsiți de libertate, dar ne aflam la bordul vasului nostru, pe care patrulau la orice oră detașamente de soldați.

Pentru a ne supraveghea mai bine, am fost închiși cu toții într-o singură parte a vasului. Cabina mea se afla pe partea cealaltă și, din prudență, mi-am impus să nu mă duc deloc acolo pentru a nu-mi trăda secretul.

Și chiar și atunci cînd nava porni în sfîrșit la drum, m-am ferit o vreme să mă duc în vechea mea cabină, dat fiind că un detașament olandez a rămas la bord pînă ce am trecut de Zuiderzee, care este un fel de mare interioară, pentru a ajuge în Marea Nordului.

Abia astăzi am putut verifica într-adevăr: „comoara" mea era încă neatinsă, în ascunzătoarea ei. Am lăsat-o acolo, mulțumindu-mă să-mi iau trusa de scris și caietul.

15 august

La bord, toți marinarii se îmbată și am băut și eu un pic. În mod ciudat, de data asta n-am mai avut rău de mare, cînd am părăsit portul. Și, în pofida a tot ce am înghițit, merg pe punte cu pas neșovăielnic.

Maurizio, care e la fel de amețit ca și mai vîrstnicii lui camarazi, mi-a spus că, atunci cînd nava noastră a fost inspectată, căpitanul a pretins că doar o treime din încărcătură era destinată să ajungă la Londra, iar celelalte două treimi la un negustor din Amsterdam. Ajuns în acest oraș, ar fi trebuit să-l cheme pe omul acela, pe care-l cunoștea de altfel foarte bine. Acesta nefiind în oraș, a fost nevoit să aștepte să se întoarcă. După care, lucrurile s-au descîlcit foarte iute. Pricepînd ce se întîmplase și nevăzînd decît beneficiul din această operație, negociatorul a confirmat spusele lui Centurione și a luat marfa în primire. Autoritățile s-au mulțumit să pună mîna pe a treia parte rămasă, după care au dat drumul oamenilor și navei.

Nebun – nu renunț la idee! – dar aparent abil căpitanul nostru! Numai dacă nu cumva există în omul ăsta două suflete suprapuse, care se ascund, rînd pe rînd, unul pe celălalt.

17 august

Potrivit lui Maurizio, căpitanul nostru i-ar fi păcălit încă o dată pe olandezi, făcîndu-i să creadă că pleacă spre Genova, cînd el se îndreaptă acum spre Londra!

19 august

Urcăm estuarul Tamisei şi nu mai am nici un însoţitor la bord – vreau să spun că nu mai am pe nimeni cu care să pot purta o conversaţie de om cumsecade. Neavînd nimic altceva de făcut, ar trebui să scriu, dar am parcă mintea goală, iar mîna nu mi se încălzeşte.

Londra, iată-mă aici fără să fi visat vreodată s-o fac.

Luni, 23 august 1666

Am ajuns la debarcaderul de la podul Londrei la cele dintîi licăriri ale zilei, după ce am fost de trei ori interceptaţi pe cînd mergeam în susul estuarului, într-atît de vigilenţi erau englezii după ultimele lor înfruntări cu olandezii.

Abia ajuns, mi-am lăsat puţinele lucruri într-un han de pe malul Tamisei, lîngă docuri, pentru a pleca în căutarea lui Cornelius Wheeler. Ştiam de la pastorul Coenen că magazinul lui era aproape de catedrala Saint Paul şi a fost suficient să pun cîteva întrebări celorlalţi negustori ca să mă conducă pînă acolo.

Cînd, după ce am intrat, am cerut să-l văd pe domnul Wheeler, un tînăr slujbaş m-a condus la etaj la un om foarte bătrîn cu chipul slab şi trist, care s-a dovedit a fi tatăl lui Cornelius. Acesta e la Bristol, îmi spuse el, şi nu se va întoarce decît peste două sau trei săptămîni; dacă aveam totuşi nevoie de o informaţie sau de o carte, ar fi fericit să mă poată servi.

Mă prezentasem deja, dar cum numele meu părea să nu-i spună nimic, i-am explicat că sînt acel genovez căruia Cornelius îi încredințase casa lui din Smirna.

— Sper că nu s-a întîmplat vreo nenorocire, se neliniști bătrînul.

Nu, casa n-a pățit nimic, să stea liniștit, n-am făcut călătoria pentru a-i anunța un incendiu, mă aflu la Londra cu propriile mele treburi. I-am vorbit un pic de negoțul meu, care nu putea decît să-l intereseze din moment ce se înrudește cu al său. Am evocat lucrările care se vînd, ca și cele care nu-mi mai sînt cerute.

La un anume moment al conversației, am strecurat un cuvînt referitor la cartea despre *Al o sutălea nume*, dînd de înțeles că nu ignoram faptul că fiul lui, Cornelius, o adusese din Smirna. Interlocutorul meu nu tresări în mod evident, dar mi s-a părut că ghicesc în privirea sa o lumină de vie curiozitate. Și poate și de neîncredere.

— Eu nu citesc araba, din păcate. Pentru italiană, franceză, latină și greacă, v-aș putea spune cu exactitate ce cărți avem pe rafturile astea. Dar pentru arabă și turcă, trebuie să-l așteptați pe Cornelius.

I-am descris cu insistență aspectul lucrării, mărimea, elementele aurite în formă de romburi concentrice pe legătura din piele verde... În acel moment, tînărul slujbaș, care zăbovea pe acolo ca să ne asculte, crezu nimerit să intervină:

— N-o fi cumva cartea pe care a venit s-o ia domnul *chaplain*?

Bătrînul Wheeler îl fulgeră cu privirea, dar răul, dacă mă pot exprima astfel, era deja făcut. Nu mai servea la nimic să se ascundă.

— Într-adevăr, aceea trebuie să fie cartea, am vîndut-o acum cîteva zile, dar uitați-vă în jur, sînt sigur că veți găsi și altceva ce v-ar putea interesa.

Îi ceru funcționarului să aducă cutare și cutare carte, ale căror nume nici măcar n-am vrut să le țin minte; nu puteam renunța așa ușor.

— Am făcut un drum lung pentru a achiziționa această carte, v-aș fi recunoscător să-mi indicați unde l-aș putea găsi pe acest *chaplain*, am să încerc s-o răscumpăr de la el.

— Vă rog să mă scuzați, nu vă pot spune cine și ce a cumpărat și mai cu seamă nu vă pot da adresa clienților noștri.

— Dacă fiul dumneavoastră a avut suficientă încredere în mine pentru a-mi lăsa pe mînă casa cu tot ce se află în ea...

N-a fost nevoie să mai continuu.

— Bine, Jonas vă va conduce.

Pe drum, băiatul, înșelat de cele cîteva cuvinte în engleză pe care le auzise din gura mea, revărsă asupră-mi un val de confidențe din care n-am priceput aproape nimic. Mă mulțumeam să dau din cap, contemplînd înghesuiala de pe străduțe. Am aflat totuși de la el că omul pe care ne duceam să-l vedem fusese cîndva preot militar în armata lui Cromwell. Jonas nu mi-a putut spune adevăratul lui nume, părea că nici măcar nu înțelege întrebarea mea, nu auzise niciodată alt nume în afară de *chaplain*.

Cum cel care cumpărase cartea mea era un om al Bisericii, eram convins că ne îndreptăm spre catedrala vecină, sau către vreo capelă, sau un prezbiteriu. Mare mi-a fost surpriza cînd comisul s-a oprit în fața ușii unei prăvălii care vindea bere, – *„ale house"* scria pe firmă. Cînd am intrat, douăsprezece perechi de ochi încețoșați ne priviră îndelung. Era întuneric ca în amurg, deși nu era încă amiază. Conversațiile se preschimbară în șoapte al căror unic subiect eram cu siguranță eu. Nu se văd prea des într-un asemenea loc veșminte genoveze. Am salutat din cap, iar Jonas o întrebă pe patroană – o femeie înaltă și rotofeie cu păr lucitor cu reflexe schimbătoare, cu sînii pe jumătate dezgoliți – dacă domnul *chaplain* era acolo. Ea făcu doar un semn cu degetul, arătînd spre etaj. O luarăm pe un coridor la capătul căruia se afla o scară cu trepte ce scîrțîiau. Apoi, sus, o ușă închisă la care ciocăni slujbașul, înainte de a răsuci mînerul, chemînd cu voce înceată:

— *Chaplain!*

Numitul capelan n-avea, în ochii mei, nimic dintr-un om al Bisericii. Spunînd „nimic", exagerez. Avea, fără nici o îndoială, un soi de solemnitate firească. Datorită staturii înalte, dar și bărbii bogate, care-l făcea să semene cu un popă ortodox, dacă nu cu un cleric englez. O mitră, o mantie pe umeri, o cîrjă în mînă, și ar fi devenit episcop peste enoriașii săi. Numai că nu răspîndea în jurul său nici smerenie, nici mireasmă de castitate, nici vreun alt fel de cumpătare. Ba dimpotrivă, mi-a apărut din capul locului ca un chefliu păgîn. Pe masa joasă din fața lui se aflau trei halbe de bere, două goale și una pe trei sferturi plină. Tocmai luase o înghițitură, pentru că încă i se mai vedeau pe mustață cîțiva stropi albi de spumă.

Cu un zîmbet larg, ne pofti să luăm loc. Jonas își ceru însă iertare; trebuia să se întoarcă la stăpînul lui. I-am pus o monedă în palmă, iar capelanul îl rugă să comande pentru noi, la plecare, două căni mari cu bere. Curînd, patroana aduse ea însăși sus cele două porții de bere, foarte îndatoritoare și respectuoasă, iar omul lui Dumnezeu îi mulțumi plesnindu-i o palmă zdravănă peste fese, nu o palmă discretă, ci atît de plină de ostentație că părea făcută să mă șocheze. N-am încercat să-mi ascund încurcătura, cred că ar fi fost foarte jigniți și unul și celălalt dacă mi s-ar fi părut ceva banal.

Înainte ca ea să urce, avusesem timp să mă prezint și să spun că tocmai sosisem la Londra. Mă străduisem să vorbesc în engleză, cu dificultate însă. Pentru a mă scuti de alte suferințe asemănătoare, omul îmi răspunse în latină. O latină de erudit, care suna ciudat în acel loc. Presupun chiar că a vrut să-l parafrazeze pe Virgiliu sau pe vreun alt poet antic lansîndu-mi:

— Astfel, ai părăsit o țară răsfățată de Har, pentru a veni în acest ținut brăzdat de Blestem!

— Puţinul pe care l-am văzut pînă acum nu-mi face deloc această impresie. Constat, de cînd am sosit, o anumită libertate de atitudine şi o incontestabilă jovialitate...

— Asta e, într-adevăr, o ţară blestemată! Trebuie să te încui la etaj şi să bei încă de dimineaţă ca să te crezi liber. Dacă un vecin gelos pretinde că ai hulit, eşti biciuit în public. Iar dacă pari prea sănătos pentru vîrsta pe care o ai, eşti bănuit de vrăjitorie. Mai bine aş fi prizonier la turci...

— Dacă zici aşa ceva, înseamnă că n-ai trecut niciodată prin temniţele sultanului!

— Poate, admise el.

După plecarea patroanei şi, în pofida stingherelii pe care o încercasem pe moment, atmosfera se destinsese şi m-am simţit suficient de încrezător pentru a-i mărturisi acestui personaj, fără ocolişuri, motivele vizitei mele. De îndată ce am menţionat *Al o sutălea nume*, chipul i s-a luminat, iar buzele au început să-i tremure. Crezînd că se pregătea să-mi spună ceva în legătură cu cartea, am tăcut, cu inima bătîndu-mi tare, dar, cu un gest făcut cu halba sa din lemn, mă pofti să continuu, zîmbindu-mi şi mai frumos. Atunci, jucînd cinstit, i-am spus exact pentru ce motiv mă interesa cartea. Aici, îmi asumam nişte riscuri. Dacă lucrarea asta conţine într-adevăr numele salvator, cum i-aş putea cere acestui sfînt om să mi-o cedeze? Şi la ce preţ? Un negustor mai bun ar fi vorbit de carte şi de conţinutul ei în termeni mai măsuraţi, simţeam însă instinctiv că ar fi fost o stîngăcie să jucăm care pe care. Aflat pe urmele cărţii mîntuirii, cum aş putea eu, sub privirea lui Dumnezeu, s-o capăt prin înşelăciune? Aş putea fi eu vreodată mai şiret decît Providenţa?

Mi-am impus aşadar să-i dezvălui limpede capelanului valoarea acestui text. I-am vorbit despre tot ce se spune printre librari în legătură cu el, despre îndoielile referitoare la autenticitatea lui şi despre diversele speculaţii cu privire la presupusele sale virtuţi.

— Dar dumneata, întrebă el, ce părere ai?

Își păstra invariabil același zîmbet, pe care nu izbuteam să-l descifrez și pe care începeam să-l găsesc enervant. Dar m-am străduit să nu las să se ghicească nimic.

— Părerea mea n-a fost niciodată limpezită. Azi îmi spun că această carte este lucrul cel mai de preț pe lume, iar mîine mi-e rușine că am fost atît de credul și de superstițios.

Pe chipul lui zîmbetul s-a șters. Își ridică halba și o întinse spre mine de parcă ar fi cădelnițat, apoi o goli dintr-o sorbitură. Voia, prin gestul ăsta, să aducă un omagiu sincerității mele, la care nu se aștepta.

— Credeam că ai să-mi îndrugi cine știe ce vorbe meșteșugite cum fac negustorii, că ai să pretinzi că umblai după carte pentru vreun colecționar sau că ți-a fost recomandată de tatăl dumitale cu limbă de moarte. Nu știu dacă ai fost cinstit pentru că așa ți-e firea sau dintr-o supremă dibăcie, nu te cunosc destul pentru a judeca, dar atitudinea dumitale îmi place.

Tăcu. Își înșfăcă halba goală, apoi o lăsă la loc pe masa joasă înainte de a spune în mod abrupt:

— Dă la o parte draperia aia din spatele dumitale! Cartea e acolo!

Am rămas o clipă ca năuc, întrebîndu-mă dacă pricepusem bine. Mă deprinsesem atît de mult cu capcanele, dezamăgirile, situațiile ce se schimbau neașteptat, încît mă descumpănea să aud pur și simplu că lucrarea era acolo. M-am întrebat chiar dacă nu cumva era efectul berii, pe care o înghițisem dintr-o sorbitură, atît mi-era de sete.

M-am ridicat totuși în picioare. Am dat ceremonios la o parte draperia întunecată la culoare și prăfuită pe care mi-o arătase. Cartea era într-adevăr acolo. *Al o sutălea nume.* M-aș fi așteptat s-o găsesc așezată într-un soi de sipet, între două făclii sau deschisă pe un pupitru. Nu, nimic din toate astea, era culcată pe un raft, alături de alte cîteva lucrări și de niște pene, două călimări, un teanc de hîrtie albă, o trusă de ace cu gămălie și diverse obiecte în dezordine.

Am apucat-o cu o mînă șovăielnică, am deschis-o la pagina cu titlul, m-am asigurat că era cu adevărat cea pe care mi-o oferise bătrînul Idriss anul trecut și pe care o crezusem iremediabil înghițită de apele mării.

Surprins? Da, eram surprins. Și legitim zdruncinat. Toate astea țin de miracol! Este prima mea zi la Londra, piciorul abia mi s-a obișnuit din nou cu uscatul, iar cartea pe care o urmăresc de un an se află deja în mîinile mele! Gazda mea îmi lăsă timp să-mi revin din emoție. Așteptă să mă întorc încet să mă reașez, cu cartea strîns lipită de bătăile inimii. Apoi îmi spuse, fără nici o intonație interogativă:

— Este chiar cea pe care o căutai...

Am spus da. La drept vorbind, nu puteam distinge mare lucru, nu prea era lumină în încăpere. Dar văzusem titlul, și mai înainte chiar, recunoscusem cartea după coperte. Nu aveam urmă de îndoială.

— Presupun că citești perfect în arabă.

Am spus iarăși da.

— Atunci am un tîrg să-ți propun.

Am înălțat ochii, cramponîndu-mă totodată de comoara regăsită. Capelanul părea să cugete intens, iar capul lui mi se păru încă și mai impunător, încă și mai voluminos, chiar și făcînd abstracție de barba și de părul său bogat care începeau să albească.

— Am un tîrg să-ți propun, repetă el, ca pentru a mai păstra cîteva secunde de reflecție. Dumneata vrei cartea asta, iar eu vreau doar să înțeleg ce conține. Citește-mi-o, de la cap la coadă, apoi o poți lua cu dumneata.

Și de data asta am spus da, fără urmă de șovăială.

Ce bine am făcut venind pînă la Londra! Aici mă aștepta steaua mea cea norocoasă! Tenacitatea mi-a fost răsplătită! Încăpățînarea pe care am moștenit-o de la strămoși mi-a fost de ajutor! Sînt mîndru că mă trag din sîngele lor și că nu i-am făcut de rușine!

La Londra, marți, 24 august 1666

Sarcina mea nu va fi ușoară, o știu.

Voi avea nevoie de mai multe întîlniri ca să citesc cele aproximativ două sute de pagini, ca să le tălmăcesc din arabă în latină și, mai presus de toate, ca să le lămuresc, deși autorul n-a dorit niciodată să fie explicit. Am văzut însă imediat în propunerea neașteptată a capelanului o șansă, ca să nu spun un semn. Ceea ce-mi oferă el nu e doar recuperarea cărții lui Mazandarani, este și ocazia de a mă cufunda în lectura ei în mod studios, așa cum n-aș fi făcut-o din proprie inițiativă. A fi nevoit să citesc acest text frază după frază, a fi nevoit să-l traduc cuvînt cu cuvînt pentru a-l face inteligibil pentru un ascultător exigent, iată cu siguranță singurul mod de a ști, o dată pentru totdeauna, dacă un mare adevăr tainic sălășluiește în paginile sale.

Cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît sînt mai perplex și mai exaltat totodată. A fost nevoie să urmăresc această carte de la Gibelet pînă la Constantinopol, apoi de la Genova pînă la Londra, pînă la cîrciuma asta, pînă în bîrlogul acestui ciudat preot, ca să mă înham în sfîrșit la sarcina cea mai necesară. Am aproape impresia că tot ce am trăit de un an de zile nu era decît preludiul, o serie de încercări prin care Creatorul a dorit să mă facă să trec, înainte să fiu demn de a cunoaște numele Său intim.

La ultimul paragraf am scris: „De un an de zile". Nu este o aproximare, este exact un an, zi după zi, de cînd a început călătoria mea, deoarece am părăsit Gibelet luni, 24 august al anului trecut. Nu mai am la îndemînă textul pe care l-am scris cu acel prilej – nădăjduiesc că Barinelli îl va fi găsit și păstrat și că va putea într-o bună zi să mi-l trimită!

Dar îmi pierd firul... Spuneam, așadar, că dacă aș avea sub ochi paginile pe care le-am scris la începutul călătoriei,

n-aș fi găsit mare lucru în comun între proiectul meu inițial și itinerarul pe care am fost nevoit să-l urmez. Nu aveam de gînd să merg mai departe de Constantinopol și, în mod sigur, nu în Anglia. Și nu credeam că mă voi pomeni aici singur, fără nici una dintre persoanele care au plecat împreună cu mine, neștiind măcar ce s-a putut întîmpla unora sau altora. În cursul acestui an, totul s-a schimbat în jurul meu și în mine. Doar dorința mea de a-mi regăsi casa de la Gibelet nu s-a schimbat, pare-mi-se. Nu, dacă stau să mă gîndesc, nu sînt așa de sigur. De cînd am fost la Genova, mi se întîmplă să mă gîndesc uneori că acolo ar trebui să mă întorc. Într-un anume sens, de acolo am plecat. Dacă nu eu însumi, măcar familia mea. În ciuda descurajării pe care a încercat-o îndepărtatul meu strămoș Bartolomeo cînd a vrut să se reinstaleze acolo, am impresia că doar acolo un Embriaco se poate simți acasă. La Gibelet voi fi mereu străinul... Totuși, sora mea trăiește în Levant, aici sînt îngropați părinții noștri, aici e casa mea, aici e magazinul care îmi asigură relativa prosperitate. Am fost gata să scriu că tot aici trăiește femeia pe care am început s-o iubesc. Mintea mea o ia cu siguranță razna. Marta nu se mai află la Gibelet, nu știu dacă într-o zi se va putea întoarce aici, și nici măcar nu știu dacă mai e în viață.

Poate că ar trebui să mă opresc din scris, seara asta...

25 august

La trezire îmi reiau caietul ca să pomenesc iarăși despre date. Mă pregăteam s-o fac ieri seară, cînd amintirea Martei m-a făcut să uit. Voiam să spun că la Londra există o confuzie pe care n-o bănuiam înainte de a sosi aici. Sîntem astăzi în 25 august, dar pentru oamenii de aici este abia

15 august! Din ură pentru Papă, pe care aici fiecare se presupune că-l numește „antihrist", englezii – ca și moscoviții – au refuzat să adopte calendarul gregorian care s-a impus la noi de mai bine de optzeci de ani.

Mai am încă diverse lucruri de spus în această privință, dar sînt așteptat la cîrciuma cu bere. Aici se vor desfășura ședințele noastre de lectură și aici voi locui de acum înainte. Am făgăduit să-mi aduc bagajele chiar în dimineața asta.

În mai multe rînduri începînd de luni, capelanul și Bess, patroana cîrciumii, mă poftiseră să vin să locuiesc acolo, spre a evita acel du-te-vino pe care poliția regelui l-ar putea găsi suspect. La început, am refuzat, vrînd să păstrez o oarecare distanță față de aceste persoane foarte primitoare, dar pe care nu le cunosc de prea multă vreme pentru a împărți cu ele zilele și nopțile. Numai că ieri seară, cînd am ieșit după cină ca să mă duc la han, am avut senzația că sînt urmărit. Era mai mult decît o senzație, era o certitudine. Să fi fost haimanale? Sau agenți ai guvernului? Și într-un caz, și într-altul, n-aveam nici un chef să retrăiesc aceeași încercare în fiecare seară.

Știu că nu e prudent să stai în preajma unui om precum capelanul, care a fost odinioară un personaj influent și în care autoritățile continuă să nu se încreadă. Dacă nu m-aș fi gîndit decît la siguranța mea, ar fi trebuit efectiv să mențin o distanță necesară. Însă preocuparea mea cea dintîi nu este prudența, altfel n-aș fi venit pînă la Londra în căutarea cărții *Al o sutălea nume* și există multe alte lucruri pe care m-aș fi abținut să le fac. Nu, grija mea de astăzi este să recuperez cartea și să plec de aici cît mai repede cu putință, luînd-o cu mine sub braț. Îmi voi putea atinge obiectivul cît mai repede, doar trăind în vecinătatea acestui om și împlinindu-mi contractul față de el.

După ce m-a instalat într-o cameră la ultimul etaj, chiar deasupra celei a capelanului și departe de vacarmul din

sala mare, Bess a urcat de trei ori scara că să se asigure că nu duc lipsă de nimic.

Oamenii ăştia sînt simpatici, primitori, generoşi, le place să rîdă şi să mănînce zdravăn. Am impresia că şederea mea aici va fi foarte plăcută, dar n-am de gînd să rămîn o veşnicie.

26 august

Ar fi trebuit să-mi încep astăzi lectura cu voce tare din *Al o sutălea nume*. Dar am fost nevoit să mă întrerup foarte repede, dintr-un motiv straniu, care mă îngrijorează şi mă tulbură în cel mai înalt grad.

Eram patru persoane în încăperea în care trăieşte capelanul, pentru că acesta mai adusese doi tineri, care par să-i fie discipoli şi care îndeplinesc funcţia de scribi. Unul dintre ei, pe nume Magnus, trebuia să se ocupe de transcrierea îngrijită a tălmăcirii latineşti a textului; celălalt, pe nume Calvin, trebuia să noteze comentariile.

Scriu „ar fi trebuit", „trebuia", pentru că lucrurile nu s-au petrecut aşa cum prevedeam noi. Începusem să citesc şi să traduc titlul integral, *Dezvăluirea numelui ascuns al Stăpînului făpturilor*; apoi numele complet al lui Mazandarani, Abu-Maher Abbas fiul lui Cutare, fiul lui Cutare, fiul lui Cutare... Dar abia dădusem prima pagină, că încăperea se întunecă, de parcă un nor de funingine ar fi învăluit soarele, împiedicînd razele să ajungă pînă la noi. Pînă la mine, ar trebui să spun, căci celelalte persoane din încăpere nu păreau să fi remarcat ce se întîmplase.

În aceeaşi clipă, Bess împinse uşa pentru a ne aduce bere, ceea ce îmi dădu un scurt răgaz. De îndată, privirile se întoarseră iarăşi spre mine, iar capelanul, intrigat de tăcerea mea, mă întrebă ce aveam şi pentru ce nu continuam

lectura. Am răspuns că mă apucase durerea de cap, că aveam impresia că mi-era capul strîns într-o menghină și că, din pricina asta, ochii mei nu mai vedeau bine. Mă sfătui să merg să mă odihnesc, ca să putem relua lectura mîine.

De cum rosti aceste cuvinte, am închis cartea și, în aceeași clipă, am avut sentimentul că m-am întors la lumină. Am încercat o imensă senzație de bine, pe care am avut grijă s-o ascund, de teamă că gazdele mele își vor închipui că răul meu era prefăcut.

Iar acum, cînd scriu aceste rînduri în caietul meu, am impresia că această întunecare nu s-a petrecut niciodată, că doar am visat. Știu însă, fără umbră de îndoială, că nu e așa. Ceva mi s-a întîmplat, ceva despre care nu știu ce să cred, nici ce să spun – pentru asta n-am mărturisit adevărul capelanului atunci cînd m-a întrebat de ce mă întrerupsesem. Ceva a cărui natură îmi scapă, dar care îmi readuce în amintire un incident vechi de un an, care pe moment nu mi se părea că ar ascunde nici un mister. Mă întorsesem acasă, venind de la bătrînul Idriss cu cartea pe care mi-o oferise și o răsfoisem în prăvălie; mi se părea atunci că era destulă lumină, dar nu izbutisem să citesc. În ajun, de altfel, se produsese același fenomen și mă frapase încă și mai puțin. Pe cînd mă aflam în cocioaba lui Idriss. Desigur, aceasta era foarte întunecoasă, dar nu atît de mult încît să facă paginile acestei cărți total indescifrabile, deși putusem citi fără probleme pagina de titlu, ale cărei caractere nu erau sensibil mai mari. Este un fenomen pe care nu mi-l explic, care mă preocupă, mă tulbură și mă sperie.

Să fie oare un blestem legat de acest text?

Să fie propria mea spaimă de a vedea desenîndu-se dinaintea mea literele numelui suprem?

Mă întreb dacă toți cei care au abordat cartea despre *Al o sutălea nume* n-au avut aceeași senzație, aceeași orbire. Poate că acest text este așezat sub influența unei vrăji protectoare, unei amulete înnodate, unui talisman – ce știu eu?

Dacă aşa stau lucrurile, nu voi merge niciodată pînă la capăt. Doar dacă nu cumva blestemul este, într-un fel sau altul, ridicat sau „deznodat".

Însă prezenţa unui astfel de nod, a unui astfel de blestem, nu e, de asemenea, prin ea însăşi, dovada că nu e vorba aici de o carte ca toate celelalte, şi că ar conţine efectiv adevărurile cele mai de preţ, mai inexprimabile, mai de temut, mai interzise?

27 august 1666

Ieri-seară, în timp ce-mi scriam jurnalul de călătorie la lumina zilei, care se stinge aici foarte tîrziu, am avut surpriza de a o vedea pe Bess intrînd în camera mea. Uşa era întredeschisă, ciocănise, apoi o împinsese cu aceeaşi mişcare. Mi-am băgat caietul sub pat, fără să am aerul că mă grăbesc, şi făgăduindu-mi să-l reiau după ce va fi plecat. Numai că ea rămase mai mult timp, iar apoi îmi fugise din minte ce mă pregăteam să scriu.

Se arătă îngrijată de migrena mea, de care, zicea ea, îşi promitea să mă scape. Spuse că o să „deznoade" ceva la umerii mei sau la ceafă, iar cuvîntul îmi trezi curiozitatea. Mă pofti să mă aşez pe un taburet scund, ea fiind în spatele meu şi frămîntîndu-mi răbdătoare cu degetele şi cu palmele carnea şi oasele. Neavînd durerea pe care o pretindeam că o am, ci un rău ascuns şi greu de mărturisit, nu mi-am putut da seama de eficacitatea metodei. Străduinţa ei era totuşi înduioşătoare şi, ca să n-o jignesc, i-am spus că mă simţeam dintr-o dată înviorat. Propuse atunci să vină să-şi exercite arta în acelaşi mod cînd voi fi cufundat în lectură. M-am grăbit s-o refuz. Şi, de îndată ce ieşi din cameră, m-am surprins rîzînd de unul singur. Mă închipuiam citind,

tălmăcind, înconjurat de capelan și de cei doi discipoli, timp în care o femeie cumsecade îmi brăzda cu hărnicie umerii, spatele și ceafa cu mîinile ei tămăduitoare. Seninătatea ascultătorilor ar suferi, îmi închipui...

Acestea fiind zise, va trebui să găsesc în cele din urmă un leac infirmității mele, fără de care lectura în curînd se va întrerupe. Astăzi, am avut parte de o scurtă ameliorare, care îmi îngădui să citesc cîteva rînduri din prezentarea lui Mazandarani, apoi întunecarea se reîntoarse. M-am apropiat un pic de fereastră și am avut impresia că paginile erau mai lizibile, dar asta nu ținu prea mult, lumina scăzu repede și curînd n-am mai văzut nimic. Ochii mei și cu mine eram învăluiți într-o beznă groasă. Capelanul și discipolii se arătară dezamăgiți și agasați, dar nu mă acuzară de nimic și acceptară să amîne lectura pentru a doua zi.

Acum am certitudinea că o voință puternică apără acest text de privirile lacome. A mea face parte dintre ele. Nu sînt un sfînt, nu am mai multe merite decît un altul și, dacă aș fi în locul Celui-de-Sus, nu unui individ ca mine, i-aș fi dezvăluit taina cea mai de preț! Eu, Baldassare Embriaco, negustător de lucruri rare, cinstit, dar fără prea mare smerenie, lipsit de orice sfințenie, fără suferințe și jertfe pe care să le pun în lumină, necunoscînd sărăcia, de ce dracu' aș fi avut eu privilegiul să fiu ales de Dumnezeu ca depozitar al numelui Său suprem? De ce m-ar lua El astfel în intimitatea Sa după exemplul lui Noe, Abraham, Moise sau Iov? Mi-ar trebui multă trufie și multă orbire ca să-mi închipui, fie doar și pentru o clipă, că Dumnezeu ar putea vedea în mine o ființă de excepție. Unele dintre creaturile Sale sînt remarcabile prin frumusețea lor, prin inteligența, smerenia, devotamentul, firea lor; S-ar putea lăuda, dacă pot zice astfel, că este autorul lor. Dar că m-a creat pe mine, El nu are motive nici să Se laude, nici să Se plîngă. Probabil că mă contemplă din înălțimea tronului Său ceresc, dacă nu cu dispreț, măcar cu indiferență...

Şi, cu toate astea, iată-mă la Londra, după ce am străbătut jumătate din lume pe urmele acestei cărţi şi am dat din nou de ea fără să mă aştept! Este oare o nebunie să cred că, în pofida celor spuse, Cel-de-Sus mă urmăreşte cu privirea şi mă conduce pe anumite căi pe care fără El nu le-aş fi putut cunoaşte? În fiecare zi ţin în mîinile mele *Al o sutălea nume*, am descîlcit deja cîteva pagini, înaintez pas cu pas în labirintul ăsta. Doar această stranie orbire îmi întîrzie înaintarea, dar poate că nu e decît o piedică după altele la fel, o încercare după altele asemănătoare, pe care o voi depăşi în cele din urmă. Prin perseverenţa şi încăpăţînarea mea, sau din voinţa de nepătruns a Stăpînului făpturilor create...

28 august 1666

Şi astăzi am avut o ameliorare temporară, ceva mai puţin scurtă decît cea de ieri. Mi se pare că perseverenţa mea dă roade. Mai pe larg spus, peste carte şi peste ochii mei era un văl de umbră, dar care nu întuneca textul. Am putut aşadar citi trei pagini întregi înainte ca umbra să se îndesească, iar rîndurile să se amestece între ele.

În paginile acelea, Mazandarani se străduieşte să respingă ideea foarte răspîndită potrivit căreia numele suprem, dacă există, n-ar trebui să fie rostit de oameni, pentru că fiinţele şi obiectele ce pot fi numite sînt cele asupra cărora poate fi exercitată o anume autoritate, deşi Dumnezeu, în mod evident, nu poate fi supus unei dominaţii. Pentru a îndepărta această obiecţie, autorul încearcă să compare islamul cu iudaismul. Dacă religia lui Moise îi sancţionează efectiv pe cei care rostesc numele inefabil şi se străduieşte să găsească mijloacele

prin care să evite orice menționare directă a Creatorului, religia lui Mahomed susține în mod hotărît atitudinea contrară, îndemnîndu-i pe credincioși să rostească zi și noapte numele lui Dumnezeu.

De fapt, le-am confirmat eu capelanului și discipolilor săi, nu există conversație în vreo țară islamică în care să nu revină de zece ori numele lui Allah, nici o negociere în care cele două părți să nu jure necontenit pe numele Său, „wallah", „billah", „bismillah", nici o formulă de întîmpinare sau de rămas-bun, de amenințare sau de îndemn, sau chiar de plictiseală, în care El să nu fie explicit invocat.

Acest îndemn de a repeta necontenit numele lui Dumnezeu nu se aplică doar numelui de Allah, ci și celor nouăzeci și nouă de nume care Îi sînt atribuite, cît și celui de al o sutălea, pentru cei ce l-ar cunoaște. Mazandarani citează de altfel versetul ce se află la originea tuturor dezbaterilor asupra numelui suprem – „Slăvește numele Domnului tău, cel foarte mare" – atrăgînd atenția asupra faptului că învățătura Coranului nu se mulțumește doar să spună că există un nume „foarte mare", ci ne cheamă limpede să-l slăvim pe Dumnezeu prin acest nume...

Citind aceste pagini, mi-am amintit de afirmațiile pe care le-a făcut, cînd eram pe mare, prințul Ali Esfahani și mi-am spus că, în pofida tăgăduielilor sale, sînt convins că avusese deja prilejul să citească lucrarea lui Mazandarani. M-am întrebat atunci dacă, în timp ce o răsfoia, suferise, la fel ca mine, acea orbire trecătoare. Și chiar în clipa în care această întrebare îmi trecu prin minte, întunecarea reveni, împiedicîndu-mă să-mi continuu lectura... Mi-am cuprins capul în mîini, simulînd o puternică migrenă, iar prietenii mei începură să mă căineze, să mă liniștească și să-mi sugereze leacuri. Cel mai eficace, îmi zise Magnus, care suferă uneori de aceste dureri, ar fi să mă cufund în... beznă totală. Ah, de-ar ști el!

Deşi reuniunea fusese scurtă, prietenii mei sînt astăzi mai puţin dezamăgiţi. Le-am citit, le-am tălmăcit, le-am explicat, şi de-aş putea face la fel zi de zi, cartea asta n-ar mai avea în curînd pentru ei nici o taină – şi nici pentru mine.

Nu ne vom relua lectura mîine, ci luni. Numai de-aş putea „oficia" în aceleaşi condiţii ca astăzi. Nu rog Cerul să sfîşie o dată pentru totdeauna vălul care îmi întunecă ochii, Îl rog doar să-l ridice un pic în fiecare zi. Cer oare prea mult?

Duminică, 29 august

Azi-dimineaţă s-au dus cu toţii devreme la slujba religioasă, care este aici obligatorie, astfel încît recalcitranţii, frecvent pîrîţi de vecini, sînt pedepsiţi cu închisoarea, uneori cu biciul, şi cu tot soiul de belele. Eu, în calitate de străin şi de „papistaş", sînt scutit. Dar am tot interesul, mi s-a spus, să nu prea fac pe ţanţoşul pe străzi cu mutra mea de necredincios. Am rămas aşadar în cameră să lenevesc, să citesc şi să scriu, la adăpost de priviri indiscrete. Am prea rar prilejul să trîndăvesc pentru a nu-l aprecia cum se cuvine.

Camera mea e ca un turnuleţ deasupra oraşului, dînd pe partea dreaptă spre o aliniere de acoperişuri, iar pe cea stîngă spre catedrala Saint Paul, care, prin dimensiunile ei, pare învecinată. Spaţiul amenajat în jurul patului meu este redus, dar e suficient să fac un pas mare peste cîteva lăzi şi să mă strecor printre grinzi ca să mă pomenesc sub un acoperiş lat unde domneşte răcoarea. Am stat acolo în penumbră o bucată de vreme. Poate că există şobolani şi ploşniţe, dar eu nu i-am văzut. Toată dimineaţa, am fost într-o dispoziţie senină, mulţumit că au uitat de mine şi dorind să uite încă multă, multă vreme, fie şi cu riscul de a posti pînă seara.

30 august

Trebuia să ne reluăm lectura, dar domnul *chaplain* a lipsit dimineața asta fără să mă fi prevenit. De asemenea, tinerii săi discipoli. Bess îmi spune că se vor întoarce peste trei-patru zile. Deși s-a arătat îngrijorată, nu mi-a făcut nici o confidență.

Încă o zi de trîndăvie, așadar, și nu mă plîng. Numai că, în loc să lenevesc în cameră sau prin dependințe, m-am hotărît să mă plimb prin Londra.

Cît de străin mă simt în acest oraș! Am mereu impresia că atrag privirile, niște priviri lipsite de amabilitate, nicăieri călătorii nu sînt pîndiți cu atîta ostilitate. Să fie din pricina războiului cu olandezii și cu francezii care continuă încă? Să fie din pricina vechilor războaie interne, care au învrăjbit frate cu frate, fiu cu părinte și care au instalat în mod durabil în suflete amărăciunea și neîncrederea? Să fie din cauza Fanaticilor, care sînt încă foarte numeroși și pe care se grăbesc să-i spînzure de îndată ce-i dibuie? Poate toate astea la un loc, astfel că dușmanii – reali sau presupuși – sînt aici nenumărați.

Aveam chef să vizitez catedrala Saint Paul, dar am renunțat, de teamă să nu-i sară țandăra vreunui paracliser și să mă denunțe. Orice „papistaș" este suspect, mai ales dacă e originar din Italia; cel puțin asta a fost impresia mea de-a lungul plimbării. Am dus o luptă de fiecare clipă cu mine însumi pentru a trece peste sentimentul de stinghereală ce mă-nsoțea la tot pasul.

Singurul loc unde m-am simțit la largul meu a fost la librarii care au prăvălii în apropierea cimitirului Saint Paul. În preajma lor nu mai eram un străin, nu mai eram un papistaș, eram un confrate și un client.

Am gîndit întotdeauna acest lucru, dar astăzi îl gîndesc încă şi mai mult: negoţul este singura activitate respectabilă, iar negustorii sînt singurele fiinţe civilizate. Nu pe negustori ar fi trebuit să-i alunge Iisus din Templu, ci pe soldaţi şi pe preoţi!

31 august

Mă pregăteam să ies ca să dau din nou o raită pe la librari, cînd m-a poftit Bess să iau o bere în compania ei, aşa că ne-am instalat într-un colţ al cîrciumii ca şi cum am fi fost şi unul, şi altul nişte clienţi. S-a sculat de mai multe ori ca să servească de băut sau să schimbe cîteva vorbe cu clienţii obişnuiţi. Dar, în ansamblu, a fost prea puţin du-te-vino, iar zgomotul era tocmai ce trebuia, nici prea mic pentru a fi siliţi să şuşotim, nici prea mare pentru a ne sparge plămînii ţipînd.

Unele dintre cuvintele lui Bess mi-au scăpat, dar am impresia că am înţeles aproape tot şi că şi ea, la rîndul ei, m-a înţeles. Chiar şi atunci cînd, furat de povestire, puneam în frazele mele mai multă italiană decît engleză, ea dădea şi mai tare din cap pentru a-mi da de înţeles că pricepuse totul. O cred cu dragă inimă. Orice fiinţă înzestrată cu raţiune şi bunăvoinţă poate pricepe un pic de italiană!

Am băut zdravăn două-trei căni mari fiecare – ea, poate chiar mai mult; dar nu beţia ne conducea. Nici plictiseala, de altfel, nici curiozitatea goală, nici dorinţa de sporovăială. Aveam şi unul, şi celălalt nevoie de a găsi o ureche prietenoasă şi o mînă întinsă cu prietenie. Vorbesc cu încîntare pentru că tocmai am descoperit, după patruzeci de ani de existenţă, ce sentiment de plenitudine poate fi dăruit de cîteva ceasuri petrecute în comuniune intimă şi castă cu o necunoscută.

La începutul lungii noastre conversații, a fost ca un fel de joacă de copii. Stăteam așezați, ținînd în mîini halbele pe care le ciocneam rostind diverse urări; ea zîmbea, iar eu mă întrebam deja dacă vom avea și altceva să ne spunem, cînd scoase din buzunarul șorțului un briceag cu care desenă pe masă un dreptunghi.

— Asta e masa noastră, zise ea.

Desenă apoi un cerculeț pe partea mea, un altul pe partea ei.

— Asta-s eu, ăsta ești tu.

Ghicisem, așteptam urmarea.

Întinse mîna spre capătul mesei și scobi fără menajamente o brazdă întortocheată care ajunse la cerculețul ce mă reprezenta pe mine; apoi, din capătul opus, o brazdă încă și mai sinuoasă care ajunse pînă la ea.

— Eu am venit de aici, iar tu de acolo. Astăzi ne-am așezat la aceeași masă. Îți voi povesti drumul meu, tu ai să mi-l povestești pe al tău?

Nu voi putea niciodată să-mi amintesc cu destulă exactitate tot ce mi-a spus astăzi Bess, despre ea, despre Londra și Anglia ultimilor ani – războaie, revoluții, execuții, masacre, Fanatici, marea ciumă... Înainte s-o aud, credeam că știu cîte ceva despre această țară; acum, știu că nu știam nimic.

Ce ar trebui să notez în aceste pagini despre toate cele auzite? Mai întîi tot ce se referă la persoanele lîngă care mă aflu de la sosirea mea aici. Și, de asemenea, tot ce privește obiectul călătoriei mele, zvonurile și credințele care prezic sfîrșitul timpurilor. Nimic altceva.

Ceea ce am de gînd să povestesc nu voi scrie în seara asta. Am, brusc, capul greu, și nu mă simt în stare să înșir cuvinte și idei într-un mod coerent. O să mă bag în pat, fără să mai aștept să se facă noapte. Mîine, am să mă scol devreme și am să reîncep să scriu, cu mintea limpede.

Miercuri, 1 septembrie 1666

În dimineaţa asta m-am trezit brusc. Tocmai îmi amintisem ce-mi spusese prietenul meu veneţian pe corabia care ne aducea de la Genova, ceea ce am consemnat probabil chiar în acest caiet. Nu spusese el că moscoviţii aşteptau sfîrşitul lumii la întîi septembrie, zi care reprezintă pentru ei începutul noului an? Abia după ce mi-am stropit obrazul cu apă rece, mi-am amintit că la Moscova, la fel ca la Londra, ziua care tocmai a început este cea de miercuri, 22 august. Nu e deci decît o alarmă falsă. Sfîrşitul lumii e abia peste zece zile. Încă mai am timp să stau comod, să sporovăiesc cu Bess şi să vizitez librăriile.

Sper că peste zece zile voi lua lucrurile la fel de uşor!

Basta cu fanfaronadele, ar trebui să consemnez imediat ce am aflat de la Bess înainte să uit. Deja, după o zi şi o noapte, anumite fraze se încurcă între ele.

Mi-a vorbit mai întîi de ciumă. Un bărbat foarte tînăr tocmai intrase în sala mare a cîrciumii, iar ea îmi spuse arătînd spre el cu bărbia că era ultimul rămas în viaţă din familia sa. Şi că-şi pierduse şi ea pe cutare şi pe cutare dintre rude. Cînd fusese asta? În vara trecută. Coborî vocea şi se plecă la urechea mea pentru a-mi şuşoti: „Încă şi azi mai mor oameni de ciumă, dar ţi se caută gîlceavă dacă spui asta cu voce tare". Regele a pus chiar să fie celebrate slujbe religioase pentru a mulţumi Cerului că a pus capăt epidemiei. Cine ar cuteza să pretindă că nu s-a terminat ar fi aproape pe punctul de a acuza de minciună şi pe rege şi Cerul! Adevărul, totuşi, este că ciuma dă tîrcoale încă în oraş şi că ucide. Cam douăzeci de persoane în fiecare săptămînă, cînd nu sînt patruzeci sau şaizeci. E adevărat că nu e mare lucru cînd te gîndeşti că acum un an ciuma ucidea la Londra mai

bine de o mie de persoane în fiecare zi! La început, victimele erau îngropate noaptea, pentru a evita ca populația să fie înspăimîntată; cînd lucrurile s-au agravat, nu mai putea fi luată nici măcar precauția asta. Au început atunci să adune cadavrele și ziua, și noaptea. Treceau cotigile chiar pe stradă, iar oamenii aruncau în ele trupurile părinților sau ale copiilor, sau ale vecinilor, de parcă ar fi fost saltele putrede!

— La început ți-e frică pentru ai tăi, îmi spune Bess. Dar, pe măsură ce oamenii mor și tot mor, nu mai ai în minte decît un singur gînd: să te salvezi! să supraviețuiești! și n-are decît să moară lumea întreagă! Nu mi-am plîns nici sora, nici pe cei cinci nepoți și nepoate, nici pe bărbatul meu – să mă ierte Dumnezeu! Nu mai aveam lacrimi! Am impresia că am trecut prin perioada asta cu ochii rătăciți, ca o somnambulă. Întrebîndu-mă doar dacă se va sfîrși într-o zi...

Cei bogați și cei puternici părăsiseră orașul, în frunte cu Regele și capii Bisericii. Cei săraci rămăseseră pentru că nu aveau nici un loc unde să se ducă; cei ce rătăceau pe drumuri mureau de foame. Dar au existat și cîteva ființe nobile care s-au încăpățînat să vrea să lupte cu răul, sau măcar să ușureze suferințele celorlalți. Cîțiva medici, cîțiva clerici. Capelanul nostru făcea parte dintre aceștia. Ar fi putut să plece și el, îmi explică ea. Nu e lipsit de avere, iar unul din frații săi are o casă la Oxford, care a fost, dintre toate orașele regatului, cel mai cruțat. N-a vrut să fugă. A rămas în cartier, îndărătnicindu-se să le facă vizite bolnavilor, să-i îmbărbăteze. Le spunea că lumea era pe punctul de a se stinge și că ei plecau ceva mai înaintea celorlalți; peste cîtva timp, cînd se vor afla în Grădinile Raiului, înconjurați de minunatele roade ale Edenului, vor vedea venind și restul oamenilor și va fi rîndul lor să-i încurajeze.

L-am văzut la căpătîiul surorii mele, o ținea de mînă și izbutea s-o însenineze și chiar să obțină de la ea un surîs de beatitudine. Se purta la fel cu toți cei pe care-i vizita. Nu dădea atenție sfaturilor prietenilor săi și sfida pînă și carantina.

Trebuia să-l fi văzut în acel timp de mizerie, umblînd pe străzi atunci cînd oamenii se ascundeau, o uriaşă siluetă albă, cu straie albe, cu barbă lungă albă, parcă ar fi fost Dumnezeu-Tatăl! Cînd oamenii zăreau o cruce roşie desenată pe o casă, se închinau şi făceau un ocol mare pentru a o evita. El mergea drept spre uşă. Îl va răsplăti Dumnezeu pentru asta într-o bună zi...

Însă autorităţile nu i-au arătat nici o recunoştinţă pentru tot acest devotament, iar gloata încă şi mai puţin. La sfîrşitul verii trecute, cînd ciuma începuse să slăbească, a fost arestat de un halebardier care l-a acuzat că ajută la propagarea răului prin vizitele pe care le făcea bolnavilor de ciumă; iar cînd i s-a dat drumul, opt zile mai tîrziu, şi-a găsit casa incendiată pînă la temelie. Se răspîndise zvonul că avea o poţiune secretă care-l făcea să supravieţuiască, dar că refuza să-i facă şi pe alţii să se bucure de ea. În timpul detenţiei, o hoardă de calici i-a pătruns în casă pentru a da de pretinsa poţiune, a devastat totul, a jefuit tot ce se putea jefui, apoi a dat foc la tot restul, atît pentru a-şi manifesta furia, cît şi pentru a-şi ascunde nelegiuirea.

„Voiau să-l silească să părăsească oraşul", mă asigură Bess. Însă ea i-a oferit găzduire, din recunoştinţă, şi e mîndră de acest lucru. De ce îi poartă oamenii pică bătrînului? Din pricina activităţilor sale trecute. Mi-a vorbit îndelung despre ele, citînd numeroase nume din care nu cunoşteam nici jumătate, nici măcar o treime; de aceea n-am putut reţine mare lucru. Cel mult că domnul *chaplain*, care fusese preot militar în armata lui Cromwell, se certase apoi cu acesta şi încercase să pună la cale o răzmeriţă împotriva lui. Acesta este, de altfel, motivul pentru care, la restaurarea monarhiei, cu şase ani în urmă, cînd demnitarii revoluţiei au fost cu toţii prigoniţi sau condamnaţi la surghiun, iar cadavrul lui Cromwell a fost dezgropat pentru a fi spînzurat şi ars în public, domnul *chaplain* a fost relativ cruţat, dar deloc iertat, aşa cum nu va fi în veci cu totul

iertat oricine s-a răzvrătit împotriva monarhiei și oricine a fost amestecat, mai de aproape sau mai de departe, în execuția regelui Charles. Capelanul face parte și – după spusele lui Bess – va face mereu parte, pînă la moarte și chiar dincolo de ea, dintre cei ce nu sînt iubiți.

Înainte de a-mi întrerupe darea de seamă, un ultim lucru pe care-l menționez repede, de teamă să nu-mi fugă din minte și asupra căruia îmi promit să revin: nenorocirile Angliei au început – și ele, ar trebui să spun – în 1648. Această dată revine constant sub pana mea: sfîrșitul războaielor din Germania; începutul anului evreiesc al Resurecției și începutul marilor persecuții despre care mi-a vorbit îndelung Maimun; publicarea cărții rusești a Credinței, care fixa data sfîrșitului lumii pentru acest an; iar în Anglia decapitarea regelui, eveniment sub al cărui blestem țara întreagă se află încă și care s-a desfășurat, după calendarul de aici, la sfîrșitul anului 1648; de asemenea, pentru mine, anul acela a fost cel al vizitei lui Evdokim, pelerinul de la Moscovia, care este punctul de plecare al nefericirilor mele, ca și anul morții tatălui meu, în iulie...

S-ar crede că s-a deschis o ușă în anul acela, o ușă malefică prin care au intrat – în lume și în viața mea – diverse calamități. Îmi aduc aminte că Bumeh vorbise de ultimele trei trepte, de trei ori la șase ani o dată, care aveau să ducă de la anul prologului la anul epilogului.

Rațiunea îmi spune că, înșirînd cifre și iarăși cifre, poți sugera tot soiul de lucruri fără să dovedești nimic. Iar deocamdată, seara asta cel puțin, încerc să ascult încă ce-mi spune rațiunea.

2 septembrie

Alaltăieri vorbeam, legat de lunga mea conversaţie cu Bess, de o comuniune intimă şi castă. De noaptea trecută, este un pic mai intimă şi mai puţin castă.

Îmi petrecusem ziua întreagă scriind şi înaintam foarte încet. Cu procedeul pe care l-am adoptat nu avansez niciodată prea repede. Scriu în limba mea, dar cu litere arabe şi în codul care îmi este propriu, ceea ce înseamnă multe convenţii mai înainte ca fiecare cuvînt să fie schimbat. Cînd, pe deasupra, mai încerc şi să-mi amintesc ce mi-a povestit Bess în engleză, exerciţiul devine epuizant.

Totuşi am progresat, dovadă tot acest text pe care l-am înşirat ieri, pe care l-am scris în cursul dimineţii, apoi l-am isprăvit după-amiaza. Nu că aş fi prins în aceste pagini tot ce aveam de gînd să reţin, dar mi-am uşurat memoria de multe lucruri ce s-ar fi putut rătăci.

De două ori mi-a adus Bess de mîncare şi de băut, şi a zăbovit un pic ca să se uite la mine cum desenez acele litere misterioase, de la dreapta la stînga. Nu-mi mai ascund caietul cînd o aud venind, îmi cunoaşte toate secretele şi acum am încredere în ea. Numai c-o las să creadă că scriu în arabă obişnuită, nu-i voi dezvălui niciodată – şi nici nimănui altcuiva! – că folosesc un limbaj deghizat, numai al meu.

Cînd sala de jos s-a golit la ora închiderii, Bess a venit să-mi propună să cinăm împreună şi să stăm să sporovăim cum făcusem în ajun. I-am făgăduit să cobor după ea şi s-o întîlnesc la aceeaşi masă ca şi ieri, de îndată ce-mi voi fi isprăvit paragraful la care tocmai scriam.

Numai că paragraful s-a lungit, iar eu nu prea îndrăzneam să mă întrerup sau să-l scurtez, de teamă că nu-mi voi mai aminti, după o nouă conversaţie, lucrurile pe care le

auzisem mai înainte. Uitînd de făgăduială, scriam aşadar, scriam, nemaigîndindu-mă la nimic altceva, astfel că gazda mea a avut răgazul să rînduiască totul în sala de jos, apoi să urce fără ca eu să fi lăsat pana din mînă.

Departe de a manifesta cea mai mică iritare, plecă în vîrful picioarelor şi se întoarse cîteva minute mai tîrziu ducînd o tavă pe care o aşeză pe patul meu. I-am promis că ajunsesem la ultimele rînduri şi că apoi vom cina împreună; îmi făcu semn să nu mă grăbesc şi ieşi.

M-am cufundat iarăşi în relatarea mea, uitînd din nou şi de femeie, şi de masă, şi convins că şi ea uitase de mine. Cu toate astea, cînd am chemat-o, intră pe dată, de parcă ar fi aşteptat îndărătul uşii; avea mereu acelaşi zîmbet şi nu manifesta nici o nerăbdare. Atîta delicateţe mă mişca şi mă uimea. I-am mulţumit şi a roşit. Ea care nu roşea cînd căpăta cîte o palmă zdravănă peste fese, roşea din cauza unei vorbe de mulţumire!

Pe tava pe care o adusese se aflau carne uscată tăiată în felii subţiri, brînză, pîine proaspătă şi acea bere pe care o numeşte „untoasă", dar care e mai cu seamă plină de mirodenii. Am întrebat-o dacă nu voia să mănînce cu mine, îmi spuse că ronţăise toată ziua servindu-şi clienţii, ceea ce făcea parte din obiceiurile ei, şi că nu-i era niciodată foame la ora mesei. Îşi luase doar o bere identică pentru ca să ne putem ciocni halbele. Astfel, după ce se uitase la mine cînd scriam, se uită la mine cînd mîncam. O privire întru totul comparabilă cu aceea a surorii mele Plaisance sau, odinioară, cu aceea a bietei mele mame, o privire care învăluie din toate părţile pe cel ce mănîncă şi hrana sa, care însoţeşte din ochi fiecare îmbucătură şi care te face să redevii copil. Mă aflam deodată la mine acasă în casa acestei străine. Nu m-am putut împiedica să nu mă gîndesc la cuvintele lui Iisus: „Flămînd am fost şi mi-ai dat să mănînc". Nu eram totuşi ameninţat de foamete; am suferit, de-a lungul întregii mele vieţi, din pricina necumpătării mele mai degrabă decît

de lipsuri; era însă în modul în care această femeie m-a hrănit un iz al sînului matern. Am simţit pe moment faţă de ea, faţă de pîinea ei, faţă de berea ei untoasă, faţă de prezenţa ei, de zîmbetul ei atent, de înfăţişarea ei răbdătoare, de şorţul ei pătat, de rotunjimile ei stîngace, o nesfîrşită afecţiune.

Şedea în picioare, cu tălpile goale, rezemată de perete, cu halba în mînă. M-am sculat ţinînd în mînă propria mea bere pentru a ciocni, apoi am cuprins-o tandru pe după umeri spunîndu-i încă o dată mulţumesc cu jumătate de glas, înainte de a o săruta uşor pe partea de jos a frunţii, între sprîncene.

Dîndu-mă la o parte, am văzut că îi erau ochii înecaţi în lacrimi; că buzele ei, încercînd să zîmbească, fremătau de aşteptare. Îmi cuprinse cu stîngăcie degetele în mîna ei grăsuţă, strîngînd cu putere. Am tras-o atunci spre mine şi i-am netezit încet cu palma părul şi rochia. S-a lăsat în voie lîngă mine şi s-a cuibărit ca sub o pătură pe vreme de ger. Am învăluit-o atunci toată cu mîinile, cu braţele, fără s-o strîng prea tare, mai curînd abia atingînd-o, ca şi cum, din vîrful degetelor şi cu ambele palme, îi verificam pe pipăite marginile trupului, ale obrazului ei tremurător, ale pleoapelor care ascundeau nişte ochi umezi, ale şoldurilor.

Între cele două treceri ale ei prin camera mea, îşi schimbase rochia, cea pe care o purta acum era verde închis cu sclipiri schimbătoare şi semăna, cînd o atingeai, cu mătasea. Eram ispitit să mă întind alături de ea pe patul apropiat, dar am preferat să rămîn în picioare. Apreciam ritmul lucrurilor şi mai cu seamă nu voiam să-l grăbesc. Nu se făcuse încă noapte, afară era aproape lumină şi n-aveam nici un motiv să ne scurtăm plăcerile, aşa cum în alte momente ai vrea să-ţi scurtezi suferinţele.

Dar cînd a vrut să se arunce pe pat, am reţinut-o în picioare; fu surprinsă, cred, şi probabil că-şi puse întrebări, dar mă lăsă pe mine să conduc jocul. Cînd amanţii se întind

prea repede în pat, pierd jumătate din plăceri. Primul moment al dragostei se petrece în picioare, cînd plutești agățat de celălalt, amîndoi amețiți, orbiți, nesiguri pe picioare; nu e oare mai bine ca plimbarea să se prelungească, să ne vorbim la ureche, și să ne atingem cu buzele stînd mereu în picioare, să ne dezbrăcăm unul pe celălalt încet și tot în picioare, strîngîndu-ne în brațe pierduți după fiecare veșmînt dat jos?

Am rămas astfel un lung moment, plutind în derivă în jurul camerei, cu șoapte încete și mîngîieri lente. Mîinile mele s-au apucat s-o dezbrace, apoi s-o învăluie, iar buzele mele alegeau cu răbdare pe trupul ei ce tremura locșorul unde să culeagă, unde să se așeze, unde iarăși să culeagă, de la pleoapele care-i ascundeau ochii pînă la mîinile care-i acopereau sînii, la șoldurile generoase, albe și dezgolite. Iubita, un cîmp de flori, iar degetele și buzele mele, un roi de albine.

La Smirna, într-o anume zi de miercuri la mînăstirea capucinilor, am cunoscut un moment de plăcere intensă, cînd Marta și cu mine ne-am iubit temîndu-ne în fiecare clipă de năvala nepoților mei sau a lui Hatem, sau a vreunui călugăr. Aici, la Londra, această miercuri a îmbrățișărilor avea un gust la fel de îmbătător, dar într-un fel invers. Acolo, graba și urgența dădeau fiecărei clipe o intensitate furioasă; în vreme ce, aici, timpul nesfîrșit conferea fiecărui gest o rezonanță, o durată, ecouri care-l îmbogățeau și-l intensificau. Acolo, eram ca niște animale hăituite, hăituite de ceilalți și de sentimentul bravării interdicției. Aici, nimic de soiul ăsta, orașul ne ignora, lumea ne ignora, iar noi nu ne simțeam nicidecum vinovați, trăiam departe de rău și de bine, în penumbra interdicției. La marginea timpului, de asemenea. Soarele complice apunea cu o blîndă încetineală, iar noaptea complice făgăduia să fie lungă. Ne vom putea istovi și unul, și celălalt, picătură cu picătură, pînă la ultima desfătare.

7 septembrie

S-a întors capelanul, la fel şi discipolii săi. Erau deja în casă cînd m-am sculat. Nu mi-a spus nimic despre motivele absenţei sale, iar eu nu l-am întrebat nimic. Abia de a mormăit o scuză.

E mai bine s-o scriu încă de la începutul paginii, ceva s-a stricat astăzi în relaţiile mele cu aceşti oameni. Regret acest lucru şi sufăr din pricina lui, dar nu cred că aş fi putut împiedica cele întîmplate.

Capelanul s-a întos contrariat, iritat, şi a dat dovadă imediat de o mare nerăbdare.

— Trebuie să avansăm chiar azi cu textul ăsta, să scoatem din el substanţa, dacă există vreo substanţă. Vom sta aici zi şi noapte, iar cel care va obosi nu face parte dintre ai noştri.

Surprins de aceste cuvinte, ca şi de ton şi de chipurile posomorîte care mă înconjurau, am răspuns că voi face tot ce-mi stă în putinţă pentru a ajunge la capătul lecturii, dar am precizat imediat că suferinţele care-mi întîrziaseră lectura nu erau din vina mea. Mi s-a părut că disting ici-colo strîmbături neîncrezătoare, cărora nu le-am dat atenţie, fiind convins că mă înşelam. Desigur, nu minţisem în ce priveşte esenţialul, deoarece nu-s cu nimic vinovat de accesele de orbire care au întîrziat lectura; minţisem însă în privinţa simptomelor şi simulasem uneori dureri de cap. Poate că ar fi trebuit să mărturisesc de la bun început ce rău mă afectează, oricît de misterios ar fi. Acum, e prea tîrziu, le-aş confirma cele mai rele bănuieli dacă aş recunoaşte că minţisem şi dacă m-aş lansa în descrierea unor simptome atît de nemaiauzite. Am decis aşadar să nu mă dezic şi să mă străduiesc să citesc cît pot mai bine.

Numai că, în dimineaţa asta, Cerul n-a fost aliatul meu. În loc să-mi uşureze un pic sarcina, a complicat-o. De îndată

ce am deschis cartea, bezna s-a şi instalat. Nu doar cartea îmi era ascunsă, ci întreaga încăpere, oamenii, pereţii, masa şi pînă şi fereastra erau acum de culoarea cernelii.

Preţ de o clipă, am avut sentimentul că mi-am pierdut pe veci vederea şi mi-am spus că Domnul, după ce mi-a adresat mai multe avertismente pe care m-am încăpăţînat să le ignor, hotărîse să-mi dea pedeapsa pe care o meritam.

Am închis cu grabă cartea şi într-o clipă am putut vedea iarăşi. Nu cu vederea deplină pe care aş fi putut s-o am la amiază, ci ca şi cum era deja seară, iar camera era luminată de un sfeşnic. Un văl uşor a mai stăruit şi stăruie încă la ora la care scriu aceste rînduri. De parcă pe cer exista un nor a cărui umbră doar eu o simţeam. Paginile acestui caiet s-au întunecat sub ochii mei ca şi cum ar fi îmbătrînit cu o sută de ani într-o singură zi. Cu cît vorbesc mai mult despre acest lucru, cu atît sînt mai îngrijorat şi cu atît îmi este mai greu să-mi duc mai departe povestirea.

Totuşi trebuie s-o fac.

— Ce s-a mai întîmplat? întrebă capelanul cînd mă văzu închizînd cartea.

Am avut prezenţa de spirit să răspund:

— Am o propunere să vă fac. O să urc în camera mea, o să citesc cartea cu mintea limpede şi o să fac însemnări, apoi o să mă întorc aici mîine dimineaţă cu textul în latineşte. Dacă procedeul ăsta îmi îngăduie să evit migrenele, o să-l reînnoim în fiecare zi, şi o să putem astfel înainta regulat cu lectura.

Am ştiut să fiu convingător, iar bătrînul a acceptat, fără prea mare entuziasm, e adevărat, şi nu fără să mă fi pus să-i făgăduiesc că mă voi întoarce cu douăzeci de pagini traduse, nici una mai puţin.

Am urcat, aşadar, urmat mi se pare de unul sau altul dintre discipoli, pe care l-am auzit patrulînd prin faţa uşii. M-am făcut că nu bag de seamă această atitudine de neîncredere, pentru a nu fi silit să mă arăt jignit.

Odată aşezat la masă, am pus *Al o sutălea nume* dinaintea mea, deschizînd cartea la mijloc, dar cu faţa-n jos, şi am început mai curînd să frunzăresc acest caiet în care am fost fericit să găsesc, la data de 20 mai, rezumatul pe care-l făcusem după spusele amicului meu persan. Bizuindu-mă pe cele ce-mi spusese în legătură cu dezbaterea asupra numelui suprem şi cu opinia lui Mazandarani, am redactat ceea ce mîine voi pretinde că este o traducere din ceea ce el a scris, inspirîndu-mă de asemenea, în imitarea stilului, din puţinul pe care-l putusem citi la începutul cărţii blestemate...

Pentru ce am scris „blestemate"? Este oare blestemată? Este binecuvîntată? Este vrăjită? Habar n-am. Ştiu doar că este apărată de un scut. Apărată împotriva mea, în orice caz.

8 septembrie

Totul s-a petrecut cu bine. Mi-am citit textul în latineşte, iar Magnus l-a copiat cuvînt cu cuvînt. Capelanul a zis că aşa trebuia să procedăm din capul locului. M-a îndemnat însă să merg mai repede cu lectura.

Nădăjduiesc că este doar o manifestare a entuziasmului său regăsit şi că-şi va modera aşteptările. În caz contrar, mă tem de ce e mai rău. Căci subterfugiul la care am recurs nu poate continua la nesfîrşit. Astăzi, m-am inspirat din ce mi-a spus Esfahani, şi încă un pic din ce ţineam eu minte. Mi-aş mai putea aminti de anumite alte lucruri pe care le-am auzit în legătură cu *Al o sutălea nume*, dar nu pot continua la nesfîrşit această stratagemă. Într-una sau alta din zile, voi fi nevoit să ajung la capătul acestei cărţi şi să citez numele aşteptat, fie că este numele intim al Creatorului sau doar ceea ce presupune Mazandarani.

Poate că ar trebui să fac în zilele următoare o nouă tentativă de lectură...

Începusem pagina asta plin de speranță, dar încrederea mea în viitor a scăzut în cîteva rînduri, așa cum scade lumina de fiecare dată cînd deschid volumul interzis.

9 septembrie

Mi-am petrecut seara de ieri și dimineața asta scriind pagini în latinește, care pretind că interpretează textul lui Mazandarani. Din acest motiv, nu mai am nici timpul, nici puterea de a pune din nou mîna pe condei pentru propriul meu scris, așa că mă voi mulțumi cu cîteva note scurte.

Capelanul m-a întrebat cîte pagini am izbutit să traduc pînă acum, I-am răspuns patruzeci și trei așa cum aș fi putut răspunde șaptesprezece sau șaizeci și șase. M-a întrebat cîte pagini rămîneau și am răspuns o sută treizeci. Mi-a spus atunci din nou că speră că voi termina lectura peste cîteva zile, și cu siguranță înainte de sfîrșitul săptămînii viitoare.

I-am promis acest lucru, dar simt cum se strînge lațul. Poate că ar trebui să fug de aici...

10 septembrie

În cursul nopții, Bess a venit la mine. Era beznă și ea s-a strecurat alături. N-a mai venit niciodată de la întoarcerea capelanului. A plecat înapoi înainte de ivirea zorilor.

Dacă m-aș hotărî să fug, ar fi bine oare s-o avertizez?

Dimineața, am isprăvit textul pentru astăzi. Imaginația a preluat ștafeta cunoștințelor mele, care-s pe sfîrșite. Ceilalți m-au ascultat totuși cu și mai mare atenție. E adevărat că am pus în gura lui Mazandarani afirmația că numele suprem al lui Dumnezeu, cînd îl va fi dezvăluit, va umple de uimire și de spaimă pe toți cei ce credeau că-l cunosc.

Am cîștigat, neîndoielnic, pe lîngă auditorii mei, timp și credit. Dar nu prin mărirea mizei atragi norocul de partea ta!

11 septembrie

Azi începe anul nou rusesc, iar eu m-am gîndit necontenit la acest lucru în tot cursul nopții. L-am văzut chiar în vis pe pelerinul Evdokim care mă amenința mînios și mă îndemna la căință.

Cînd ne-am adunat la amiază în camera capelanului, am început prin a evoca acea dată, sperînd să creez o diversiune. Exagerînd foarte puțin, am relatat ce mi-a povestit pe *Sanctus Dionisius* prietenul meu Girolamo, și anume că la Moscovia mulți oameni sînt convinși că ziua asta a Sfîntului Simeon, care marchează pentru ei anul cel nou, va fi cea de pe urmă. Și că lumea va fi distrusă de un potop de foc.

În ciuda privirilor insistente pe care i le adresau discipolii, capelanul rămase tăcut. Neascultîndu-mă decît distrat și aproape indiferent. Și, cu toate că s-a ferit să pună la îndoială ceea ce spuneam, profită de o clipă de tăcere pentru a mă întoarce la subiect. Fără prea multă plăcere, mi-am netezit foile și am început să-mi citesc minciunile din ziua respectivă...

Duminică, 12 septembire 1666

Doamne! Doamne! Doamne!
Ce altceva aș putea spune?
Doamne! Doamne!
E oare cu putință ca lucrul să se fi întîmplat?

În toiul nopții, Londra a început să ardă. Iar acum mi se spune că toate cartierele iau foc unul după altul. De la fereastra mea văd apocalipsa văpăilor, de pe străzi urcă țipetele ființelor înspăimîntate, iar cerul n-are pic de stele.

Doamne! E oare cu putință ca sfîrșitul lumii să fie așa? Nu revărsarea subită din neant, ci un foc ce se răspîndește din aproape în aproape, un foc pe care l-aș vedea urcînd așa cum urcă apa potopului și de care m-aș simți inundat?

Să fie oare propriul meu sfîrșit ceea ce contemplu de la fereastră, ceea ce văd apropiindu-se și, aplecat peste pagină, încerc să descriu?

Focul înaintează, mistuind totul, iar eu stau așezat la masa asta din lemn, în camera asta din lemn, așternîndu-mi ultimele gînduri pe un teanc de hîrtie inflamabilă! Nebunie! Nebunie! Dar nebunia asta nu e oare un rezumat al condiției mele de muritor? Visez la veșnicie cînd mormîntul mi-este deja săpat, încredințîndu-mi cu pioșenie sufletul aceluia care se pregătește să mi-l smulgă. La naștere, cîțiva ani mă despărțeau de moarte, astăzi mă despart de ea poate cîteva ceasuri; dar ce înseamnă un an în ochii veșniciei? ce înseamnă o zi? ce înseamnă o oră? ce înseamnă o secundă? Aceste unități de măsură n-au sens decît pentru o inimă care bate.

Bess a venit să doarmă lîngă mine. Eram încă strînși unul lîngă altul, cînd s-au auzit țipete din vecinătate. Prin fereastră vedeam în depărtare, dar nu chiar foarte departe, înspre Tamisa, văpaia monstruoasă, și, uneori, limbi de foc țîșnind, apoi recăzînd.

Mai rău decît flăcările şi pîrjolul era acel sinistru scrîşnet, de parcă un bot gigantic de animal mușca din lemnul caselor, sfărîma, sfîrteca, mesteca, apoi scuipa.

Bess alergă în camera ei să se îmbrace, căci venise la mine pe jumătate dezbrăcată, apoi se întoarse, urmată curînd de capelan şi de cei doi discipoli ai acestuia, care dormiseră aici în casă. Toţi se întîlniră în zori în camera mea, căci de la fereastra mea, cea mai înaltă din casă, incendiul se vede cel mai bine.

În mijlocul interjecţiilor, plînsetelor, rugăciunilor, unul sau altul pomenea cîte o stradă sau o clădire înaltă la care ajunsese focul sau pe care o ocolise. Necunoscînd toate acele locuri, nu ştiam prea bine în ce moment se cuvenea să mă simt emoţionat sau îngrijorat sau mai liniştit. Şi nu voiam nici să-i hărţuiesc cu întrebările mele de străin. Aşa că m-am tras mai îndărăt, departe de fereastră, pe care am lăsat-o ochilor lor de obişnuiţi ai locului, mulţumindu-mă să le înregistrez din colţul meu comentariile, spaimele şi gesturile.

După cîteva minute, am coborît unul după altul pe fragilele scări de lemn spre sala de jos, unde nu mai auzeam zgomotul focului, ci pe acela al mulţimii care sporea neîncetat şi părea mînioasă.

Dacă voi trăi îndeajuns pentru a mă dedica amintirilor, voi păstra în minte cîteva scene. Magnus, care ieşise pentru scurt timp în stradă, se întorsese să anunţe, cu lacrimi în ochi, că biserica sa, cea a protectorului său, Sfîntul Magnus, lîngă Podul Londrei, era în flăcări. În cursul acestei zile a nenorocirii, aveau să se audă mii de veşti de soiul ăsta, dar niciodată nu voi uita durerea nesfîrşită a acestui tînăr atît de devotat Credinţei sale, care acum acuza fără cuvinte Cerul că-l trădase.

Uşa de la *ale house* n-a fost deschisă toată dimineaţa. Cînd Magnus, sau Calvin, sau Bess se duceau să mai afle cîte ceva, o întredeschideau atît cît să-i lase să iasă, apoi din nou pentru a-i lăsa să intre. Capelanul nu se sculă nici măcar o singură dată din fotoliul unde prinsese rădăcini.

Cît despre mine, m-am ferit să mă arăt pe stradă, avînd în vedere zvonurile care se răspîndiseră încă din zori și potrivit cărora incendiul ar fi fost provocat de cei ce sînt numiți aici „papistași".

Am scris „încă din zori", ceea ce nu e exact. Aș vrea să fiu riguros pînă la ultima suflare, iar lucrurile nu s-au petrecut în felul ăsta. La revărsatul zorilor, zvonurile ziceau că focul ar fi pornit de la o brutărie din oraș, din pricina unui cuptor prost stins sau de la o slujnică ațipită, ce lăsase flăcările să se întindă mai întîi pe această stradă, care se numește Pudding Lane și care e foarte aproape de hanul unde mi-am petrecut primele mele două nopți londoneze.

O oră mai tîrziu, cineva de pe strada noastră i-a spus lui Calvin că avusese loc un asalt al flotelor olandeză și franceză, care dăduseră foc orașului spre a crea o mare zăpăceală, de care tot ele aveau să profite pentru a lansa atacuri, și că trebuia să ne așteptăm la ce e mai rău.

Peste altă oră, nu mai erau de vină flotele, ci agenții Papei, ai „antihristului", care încercau „încă o dată" să distrugă țara asta de buni creștini. Mi se spuse chiar că fuseseră prinși oameni de către mulțime din unicul motiv că nu erau de pe aici. Nu e prea bine să fii străin atunci cînd orașul e în flăcări, de aceea m-am ascuns prudent de-a lungul întregii zile. Mai întîi în sala mare de jos, apoi, cînd au venit vecini cărora nu li se putea închide ușa-n nas, am fost nevoit să mă ascund încă și mai departe, mai sus, în camera mea, în „observatorul" meu din lemn.

Pentru a-mi amăgi neliniștea, între lungile șederi la fereastră, am început să scriu aceste cîteva paragrafe în caiet.

Soarele a apus, dar incendiul continuă devastator. Noaptea e roșie, iar cerul pare gol.

E cu putință ca toate celelalte orașe să fie cuprinse de flăcări precum Londra? Și să-și închipuie fiecare, precum Londra, că este singura Gomoră?

E cu putință ca în aceeași zi și Genova să fie în flăcări? și Constantinopolul? și Smirna? și Tripoli? și chiar și Gibelet?

Lumina scade, iar în noaptea asta nu voi aprinde nici o făclie. Am să mă întind în întuneric ca să respir mirosul de iarnă al lemnului ars și am să-l rog pe Dumnezeu să-mi dea curajul de a mai ațipi o dată.

Luni, 13 septembrie 1666

Apocalipsa nu s-a încheiat, apocalipsa continuă. Iar pentru mine proba focului.

Londra nu contenește să ardă, iar eu mă ascund de foc într-un cuib din lemn uscat.

La trezire, am coborît totuși în sala mare unde i-am regăsit pe Bess, pe capelan și pe discipolii săi, prăvăliți fiecare pe cîte un scaun. Nu se mișcaseră toată noaptea. Prietena mea n-a deschis ochii decît pentru a mă implora să urc iarăși în ascunzătoare, de teamă să nu fiu văzut sau auzit. În cursul nopții, se pare că fuseseră prinși mai mulți străini, printre care doi genovezi. Nu-i spuseseră numele lor, dar știrea era sigură. Promise că-mi va aduce de mîncare și am mai văzut în ochii ei și făgăduiala unei îmbrățișări. Dar cum ne-am putea iubi într-un oraș care arde?

În clipa cînd îmi reluam prudent drumul spre scară, capelanul mă trase de mînecă.

— Prezicerea dumitale mi se pare că se confirmă, zise el cu un zîmbet silit.

La care am răspuns vehement că nu era prezicerea mea, ci a moscoviților, că un prieten venețian mi-o înfățișase cînd eram pe mare și că eu doar o amintisem. În vremea asta nu țin deloc să par o piază rea, au fost doar arși pe rug palavragii

nevinovați pentru mai puțin de atît! Omul îmi înțelese neliniștea și se scuză, spunînd că greșise vorbind în felul ăsta.

Cînd Bess veni lîngă mine ceva mai tîrziu, îmi repetă scuzele lui, jurîndu-mi că, într-adevăr, capelanul nu vorbise cu nimeni despre acea prezicere și că era conștient de primejdia în care m-ar pune, răspîndind asemenea zvonuri.

Incidentul era închis, i-am cerut noutăți despre incendiu. După o scurtă încetinire, se pare c-ar fi reînceput să se propage, alimentat de vîntul dinspre răsărit; mi-a înșirat vreo zece străzi care ar fi azi cuprinse de flăcări, al căror nume nu l-am reținut. Singura știre liniștitoare: pe strada noastră, care se numește totuși Wood Street[1], focul nu se extinde decît încet. Așadar, nu e prevăzută încă nici o evacuare. Ba dimpotrivă, niște veri ai lui Bess au venit să-și aducă niște mobile la ea acasă, de teamă că în curînd casa lor, situată mai aproape de Tamisa, va fi distrusă.

Dar nu e decît un răgaz. Dacă această casă e la adăpost azi, nu va mai fi mîine și, cu siguranță nu poimîine. Și ar fi de ajuns ca vîntul să bată puțintel dinspre sud, pentru a ne ajunge din urmă mai înainte ca noi să fi putut fugi. Notez acest lucru în paginile mele, dar nu i l-am spus lui Bess, de teamă că voi apărea și în ochii ei ca o sinistră Casandră.

Marți, 14 septembrie 1666

Am fost nevoit să mă refugiez sub acoperiș. În așteptare, precum casa asta, orașul ăsta, lumea asta.

---

1. Strada de lemn (n. tr.).

În fața spectacolului orașului cuprins de flăcări, ar trebui să pot scrie așa cum cînta Nero, însă glasul meu nu se mai aude decît în fraze dezarticulate.

Bess îmi spune să aștept, să nu fac nici un zgomot și să nu-mi fie frică.

Aștept. Nu mai mișc, nu mai încerc să contemplu flăcările și o să încetez chiar să mai scriu.

Pentru a scrie, am nevoie de urgență și de un strop de pace. Prea multă pace îmi face degetele leneșe, prea mare urgență mi le face de nestăpînit.

Se pare că gloata scotocește acum prin case în căutarea vinovaților ascunși.

Pretutindeni pe unde m-au purtat pașii anul ăsta, m-am simțit vinovat. Chiar și la Amsterdam! Da, Maimun, prietene, frate, mă auzi? Chiar și la Amsterdam!

Oare cum am să pier? De foc? Din pricina mulțimii?

Nu mai scriu. Aștept.

Caietul IV

Ispita Genovei

La Genova, sîmbătă, 23 octombrie 1666

Am şovăit mult înainte să mă reapuc de scris. În cele din urmă mi-am procurat azi-dimineaţă un caiet cu foile cusute, pe a cărui primă pagină scriu acum, nu fără voluptate. Nu sînt însă sigur că voi continua.

De trei ori am inaugurat astfel nişte caiete imaculate, făgăduindu-mi să consemnez în ele proiectele, dorinţele, neliniştile, impresiile mele asupra oraşelor şi oamenilor, cîteva dovezi de umor şi de înţelepciune, aşa cum au făcut atîţia călători şi cronicari din trecut. Nu am talentul lor, iar paginile mele nu valorează cît cele pe care le ştergeam de praf pe rafturi; cu toate astea, m-am străduit să dau seamă de tot ce mi se întîmpla, chiar şi atunci cînd prudenţa sau mîndria mă împingeau să tac, şi chiar şi cînd oboseala punea stăpînire pe mine. În afară de momentele cînd am fost bolnav sau sechestrat, am scris seară de seară sau aproape. Am umplut sute de pagini în trei caiete diferite, şi nu mai am nici unul. Am scris pentru foc.

Primul caiet, care povestea începutul periplului meu, s-a pierdut atunci cînd am fost nevoit să părăsesc Constantinopolul în grabă; al doilea a rămas la Chios cînd am fost expulzat; al treilea a pierit neîndoielnic în incendiul Londrei. Şi iată-mă totuşi acum netezind paginile celui de-al patrulea, muritor ce uită de moarte, jalnic Sisif.

În prăvălia mea din Gibelet, cînd trebuia uneori să pun pe foc vreo terfeloagă putredă şi cu foile desprinse, nu mă

puteam împiedica să nu mă gîndesc o clipă cu duioșie la nefericitul care o scrisese. Era uneori opera unică a unei vieți, tot ce spera să lase ca urmă a trecerii sale. Însă renumele său se va transforma în fum cenușiu, după cum trupul său se va transforma în țărînă.

Descriu moartea unui necunoscut, cînd de fapt este vorba de mine!

Moartea. Moartea mea. Ce însemnătate poate ea să aibă, și ce însemnătate au cărțile, ce însemnătate are renumele, dacă lumea întreagă va fi mîine cuprinsă de flăcări precum Londra?

Mintea mea e atît de tulburată în dimineața asta! Trebuie totuși să scriu. Trebuie ca pana mea să se ridice și umble, cu toate cele întîmplate. Fie că acest caiet va supraviețui sau va arde, eu voi scrie, voi scrie.

Să povestesc mai întîi cum am fugit din infernul de la Londra.

Atunci cînd s-a declarat incendiul, am fost silit să mă ascund ca să scap de furia unei gloate smintite care voia să le taie beregata papistașilor. Fără altă dovadă a vinovăției mele decît calitatea mea de străin, originar din aceeași peninsulă cu „antihristul", cetățeni obișnuiți m-ar fi prins, brutalizat, torturat, apoi azvîrlit făcut fîșii în pîrjol, avînd sentimentul că fac un bine sufletelor lor. Însă am evocat deja nebunia asta în caietul care s-a pierdut și nu mai am puterea să revin asupra ei. Aș mai vrea să spun două vorbe, și anume despre spaima mea. Despre spaimele mele, mai bine zis. Căci aveam două spaime și încă o a treia. Spaimă de flăcările dezlănțuite, spaimă de mulțimea dezlănțuită, și, de asemenea, spaimă de ceea ce putea însemna această dramă, survenită chiar în ziua pe care moscoviții o considerau ca fiind ziua apocalipsei. N-aș mai vrea să fac comentarii pe marginea cuvîntului „semn". Dar cum să nu te înspăimînți de o astfel de potrivire? De-a lungul acelei

blestemate zile de 11 septembrie – prima din lună după calendarul englezilor – mă gîndisem neîncetat la acea nenorocită profeție, discutasem îndelung cu capelanul; nu voi merge pînă acolo încît să spun că așteptam dintr-o clipă în alta imensul vacarm al unei lumi care se sfîșie și învălmășeala anunțată de Scripturi, stăteam însă cu urechea la pîndă. Și, spre sfîrșitul aceleiași zile, cam pe la miezul nopții, urletul funest a început să crească. Din camera mea puteam observa cum înaintează flăcările și puteam auzi țipetele.

În nefericirea mea era totuși o mîngîiere: devotamentul persoanelor care mă înconjurau, care deveniseră familia mea, deși, cu trei săptămîni în urmă, habar n-aveau de existența mea, după cum nici eu nu aveam habar de a lor. Bess, preotul militar, ca și tinerii săi discipoli.

Să nu-și închipuie cineva că gratitudinea mea față de Bess este cea a unui om singuratic care și-a aflat consolarea în brațele goale ale unei crîșmărițe înțelegătoare! Ceea ce prezența acestei femei a liniștit în mine nu este setea carnală a călătorului, ci suferința mea originară. M-am născut străin, am trăit străin și voi muri și mai străin încă. Sînt prea orgolios ca să vorbesc de ostilitate, de umilințe, de pizmă, de suferințe, dar mă pricep să recunosc privirile și gesturile. Există brațe de femeie care sînt ca niște locuri ale exilului, și altele care sînt însuși solul natal.

După ce m-a ascuns, m-a protejat, m-a hrănit și m-a liniștit, Bess a venit să-mi spună în a treia zi a incendiului că trebuia să încercăm o ieșire. Focul se apropia inexorabil; iar din acest motiv gloata se îndepărta. Puteam încerca să ne strecurăm printre cele două nebunii și să alergăm pînă la Podul Londrei, să urcăm la bordul primei ambarcațiuni ivite și să ne îndepărtăm astfel de pîrjol.

Bess îmi spuse că și capelanul era de acord cu acest procedeu, chiar dacă prefera, în ceea ce-l privea, să mai rămînă încă în casă. Dacă aceasta era cruțată de foc, prezența

lui o va cruța și de jaf. Cei doi discipoli vor rămîne cu el, pentru a sta de veghe și a-l susține cu brațele lor dacă vor fi nevoiți să fugă.

În clipa cînd urma să ne luăm rămas-bun, în loc să mă gîndesc doar cum să-mi salvez viața, mintea mea era preocupată de cartea despre *Al o sutălea nume*. De-a lungul acelor zile și nopți, de altfel, nu fusese niciodată absentă din gîndurile mele. Pe măsură ce-mi dădeam seama că șederea mea la Londra se apropia de sfîrșit, nu puteam decît să mă întreb dacă voi găsi argumente pentru a-l convinge pe capelan să mi-o lase. M-am gîndit chiar s-o iau cu mine împotriva voinței lui. S-o fur, da! Ceea ce nu m-aș fi crezut vreodată în stare să fac în alte împrejurări, într-un an obișnuit. Nu știu de altfel dacă aș fi mers pînă la capătul detestabilului meu plan. Din fericire, n-am avut prilejul s-o fac. N-a fost nici măcar nevoie să mă slujesc de argumentele pe care le pusesem la cale. Cînd am bătut la ușa camerei sale pentru a-mi lua rămas-bun, bătrînul mă rugă să aștept o clipă, apoi îmi dădu voie să intru. L-am găsit așezat la locul lui obișnuit, ținînd cartea pe cele două palme deschise, gest de ofrandă care ne-a lăsat muți și pe unul, și pe celălalt un lung moment.

Apoi îmi zise, cu oarecare solemnitate:

— Ia-o, e a dumitale, ai meritat-o. Ți-am făgăduit-o, în schimbul angajamentului dumitale de a o tălmăci, iar acum știu destule despre cuprinsul ei. Fără dumneata, nu voi ști nimic mai mult. Și, de altfel, e prea tîrziu.

I-am mulțumit în cuvinte încărcate de emoție și l-am îmbrățișat. Apoi ne-am făgăduit, fără a crede prea mult, că ne vom revedea, dacă nu în lumea asta, atunci în cealaltă. „În ce mă privește, momentul ăsta n-o să întîrzie prea tare", zise el. „Nici pentru noi ceilalți!" am continuat eu, arătînd cu un gest grăitor spre tot ce se petrecea în jurul nostru. Ne-am fi pornit iarăși într-o discuție despre soarta lumii, dacă Bess nu m-ar fi grăbit pe un ton implorator. Voia să plecăm imediat!

Cînd să ieşim, se întoarse o ultimă oară spre mine, mai inspectă o dată straiele mele de englez şi mă puse să-i promit că nu voi deschide nici măcar o dată gura, că nu voi privi în ochii trecătorilor şi că voi avea doar un aer trist şi istovit.

De la *ale house* şi pînă la Tamisa, aveam în linie dreaptă un sfert de ceas de mers, numai că nu se putea merge „în linie dreaptă", deoarece am fi dat peste foc. Bess preferă, pe bună dreptate, să ocolească întreaga zonă cuprinsă de vîlvătaie. O luă la început pe o ulicioară la stînga, ce părea să ducă în direcţia opusă. Am urmat-o fără să discut. Apoi, urmă o altă ulicioară, şi apoi o a treia, şi poate încă vreo alte cincisprezece sau douăzeci, n-am stat să le număr şi n-am încercat să aflu unde ne găseam. Stăteam cu ochii plecaţi ca să nu nimeresc în gropi, ca să nu mă împiedic de dărîmături şi să nu pun piciorul în gunoaie. Mă ţineam după claia de păr roşcat a lui Bess aşa cum la război te ţii după un panaş sau un stindard. Îi dădusem pe mînă viaţa mea, aşa cum un copil dă mîna mamei sale. Şi n-am avut de ce să regret.

O singură clipă am fost alarmat. Ajungînd într-o mică piaţă, într-un loc numit „Şanţul cîinilor", lîngă zidul de împrejmuire, dădurăm peste o îngrămădeală de vreo şaizeci de oameni care loveau pe cineva. Pentru a nu părea că fugim, Bess se apropie, vorbi cu o femeie tînără şi află că un nou incendiu se dezlănţuise în cartier, iar acest străin – un francez – fusese surprins dînd tîrcoale prin împrejurimi.

Mi-ar fi plăcut să spun că am intervenit pe lîngă acei turbaţi pentru a-i convinge să nu facă o nelegiuire. În loc de asta, măcar să fi putut spune că am încercat să intervin şi că Bess m-a împiedicat. Adevărul, vai! e că mi-am văzut de drum cît am putut mai iute, mulţumit că nu m-au băgat în seamă şi că nu eram în locul acelui nefericit, aşa cum s-ar fi putut întîmpla. M-am ferit chiar să mă uit în ochii acelor

oameni, de teamă că privirea lor se va încrucișa cu a mea. Și, de îndată ce prietena mea o porni, fără grabă, pe o ulicioară aproape pustie, am urmat-o pe dată. Fumul urca dintr-o casă de paiantă. În mod curios, se vedeau limbi de foc la etajul de sus. Bess înaintă totuși, fără să se întoarcă, iar eu am urmat-o în același ritm. La urma urmei, dacă aveam de ales, aș fi preferat să mor încercuit de flăcări decît încercuit de gloată.

Restul parcursului a fost aproape fără piedici. Respiram un miros înțepător, cerul era învăluit în fum, iar noi eram și unul, și celălalt înțepeniți și fără suflu, dar Bess alesese drumul cel mai sigur. Am ajuns la Tamisa dincolo de Turnul Londrei, înainte de a reveni la debarcaderul situat chiar la picioarele acestuia, în fața scării numite Irongate Stairs, sau „a Porții de fier".

Se aflau acolo vreo patruzeci de persoane care așteptau, printre care niște femei plînse. În jurul oamenilor se îngrămădeau cufere, baloturi mari și mici, mobile, care te făceau să-ți pui întrebarea cum de fuseseră cărate pînă aici. Cred că Bess și cu mine eram cei mai ușori, deoarece eu n-aveam în mîini decît un sac de pînză pe care ea mi-l împrumutase. Probabil că păream niște sărăntoci, dar totodată și cei mai puțin nefericiți. Ceilalți își pierduseră toți, în mod evident, casele sau se resemnau să le piardă, ca majoritatea locuitorilor orașului. Eu luasem cu mine în puținul meu bagaj cartea pentru care cutreierasem jumătate din lume, și părăseam infernul nevătămat.

Văzînd chipurile descompuse care ne înconjurau, ne resemnaserăm să așteptăm mult și bine o ambarcațiune. Aceasta sosi totuși după cîteva minute. Acostă lîngă noi, pe jumătate plină de orășeni fugari, cealaltă jumătate fiind ocupată de plase îngrămădite. Mai erau cîteva locuri, însă doi vlăjgani păzeau accesul, doi zdrahoni bărboși cu niște brațe cît coapsele, cu capetele încinse cu cîrpe ude.

Unul dintre ei zise, pe tonul cel mai puțin amabil:

— Costă o guinee de persoană, bărbat, femeie sau copil, cu banii jos. Altfel nu urcă nimeni!

I-am făcut semn lui Bess, care-i spuse în silă:

— Bine, o să vă plătim.

Omul îmi întinse mîna, iar eu am sărit în ambarcaţiunea care se aşezase pieziş pentru ca să nu poată urca decît o singură persoană o dată. Ajuns la bord, m-am întors şi i-am întins mîna lui Bess pentru a o ajuta să sară. Îmi atinse mîna, apoi se dădu înapoi făcînd „nu" din cap.

— Vino, am insistat eu.

Făcu iarăşi „nu" din cap, iar cu mîna un semn de rămas-bun. Pe chipul ei, un zîmbet trist, dar şi, mi se păru mie, un regret sau o ezitare.

Cineva mă trase de cămaşă îndărăt, pentru ca şi alte persoane să se poată îmbarca. Apoi unul din cei doi marinari veni să-mi ceară plata. Am scos din pungă două guinee, dar i-am dat una.

Simt încă, la ora cînd scriu aceste rînduri, o împunsătură în inimă. Acest rămas-bun s-a petrecut prea repede şi prea urît. Ar fi trebuit să vorbesc cu Bess, înainte să vină barca, pentru a afla ce doreşte. M-am purtat în tot acest timp ca şi cum era de la sine înţeles că mă va însoţi, fie şi doar o parte din drum. Cînd, de fapt, s-ar fi cuvenit să-mi fie limpede că nu va veni cu mine, că nu avea motiv să-şi părăsească nici crîşma, şi nici prietenii pentru a mă urma pe mine; oricum, eu nu i-am cerut-o niciodată, şi nici nu m-am gîndit s-o fac. De unde atunci acest sentiment de greşeală care reînvie de fiecare dată cînd vorbesc despre ea, sau despre Londra? Fără îndoială, pentru că am părăsit-o ca pe o străină, cînd ea mi-a dăruit timp de cîteva zile ceea ce alte fiinţe mult mai apropiate nu mi-au dăruit în cursul unei vieţi întregi; pentru că am o datorie faţă de ea pe care nu o voi putea plăti oricum niciodată; pentru că am scăpat din iadul de la Londra, iar ea s-a întors îndărăt fără ca eu să fi încercat îndeajuns s-o împiedic; pentru că am părăsit-o

pe cheiul acela fără a-i putea adresa o vorbă de mulțumire, fără a face un gest de tandrețe; pentru că în ultima clipă mi s-a părut că șovăia și că un cuvînt ferm din partea mea ar fi hotărît-o poate să sară în barcă; și pentru alte motive încă... Ea nu mi-o reproșează, sînt convins; dar eu mi-o voi reproșa multă vreme încă.

Aud glasul lui Gregorio care tocmai s-a întors din port. Trebuie să mă duc să stau cu el și să mîncăm ceva. Îmi voi relua scrisul după-amiază, în timp ce el își va face siesta.

La masă, gazda mea mi-a vorbit despre anumite afaceri referitoare la viitorul lui și la al meu. Tot mai încearcă să mă convingă să rămîn la Genova. Uneori îl implor să nu mai stăruie, alteori îi dau speranțe. Asta, pentru că nici eu nu prea știu ce-i cu mine. Am senzația că e deja tîrziu, că timpul ne grăbește, iar el îmi cere să nu mai alerg, să pun capăt hoinărelii și să-mi ocup locul alături de el, ca un fiu. Ispita e mare, numai că mai am și alte ispite, alte obligații, alte urgențe. Mi-e ciudă deja că am părăsit-o atît de nepoliticos pe Bess; cum m-aș simți dacă aș lăsa-o pe Marta în voia sorții? Ea, care-mi poartă copilul și care n-ar fi azi prizonieră dacă aș fi apărat-o mai bine.

Puținul timp ce-mi rămîne aș vrea să-l folosesc pentru a-mi lichida datoriile, a-mi repara greșelile, iar Gregorio ar dori ca eu să-mi uit trecutul, să-mi uit casa, sora și pe fiii surorii mele, să-mi uit vechile iubiri, pentru a începe la Genova o nouă viață.

Ne aflăm în ultimele săptămîni ale anului fatidic, este oare momentul să încep o nouă viață?

Aceste întrebări m-au istovit și ar trebui să le îndepărtez din minte pentru a relua firul povestirii.

Rămăsesem așadar la momentul cînd părăseam Londra în barcă. Pasagerii, vorbind cu voce scăzută, le doreau ștreangul

ţopîrlanilor care ne transportau, arborînd o înfăţişare veselă şi cîntînd, atît de mare era pleaşca ce căzuse peste ei. Probabil că au cîştigat în cîteva zile mai mulţi bani decît într-un an întreg şi trebuie că se rugau Cerului să aţîţe focul pentru ca recolta să dureze.

Deloc mulţumiţi, de altfel, cu cît storseseră, se grăbiră să acosteze de îndată ce am ieşit din oraş şi ne alungară din barcă aşa cum descarci o turmă de vite. Nu navigaserăm mai mult de douăzeci de minute. Celor ce îndrăzneau să protesteze, le declarară că ne îndepărtaseră de incendiu şi că ne salvaseră viaţa, şi că mai degrabă ar trebui să le mulţumim în genunchi decît să discutăm preţul cursei. În ce mă priveşte, n-am protestat, de teamă că accentul mă va trăda. Şi în vreme ce „binefăcătorii" noştri plecau iarăşi spre Londra spre a mai strînge şi alte guinee, iar majoritatea tovarăşilor mei de nefericire, după o clipă de şovăială, o porneau împreună pe drum către satul cel mai apropiat, m-am hotărît să aştept trecerea unei alte ambarcaţiuni. O singură persoană mai hotărîse să aştepte, un lungan blond mai curînd trupeş, care, la fel ca mine, nu scotea o vorbă şi se ferea să se uite la mine. În mulţime nu-l băgasem de seamă mai mult decît pe alţii, dar acum, cînd eram singuri, avea să fie greu să ne ignorăm.

Nu ştiu cît timp am stat ca doi muţi, supraveghindu-ne unul pe altul peste umăr, făcîndu-ne fiecare că pîndim o corabie la orizont sau că scotocim în traistă după vreun lucru pe care uitasem să-l luăm.

Situaţia mi se păru deodată extrem de ridicolă. Aşadar, m-am dus către el, zîmbind cu toată faţa, pentru a-i spune într-o engleză cît mai curată:

— De parcă n-a fost de ajuns incendiul, a mai trebuit să nimerim şi peste hoitarii ăştia!

Auzindu-mi vorbele, omul păru mai încîntat decît se cuvenea. Înaintă spre mine cu braţele deschise:

— Şi dumneata eşti din străinătate?

O spusese pe un ton ciudat, de parcă „din străinătate" – „from abroad" – era o proveniență precisă, ca și cum „străinătatea" era o țară, iar noi eram, datorită acestui fapt, compatrioți.

Engleza lui era mai puțin rudimentară decît a mea, dar, de îndată ce i-am mărturisit de unde provin, se străduia curtenitor să se exprime în italiană sau mai curînd în ceea ce credea el că este italiană, dar care în urechile mele nu aducea cu nici o limbă identificabilă. Cînd l-am pus să repete pentru a treia oară aceeași frază, se grăbi s-o spună în latinește, lucru care ne-a satisfăcut pe amîndoi.

Am aflat curînd multe lucruri despre el. Că era bavarez, că avea cinci ani în plus față de mine și că trăise de la vîrsta de nouăsprezece ani prin diverse orașe străine, la Saragossa, la Moscova trei ani, la Constantinopol, Göteborg, Paris, la Amsterdam trei ani și jumătate, apoi la Londra, unde era de nouă luni.

— Ieri, casa mea a ars și n-am putut salva nimic. Nu mi-a rămas decît conținutul acestui sac.

Mi-o spuse pe un ton ușor, aparent amuzat, și m-am întrebat pe moment dacă nu cumva era mai afectat de calamitatea asta decît voia să arate. Dat fiind că am discutat de atunci îndelung cu el, sînt convins că n-a minți în legătură cu sentimentele sale. Spre deosebire de mine, acest om este un adevărat călător. Tot ce-l leagă de un loc – ziduri, mobile, o familie – sfîrșește prin a-i deveni insuportabil; în sens invers, tot ce-l îndeamnă să plece, că e vorba de un faliment, un surghiun, un război sau un incendiu, este binevenit.

Frenezia asta a pus stăpînire pe el încă la vîrsta copilăriei, în timpul războaielor germane. Mi-a descris atrocitățile care fuseseră comise pe atunci, congregații masacrate în biserici, sate decimate de foamete, cartiere incendiate, apoi rase – dar și spînzurătorile, rugurile, gîturile tăiate.

Tatăl lui era tipograf la Regensburg. Episcopatul îi încredințase tipărirea unei cărți de rugăciuni care conținea o

imprecație la adresa lui lui Luther. Tipografia i-a fost incendiată, la fel și casa. Familia a reușit să scape nevătămată, dar tatăl, încăpățînat, și-a pus în minte să reconstruiască în mod identic atît casa, cît și atelierul, pe același loc. A vîrît în proiectul ăsta tot ce-i mai rămăsese din avere, – pentru ca să-i fie dărîmate de îndată ce fuseseră înălțate, iar de această a doua oară, soția sa a pierit, precum și o fetiță de vîrstă fragedă. Fiul, însoțitorul meu, s-a jurat atunci că nu va construi niciodată vreo casă, că nu se va încurca niciodată cu o familie și nu se va mai atașa vreodată de o bucată de pămînt.

Încă n-am spus că prenumele lui era Georg și că adoptase porecla de Caminarius – nu-i cunosc adevăratul nume. Pare înzestrat cu o avere inepuizabilă, pe care nu o delapidează, dar o cheltuiește fără zgîrcenie. În ce privește veniturile sale, a rămas discret și, în ciuda tuturor șiretlicurilor mele de negustor, îndeobște abil în a mirosi originea banilor, n-am putut afla dacă avea o moștenire, o rentă anuală sau vreo activitate lucrativă. Aceasta, dacă are vreuna, probabil că nu poate fi mărturisită, căci am vorbit și am tot vorbit în cursul zilelor următoare fără să facă vreo aluzie la așa ceva nici măcar o singură dată...

Dar trebuie să mă întorc mai întîi la istorisirea fugii mele, pentru a spune că, după o așteptare de mai bine de o oră, în cursul căreia am avut de mai multe ori prilejul să fac semne cu brațele în direcția ambarcațiunilor care treceau, un vas mic acostă în sfîrșit. Nu erau decît doi bărbați la bord, care ne întrebară încotro mergem, anunțîndu-ne de la bun început că ne vor duce pînă la capătul lumii dacă o dorim, numai să nu fie spre Olanda, și cu condiția să ne dovedim generoși.

Georg le spuse că am dori să mergem pînă la Dover, iar ei propuseră să ne ducă încă și mai departe, pînă la Calais. Cerură pentru traseul ăsta patru guinee, două de la fiecare,

ceea ce în vremuri normale mi s-ar fi părut exorbitant; dar, avînd în vedere suma ce ne fusese stoarsă pentru un drum de douăzeci de ori mai scurt, nu mai aveam nici un motiv să ne tîrguim.

Traversarea s-a desfășurat fără surprize neplăcute. Am oprit în două locuri ca să ne aprovizionăm cu apă și cu merinde, înainte de a ieși prin estuarul Tamisei pentru a ne îndrepta spre coasta franceză, pe care am atins-o vineri 17 septembrie. La Calais, ne-au înconjurat un roi de puștani care s-au arătat surprinși și plini de dispreț cînd au văzut că nu aveam bagaje pe care să ni le ducă. În port și pe străzi, ne-au abordat zeci de persoane ca să ne întrebe dacă era adevărat că Londra fusese distrusă de foc. Toți păreau năuciți de un eveniment atît de nemaiauzit, fără a merge pînă acolo încît să se arate și întristați.

La Calais, seara, căutîndu-mi caietul pentru a face cîteva însemnări, am descoperit că nu-l mai aveam.

L-am lăsat să cadă din neatenție în goana mea prin oraș? Sau poate o mînă ageră mi l-a furat în înghesuială, pe vasul celor doi bandiți?

Dacă nu cumva îl voi fi uitat în camera mea, sau sub acoperiș unde mă refugiasem... Aveam totuși senzația că-l pusesem bine înainte de a mă duce să iau cartea despre *Al o sutălea nume*. Care se află în posesia mea.

S-ar cuveni oare să mă bucur că a dispărut proza mea fără rost și nu cartea care m-a făcut să cutreier lumea?

Desigur, desigur...

Mă simt oricum ușurat că n-am pierdut florinii ce mi-au fost încredințați la Lisabona pentru Gregorio și că i-am putut înapoia, în loc să-mi îngreunez și mai mult datoria față de el.

Iată că pana mea și-a reluat obiceiurile și că reîncepe curajoasă să țină un jurnal de călătorie, ca și cum n-aș fi pierdut cele trei caiete precedente, ca și cum Londra n-ar fi ars, ca și cum anul funest n-ar înainta inexorabil spre împlinirea sa.

Cum aş putea face altfel? Pana pe care o mînuiesc mă mînuieşte şi ea pe mine; trebuie să-i urmez drumul aşa cum ea îl urmează pe al meu.

Dar e noaptea tîrziu! Am scris aşa cum mănînci după ce ai postit şi ar cam fi timpul să mă scol de la masă.

24 octombrie

În această duminică dimineaţă m-am dus la biserica Sfintei Cruci împreună cu Gregorio şi toată casa, ca şi cum aş fi ginerele pe care şi-l doreşte. Pe drum mi-a spus iarăşi, luîndu-mă de braţ, că, dacă m-aş instala la Genova, aş deveni întemeietorul unei noi dinastii Embriaco, dinastie care ar umbri gloria unor Spinola, Malaspina şi Fieschi. Nu dispreţuiesc nicidecum generosul vis al lui Gregorio, dar nu izbutesc să-l împărtăşesc.

Asista la liturghie şi fratele Egidio, vărul gazdei mele, cu care stătusem de vorbă în aprilie şi căruia îi încredinţasem nişte scrisori pentru ai mei. N-am primit încă nici un răspuns, este însă adevărat că trebuie să pun la socoteală trei sau patru luni pentru ca o scrisoare să ajungă la Gibelet, şi tot atîta ca să se întoarcă.

În schimb, mi-a zis el, a primit chiar ieri prin curier ştiri proaspete de la Constantinopol, veşti uimitoare despre care ar vrea să-mi vorbească. Gregorio îl invită pe dată să vină „să binecuvînteze modesta noastră masă", ceea ce şi făcu, desigur, cu zel şi poftă de mîncare.

Scrisoarea, pe care o avea asupra lui, relatează fapte survenite cu şase săptămîni în urmă şi pe care încă mai ezit să le iau drept veridice. Scrisă de unul dintre prietenii săi, călugăr din ordinul său aflat acum în misiune la Constantinopol, relatează că autorităţile ar fi aflat de la un rabin din Polonia

că Sabbatai se pregătea să instige la răzmeriță; că ar fi fost dus la palatul sultanului, la Adrianopol, și somat să înfăptuiască pe loc o minune, în caz contrar urmînd a fi supus la chinuri și decapitat – dacă nu cumva renunța la Credința părinților săi pentru a o adopta pe cea a turcilor. Potrivit misivei, din care fratele Egidio mi-a citit mai multe pagini, minunea care i se cerea consta în a se așeza undeva complet gol, pentru ca arcașii cei mai buni din garda sultanului să-l ia drept țintă a săgeților lor; dacă izbutea să împiedice să-i pătrundă vîrfurile săgeților în carne, însemna că era trimisul Cerului. Neașteptîndu-se la o asemenea pretenție, se pare că Sabbatai ceruse un răgaz de gîndire, care i-a fost refuzat. Atunci a spus că se gîndea de multă vreme să îmbrățișeze credința lui Mahomed și că în nici un alt loc nu și-ar putea proclama convertirea cu mai multă solemnitate decît în prezența sultanului. De îndată ce rosti aceste cuvinte, i se ceru să-și scoată boneta de evreu pentru ca un servitor să-i poată încinge capul cu un turban alb. I-a fost schimbat și numele evreiesc pentru cel de Mehemed efendi și i s-a conferit titlul de *„capidji bachi otourak"*, ce vrea să zică „paznic onorific al porților" sultanului, dimpreună cu leafa ce corespunde acestei funcții.

După fratele Egidio, omul n-a făcut decît aparent apostazie, „precum cei din Spania, care sînt creștini duminica și evrei pe ascuns sîmbăta", lucru cu care Gregorio a fost de acord. Eu tot mă îndoiesc cum că povestea asta e adevărată, dar dacă este și dacă nu s-a produs în timpul incendiului de la Londra, cum să negi că și acesta e un semn tulburător, unul în plus?

În așteptarea altor vești care să-mi spulbere îndoielile sau, dimpotrivă, să le confirme, se cuvine să-mi reiau firul povestirii călătoriei, de teamă că alte evenimente m-ar putea face să le uit pe cele vechi.

La Calais n-am rămas decît trei zile și trei nopți în hanul care ne-a găzduit, dar au fost dintre cele mai odihnitoare.

Am avut, Georg şi cu mine, fiecare cîte un pat într-o încăpere mare ce dădea spre locul de promenadă şi spre întinderea mării. Dimineaţa a bătut vîntul şi a plouat necontenit, o ploaie piezişă şi măruntă. După-amiaza s-a vădit în schimb însorită şi i-am putut vedea pe orăşeni preumblîndu-se familii întregi sau în grupuri de prieteni. Am avut plăcerea să procedăm aidoma lor, însoţitorul meu şi cu mine, nu fără a fi cumpărat mai întîi pe un preţ mare încălţări noi şi straie curate la un potlogar de pe lîngă port. Spun potlogar pentru că omul vinde încălţări fără a fi cizmar şi veşminte fără a fi croitor şi nu mă îndoiesc că-şi procură marfa de la hamalii şi marinarii care îi tîlhăresc pe călători, şterpelind cîte un cufăr sau prefăcîndu-se că au rătăcit un altul. Se întîmplă chiar ca unii călători, nemaiavînd straie, să meargă să-şi cumpere altele şi să-şi recunoască propriile veşminte. Mi s-a povestit într-o zi istoria unui napolitan care, recunoscîndu-şi boarfele, a cerut să-i fie înapoiate şi s-a pomenit pe loc cu beregata tăiată de căte tăinuitorii care se temeau că vor fi denunţaţi. Dar asta nu se întîmpla la Calais... Acestea fiind zise şi în pofida preţului pe care am fost nevoiţi să-l plătim, nu eram nemulţumiţi că am dat aşa de repede peste nişte veşminte care să ni se potrivească.

În vreme ce hoinăream de-a lungul promenadei, vorbind de una, de alta, Georg îmi atrase atenţia asupra femeilor din jurul nostru agăţate de braţul bărbaţilor, rîzînd cu ei şi lăsîndu-şi uneori capul pe umerii acestora ; şi mai ales asupra acelor oameni care, întîlnindu-se, se sărutau pe obraji, de două, de trei, de patru ori la rînd, uneori foarte aproape de buze ; nu m-am scandalizat, dar mă simt dator să consemnez acest lucru ca fiind ceva puţin obişnuit. Niciodată la Smirna sau la Constantinopol, la Londra sau Genova, n-ai să vezi bărbaţi şi femei vorbindu-şi atît de liber în public, stînd îmbrăţişaţi sau sărutîndu-se. Iar însoţitorul meu îmi confirmă că în diversele sale peregrinări, din Spania pînă în Olanda, şi din Bavaria natală pînă în Polonia şi la Moscovia,

nu mai văzuse asemenea atitudini. Nici el nu le dezaproba, dar nu contenea să le observe și să se mire.

În zorii zilei de luni, 20 septembrie, am luat loc în poștalionul colectiv care leagă orașul Calais de Paris. Am fi făcut mai bine dacă am fi închiriat o trăsură cu birjar, după cum dorea Georg; am fi plătit mult mai scump, dar am fi oprit în case mai bune, am fi mers mai repede, ne-am fi putut trezi la orele care ne conveneau și am fi putut sporovăi deschis de-a lungul parcursului, ca niște gentilomi. În loc de așa ceva, am fost primiți ca niște persoane neînsemnate, hrăniți cu resturi – în afară de Amiens –, culcați amîndoi într-un pat în aceleași așternuturi umede și deja închise la culoare, treziți înainte să se facă ziuă; și am fost nevoiți să petrecem patru zile încheiate zdruncinați într-un poștalion care aducea mai mult a car cu boi decît a diligență.

Vehiculul era echipat cu două banchete față-n față, care ar fi fost mai confortabile pentru doi călători fiecare, dar care erau prevăzute pentru trei. Dacă unul sau altul ar fi fost mai trupeș, te pomeneai strîns lipit de celălalt tot timpul drumului. Or, noi eram cinci, iar dacă doi dintre noi se puteau așeza aproape corect, ceilalți trei nu puteau sta decît înghesuiți. Cu atît mai mult cu cît din cei cinci, doar unul era subțire, în vreme ce ăilalți patru plesneau de sănătate. Eu, mai întîi, care am fost mereu sănătos și m-am și îngrășat tot bînd din berea untoasă a lui Bess; tot astfel Georg, care e încă și mai corpolent, chiar dacă înălțimea îi ascunde proporțiile.

Cît despre ultimii doi tovarăși de călătorie, nu erau doar grași, mai aveau și alte „greutăți". Doi preoți care discutau fără oprire cu voce tare, cînd unul tăcea, celălalt începuse deja să vorbească. Vorbele lor umpleau spațiul în care ne aflam și făceau ca aerul să fie dens și greu de respirat, astfel încît Georg și cu mine, care discutam de obicei cu atîta plăcere, nu mai schimbam acum decît priviri plictisite și uneori cîteva șușoteli firave. Lucrul cel mai rău era că

aceşti oameni ai lui Dumnezeu, deloc mulţumiţi să ne dea la cap cu opiniile lor, ne luau constant drept martori, nu pentru a ne invita să ne dăm cu părerea, ci ca şi cum aceasta le era deja cunoscută, identică, firește, cu a lor, astfel încît nici măcar nu mai era nevoie să ne-o exprimăm.

Unele persoane nu ştiu să vorbească decît aşa. Am întîlnit adesea, în magazinul meu şi în alte părţi, oameni care îţi varsă în cap sporovăiala lor ca pe o cascadă, somîndu-te întrucîtva să fii de acord; dacă formulezi vreo remarcă subtilă, sînt convinşi că aceasta nu face decît să le întărească spusele şi atunci se înflăcărează şi mai tare; ca să-i faci să asculte o părere contrară, trebuie să devii tăios şi chiar nepoliticos.

Cît despre cei doi preacuvioşi, subiectul lor preferat erau hughenoţii. La început nu pricepeam din ce motiv dezbăteau problema asta cu atîta însufleţire, deoarece erau amîndoi de aceeaşi părere. Şi anume că susţinătorii Reformei nu aveau ce căuta în regatul Franţei şi că ar trebui să fie alungaţi pentru ca ţara să-şi regăsească pacea şi bunăvoinţa Cerului. Că oamenii sînt prea buni cu ei şi că vor ajunge să-şi muşte mîinile; că tipii ăştia se bucurau de nenorocirile Franţei şi că regele îşi va da curînd seama de perfidia lor... Totul era pe acelaşi ton, însoţit de imprecaţii, şi de comparaţii între Luther, Calvin, Coligny, Zwingli şi diverse soiuri de animale dăunătoare, şerpi, scorpioni şi insecte parazite, care se cuvenea să fie strivite. De fiecare dată cînd unul dintre ei emitea o opinie, complicele lui o aproba şi îi întărea spusele.

Georg a fost cel care m-a făcut să înţeleg motivele unui astfel de discurs. Într-unul din schimburile noastre mute de priviri, îmi făcu semn discret să-l privesc pe cel de-al cincilea însoţitor. Omul se sufoca. Obrajii lui supţi erau stacojii, fruntea îi lucea de sudoare, privirea nu i se dezlipea din pămînt sau de pe picioarele strînse. În mod evident, aceste cuvinte îl răneau. Era din „rasa aia", pentru a relua expresia tovarăşilor noştri de drum.

Lucrul care m-a întristat și dezamăgit a fost că prietenul meu bavarez zîmbea din cînd în cînd la auzul sarcasmelor crude ce plouau peste nefericitul hughenot. Și în prima noapte am discutat despre acest lucru cu violență.

— Nimic, spunea Georg, nu mă va face să intervin în favoarea acelora care mi-au incendiat de două ori casa și care au provocat moartea mamei mele.

— Dar omul ăsta n-are nici o vină. Uită-te la el! N-a dat foc vreodată nici măcar aripilor unei muște.

— Fără îndoială, și din acest motiv nu mă leg de el. Dar nici n-am să-l apăr! Și nu-mi vorbi despre libertatea de credință, am trăit suficient în Anglia ca să știu că eu, „papistașul", cum zic ei, nu mă bucuram nici de libertate, nici de respect pentru Credința mea. De fiecare dată cînd am fost insultat, am fost nevoit să zîmbesc și să-mi văd de drum, cu sentimentul că nu-s decît un laș. Iar tu, în cursul șederii tale, n-ai avut mereu poftă să ascunzi că ești „papistaș"? Și nu s-a întîmplat niciodată să-ți fie insultată Credința în prezența ta?

Nu spunea nimic neadevărat. Și se jura pe ce avea mai sfînt că aspira la libertatea de credință mai mult chiar decît mine. Dar adăugînd că, pentru el, libertatea trebuia să fie acordată de către unii și alții în mod reciproc; de parcă ar fi în ordinea lucrurilor ca toleranța să răspundă la toleranță, iar prigoana la prigoană.

În cursul celei de a doua zile de călătorie, numita prigoană n-a contenit. Iar cei doi clerici au izbutit chiar să mă facă să particip la ea – fără să vreau! – cînd unul din ei m-a întrebat pe nepusă masă dacă nu credeam că poștalionul nostru fusese conceput pentru patru călători, mai degrabă decît pentru șase. N-am putut decît să-l aprob, mulțumit că discuția se orienta și spre altceva decît disputa între papistași și hughenoți. Dar omul, bizuindu-se pe răspunsul meu, începu să brodeze greoi în jurul faptului că ne-am fi simțit cu toții

mult mai la largul nostru dacă am fi fost lăsaţi să călătorim cîte patru, iar nu cinci.

— Unele persoane sînt în plus, în ţara asta, şi nu-şi dau seama.

Se făcu că ezită, înainte să se corecteze, în bătaie de joc:

— Am zis în ţara asta, să mă ierte Dumnezeu, voiam să spun în poştalionul ăsta. Sper că vecinul meu nu se simte jignit...

În a treia zi, birjarul opri într-un tîrguşor numit Breteuil, şi veni să deschidă uşa. Hughenotul se ridică, scuzîndu-se.

— Ne părăsiţi deja? Nu mergeţi pînă la Paris? întrebară cu maliţiozitate preoţii.

— Vai, nu, mormăi omul, care ieşi fără nici o privire spre vreunul din noi.

Rămase un moment în urmă pentru a-şi lua bagajul, apoi îi strigă birjarului că poate să plece. Era deja în amurg, iar caii luară şi mai multe bice pe spinare ca să ajungă la Beauvais înainte de căderea nopţii.

Dacă intru în aceste amănunte, care n-ar trebui să se regăsească într-un jurnal, este pentru că se cuvine să povestesc epilogul acestei penibile călătorii. Ajunşi aşadar la Beauvais, am auzit un ţipăt puternic. Cei doi preoţi tocmai descoperiseră că bagajele – care erau toate ale lor – căzuseră pe drum. Funia care le ţinea fusese tăiată, iar în vacarmul drumului nu ne dăduserăm seama de căderea lor. Tot văicărindu-se, încercară să-l convingă pe birjar să refacă drumul în sens invers pentru a da de urma lor, dar acesta nici nu vru să audă.

În cea de-a patra zi, diligenţa fu în sfîrşit liniştită. Cei doi vorbăreţi nu mai scoaseră un cuvînt împotriva hughenoţilor, deşi ar fi avut pentru prima oară motive să le poarte pică. Nu încercară nici măcar să-l acuze, fără îndoială pentru a nu recunoaşte că ereticul avusese ultimul cuvînt. Îşi petrecură ziua murmurînd rugăciuni, cu ceaslovul în mînă. Oare nu asta s-ar fi cuvenit să facă de la bun început?

25 octombrie

Îmi promisesem să povestesc astăzi vizita mea la Paris, apoi trecerea prin Lyon, Avignon și Nisa, drumul pînă la Genova, cît și împrejurările care au făcut să mă pomenesc oaspetele lui Mangiavacca, deși nu ne despărțiserăm în cei mai buni termeni. S-a produs însă un eveniment care îmi stăruie în minte și nu știu dacă voi mai avea răbdare să mă întorc asupra lui.

Deocamdată, oricum nu voi mai vorbi despre trecut – fie el și cel apropiat. Voi vorbi doar despre viitoarea călătorie.

Căci l-am revăzut pe Domenico. A venit să-i facă o vizită comanditarului său și, cum Gregorio lipsea, am stat eu cu el. Am evocat mai întîi amintirile noastre comune – noaptea aceea de ianuarie în care, tremurînd de frig și de frică în sacul în care fusesem vîrît, am fost tras sus la bordul vasului său, apoi condus la Genova.

Chiar de pe acum, Genova. După umilința de la Chios, în locul morții pe care o așteptam, a fost Genova. Și după incendiul Londrei, tot Genova. Aici renasc de fiecare dată, ca în acel joc florentin în care perdanții revin la punctul de plecare...

În conversația mea cu Domenico, am avut sentimentul că acest căpitan contrabandist nutrea pentru mine o nemărginită admirație, pe care o cred nemeritată. Motivul este că mi-am riscat viața pentru dragostea unei femei, în vreme ce el și oamenii săi, care se joacă cu moartea la fiecare călătorie, o fac doar pentru cîștig.

Mă întrebă dacă aveam vești de la iubita mea, dacă mai era prizonieră și dacă mai trăgeam nădejde s-o iau înapoi. I-am jurat că mă gîndeam la ea zi și noapte, oriunde aș fi fost, la Genova, la Londra, la Paris sau pe mare, și că nu voi renunța vreodată s-o smulg din mîinile prigonitorului ei.

— În ce fel speri să izbutești?

Vorbele mele țîșniră fără să mă fi gîndit prea mult:

— Într-o zi am să plec cu tine, ai să mă lași chiar în locul de unde m-ai luat și o să fac în așa fel încît să ajung să-i vorbesc...

— Ridic ancora peste trei zile. Dacă vei fi în aceeași dispoziție, ține minte că ești binevenit la bord și că voi face totul să te ajut.

Cum începeam să mă pierd în mulțumiri, se străduí să-și micșoreze meritele.

— Oricum, dacă turcii s-ar hotărî într-o zi să pună mîna pe mine, aș fi tras în țeapă. Din pricina masticului pe care-l iau de la ei de douăzeci de ani, bătîndu-mi joc de legile lor. Că-ți vin sau nu în ajutor, asta nu-mi va aduce nici iertare, nici pedeapsă suplimentară. Nu mă vor putea trage de două ori în țeapă.

Eram amețit de atîta curaj și generozitate. M-am ridicat să-i strîng cu căldură mîna și să-l îmbrățișez ca pe un frate.

Ne strîngeam astfel în brațe cînd își făcu intrarea Gregorio.

— Ei, Domenico, vii sau pleci?

— Ne-am reîntîlnit! zise calabrezul.

Cei doi cumetri începură atunci să vorbească de afacerile lor – florini, baloturi, încărcătură, navă, furtună, escale... În vremea asta, eu mă pierdeam în visare, nemaiauzindu-i...

26 octombrie

Astăzi m-am îmbătat cum n-am mai făcut-o încă pînă acum, fără vreun alt motiv în afară de acela că Gregorio tocmai primise de la administratorul său șase butoiașe cu *vernaccia*, produs în viile sale de la Cinqueterre, că ținea să guste din vinul ăsta imediat și că n-avea sub acoperișul său un alt tovarăș de beție în afară de mine.

Cînd am fost și unul, și celălalt chercheliți zdravăn, signor Mangiavacca a izbutit să obțină de la mine o făgăduială ai cărei termeni i-a formulat el însuși, dar pe care am acceptat-o, cu mîna pe Evanghelie : mă voi duce cu Domenico pînă în Chios ; dacă nu voi izbuti s-o smulg pe Marta de la omul ei, voi renunța s-o mai urmăresc ; apoi voi trece pe la Gibelet pentru a-mi lăsa afacerile în bună rînduială, pentru a regla ce este de reglat, a vinde ce este de vîndut și a încredința comerțul copiilor surorii mele ; în fine, la primăvară, mă voi întoarce spre a mă instala la Genova, a o lua în căsătorie pe Giacominetta cu mare pompă la biserica Sfintei Cruci și a munci alături de acela care va fi devenit – de data asta de-adevăratelea – socrul meu.

Viitorul meu pare să fie gata trasat pentru lunile ce vor veni, dar și pentru restul vieții. Mai trebuie însă ca, la sfîrșitul acestei înțelegeri, pe lîngă semnătura mea și aceea a lui Gregorio, să existe semnătura lui Dumnezeu !

27 octombrie

Gregorio recunoaște candid că m-a îmbătat pentru a mă face să promit și rîde. Pe deasupra, a izbutit să mă facă să confirm făgăduiala la trezire, cînd eram sobru.

Sobru, într-adevăr, dar cu mintea tulbure și cu măruntaiele răvășite.

Ce purtare stupidă am putut avea, cînd mă pregătesc să plec chiar mîine !

Să mă îmbarc astfel ? Avînd deja rău de mare ? Fără să fiu în stare să mă țin pe picioare pe uscat ?

Poate că Gregorio voia tocmai să mă-mpiedice să plec. Din partea lui, nimic nu m-ar lua prin surprindere. Aici însă nu va izbuti. Voi pleca. Și o voi revedea pe Marta. Și-mi voi cunoaște copilul.

Iubesc Genova, e adevărat. Dar pot la fel de bine s-o iubesc de acolo, de dincolo de mare, așa cum am iubit-o mereu, iar înaintea mea au iubit-o strămoșii mei.

Pe mare, duminică, 31 octombrie 1666

Un vînt puternic dinspre nord-est ne-a deviat spre Sardinia, cînd noi ne îndreptam spre Calabria. La fel ca nava asta, barca vieții mele...

La acostare, coca vasului s-a izbit violent și ne-am temut de ce e mai rău. Dar niște scufundători care s-au vîrît sub apă, luminați de soarele pieziș al dimineții, s-au întors dîndu-ne asigurări că nava noastră *Charybdos* nu pățise nimic. Plecăm din nou.

Pe mare, 9 noiembrie

Marea e permanent agitată, iar eu sînt mereu bolnav. Mulți marinari bătrîni sînt la fel de bolnavi ca mine – dacă asta poate fi o mîngîiere.

În fiecare seară, între două accese de greață, mă rog ca natura să fie mai clementă cu noi și iată că Domenico îmi spune că se roagă pentru contrariul. Rugăciunile sale sînt evident mai bine auzite decît ale mele. Iar acum, cînd mi-a explicat motivele, probabil că am să-l imit.

— Atîta timp cît marea e dezlănțuită, îmi zice el, sîntem la adăpost. Așa, chiar dacă paznicii de pe coastă ne-ar descoperi, nu s-ar încumeta în veci să se ia după noi. De asta navighez de preferință iarna. Astfel, n-am decît un

singur adversar, marea, și nu e adversarul de care mă tem cel mai tare. Chiar dacă ea s-ar hotărî să-mi ia viața, n-ar fi o așa mare nenorocire, din moment ce mă va scăpa de chinul trasului în țeapă, care mă pîndește în ziua în care voi fi prins. Să mori pe mare e o soartă bărbătească, așa cum ar fi să mori în luptă. În vreme ce țeapa te face să-ți vină s-o scuipi pe aceea care te-a adus pe lume.

Cuvintele lui m-au împăcat atît de bine cu talazurile, încît m-am dus să mă sprijin de bastingaj, lăsîndu-mi fața în voia stropilor și adunînd pe limbă picăturile sărate. E gustul vieții, berea cîrciumilor din Londra și buzele femeilor.

Respir cît mă țin plămînii, iar picioarele nu-mi tremură.

Pe mare, 17 noiembrie

În mai multe rînduri, în cursul acestor zile din urmă, am deschis caietul, apoi l-am închis la loc. Din pricina amețelii care, încă de la Genova, mă slăbește, precum și din cauza unui neastîmpăr care mă împiedică să-mi adun gîndurile.

Am încercat și să deschid cartea despre *Al o sutălea nume*, spunîndu-mi că de data asta aveam să reușesc să pătrund în interiorul ei fără să mă respingă. Dar pe dată ochii mi s-au împăienjenit și am închis-o la loc, făgăduindu-mi să nu mai încerc s-o citesc dacă nu se deschide de la sine dinaintea mea!

De atunci mă plimb pe punte, pălăvrăgesc cu Domenico și cu oamenii săi, care îmi povestesc despre cele mai grozave spaime prin care au trecut și-mi arată ca unui copil catargele, vergile și parîmele.

Iau parte la mesele lor, rîd de glumele lor chiar și cînd nu le înțeleg decît pe jumătate, iar cînd ei stau la băut, mă fac și eu că beau – dar nu beau de cînd Gregorio m-a îmbătat

cu vinul din butoaiele sale, mă simt slab, mereu cît pe ce să mă las cuprins de greață, și am impresia că pînă și cea mai mică înghițitură m-ar da gata.

Pe deasupra, acel *vernaccia* era elixir curat, pe cînd vinul de aici e un soi de poșircă siropoasă amestecată cu apă de mare.

Pe mare, 27 noiembrie

Ne apropiem cu precauție de coastele insulei Chios, ca un vînător care se tîrăște la pîndă. Velele sînt strînse, catargul a fost deșurubat de pe soclul lui și apoi culcat încet, iar marinarii vorbesc mai puțin tare, ca și cum ar putea fi auziți de acolo, de pe insulă.

Din păcate, e vreme frumoasă. Un soare de aramă s-a înălțat dinspre Asia Mică, iar vîntul s-a oprit. Doar aerul rece rămas de noaptea trecută ne mai amintește că sîntem în pragul iernii. Domenico a hotărît să nu se miște mai înainte de căderea nopții.

Mi-a explicat cum are de gînd să procedeze. Doi oameni vor pleca spre insulă cu șalupa, la adăpostul întunericului, amîndoi greci, dar greci din Sicilia – Yannis și Demetrios. Ajunși în satul Katarraktis, vor lua contact cu furnizorul lor de acolo, care va avea deja marfa adunată la el acasă. Dacă totul se desfășoară după cum e prevăzut – masticul gata ambalat, vameșii „convinși" să închidă ochii – și nu pare să fie nici o capcană, cei doi cercetași îl vor informa pe Domenico printr-un semnal convenit: un cearșaf alb desfășurat pe o anume înălțime, la ora amiezei. Atunci vasul se va pregăti să vină pe coastă, însă numai la căderea nopții și doar pentru o incursiune scurtă; va efectua încărcarea și plata, apoi se va îndepărta înainte de ivirea zorilor. Dacă,

din nefericire, cearșaful alb n-ar apărea, am rămîne în largul mării așteptînd întoarcerea grecilor. Iar dacă la primele licăriri ale zorilor tot nu i-am vedea, ne-am îndepărta rugîndu-ne pentru sufletele lor pierdute. Așa se petrec lucrurile de obicei.

Din pricina mea, planul n-ar trebui să fie de data asta exact același. Modificarea pe care Domenico a prevăzut-o...

Nu, n-ar trebui să vorbesc despre ea, n-ar trebui nici măcar să mă gîndesc la ea mai înainte ca speranțele mele să fie împlinite și fără ca prietenii mei să aibă de suferit. De acum înainte mă voi mulțumi să țin degetele încrucișate scuipînd în mare, așa cum face Domenico. Și mormăind, la fel ca el, „Neamul strămoșilor!"

28 noiembrie

Nu-mi aduc aminte de vreo altă duminică în care să mă fi rugat cu atîta fervoare.

În cursul nopții, a fost coborîtă pe mare barca lui Yannis și a lui Dimitrios, pe care întreg echipajul i-a însoțit din ochi pînă ce s-au topit în beznă. Am auzit însă în continuare clipocitul vîslelor, iar Domenico s-a arătat îngrijat că e atîta liniște.

Ceva mai tîrziu, noaptea, pe cînd eram deja culcat, am văzut fulgere, zeci de fulgere succesive ce păreau să vină dinspre miazănoapte și care erau probabil extrem de îndepărtate, deoarece zgomotul trăsnetelor nu ne ajungea la urechi.

Toți cei ce se află la bord și-au petrecut ziua în așteptare. Dimineața, așteptînd să se înalțe cearșaful alb; apoi, după ce l-am zărit, așteptînd să se facă noapte pentru a ne apropia de coastă. Eu le împărtășesc așteptările, le am însă și pe ale

mele, care îmi umplu mintea în fiece clipă, dar pe care nu cutez să le consemnez în aceste pagini.

Numai să...

29 noiembrie

Noaptea trecută, vasul nostru a acostat cîtva timp într-un golf, lîngă satul Katarraktis. Domenico mi-a confirmat că exact în acest loc – acum aproape zece luni – a luat în primire sacul în care fusesem închis. În noaptea aceea, auzeam tot felul de zgomote în jurul meu, dar nu vedeam nimic; în vreme ce, în noaptea asta, distingeam forme care veneau şi se duceau, care se agitau şi gesticulau, pe plajă la fel ca pe punte. Iar toate aceste zgomote, care în ianuarie fuseseră pentru mine de neînţeles, îşi dobîndeau acum sensul lor adevărat. Pasarela care e aruncată; masticul care e adus, verificat, încărcat; furnizorul, un anume Salih – un turc sau poate un renegat grec – care urcă la bord pentru a trage o duşcă şi a-şi căpăta plata. Poate că s-ar cuveni să amintesc aici că insula Chios este, probabil, singurul loc din lume unde se produce mastic, dar că autorităţile îi obligă pe ţărani să le livreze întreaga recoltă, care va lua drumul haremurilor sultanului. Statul fixează preţurile după cum îi place şi nu plăteşte decît cînd are chef, astfel că ţăranii sînt nevoiţi să aştepte uneori mai mulţi ani pînă li se plăteşte ce li se cuvine – ceea ce îi sileşte să facă datorii în tot acest timp. Domenico le cumpără masticul la un preţ de două, trei sau chiar de cinci ori mai mare decît preţul oficial, şi le înmînează suma întreagă chiar în clipa cînd ia marfa în stăpînire. Dacă îi dai crezare, el contribuie la prosperitatea insulei mult mai mult decît guvernul otoman!

Este oare util să mai adaug că, pentru autorităţi, diavolul ăsta de calabrez este duşmanul ce trebuie capturat, spînzurat

sau tras în țeapă? în vreme ce pentru țăranii din insulă, ca și pentru toți cei ce se îmbogățesc din acest trafic, Domenico este o binecuvîntare, o mană cerească; nopți precum aceasta sînt așteptate cu mai multă nerăbdare decît noaptea de Crăciun; dar și cu spaimă, căci ar fi de ajuns să fie interceptați contrabandistul sau părtașii săi, pentru ca recolta să fie pierdută și familii întregi condamnate la mizerie.

Toată agitația asta n-a durat prea multă vreme, două-trei ceasuri cel mult. Iar cînd l-am văzut pe Salih strîngîndu-l în brațe pe Domenico și lăsîndu-se ajutat ca să străbată pasarela, am crezut că aveam să ridicăm ancora și nu m-am putut împiedica să-l întreb pe unul dintre marinari dacă plecam deja. Îmi răspunse, laconic, că Demetrios nu era încă acolo și că îl vom aștepta.

N-a trecut mult pînă să văd o lumină pe plajă și trei oameni care se apropiau, mergînd unul după altul. Primul era Demetrios; pe al doilea, care ducea felinarul și al cărui chip era mai bine luminat, nu-l cunoșteam; ultimul era bărbatul Martei.

Domenico îmi recomandase să rămîn nevăzut și să nu-mi dau de gol prezența decît atunci cînd m-ar fi chemat pe nume. I-am dat ascultare cu atît mai mult cu cît mă așezase îndărătul unui perete despărțitor și n-am pierdut o vorbă din conversația lor, care se desfășura într-un amestec de italiană și greacă. Ar trebui să spun, ca o introducere la ceea ce am de relatat, că era evident încă de la primele cuvinte că Sayyaf știa perfect cine este Domenico și că i se adresa cu respect și cu teamă. Așa cum un preot de țară i s-ar adresa unui episcop aflat în trecere. Desigur că n-ar fi trebuit să recurg la această comparație nelegiuită; voiam numai să spun că domnește, în lumea umbrei, un simț al ierarhiei demn de instituțiile cele mai venerabile. Cînd un tîlhar de la țară îl întîlnește pe contrabandistul cel mai cutezător din toată Mediterana, se ferește să se poarte cu dezinvoltură. Iar celălalt evită să-l trateze ca pe un egal.

Tonul a fost dat încă de la prima replică, atunci cînd bărbatul Martei, după ce aşteptase în van ca gazda sa să-i explice de ce îl convocase, sfîrşi prin a zice cu o voce care mi se păru şovăielnică:

— Omul tău, Demetrios, mi-a spus că ai o încărcătură de stofe, cafea şi piper, că eşti gata s-o laşi la un preţ bun...

Tăcere din partea lui Domenico. Oftat. Apoi, aşa cum i se azvîrle unui cerşetor o monedă îndoită:

— Dacă ţi-a spus aşa, trebuie să fie adevărat!

Apoi, conversaţia lîncezi. Şi Sayyaf fu cel care trebui să se plece pentru a-i da un brînci.

— Demetrios mi-a spus că aş putea plăti o treime azi şi restul la Paşte.

Domenico, după un răstimp:

— Dacă aşa ţi-a spus, trebuie să fie adevărat!

Celălalt, grăbit:

— A vorbit de zece saci de cafea, de două butoiaşe cu piper, le iau pe toate. Dar în ce priveşte stofele, trebuie să le văd înainte de a decide.

Domenico:

— E prea întuneric. Ai să vezi totul mîine. La lumina zilei!

Celălalt:

— N-am să pot reveni mîine. Şi chiar pentru voi ar fi primejdios să aşteptaţi.

Domenico:

— Cine ţi-a spus să aştepţi, sau să revii? Vii cu noi în larg, iar dimineaţă ai să poţi verifica marfa. Vei putea pipăi, socoti, gusta...

Pentru că nu-l văd pe Sayyaf, percep mai distinct tremurul de teamă din glasul lui.

— N-am cerut să verific marfa. Am încredere. Voiam doar să mă uit la stofe pentru a-mi da seama cît aş putea vinde. Dar nu merită osteneala, nu vreau să vă întîrzii, desigur că sînteţi grăbiţi să vă îndepărtaţi de coastă.

Domenico:

— Ne-am îndepărtat deja de coastă.

Sayyaf:

— Și cum veți debarca marfa?

Domenico:

— Întreabă-te, mai curînd, cum o să putem să te debarcăm pe tine!

— Da, cum?

— Mă întreb și eu!

— Mă pot întoarce cu o bărcuță.

— Nu-s chiar așa sigur.

— Vrei să mă ții aici împotriva voinței mele?

— O, nu! Nici vorbă de așa ceva. Dar nici nu e vorba să-mi iei una din bărci împotriva voinței mele. Va trebui să mă întrebi dacă vreau să-ți împrumut vreuna.

— Vrei să-mi împrumuți una din bărcile tale?

— Trebuie să mă mai gîndesc înainte de a-ți da un răspuns.

Am auzit atunci zgomotele unei scurte altercații; am ghicit că Sayyaf și zbirul său voiseră să fugă, iar marinarii care-i înconjurau îi stăpîniseră rapid.

Bărbatul Martei aproape că-mi făcea milă în clipa·aceea. Dar a fost o milă trecătoare.

— De ce m-ai adus aici? Ce vrei de la mine? zise el cu o urmă de curaj.

Domenico nu răspunse.

— Sînt musafirul tău, tu m-ai făcut să vin pe vasul tău, și asta ca să mă ții prizonier. Să-ți fie rușine!

Urmară cîteva imprecații în arabă. Calabrezul tot nu zicea nimic. Apoi începu să vorbească agale.

— Noi n-am făcut nimic rău. N-am făcut nimic decît ce face un pescar de treabă cu undița. Își aruncă momeala, iar cînd trage un pește, el trebuie să hotărască dacă îl păstrează sau îl azvîrle îndărăt în mare. Noi ne-am aruncat momeala, iar peștele cel gras a mușcat din ea.

— Eu sînt peștele cel gras?

— Tu ești peștele cel gras. Nu știu încă dacă te păstrez pe vas sau te arunc în mare. O să te las să alegi. Ce preferi?

Sayyaf nu zise nimic – la o asemenea alternativă, ce-ar fi putut zice? Marinarii adunați rîdeau, dar Domenico le făcu semn să tacă.

— Aștept răspunsul! Te păstrez aici sau te arunc în mare.

— În barcă, mormăi celălalt.

Tonul era cel al resemnării, al capitulării. Iar Domenico nu se înșelă, zicînd imediat:

— Perfect, vom putea discuta liniștiți. Am întîlnit un genovez care mi-a povestit o istorie ciudată în legătură cu tine. Se pare că ții cu forța o femeie în casa ta, că o bați, că-i maltratezi copilul.

— Embriaco! Mincinosul ăla! Scorpionul ăla! Se învîrte în jurul Martei de cînd avea ea unsprezece ani! A venit la mine acasă împreună cu un ofițer turc și au putut să verifice că n-o maltratam. De altfel, e nevasta mea, iar ce se întîmplă sub acoperișul meu mă privește doar pe mine.

În clipa aceea Domenico mă chemă.

— Signor Baldassare!

Am ieșit din ascunzătoare și i-am văzut pe Sayyaf și pe zbirul lui stînd așezați pe jos, rezemați de niște parîme. Nu erau legați, dar o duzină de marinari îi înconjurau, gata să-i snopească dacă mai încercau să se ridice. Bărbatul Martei îmi aruncă o căutătură mai mult încărcată de amenințări, mi se păru mie, decît de căință.

— Marta e verișoara mea, iar cînd am văzut-o, la începutul anului, mi-a spus că e însărcinată. Dacă e sănătoasă, și copilul la fel, nu ți se va face nici un rău.

— Nu e verișoara ta, și e sănătoasă.

— Și copilul?

— Care copil? Noi n-am avut niciodată copii! Ești sigur că de nevasta mea vorbești?

— Minte, am zis eu.

Voiam să continuu, dar am simțit un soi de amețeală, care m-a silit să mă sprijin de perete. Și atunci Domenico a continuat:

— Cum putem ști că n-ai mințit?

Sayyaf se întoarse spre acolitul lui, care îi confirmă spusele. Atunci calabrezul hotărî:

— Dacă ați spus adevărul, amîndoi, mîine veți fi acasă, iar eu n-am să vă mai supăr. Dar trebuie să fim siguri. Așa că iată ce vă propun. Tu, cum te numești?

Acolitul răspunse: „Stavro!" și privi în direcția mea. Acum îl recunoșteam. Nu-l văzusem decît puțin, cînd mă dusesem însoțit de ieniceri în casa bărbatului Martei. Era omul căruia Sayyaf îi făcuse semn să-i aducă nevasta, în vreme ce eu urlam și tot urlam. De data asta mă voi purta altfel.

— Ascultă cu atenție, Stavro, zise Domenico pe un ton deodată mai puțin aspru. Te vei duce s-o cauți pe verișoara signorului Baldassare. De îndată ce ea va confirma spusele bărbatului ei, vor putea pleca și unul și altul. Cît despre tine, Stavro, dacă faci cum îți spun, nu va fi nevoie nici măcar să te urci din nou la bord; vei reveni cu ea pe plajă, mîine seară, ne vom duce s-o luăm cu barca; atunci te vei putea întoarce la tine acasă și nu vei avea de ce să te mai temi. Dar dacă, din nefericire, te pune dracul să mă tragi pe sfoară, ține bine minte că pe insula asta șase sute de familii trăiesc de pe urma banilor mei, iar autoritățile cele mai înalte îmi sînt de asemenea obligate. Așa că, dacă te arăți palavragiu sau dacă te faci nevăzut fără să ne fi adus femeia, voi da cuvîntul de ordine și te vor face să-ți plătești trădarea. Lovitura îți va veni de unde nu te aștepți.

— N-am să te înșel!

Cînd au lăsat barca la apă, cu Stavro și trei mateloți avînd sarcina să-l escorteze pînă la țărm, m-am dus să-l întreb pe Domenico dacă credea că omul acela avea să facă ce i se ceruse. Se arătă mai degrabă încrezător.

— Dacă dispare fără urmă, nu voi putea face nimic împotriva lui. Dar cred că l-am speriat. Şi mai cred că ce-i cer eu nu înseamnă prea mare lucru pentru el. Aşa că e posibil să-mi dea ascultare. O să vedem!

Acum sîntem iarăşi în larg şi am impresia că nimic nu se mişcă acolo, pe insulă. Totuşi, undeva, îndărătul unuia dintre acele ziduri albicioase, la umbra unuia sau a altuia dintre arborii aceia înalţi, Marta se pregăteşte să vină pe plajă. I s-a spus oare că sînt aici? I s-a spus pentru ce motiv e chemată? Se îmbracă, se fardează, poate că-şi pune cîteva lucruri într-o traistă. E oare neliniştită, speriată, sau plină de speranţă? În clipa asta se gîndeşte la bărbatul ei sau la mine? Iar copilul ei, se află oare cu ea? L-a pierdut? I-a fost luat? În sfîrşit, o să ştiu. O să-mi pot pansa rănile. O să pot repara.

Începe să se lase noaptea, iar eu continuu să scriu fără lumină. Vasul înaintează prudent spre insulă, care este totuşi departe. Domenico a postat chiar în vîrful catargului un matelot din Alexandria, pe nume Ramadan, care are cei mai buni ochi din tot echipajul şi care are misiunea să scruteze plaja şi să semnaleze orice mişcare suspectă. Din vina mea, toată lumea de aici e nevoită să-şi asume riscuri neobişnuite, dar nici unul nu mă face s-o simt. Nici măcar o singură dată n-am zărit vreo privire de reproş şi n-am auzit vreun oftat de iritare. Cum naiba voi putea să-mi plătesc vreodată o asemenea datorie?

Ne apropiem încă şi mai mult de coastă, dar luminile par mereu tot atît de firave ca stelele din străfundul cerului. Bineînţeles, nu se pune problema să aprindem nici cea mai mică făclie sau lampă. Aproape că nu mai văd foaia, dar tot mai scriu. Scrisul, noaptea asta, nu are acelaşi gust ca de obicei. În celelalte zile, scriu pentru a relata sau pentru a mă justifica, sau pentru a-mi limpezi mintea, aşa cum îţi

dregi glasul limpezindu-l, sau pentru a nu uita, sau pur și simplu pentru că mi-am jurat să scriu. În vreme ce, în noaptea asta, mă agăț de colacul de salvare pe care-l reprezintă aceste foi. N-am nimic să le spun, dar am nevoie ca ele să stea lîngă mine.

Pana mea mă ține de mînă și n-are nici o importanță dacă o înmoi doar în bezna nopții.

În fața satului Katarraktis,
30 noiembrie 1666

Nu credeam că revederea noastră se va desfășura astfel.

Eu pe vas, cu ochii încordați, ea – o lumină vagă de felinar, la miezul nopții, pe o plajă.

Cînd felinarul începu să se miște de la dreapta la stînga și iar la dreapta precum limba unei pendule, Domenico porunci la trei dintre oamenii săi să coboare barca în mare. Fără lumină și respectînd consemnele de prudență. Trebuia să mătură din ochi toată coasta spre a se asigura că nu era nici o capcană.

Marea era agitată și zgomotoasă, fără a fi dezlănțuită. Vîntul sufla dinspre nord și era deja un vînt de decembrie.

Pe buzele mele reci – sare și rugăciuni.

Marta.

Ce aproape era, și cît de departe încă! Parcă o viață întreagă se scurse pînă ce barca ajunse la plajă, și o altă viață cît stătu acolo. Ce făceau? Despre ce discutau? E totuși un lucru simplu să iei o persoană la bord și să pleci iarăși, în sens opus! De ce nu m-am dus cu ei? Nu, Domenico n-ar fi acceptat. Și ar fi avut dreptate. Nu posed nici iscusința oamenilor săi, nici liniștea lor.

Apoi barca s-a întors la noi, cu felinarul la bord.

Domenico mormăi:

— Nenorocitul! Am spus fără nici o lumină!

Ca şi cum l-ar fi putut auzi de departe, stinseră flacăra în aceeaşi clipă. Domenico oftă zgomotos, mă bătu pe braţ. „Neamul strămoşilor!" Porunci apoi oamenilor săi să se pregătească de plecare în larg de îndată ce barca şi ocupanţii ei vor fi recuperaţi.

Marta a fost urcată la bord în modul cel mai lipsit de consideraţie cu putinţă – cu ajutorul unei funii groase care în partea de jos avea fixată o scîndură pe care se pun picioarele, un soi de scară moale cu o singură treaptă. Cînd o urcară destul de sus, eu am fost cel care a ajutat-o să treacă peste ultimul obstacol. Îmi dăduse mîna ca unui străin, dar de îndată ce se simţi pe picioarele ei, începu să caute din ochi pe cineva şi, în ciuda întunericului, am ştiut că pe mine mă căuta. Am rostit un nume, numele ei, iar ea îmi luă iarăşi mîna pentru a o strînge într-un cu totul alt mod. Ştia, evident, că eram acolo; încă nu ştiu dacă i-a spus-o zbirul bărbatului ei sau mateloţii care s-au dus s-o caute pe plajă. Am s-o ştiu de îndată ce voi avea prilejul să vorbesc cu ea. Nu, la ce bun, vom avea atîtea alte lucruri să ne spunem...

Îmi închipuisem că în clipa revederii o voi lua în braţe şi o voi strînge tare, un moment nesfîrşit de lung. Dar cu toţi aceşti marinari de treabă ce ne înconjurau, cu bărbatul ei reţinut la bord şi aşteptînd să fie judecat de tribunalul nostru de corsari, ar fi fost deplasat să arăt o prea mare intimitate, o prea mare nerăbdare, iar acea apăsare a mîinii ei pe mîna mea, apăsare furişă în beznă, a fost singurul nostru gest de conivenţă.

Apoi se simţi rău. Ca s-o împiedic să se clatine, am sfătuit-o să-şi lase chipul în bătaia stropilor reci, dar începu să tremure, iar mateloţii o sfătuiră să se culce mai bine pe o saltea din cală şi să stea învelită, la căldură.

Domenico ar fi vrut s-o cheme imediat, să verifice pe dată ce se întîmplase cu copilul pe care-l purta, să rostească sentința și să plece spre portul său de origine. Numai că ea părea pe punctul de a-și da sufletul, astfel că se resemnă s-o lase să se odihnească pînă dimineața.

De îndată ce se întinse, adormi, atît de repede că am crezut că leșinase. Am scuturat-o un pic, ca să deschidă ochii și să zică ceva, apoi, rușinat, m-am îndepărtat.

Rezemat de sacii de mastic, mi-am petrecut noaptea căutîndu-mi somnul. Fără prea mare succes, de altfel. Mi se pare că doar am ațipit cîteva clipe la revărsatul zorilor...

În cursul acestei interminabile nopți, cînd încă nu eram nici pe deplin treaz, nici pe de-a întregul adormit, m-au năpădit cele mai îngrozitoare gînduri. Abia cutez să le consemnez aici, într-atîta mă înspăimîntă. Și totuși, ele s-au născut din cea mai mare bucurie pe care am avut-o...

M-am pomenit întrebîndu-mă ce trebuia să-i fac lui Sayyaf dacă aflam că-i făcuse rău Martei și, cu atît mai mult, copilului pe care-l purta.

L-aș putea lăsa oare să plece acasă, nepedepsit? N-ar trebui să-l fac să-și plătească nelegiuirea?

De altfel, mi-am spus, chiar dacă bărbatul Martei n-ar fi vinovat cu nimic de moartea copilului, cum aș putea să plec împreună cu ea, pentru a trăi împreună la Gibelet, lăsîndu-l în urma noastră pe acest om, care o să-și rumege zi de zi răzbunarea și care o să se întoarcă într-o bună zi ca să ne hărțuiască?

Voi putea oare dormi liniștit dacă îl știu în viață?

Voi putea oare dormi liniștit dacă îl...

Să-l ucid?

Eu, să ucid?

Eu, Baldassare, să ucid? Să ucid un om, oricare ar fi el?

Și mai întîi, cum poți ucide pe cineva?

Să mă apropii de cineva, cu un cuțit în mînă, pentru a-l străpunge pînă-n inimă... Să aștept să fie adormit, de teamă să nu mă privească... Doamne, nu!

Sau atunci să plătesc pe cineva pentru...

La ce mă gîndesc eu acum? Ce scriu eu acum? Doamne! Îndepărtează de la mine acest pahar!

Am impresia în clipa asta că nu voi mai dormi niciodată, nici în noaptea asta, nici în vreuna din cele care îmi mai rămîn!

Duminică, 5 decembrie 1666

Nu mai vreau să recitesc ultimele pagini, de teamă că voi fi tentat să le rup. Sînt scrise cu cerneala mea, într-adevăr, dar nu sînt mîndru de ele. Nu mă fălesc deloc cu faptul că m-am gîndit să-mi mînjesc mîinile și sufletul, și nu mă fălesc nici cu faptul că am renunțat.

Îmi relatasem ideile nocturne marți, în zori, în vreme ce Marta dormea, și pentru a-mi înșela așteptarea. Apoi, timp de cinci zile, n-am mai scris nimic. Luasem chiar în considerare, încă o dată, posibilitatea de a întrerupe acest jurnal; iată-mă însă din nou cu condeiul în mînă, poate din fidelitate față de imprudenta promisiune pe care mi-o făcusem la începutul călătoriei.

În cursul săptămînii care s-a scurs, amețeala a pus în trei rînduri stăpînire pe mine. Mai întîi amețeala provocată de revedere, apoi aceea a extremei zăpăceli, iar acum această furie, o adevărată furtună a sufletului, care se agită în mine, mă scutură și mă chinuie; de parcă aș fi pe o punte, neputîndu-mă agăța de nimic și neridicîndu-mă la răstimpuri decît pentru a cădea și mai greoi la loc.

Nici Domenico, nici Marta nu-mi sînt de vreun ajutor. Și nici vreo altă ființă prezentă sau absentă, nici o amintire.

Tot ce-mi vine în minte nu face decît să-mi sporească zăpăceala. Ca de altfel tot ce mă înconjoară, la fel ca tot ce văd și tot ce izbutesc să-mi amintesc. Ca acest an, acest an blestemat, din care nu mai rămîn decît patru săptămîni care mi se par în clipa asta de netrecut, un ocean fără soare, fără lună sau stele, iar ca orizont, numai valuri.

Nu, nu sînt încă în stare să scriu!

10 decembrie

Vasul nostru s-a îndepărtat deja de Chios, iar mintea mea începe și ea să se îndepărteze. Rana nu mi se va închide prea curînd, dar după zece zile izbutesc totuși să uit uneori ce mi s-a întîmplat. Poate că ar trebui să încerc să-mi reiau scrisul...

Pînă acum, n-am reușit să povestesc cele întîmplate. Dar a sosit timpul s-o fac, chiar de ar fi să mă limitez, cînd e vorba de momentele dureroase, la cuvintele cele mai lipsite de pasiune, „el zise", „el ceru", „ea spuse", „dat fiind că" ori „s-a convenit".

Cînd Marta a urcat pe *Charybdos*, Domenico ar fi vrut s-o convoace atunci noaptea, să verifice din gura ei ce se întîmplase cu copilul pe care-l purta, să-și rostească sentința și să plece imediat spre Italia. Cum ea nu se putea ține pe picioare, s-a resemnat – am mai spus-o – s-o lase să doarmă. Toată lumea de pe vas își acordă cîteva ceasuri de odihnă cu excepția marinarilor de veghe, în cazul în care vreun vas otoman ar fi avut de gînd să ne intercepteze. Dar pe marea mînioasă aveam să fim în noaptea aceea singurii care navigau.

Dimineața, ne-am reîntîlnit în cabina căpitanului. Erau acolo și Demetrios și Yannis – în total cinci persoane.

Domenico o întrebă solemn pe Marta dacă prefera să-i pună întrebări în prezența bărbatului ei sau în absența acestuia. I-am tălmăcit întrebarea în araba vorbită la Gibelet, iar ea a răspuns în grabă, pe un ton aproape implorator:

— Fără bărbatul meu.

Gestul mîinilor ei și expresia chipului făceau inutilă orice traducere. Domenico reținu acest lucru și continuă:

— Signor Baldassare ne-a spus că atunci cînd ai venit la Chios, în ianuarie trecut, erai însărcinată. Bărbatul dumitale pretinde însă că voi n-ați avut niciodată copii.

Privirea Martei se întunecă. Se întoarse scurt către mine, apoi își ascunse fața și începu să plîngă. Am făcut un pas spre ea, dar Domenico – luîndu-și în serios rolul de judecător – îmi făcu semn să mă întorc la locul meu. Iar celorlalți le făcu tot așa semn să nu intervină, să nu spună nimic și să aștepte. Apoi, socotind că-i acordase martorului timp pentru a-și reveni, îi spuse:

— Te ascultăm.

Am tradus, adăugînd:

— Vorbește, nu te teme de nimic, nimeni nu-ți poate face rău.

Vorbele mele, în loc s-o liniștească, părură s-o zdruncine și mai tare. Suspinele ei deveniră zgomotoase. De aceea, Domenico îmi ordonă să nu mai adaug nimic la ce îmi cerea el să tălmăcesc. I-am făgăduit.

Trecură cîteva secunde. Suspinele se mai potoliră, iar calabrezul puse din nou întrebarea, cu o notă de nerăbdare. Atunci Marta își înălță capul și zise:

— N-a existat niciodată nici un copil!

— Ce vrei să spui?

Strigasem. Domenico mă rechemă la ordine. Iarăși mi-am cerut scuze, apoi am tălmăcit fidel ceea ce se spusese.

Atunci ea repetă, cu voce fermă:

— N-a existat niciodată nici un copil. N-am fost niciodată însărcinată.

— Dar chiar tu mi-ai spus-o.

— Am spus-o pentru că o credeam. Dar m-am înşelat.

Am privit-o lung, lung, fără să-i pot întîlni nici măcar o singură dată ochii. Aş fi vrut să citesc în ei ceva ce aduce a adevăr, să înţeleg cel puţin dacă mă minţise tot timpul, dacă mă minţise doar în legătură cu copilul, pentru a mă sili s-o aduc cît mai repede la tîlharul de bărbatu-său, sau dacă mă mintea acum. N-a ridicat privirea decît de două sau trei ori, pe furiş, fără îndoială pentru a verifica dacă o mai fixam, şi dacă o credeam.

Apoi Domenico o întrebă, pe un ton aproape patern:

— Spune-ne, Marta. Vrei să te întorci pe uscat cu bărbatul dumitale sau să vii cu noi?

Traducînd, am spus: „să te întorci cu mine". Dar ea răspunse limpede, făcînd un gest cu mîna, că dorea să plece spre Katarraktis.

Cu omul acela pe care-l detestă? Nu înţelegeam. Şi apoi, deodată, avînd un soi de iluminare:

— Aşteaptă, Domenico, cred că am înţeles ce se întîmplă. Fiul ei trebuie să fie pe insulă, iar ea se teme că vor căşuna pe el dacă va spune ceva rău despre bărbatu-său. Spune-i că dacă de asta se teme, îl vom sili pe bărbatul ei să aducă şi copilul aşa cum l-am silit s-o aducă pe ea. Se va duce chiar ea să aducă copilul, iar noi îl vom reţine pe bărbatul ei pînă ce ea se va întoarce. Nu va putea face nimic împotriva ei!

— Linişteşte-te! îmi zise calabrezul. Am impresia că-ţi spui singur poveşti. Dar dacă ai cea mai mică îndoială, vreau să-i repeţi ce mi-ai spus mie acum. Şi îi poţi făgădui din partea mea că nu i se va întîmpla nimic rău, nici ei şi nici fiului ei.

M-am lansat atunci într-o lungă tiradă pasionată, disperată, patetică, pentru a o implora pe Marta să-mi spună adevărul. Mă ascultă cu ochii plecaţi. Şi cînd am isprăvit, se uită la Domenico pentru a spune iarăşi:

— Nu a existat niciodată nici un copil. N-am fost niciodată însărcinată. Eu nu pot avea copii.

Spuse asta în arabă, apoi repetă aceleași afirmații într-o grecească stîlcită, întorcîndu-se spre Demetrios. Pe care Domenico îl consultă făcîndu-i semn cu bărbia.

Matelotul, care nu spusese nimic pînă atunci, păru încurcat. Se uită la mine, se uită la Marta, apoi iarăși la mine, și în sfîrșit la căpitanul lui.

— Cînd m-am dus în casă, n-am avut impresia că e acolo vreun copil.

— Era în toiul nopții, dormea!

— Am bătut la poartă și am trezit pe toată lumea. A fost zarvă mare și n-a plîns nici un copil.

Voiam să vorbesc iarăși, dar de data asta Domenico îmi porunci să tac:

— Ajunge! După mine, femeia asta nu minte! Trebuie să le dăm drumul, ei și bărbatului ei.

— Nu încă, așteaptă!

— Nu, nu voi aștepta, Baldassare. Treaba e stabilită. Plecăm. Am întîrziat deja ca să-ți dăm satisfacție și nădăjduiesc că te vei gîndi într-o bună zi să le mulțumești acestor oameni care și-au pus viața în mare primejdie pentru tine.

Aceste cuvinte m-au rănit mai mult decît și-ar fi putut închipui Domenico. În ochii acestui om fusesem un erou, iar acum apăream ca un amant respins, plîngăcios, amator de plăsmuiri. În cîteva ceasuri, în cîteva minute chiar, în cîteva replici, respectabilul și prea nobilul signor Baldassare Embriaco devenise un inoportun, un pasager stînjenitor, pe care îl tolerezi ca pe un nenorocit și căruia îi poruncești să tacă.

M-am dus să mă izolez într-un ungher întunecos pentru a vărsa lacrimi în tăcere, atît din pricina asta, cît și din pricina Martei. Care a plecat chiar după interogatoriu. Presupun că Domenico i-a prezentat scuze bărbatului ei și cred că le-a oferit barca în care s-au întors pe coastă. N-am vrut să asist la momentul de rămas-bun.

Astăzi, rana mea s-a mai închis, chiar dacă este încă dureroasă. Cît despre purtarea Martei, tot n-am înțeles-o. Îmi pun întrebări atît de ciudate că nu cutez să le aștern în aceste pagini. Am nevoie să reflectez încă...

11 decembrie

Și dacă toată lumea m-a mințit?

Și dacă toată expediția asta n-a fost decît o înșelătorie, o mistificare, menită doar să mă facă să renunț la Marta?

Poate că nu e decît un delir, rod al umilirii, al solitudinii și al cîtorva nopți de insomnie. Dar poate că e și singurul adevăr.

Gregorio, dornic să mă facă să renunț la Marta, i-ar fi putut spune lui Domenico să mă ia cu el și să facă în așa fel încît să nu mai vreau s-o revăd în vecii vecilor pe femeia aceea.

Nu mi s-a spus mie într-o zi la Smirna că Sayyaf era amestecat în contrabandă, și tocmai în aceea cu mastic? Este, așadar, plauzibil ca Domenico să-l fi cunoscut, deși s-a prefăcut că îl vedea atunci pentru prima oară. Poate că pentru asta mi s-a cerut să stau îndărătul unui perete despărțitor. Astfel eu nu puteam observa că-și făceau cu ochiul și nu le puteam da pe față complicitatea.

Și, desigur, Marta îi cunoștea pe Demetrios și pe Yannis pentru că-i văzuse deja acasă la bărbatul ei. De aceea se simțea obligată să spună ce-a spus.

Dar cînd am fost împreună, singuri, în cală, atunci cînd s-a culcat, cum se face că n-a profitat ca să-mi vorbească în taină?

Toate astea țin într-adevăr de delir! De ce ar fi jucat teatru toți acești oameni? Doar pentru a mă înșela și a mă

face să renunţ la femeia aceea? Oare n-aveau nimic altceva mai bun de făcut în viaţă decît să rişte să atîrne în ştreang sau în ţeapă pentru a se amesteca în încurcăturile mele amoroase?

Mintea mea s-a scrîntit, aşa cum se scrîntea odinioară umărul tatălui meu, şi ar fi nevoie de un şoc zdravăn s-o pun la loc.

13 decembrie

Vreme de două zile am rătăcit pe vas de parcă aş fi fost invizibil, aveau cu toţii ordin să mă evite. Dacă vreunul dintre marinari îmi adresa cuvîntul, era din vîrful buzelor şi după ce verificase că nu ne vede nimeni. Mîncam de unul singur, şi pe ascuns, ca un ciumat.

Începînd de astăzi, mi se vorbeşte. Domenico a venit spre mine şi m-a strîns în braţe de parcă atunci mă întîmpina pe vasul său. Acesta era semnalul, iar acum oamenii îndrăznesc să mă frecventeze iarăşi.

M-aş fi putut împotrivi, aş fi putut refuza mîna întinsă, aş fi putut lăsa să vorbească sîngele arogant al Embriacilor. N-am s-o fac. De ce să mint? Această revenire la o dispoziţie normală mă face să mă simt uşurat. Carantina mă apăsa.

Nu sînt dintre cei care se complac în nenorocire.

Îmi place să fiu iubit.

14 decembrie

Potrivit lui Domenico, ar trebui să-I mulţumesc Celui-de-Sus că a potrivit lucrurile în felul Său şi nu într-al meu. Aceste cuvinte ale unui contrabandist din Calabria devenit duhovnic

m-au determinat să reflectez, să cîntăresc, să compar. La urma urmelor, nu cred că greşeşte prea mult.

— Închipuie-ţi ce-ar fi fost dacă femeia aia ar fi spus ce doreai tu să spună. Că bărbatu-său o maltrata, că din pricina lui îşi pierduse copilul şi că ar vrea să-l părăsească. Presupun că ai fi ţinut-o lîngă tine, ca s-o iei la tine în ţară.

— Cu siguranţă.

— Şi cu bărbatu-său ce-ai fi făcut?

— Ducă-se dracului!

— De acord cu tine. Şi totuşi? L-ai fi lăsat să plece îndărăt acasă, cu riscul de a-l vedea că-ţi bate la uşă într-o zi ca să te someze să-i dai nevasta înapoi? Şi ce le-ai fi spus rudelor lui? Că a murit?

— Crezi că eu nu m-am gîndit niciodată la toate astea?

— O, nu, sînt convins că te-ai gîndit de mii de ori. Dar mi-ar plăcea să aud din gura ta ce soluţie ai găsit.

Tăcu preţ de cîteva secunde. Şi eu la fel.

— Nu vreau să te chinui, Baldassare. Sînt prietenul tău şi am făcut pentru tine ce n-ar fi făcut propriul tău tată. Aşa că am să-ţi spun ce nu ai curajul să-mi spui tu însuţi. Pe omul ăla, porcul ăla de bărbatu-său, ar fi trebuit să-l omori. Nu, nu te strîmba, nu te arăta înspăimîntat, ştiu că te-ai gîndit la asta, şi eu de asemenea. Pentru că, dacă femeia asta s-ar fi hotărît să-l părăsească, nici tu, nici eu n-am fi vrut ca el să rămînă în viaţă şi să se întoarcă să ne hărţuiască. În ce mă priveşte, mi-aş fi spus că există un om la Chios care nu visează decît să se răzbune, astfel că la fiecare trecere prin insulă m-aş fi temut de el. Şi tu, firește, ai fi preferat să-l ştii mort.

— Desigur.

— Dar ai fi fost în stare să-l omori?

— M-am gîndit la asta, am recunoscut în sfîrşit, dar fără să spun nimic mai mult.

— Nu-i de ajuns să te gîndeşti, şi încă şi mai puţin s-o doreşti. În fiecare zi ţi se poate întîmpla să doreşti moartea

cuiva. A unei slugi necinstite, a unui client viclean, a unui vecin care te deranjează sau chiar a propriului tău părinte. În cazul ăsta însă n-ar fi fost de ajuns s-o dorești. Ai fi fost în stare să pui mîna, de pildă, pe un cuțit, să înaintezi spre rivalul tău și să i-l înfigi în inimă? Ai fi fost tu în stare să-l legi de mîini și de picioare, apoi să-l arunci peste bord? Te-ai gîndit la asta și m-am gîndit și eu pentru tine. M-am întrebat care ar fi soluția ideală pentru tine. Și am găsit-o. Să-l omori pe omul ăla și să-l azvîrli peste bord n-ar fi fost de ajuns. Tu nu aveai nevoie doar să-l știi mort, tu aveai nevoie ca oamenii din cartierul tău să-l vadă mort. Ar fi trebuit să navigăm spre Gibelet, ținîndu-l pe omul ăla viu printre noi. Ajunși la o oarecare distanță de coastă, l-am fi legat zdravăn de picioare cu o funie și l-am fi azvîrlit peste bord. Acolo l-am fi lăsat să se sufoce în apă, să zicem un ceas, apoi l-am fi tras sus, înecat. I-am fi desfăcut atunci legăturile, l-am fi așezat pe o targă și ați fi coborît, femeia aia și cu tine, avînd un aer mîhnit, împreună cu oamenii mei, spre a duce cadavrul pînă la țărm. Ați fi povestit că a căzut de pe vas chiar în ziua aceea, că s-a înecat, iar eu v-aș fi întărit spusele. Apoi l-ați fi îngropat, iar un an mai tîrziu te-ai fi însurat cu văduva.

Eu așa aș fi făcut. Am ucis deja zeci de oameni și nici unul nu s-a întors ca să-mi bîntuie somnul. Dar tu, spune-mi, ai fi fost în stare să acționezi în felul ăsta?

I-am mărturisit că aș fi mulțumit cu siguranță Cerului dacă aventura noastră s-ar fi încheiat așa cum și-o imaginase adineaori. Dar că eu aș fi fost incapabil să-mi mînjesc mîinile cu o asemenea crimă.

— Atunci fii fericit că femeia asta n-a rostit cuvintele pe care le așteptai!

15 decembrie

Mă tot gîndesc la cuvintele lui Domenico. Dacă ar fi fost în locul meu, n-am nici o îndoială că ar fi acționat exact în modul pe care mi l-a descris. În ce mă privește, m-am născut negustător și am un suflet de negustător, nu unul de corsar sau de războinic. Și nici de tîlhar – poate că din această pricină l-a preferat Marta pe celălalt. El, ca și Domenico, n-ar fi șovăit să ucidă pentru a căpăta ce dorea. Nici un scrupul nu-i reține. Dar oare s-ar fi abătut ei din drum pentru dragostea unei femei?

Încă n-am uitat-o, nu știu dacă o voi uita vreodată... Ba da, într-o zi o voi uita, iar trădarea ei mă va ajuta s-o uit.

Acestea fiind zise, nu mă pot împiedica să mai păstrez încă o îndoială. M-a trădat ea oare cu adevărat sau a vorbit astfel pentru a-și feri copilul?

Iată că vorbesc din nou despre acest copil, chiar dacă toți îmi spun că el nu există și că n-a existat niciodată.

Și dacă toți mă mint? Ea, pentru a-și proteja copilul, iar ceilalți, pentru... A, nu! De ajuns! N-o să mă întorc acum la delirul din care am ieșit! Chiar de-ar fi să nu cunosc niciodată adevărul, trebuie să întorc spatele vieții mele de pînă acum și să privesc înainte, în fața mea.

Oricum, anul se încheie...

17 decembrie

Am privit cu atenție cerul noaptea trecută și mi se pare că stelele sînt, într-adevăr, din ce în ce mai puține.

Se sting, unele după altele, iar pe pămînt sînt incendii.
Lumea a început în paradis şi se va sfîrşi în infern.
Pentru ce am venit aici atît de tîrziu?

19 decembrie

Am trecut prin strîmtoarea Messina ferindu-ne de abisul acela clocotitor care se numeşte Charybda. Domenico a dat acest nume vasului său pentru a-şi îndepărta propriile spaime, dar are totuşi grijă să nu se apropie niciodată de locul acela.

Vom urca de acum de-a lungul peninsulei italice pînă la Genova. Unde, îmi jură calabrezul, mă aşteaptă o nouă viaţă. La ce-mi serveşte să încep o nouă viaţă dacă lumea e pe punctul de a se stinge?

Am crezut mereu că la Gibelet îmi voi petrece ultimele zile din „anul Fiarei", pentru ca toţi ai mei să fie împreună în aceeaşi casă, strînşi unii într-alţii, întăriţi de glasurile familiare, dacă ar fi să se întîmple ceea ce trebuie să se întîmple. Eram atît de sigur că mă voi reîntoarce acolo, încît nici nu mai vorbeam de acest lucru, îmi puneam doar întrebări în legătură cu datele şi itinerariile. Trebuia, oare, să mă duc drept acolo în aprilie, în loc s-o iau pe urmele cărţii *Al o sutălea nume* pînă la Londra? Trebuia, oare, la înapoiere, să trec prin Chios? Sau prin Smirna? Pînă şi Gregorio pricepuse, cînd mă pusese să-i făgăduiesc că mă voi întoarce la el, că nu mă voi putea gîndi la acest lucru decît după ce voi fi făcut ordine în treburile mele de la Gibelet.

Şi, cu toate astea, iată-mă deja în drum spre Genova. Voi ajunge de Crăciun şi acolo mă voi afla atunci cînd se va încheia anul 1666.

20 decembrie 1666

Adevărul este că mi-am ascuns în mod constant adevărul, chiar și în acest jurnal care ar fi trebuit să-mi fie ca un duhovnic.

Adevărul este că, regăsind Genova, am știut că nu mă voi mai reîntoarce la Gibelet. Mi-am șoptit uneori lucrul ăsta, fără să cutez vreodată a-l scrie, ca și cum un gînd atît de monstruos n-ar fi putut fi consemnat în scris. Căci la Gibelet se află iubita mea soră, negoțul meu, mormîntul părinților mei și casa mea natală unde se născuse tatăl bunicului meu. Dar sînt străin acolo ca un jidov. Pe cînd Genova, care nu mă cunoscuse niciodată, m-a recunoscut, m-a îmbrățișat, m-a strîns la pieptul ei ca pe fiul risipitor. Merg pe străduțele ei cu capul sus, îmi rostesc numele italian cu voce tare, zîmbesc femeilor și nu mă tem de ieniceri. Cei din familia Embriaco au avut poate vreun strămoș acuzat de ebrietate[1], dar au și un turn ce le poartă numele. Orice familie s-ar cuveni să aibă undeva pe pămînt un turn care să-i poarte numele.

Azi-dimineață am scris ceea ce am crezut de cuviință să scriu. Aș fi putut, la fel de bine, să scriu contrariul.

Mă făIesc că sînt la mine acasă la Genova, doar la Genova, deși voi fi aici, pînă la sfîrșitul zilelor mele, oaspetele lui Gregorio și obligatul său. Îmi voi părăsi propriul acoperiș pentru a trăi sub al său, îmi voi părăsi propria afacere pentru a mă ocupa de a sa.

Voi fi oare mîndru să trăiesc astfel? Să depind de el și de mărinimia lui, cînd gîndesc despre el ceea ce gîndesc?

---

1. Joc de cuvinte: Embriaco (– nume propriu/și *„ubriaco"* – bețiv în limba italiană (n. tr.).

Cînd mă enervez de atenţiile lui, cînd fac haz pe seama evlaviei lui şi cînd m-am strecurat deja pe furiş din casa lui pentru că nu-i mai suportam aluziile şi nici mutra nevestei? O să primesc mîna fiicei sale aşa cum primeşti omagiul unui vasal, ca pe un drept feudal al primei nopţi, pentru că port numele Embriacilor, iar el nu-şi poartă decît propriul nume. Toată viaţa sa, el nu va fi muncit decît pentru mine, nu-şi va fi înjghebat afacerea, nu-şi va fi armat corăbiile, nu-şi va fi rotunjit averea, nu-şi va fi întemeiat familia decît pentru mine. Va fi plantat, stropit, tăiat, îngrijit, pentru ca eu să vin să muşc din rod. Şi mai cutez să mă făiesc că port numele pe care-l port şi să mă umflu-n pene prin Genova! Părăsind ceea ce am clădit şi ceea ce strămoşii mei au clădit pentru mine!

Poate că voi deveni la Genova întemeietorul unei dinastii! Dar voi fi fost şi groparul alteia, încă şi mai glorioasă, instaurată la începutul cruciadelor, dispărută cu mine, stinsă!

Voi sfîrşi anul acesta la Genova, dar, dacă ar mai urma şi alţi ani, nu ştiu încă unde i-aş petrece.

22 decembrie 1666

Ne-am adăpostit de hulă într-un golf la nord de Napoli, într-un loc aproape pustiu, stînd cu toţii la pîndă de teama piraţilor.

Se pare că s-a văzut de pe vas un incendiu mare pe coastă, la marginea oraşului Napoli. Eu eram culcat şi n-am văzut nimic.

Am iarăşi rău de mare. Şi, de asemenea, ameţeala aceea vicleană a anului ce stă să se încheie.

Peste zece zile lumea va fi trecut deja cu bine hopul sau va fi naufragiat.

23 decembrie 1666

Nici Marta, nici Giacominetta – trezindu-mă azi-dimineață n-aveam în minte decît părul roșcat al lui Bess, mirosul ei de violete amestecat cu bere și privirea ei de mamă ratată. Londra nu-mi lipsește, dar nu mă pot gîndi fără tristețe la cumplita ei soartă de Gomoră. Dacă i-am detestat străzile și mulțimile, am găsit totuși în acest oraș, în preajma acestei femei, un clan de prieteni ciudați.

Ce s-o fi întîmplat cu ei? Cum o mai fi arătînd acum vetusta lor *ale house*, cu scările-i de lemn și podurile ei? Ce s-o fi întîmplat cu Turnul Londrei? Dar cu catedrala Saint Paul? Dar cu toți acei librari și cu munții lor de cărți? Cenușă, cenușă. Și cenușă e și credinciosul meu jurnal pe care-l hrăneam zi de zi. Da, cenușă, cenușă toate cărțile, cu excepția aceleia a lui Mazandarani; care răspîndește jalea în jurul ei, dar scapă de fiecare dată neatinsă. Pretutindeni unde s-a găsit, n-au fost decît incendii și naufragii. Incendiu la Constantinopol, incendiu la Londra, naufragiul lui Marmontel; iar acum vasul ăsta care pare gata să se scufunde...

Vai de cel ce se apropie de numele ascuns, ochii îi sînt întunecați sau orbiți – nicicînd luminați. În rugăciunile mele, sînt de acum ispitit să spun:

Doamne, nu fi niciodată prea departe de mine! Dar nu fi nici prea aproape!

Lasă-mă să admir stelele de pe pulpana veșmîntului Tău! Dar nu-mi arăta chipul Tău!

Îngăduie-mi să aud zgomotul rîurilor pe care Tu le faci să curgă, vîntul pe care Tu-l faci să sufle printre arbori, și rîsetele copiilor pe care Tu îi faci să se nască! Dar, Doamne! Doamne! Nu îngădui să-Ți aud glasul!

24 decembrie 1666

Domenico a promis că vom fi la Genova de Crăciun. Nu vom fi. Dacă marea ar fi liniştită, am putea ajunge mîine seară. Însă *libeccio*, vîntul care suflă dinspre sud-vest, îşi intensifică violenţa, silindu-ne să ne refugiem iarăşi pe coastă.

Libeccio... Uitasem din copilărie de acest cuvînt, pe care tata şi bunicul îl evocau cu un amestec de nostalgie şi de spaimă. Îl comparau cu *scirocco*, pentru a spune – dacă mi-aduc eu bine aminte – că Genova s-a apărat întotdeauna de unul, dar nu şi de celălalt, şi asta din cauza delăsării familiilor care o conduc astăzi, care cheltuiesc averi pentru a-şi înălţa palate, dar sînt cuprinse de avariţie de îndată ce este vorba de binele comun.

De fapt, calabrezul mi-a spus că, în urmă cu douăzeci de ani, nici un vas nu voia să-şi petreacă iarna la Genova, căci *libeccio* provoca îngrozitoare măceluri. În fiecare an erau numărate cîte douăzeci de vase scufundate sau chiar patruzeci, iar o dată chiar mai mult de o sută, corăbii cu pînze, bărci şi fregate. Mai cu seamă în noiembrie şi în decembrie. De atunci a fost construit un nou dig, înspre soare-apune, care adăposteşte portul.

— Cînd vom fi acolo, nu ne vom mai teme de nimic. Bazinul a devenit un lac liniştit. Dar ca să ajungem acolo, în anotimpul ăsta, neamul strămoşilor!

25 decembrie 1666

Am încercat în dimineaţa asta o ieşire spre largul mării, apoi ne-am întors spre coastă. *Libeccio* sufla tot mai tare,

iar Domenico ştia că nu va putea ajunge prea departe. Voia însă să ne adăpostim în golfuleţul care se găseşte în spatele peninsulei Portovenere, înspre Lerici.

Sînt sătul de mare, mereu bolnav. Şi mi-aş fi continuat cu plăcere drumul pe uscat pînă la Genova, care e la doar o zi depărtare. Dar, după toate cîte le-au făcut pentru mine căpitanul şi echipajul său, mi-ar fi ruşine să-i abandonez astfel. Sînt dator să împart cu ei aceeaşi soartă, aşa cum ei şi-au împărţit-o cu mine, chiar de-ar fi să-mi scuip măruntaiele.

26 decembrie

Unui bătrîn marinar arţăgos care îi reproşa că nu şi-a ţinut făgăduiala, Domenico i-a răspuns:

— Mai bine să ajung prea tîrziu la Genova decît prea curînd în infern!

Am rîs cu toţii, în afară de bătrînul marinar, aflat neîndoielnic prea aproape de propria-i moarte şi pe care evocarea infernului nu-l mai face să rîdă.

Luni, 27 decembrie 1666

În sfîrşit, Genova!

În port, Gregorio mă aştepta. Postase un om lîngă far, ca să-l avertizeze cînd se va ivi la orizont vasul nostru.

Văzîndu-l de departe cum îşi agita mîinile, mi-am amintit de prima sosire în oraşul meu de baştină, cu nouă luni în urmă. Veneam pe acelaşi vas, dinspre aceeaşi insulă, condus de acelaşi căpitan. Numai că atunci era primăvară, iar portul mişuna de vase ce erau încărcate sau descărcate, de vameşi, hamali, călători, slujbaşi, gură-cască. Azi, eram

singuri. Nu mai sosea nici un alt vas, nu mai pleca nici unul, nu era nimeni care să-şi ia rămas-bun sau care să deschidă braţele sau care să contemple cu calm mişcarea de du-te-vino. Nimeni, nici măcar Melchione Baldi – în zadar l-am căutat cu privirea. Nimic altceva decît vase ancorate, goale, şi cheiuri la fel de goale.

În deşertul ăsta de piatră şi de apă, măturat de vîntul rece, un om stătea în picioare, vesel, roşcovan, plin de căldură şi totodată de neclintit. Signor Mangiavacca venea să-şi ia în primire opt sute de litri de mastic, precum şi pe ginerele risipitor.

Continuu să-l iau peste picior, dar nu mai încerc să-i ţin piept. Şi-l binecuvîntez mult mai mult decît îl blestem.

Giacominetta a roşit văzîndu-mă intrînd în casă în compania tatălui ei. În mod evident, i s-a spus că dacă mă întorceam la Genova, îi voi cere mîna, care îmi va fi acordată. Cît despre viitoarea mea soacră, era suferindă din pricina frigului şi nu se dăduse jos din pat de două zile, mi s-a spus. La urma urmei, poate fi adevărat...

Trei lucruri îmi displac la Giacominetta: prenumele, maică-sa şi o anume asemănare la înfăţişare cu Elvira, prima mea soţie, tristeţea vieţii mele.

Dar de nici una din aceste tare n-o pot învinovăţi pe fiica cea de treabă a lui Gregorio.

28 decembrie

Gazda mea a venit să mă vadă dimineaţa devreme în camera mea, ceea ce nu mai făcuse niciodată pînă acum. A pretins că preferă să nu ştie nimeni că avem această discuţie, dar mie mi se pare că voia mai cu seamă să confere demersului său un caracter solemn.

Venea să-mi ceară datoria de cuvînt, după cum datoria de bani nu mi-o va cere niciodată. Bineînțeles că mă așteptam la așa ceva, dar poate că nu atît de repede. Și nici în felul ăsta.

— Există niște făgăduieli între noi, zise el din capul locului.

— Nu le-am uitat.

— Nici eu nu le-am uitat, dar n-aș vrea să te simți constrîns – din obligație față de mine sau chiar din prietenie – să faci ceea ce nu dorești. Din acest motiv, te dezleg de jurămînt pînă la sfîrșitul zilei. Am spus la bucătărie că ai venit ostenit și că ai să stai în cameră pînă seara. Îți vor aduce aici mîncarea și tot ce vei mai cere. Ia-ți o zi de odihnă și de meditație. La întoarcerea mea, îmi vei da răspunsul, iar eu îl voi accepta, oricare ar fi el!

Își șterse o lacrimă și ieși fără să-mi aștepte răspunsul.

De îndată ce închise ușa, m-am așezat la masă pentru a scrie pagina asta, în speranța că mă va ajuta să reflectez.

Să reflectez – ce cuvînt pompos! Cînd ești azvîrlit în apă, dai din mîini, înoți, plutești sau te scufunzi. Dar nu reflectezi.

Am aici lîngă mine, pe masă, *Al o sutălea nume*... Să mă socotesc oare privilegiat că am cartea cînd se încheie anul fatidic? Ne aflăm noi cu adevărat în ultimele zile ale lumii? În cele trei-patru zile care precedă Judecata de Apoi? Universul se va aprinde și apoi se va stinge? Zidurile acestei case se vor strînge și se vor chirci precum o hîrtie în mîna unui uriaș? Pămîntul pe care se înalță orașul Genova va dispărea oare brusc de sub picioarele noastre, în mijlocul urletelor, ca un gigantic și ultim cutremur? Iar cînd clipa aceea va veni, voi mai putea oare să țin în mînă cartea, s-o deschid, să găsesc pagina cea bună și să văd apărînd deodată în fața mea cu litere scînteietoare numele suprem pe care nu l-am putut descifra niciodată pînă acum?

La drept vorbind, nu sînt convins de nimic. Îmi închipui toate aceste lucruri, mă tem de unele, dar nu cred în nici unul. Am alergat un an întreg pe urmele unei cărți pe care n-o mai vreau. Am visat la o femeie care a preferat un bandit în locul meu. Am scris sute de pagini și nu-mi rămîne nimic... Cu toate astea, nu sînt nefericit. Sînt la Genova, la căldură, sînt dorit și poate chiar iubit. Mă uit la lume și la propria mea viață ca un străin. Nu doresc nimic, poate doar să se oprească timpul pe 28 decembrie 1666.

Îl așteptam pe Gregorio, dar a venit fiica lui adineaori. Ușa s-a deschis și Giacominetta a intrat, aducîndu-mi pe o tavă cafea și dulciuri. Un pretext ca să stăm de vorbă. De data asta nu de copacii din grădină sau de numele plantelor și al florilor. Ci de ceea ce ne-a fost sortit. Este nerăbdătoare – cum aș putea-o condamna pentru asta? Întrebările mele privind viitoarea noastră căsătorie ocupă un sfert din gîndurile mele, în vreme ce pentru ea, care a împlinit paisprezece ani, ele ocupă cele patru sferturi! M-am făcut totuși că nu observ.

— Spune-mi, Giacominetta, știi că tatăl tău și cu mine am vorbit îndelung despre tine și despre viitorul tău?

Se făcu roșie și nu zise nimic, fără a se preface totuși surprinsă.

— Am vorbit despre logodnă și căsătorie.

Continuă să nu zică nimic.

— Știi că am mai fost căsătorit și că sînt văduv?

Asta n-o știa. I-o spusesem totuși tatălui ei.

— Aveam nouăsprezece ani și-mi fusese dată de soție fiica unui negustor din insula Cipru...

— Cum se numea?

— Elvira.

— De ce a murit?

— De tristețe. Voia să ia în căsătorie pe un tînăr grec și nu mă voia pe mine. Nu mi se spusese nimic despre acest lucru. Dacă aș fi știut, poate că m-aș fi împotrivit acestei

căsătorii. Ea era însă tînără, eu eram tînăr, am dat ascultare părinților noștri. Ea n-a putut fi niciodată fericită și nu m-a făcut fericit. Îți povestesc istoria asta tristă pentru că n-aș vrea să ni se întîmple același lucru. Aș vrea să-mi spui ce dorești. Nu vreau să fii silită să faci ce nu vrei. N-ai decît să-mi spui și voi proceda ca și cum eu aș fi cel ce nu se poate căsători.

Giacominetta roși încă și mai tare și își întoarse privirea, înainte de a-mi răspunde:

— Dacă ne vom căsători, nu voi fi nefericită...

Apoi fugi pe ușa care rămăsese larg deschisă.

După-amiază, cînd încă aștept întoarcerea lui Gregorio pentru a-i da răspunsul, o văd prin fereastră pe fata lui plimbîndu-se prin grădină, apropiindu-se de statuia lui Bacchus pe care le-o oferisem și rezemîndu-se de umerii divinității culcate.

Cînd tatăl ei se va întoarce, îi voi cere mîna fiicei sale, așa cum m-am angajat. Dacă lumea va supraviețui pînă în ziua nunții mele, nu voi putea decît să mă bucur. Iar dacă lumea moare, dacă Genova moare, dacă vom muri cu toții, mă voi fi achitat de această datorie, voi pleca cu sufletul mai liniștit, iar Gregorio de asemenea...

Dar nu doresc sfîrșitul lumii. Și nici nu cred deloc în el – am crezut oare vreodată? Poate... Nu mai știu...

29 decembrie

În lipsa mea, a sosit scrisoarea pe care o așteptam, scrisoarea de la Plaisance. Are data de duminică, 12 septembrie, dar Gregorio n-a primit-o decît săptămîna trecută și nu mi-a dat-o decît azi-dimineață, pretinzînd că uitase de ea. Nu cred în uitarea asta. Știu perfect de ce a ținut-o pînă

acum – voia să fie sigur că nici o veste de la Gibelet nu-mi va amîna decizia. Acţionînd în felul ăsta, a dat dovadă de o prudenţă excesivă, căci nimic din scrisoare nu putea afecta legătura mea cu fiica lui sau cu el. Dar cum ar fi putut şti acest lucru?

Sora mea îmi spune că cei doi fii ai ei s-au întors acasă teferi şi nevătămaţi; în schimb, n-are nici o veste de la Hatem, a cărui familie este extrem de îngrijorată. „Mă străduiesc să le dau asigurări, fără să mai ştiu ce să le spun", îmi scrie ea, implorîndu-mă să-i dau de veste de îndată ce voi şti ceva.

Mi-e ciudă că n-am întrebat-o pe Marta, atunci cînd am văzut-o. Îmi promisesem s-o fac, dar întorsătura pe care au luat-o evenimentele m-a zdruncinat atît de tare, că nu m-am mai gîndit la asta. Acum sînt cuprins de remuşcări, dar la ce-mi servesc ele? şi la ce-i servesc ele nefericitului de Hatem?

Sînt cu atît mai trist cu cît nu mă aşteptam la aşa ceva. În nepoţii mei nu aveam prea mare încredere. Unul condus de pofte, celălalt de toane, îmi păreau vulnerabili şi mă temeam că vor refuza să mai plece spre Gibelet sau că se vor pierde pe drum. În vreme ce ajutorul meu mă obişnuise să-l văd ieşind cu bine din orice situaţie neplăcută, astfel că doream ca mai ales el să poată trece prin Smirna pentru a-i recupera pe Habib şi pe Bumeh mai înainte ca ei să fi plecat de acolo.

Pe de altă parte, sora mea mă anunţă că a sosit un pachet de la Constantinopol, prin mijlocirea unui pelerin aflat în drum spre Ţara Sfîntă. Sînt, probabil, lucrurile pe care le-am lăsat acasă la Barinelli. Îmi vorbeşte de anumite obiecte care se află înăuntru, în special de haine, fără să spună totuşi o vorbă de primul meu caiet. Poate că n-au dat de el. Dar e foarte cu putinţă ca Plaisance să nu-l fi menţionat pentru că nu cunoaşte importanţa pe care o reprezintă el pentru mine.

Nici despre Marta soră-mea nu aminteşte nimic. E adevărat că în scrisoarea mea spusesem doar că făcuse o bucată de drum în compania noastră. Fără îndoială că feciorii ei au pus-o la curent cu idila noastră, dar ea a preferat să nu vorbească despre acest lucru, şi nu mă mir.

30 decembrie

M-am dus să-i mulţumesc fratelui Egidio, prin grija căruia mi-a parvenit scrisoarea de la Plaisance. Mi-a vorbit ca şi cînd era deja stabilit că o voi lua în căsătorie pe Giacominetta, mi-a lăudat cucernicia ei, a surorilor ei, a mamei lor, dar nu pe cea a lui Gregorio, căruia i-a lăudat doar căldura şi generozitatea. N-am încercat să mă apăr, nici să neg, zarurile sînt aruncate, Rubiconul e trecut, iar acum n-ar mai sluji la nimic să comentăm circumstanţele. Nu am prea ales cu adevărat să pun piciorul acolo unde l-am pus, dar parcă poţi să alegi cu adevărat? Mai bine să te faci complice al Cerului decît să străbaţi întreaga viaţă în amărăciune şi supărare. Nu e nici o ruşine să-ţi lepezi armele la picioarele Providenţei, lupta nu era egală, iar onoarea e neatinsă. Oricum nu cîştigi niciodată ultima bătălie.

În cursul discuţiei noastre, care a durat mai bine de două ceasuri, fratele Egidio mi-a adus la cunoştinţă că, potrivit unor călători de curînd întorşi de la Londra, incendiul ar fi fost în cele din urmă ţinut în frîu. Ar fi distrus, zice-se, cea mai mare parte a oraşului, dar numărul morţilor n-ar fi fost foarte ridicat.

— Dacă ar fi dorit-o, Cel-de-Sus ar fi putut nimici acest popor necredincios. S-a mulţumit să-i adreseze un avertisment, pentru ca să renunţe la rătăcirile sale şi să se întoarcă la cuibul cel prea milostiv al maicii noastre, Biserica.

Pentru fratele Egidio, evlavia secretă a regelui Charles şi a reginei Catherine este cea care L-a convins pe Domnul să se arate de data asta milostiv. Însă perfidia acestui popor va secătui pînă la urmă răbdarea lui Dumnezeu...

În timp ce vorbea, mii de gînduri îmi trecură prin minte. Pe vremea cînd eram în ascunzătoarea de la *ale house*, sub acoperiş, la ultimul etaj, se şoptea că Dumnezeu a pedepsit Londra din pricina regelui, din cauza devotamentului tainic faţă de „antihristul" de la Roma, cît şi din cauza depravării sale...

A fost Dumnezeu prea aspru cu englezii? A fost El prea îngăduitor?

Îi atribuim iritarea, mînia, nerăbdarea sau mulţumirea, dar ce ştim noi despre adevăratele Sale sentimente?

Dacă aş fi în locul Său, dacă aş trona peste univers, dintotdeauna şi pentru totdeauna, stăpîn al zilei de ieri ca şi al celei de mîine, stăpîn peste naştere, peste viaţă şi peste moarte, cred că n-aş simţi nici nerăbdare, nici mulţumire – ce este nerăbdarea pentru cel care dispune de veşnicie? ce este mulţumirea pentru cel care posedă totul?

Nu mi-L închipui mîniat, nu mi-L imaginez jignit sau scandalizat, nici jurîndu-şi să pedepsească pe cei care se îndepărtează de Papă sau de patul conjugal.

Dacă aş fi fost Dumnezeu, aş fi salvat Londra pentru Bess. Văzînd-o cum aleargă, se nelinişteşte, îşi riscă viaţa ca să salveze un genovez, un necunoscut aflat în trecere, i-aş fi mîngîiat cu o briză uşoară şuviţele roşcate şi despletite, i-aş fi şters obrazul asudat, aş fi îndepărtat dărîmăturile ce-i stăteau în cale, aş fi împrăştiat gloata turbată, aş fi stins focurile ce-i împresurau casa. Aş fi lăsat-o să urce în camera ei, să se întindă şi să adoarmă, cu pleoapele liniştite...

Să fiu eu oare – eu, Baldassare, un biet păcătos – mai îndatoritor decît El? Să fie oare inima mea de negustor mai mărinimoasă decît a Sa şi mai plină de milostivire?

Cînd recitesc cele ce am scris, furat de condei, nu mă pot împiedica să nu mă simt cuprins de o anume spaimă. Dar ea nu are motive să existe. Dumnezeul la picioarele căruia merită să mă închin nu e în stare de nici o meschinărie, de nici o țîfnă. El trebuie să fie mai presus de toate astea, El trebuie să fie mai mare. El este mai mare, mai mare, așa cum le place musulmanilor să tot repete.

Persist așadar – fie că ziua de mîine va fi cea de pe urmă înainte de sfîrșitul lumii, fie că va fi doar ultima din anul în curs – persist în nesăbuința mea de Embriaco și nu mă lepăd de nimic.

31 decembrie 1666

În toată lumea, mulți oameni gîndesc probabil în dimineața asta că-și vor trăi cea de pe urmă zi a celui de pe urmă an.

Aici, pe străzile Genovei, nu remarc nici o spaimă, nici o însuflețire deosebită.

Dar Genova nu s-a rugat niciodată decît pentru prosperitatea și buna întoarcere a corăbiilor sale, ea n-a avut niciodată mai multă Credință decît se cade – binecuvîntată fie ea!

Gregorio a decis să dea o petrecere în după-amiaza asta pentru a mulțumi Cerului, zice el, că i-a redat sănătatea soției sale. Care s-a dat jos din pat, ieri, și pare efectiv restabilită. Totuși, am impresia că altceva sărbătorește gazda mea. O logodnă voalată, întrucîtva – așa cum voalată este și scrierea asta.

Neîndoielnic, doamna Orietina nu mai este suferindă, dar cînd mă vede, chipul ei pare îndurerat.

Tot nu ştiu dacă mă priveşte astfel pentru că nu mă vrea ca ginere sau pentru că ar fi vrut ca eu să-i solicit cu umilinţă mîna fiicei ei mai curînd decît s-o primesc, cu nasul pe sus, ca pe un omagiu ce s-ar cuveni numelui meu.

Pentru petrecere, Gregorio a angajat un cîntăreţ din Cremona, care se acompania la violă, şi care ne-a interpretat ariile cele mai minunate – notez din memorie numele compozitorilor: Monteverdi, Luigi Rossi, Jacopo Peri, cît şi un anume Mazzochi sau Marazzoli, al cărui nepot ar fi luat-o în căsătorie pe o nepoată a lui Gregorio.

N-am vrut să stric fericirea amfitrionului meu mărturisindu-i că această muzică, chiar şi veselă, era pentru mine prilej de melancolie. Şi asta, pentru că prima oară cînd am auzit un cîntăreţ la violă a fost atunci cînd, la puţin timp după căsătoria mea, plecasem cu ai mei în insula Cipru spre a face o vizită părinţilor Elvirei. Trăiam deja această unire nedorită ca pe o încercare neplăcută şi, de fiecare dată cînd o arie mă emoţiona, rana mea se făcea şi mai dureroasă.

Totuşi, astăzi, cînd acel om din Cremona a început să cînte, cînd încăperea vastă s-a umplut de muzica lui, m-am simţit pe dată alunecînd, ca din nebăgare de seamă, într-o plăcută visare, unde nu mai era loc pentru Elvira, nici pentru Orietina. Nu m-am mai gîndit decît la femeile pe care le-am iubit, cele care m-au ţinut în braţele lor în copilărie – mama şi femeile înveşmîntate în negru din Gibelet – şi cele pe care le-am ţinut în braţele mele la vîrsta adultă.

Printre cele din urmă, nici una nu-mi inspiră atîta duioşie ca Bess. Desigur, mă gîndesc un pic la Marta, dar ea îmi pricinuieşte astăzi tot atîta tristeţe ca Elvira, o rană ce nu se va închide decît încet. Pe cînd trecerea mea furişă prin grădina lui Bess va avea în veci pentru mine gustul paradisului.

Ce fericit sînt că Londra n-a fost distrusă!

Fericirea, pentru mine, va avea mereu gustul berii cu mirodenii, mirosul violetei – şi chiar sunetul scîrţîit al scărilor de lemn ce duceau la împărăţia mea de sub acoperiş, de deasupra tavernei cu bere.

Este oare cuviincios să mă gîndesc astfel la Bess în casa viitorului meu socru, care este totodată şi binefăcătorul meu? Numai că visele sînt libere, nelegate de nici o casă şi de nici o constrîngere, scutite de orice jurămînt, scutite de orice gratitudine.

Seara tîrziu, cînd omul din Cremona, care cinase cu noi, tocmai plecase luîndu-şi viola, s-a pornit o furtună neaşteptată. Era aproape miezul nopţii. Fulgere, tunete, ploaie în rafale – timp în care cerul părea înnorat, dar liniştit. Apoi a căzut trăsnetul. Sunetul sfîşietor al unei stînci care se sparge. Cea mai mică dintre fetele lui Gregorio, care moţăia în braţele lui, se trezi plîngînd. Taică-său o linişti spunîndu-i că trăsnetul pare întotdeauna mai aproape decît este în realitate, că acesta căzuse sus pe Castello, sau în bazinul portului.

Dar abia îşi terminase explicaţia că un alt trăsnet căzu, şi mai aproape încă. Tunetul se auzi în acelaşi timp cînd se văzu fulgerul, iar de data asta am ţipat mai mulţi.

Înainte să ne fi revenit din spaimă, se produse un fenomen ciudat. Din vatra în jurul căreia eram cu toţii adunaţi ieşi dintr-o dată, fără vreo cauză aparentă, o limbă subţire de foc care începu să alerge pe podea. Eram toţi înspăimîntaţi, muţi, cuprinşi de tremur, iar Orietina, care era aşezată lîngă mine, dar care nu-mi adresase pînă atunci nici o vorbă, nici o privire, se agăţă brusc de braţul meu şi mă strînse atît de tare că îşi înfipse unghiile în carnea mea.

Şopti – dar fu o şoaptă limpede pe care oricare din noi putu s-o audă:

— A sosit ziua Judecăţii! Nu m-au mînţit! A sosit ziua Judecăţii! Dumnezeu să aibă milă de noi!

Apoi se aruncă la pămînt, în genunchi, şi scoase din buzunar nişte mătănii, îndemnîndu-ne să facem la fel. Cele trei fete şi slujnicele care se aflau acolo începură să mormăie rugăciuni. Cît despre mine, nu izbuteam să-mi desprind ochii de la limba de foc care, în goana ei, atinse o piele de oaie ce fusese pusă acolo, se lipi de ea şi o aprinse. Tremuram din toate încheieturile, recunosc, iar în zăpăceala momentului mi-am spus că ar trebui să dau fuga să iau din cameră cartea despre *Al o sutălea nume*.

Din cîţiva paşi eram pe scară, dar l-am auzit pe Gregorio strigînd:

— Baldassare, unde te duci? Ajută-mă!

Se ridicase, pusese mîna pe o carafă mare cu apă şi începuse să-i verse conţinutul peste pielea de oaie cuprinsă de flăcări. Focul se mai potoli fără să se stingă totuşi şi atunci Gregorio începu să-l calce în picioare într-un soi de dans care, în alte împrejurări, ne-ar fi făcut pe toţi să rîdem cu lacrimi.

M-am întors spre el în goană şi am pornit şi eu să ţopăi, călcînd în picioare limba de foc, strivind-o atunci cînd iarăşi se înteţea, de parcă am fi fost pe cale să strivim un şir de scorpioni.

În tot acest timp, alte cîteva persoane se treziră din teroare, mai întîi o tînără slujnică, apoi grădinarul, apoi Giacominetta; alergară să aducă diverse recipiente umplute cu apă pe care le turnară peste tot ce ardea încă, sau părea să aibă sclipiri roşietice, sau fumega.

Învălmăşeala asta nu ţinu mai mult de cîteva minute, eram însă aproape de miezul nopţii şi am impresia că „anul Fiarei" s-a încheiat prin această farsă.

Curînd, doamna Orietina, singura rămasă îngenuncheată, se sculă în sfîrşit şi decretă că era timpul să ne ducem cu toţii la culcare.

Urcînd spre camera mea, am luat un sfeşnic pe care l-am aşezat pe masă pentru a scrie aceste cîteva rînduri.

O ultimă superstiţie, o să aştept zorile pentru a consemna noua dată.

Ne aflăm în prima zi de ianuarie a anului o mie şase sute şaizeci şi şapte.

Anul zis „al Fiarei" s-a încheiat, iar soarele se înalţă peste oraşul meu, Genova. Din sînul ei m-am născut acum o mie de ani, acum patruzeci de ani şi, din nou, astăzi.

Încă din zori sînt cuprins de veselie şi am poftă să privesc soarele şi să-i vorbesc precum Francisc din Assisi. Ar trebui să ne bucurăm de fiecare dată cînd reîncepe să ne lumineze, astăzi însă oamenilor le este ruşine să-i vorbească soarelui.

Aşadar, nu s-a stins nici el, nici celelalte corpuri cereşti. Dacă nu le-am văzut noaptea trecută, înseamnă că cerul era acoperit. Mîine, sau peste două nopţi, le voi vedea şi nu va fi nevoie să le număr. Sînt acolo, cerul nu s-a stins, oraşele nu sînt nimicite, nici Genova, nici Londra, nici Moscova, nici Napoli. Va trebui să trăim încă, zi după zi, pe faţa pămîntului, împreună cu mizeria noastră umană. Cu ciuma şi cu nesiguranţele, cu războiul şi cu naufragiile, cu iubirile, cu rănile noastre. Nici un cataclism divin, nici un măreţ potop nu vor veni să înece spaimele şi trădările.

Se poate ca Pronia să nu ne fi făgăduit nimic. Nici ce e mai bun, nici ce e mai rău. Poate că Pronia nu trăieşte decît în ritmul propriilor noastre legăminte.

Al o sutălea nume se află alături de mine, aducînd încă la răstimpuri tulburare în gîndurile mele. Am dorit această carte, am găsit-o, am reluat-o, dar cînd am deschis-o, ea a rămas închisă. Poate că n-am meritat-o îndeajuns. Poate că mi-era prea frică să descopăr ce ascunde. Dar poate la fel de bine că nici n-avea nimic de ascuns.

De acum înainte n-am s-o mai deschid. Mîine mă voi duce s-o abandonez discret în talmeş-balmeşul vreunei biblioteci, pentru ca într-o zi, peste mulţi ani, alte mîini să pună stăpînire pe ea, alţi ochi să vină să se cufunde în lectura ei, ochi ce nu vor mai fi împăienjeniţi.

Pe urmele acestei cărți, am străbătut lumea pe mare și pe uscat, dar, la încheierea anului 1666, dacă aș sta să fac bilanțul peregrinărilor mele, aș spune că doar am mers de la Gibelet la Genova, făcînd un ocol.

Bate de amiază clopotul din turnul bisericii învecinate. O să pun pana jos pentru ultima oară, o să închid acest caiet, o să-mi strîng uneltele de scris, apoi am să deschid larg fereastra pentru ca soarele să mă învăluie în zgomotele Genovei.

Cuprins

Caietul I

Al o sutălea nume 7

Caietul II

Vocea lui Sabbatai 151

Caietul III

Un cer fără stele 247

Caietul IV

Ispita Genovei 391

Seria de autor

Amin Maalouf

***Bestseller*-ul *Periplul lui Baldassare* inaugurează seria de autor pe care Editura Polirom o dedică unuia dintre cei mai importanţi scriitori contemporani: Amin Maalouf.**

„În periplul său fabulos în căutarea cărţii sacre, care îl va purta din Alep pînă în Genova, trecînd prin Smirna, Londra şi Constantinopol, Baldassare va duce lupta iubirii împotriva disperării, pe cea a raţiunii împotriva obscurantismului, apoi, istorisind mii de întîmplări, va dezvălui cum banii nasc infamii care corup frumuseţea acestei lumi pline de lumină."

Lire

„Meritul incontestabil al romanului ***Periplul lui Baldassare*** rezidă în acea tensiune interioară între voinţa de raţional, de lumină şi seducţia hazardului, ispita magiei."

Le Monde

„Amin Maalouf este mai întîi de toate un minunat povestitor. Romanele sale sînt pasionante şi atît de bogate în detalii istorice, încît uneori îţi vine greu să crezi că personajele sale sînt pure închipuiri. Stilul său alert nu lasă nimic la voia întîmplării, fiind pe gustul cititorilor de toate vîrstele."

Panorama du Livre

„Pitoresc şi picaresc, romanul lui Amin Maalouf reînvie secolul al XVII-lea la fel de strălucit cum *Numele trandafirului* al lui Umberto Eco reînvia veacul al XIV-lea."

Booklist

„Pentru a cunoaşte lumea, e de ajuns s-o asculţi. Ceea ce vezi în călătorii nu e decît o aparenţă înşelătoare. Umbre care urmăresc alte umbre."

Amin Maalouf

EDITURA POLIROM
ISBN 973-681-490-4
9 789736 814907
www.polirom.ro